

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Safiye Erol Ciğerdelen

Safiye Erol • Ciğerdelen

20. BASKI

k ü l l i y â t ı . 3

SAFİYE EROL KÜLLİYÂTI – 3

1. Baskı: 1946

2. Baskı: 1974

.....

18. Baskı: 2019

19. Baskı: 2020

20. Baskı: 2021

© Bu kitapta yayımlanan yazıların bütün hakları Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'na aittir. Tamamı ya da bir bölümü izin alınmadan, fotokopi dâhil, optik, elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla kopyalanamaz, çoğaltılamaz, basılamaz, yayımlanamaz.

Kubbealtı İktisâdî İşletmesi
Peykhâne Sk. No: 3 34126 Çemberlitaş – İstanbul
Tel: (0212) 516 23 56 – 516 63 87
Faks: (0212) 638 02 72

info@kubbealti.org
www.kubbealti.org.tr

KUBBEALTI NEŞRİYÂTI NO: 87

Dizgi
Kubbealtı Dizgi Merkezi

Baskı
Seçil Ofset

100.Yıl Mah. Matbaacılar sitesi
4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul
Tel: 0212 629 06 15 - www.secilofset.com
Sertifika No: 44903

İstanbul – Ocak 2021
ISBN 978 – 975 – 7663 –54 – 6

SAFİYE EROL

CİĞERDELEN

20. BASKI

Takdim

Kubbealtı Akademisi Kùltür ve San'at Vakfı, "Safiye Erol Külliyyâtı"nı yayın hayâtımıza kazandırmış bulunuyor. Bu eserler, kùltür târihimizin bir devresini kuvvetli bir üslûpçunun kaleminden geleceğe taşıması bakımından da bir arşiv niteliğindedir. Zengin bir hayat tecrübesine, doğu ve batı medeniyetleri arası gözlemlere ve tahlillere dayanan yazar, günümüzde artık unutulmaya başlamış kùltür hazînelerimize gönül ve ruh penceresinden ışıık tutmaktadır.

Safiye Erol'un aynı zamanda yakın arkadaşı olan Sâmiha Ayverdi bir dostuna yazdığı mektupta onun vefâtını haber verirken "Maalesef memleketin en değerli, dürüst, hamiyetli, îmanlı, münevver ve bilhassa son derece derin ve bilgili bir evlâdını, azîz ve sevgili arkadaşım Safiye Erol'u kaybettik. Memleket, böyle muhteşem ve yerine konmaz bir âbidenin eksilişini âdeta duymadı... Umursamadı...

Herhangi bir sahne sanatkârının arkasından kıymetler koparan kùtlenin, bu telâfisiz ziyâdan haberi dahi olmadı. İşte irfan hayâtımıza, gerçek ve sağlam

münevvere gösterilen aksülamel bu...” demektedir. Bundan dolayı biz de kitapların başına Sâmiha Ayverdi’nin Safiye Erol ile ilgili yazılarını almayı uygun bulduk.

Bu kıymetli yazarımızın külliyâtını yayın dünyâımıza kazandırma teşebbüsümüzü olumlu karşılayarak, bizlere büyük kolaylık ve dostluk gösteren yeğeni Dr. Aydın Erol ve eşine, ayrıca tashihleri yapan Aliye Aren’e teşekkürlerimizi arz ederiz.

KUBBEALTI

Keşanlı İkbâl Hanım¹

Bir hikâye yazsam onu mevzû seçerdim; bir efsâne donatsam, onu alır işlerdim. Zîra o, şiir de olur masal da olur, kıssa da..

Daha, daha neler olmaz, neler?.. Aşk ve hamâset destanı, mey ve mahabbet fermânı, bu yanık gönülden deryâ misâli, gece demez gün demez akar durur. Cemiyetin görünmez temellerinin oturduğu bu sağlam toprak, bu bereketli zeminden daha neler ve neler fişkirmaz?

O, bir milletin târih karşısında, insanlık karşısında yüzünü ağartan, tutunduğu kıymetlerin, yaslandığı âdetlerin, göreneğin geleneğin iş birliği ile kurulmuş nizamlı ve âhenkli mecmuûdur. Mütecânis kıymetlere sâhip cemiyetlerde, ana baba ne söylemiş, ne öğretmişse; içtimâî nizam da onu teyit, tekrar ve talep etmiştir.

Din ve îmânın, örf ve âdetin kolu kanadı altında, bir yandan öğrenen bir yandan işleyen fertlerden kurulmuş cemiyet âbidesi, bir vakitler nasıl da vahdetli ve kıvamlı

¹ Safiye Erol'un annesidir.

bir heybet arz ederdi. Büyük küçüğünü korur, küçük büyüğünü sayar; hoca talebeyi sever, talebe hocaya can verir; usta çırağa kanat açar, çırak ustaya el bağlardı.

İhtiras rüzgârlarıyla savrulup sarsılmak tehlikesinde olan fert, fırtınaları çitlerle kesen bahçıvan gibi, sağında solunda cemiyet siperlerini bulur, böylece de korunur, himâye olurdu.

Ama bir de dış yüzleriyle örf ve âdet ölçülerine başı bağlı, fakat iç hayatlarıyla kendi dünyâlarının kânunlarına göre yaşayan bir serdengeçtiler kâfilesi de vardı ki, cemiyetin onları şekilleyip düzenlemesine karşılık, onlar da cemiyeti feyizler ve uyandırırđı.

Bunların, bir tânesi binlerden ağır çeken ezeli ve ebedî âşıklar, eşyâda esmâ, esmâda müsemmâ gören âriflerdir.

İşte Keşanlı İkbâl Hanım, bir yandan gözünü açıp kendini içinde bulduğı muhitinden ne görmüş, ne öğrenmiş ne emir almışsa onu işlemiş, herkes gibi yaşamış, herkes gibi ölmüş; susmasında söylenmesinde, gülmesinde ağlamasında, acısında ferahında herkesle bir hizada olmuş hattâ bir dereceye kadar, düşünüp duymasında, hep zaman ve mekânla intibaklı ve barışık kalmıştır.

Fakat bu, dört taraftan örfün, âdetin kementleriyle zaman ve mekân nizamlarına başı bağlı kadın, bir yandan da, hiçbir kaydın zaptedemeyeceğı serâzat, aşkın taşkın rûhunun infilâkına mâni olamamış, dış inzibatıyla cemiyetin işâretlerini tâkip edip ezberlediğı hayat rolünü oynarken, gönül hayâtıyla vecd ve aşk dünyâsının kahramanları arasına karışmıştır.

Ona bir kahraman demek lâyıktır da, câizdir de. Ama, namsız, nişansız; adsız, sansız bir kahraman demek... Dünya ölçüsünde zayıf, çelimsiz hattâ bir garip

kişi olmaları, mânevî güç ve salâbetleri yanında, ağza almaya dahi değmez. Nitekim Keşanlı İkbâl Hanım, yetmiş yedi yıllık hayâtını terk ederken, onda, gözümün gördüğü, hasta kavruk ve âciz kalıbı değil, bu mütevâzî kalıbın sırlı zaferi, esrarlı zindeliği, vecdli ihtişamı idi.

Her aşk kahramânı gibi, bu Rumeli evliyâsı da bir yandan, dâhil olduğu manzûmenin bir yandan da kendi mihverinin etrâfında dönen seyyâreler gibi, hem cemi-yet nizamlarının çerçevesinde hem gönlü çevresinde seyrini ve devrini sadâkatle işleyip tamam etti.

Ne ki bir göktaş gibi ebediyetten ve âdeta bir başka âlemden kopup düşen bu kadın, o bağıryanıklar kâfilesindendi ki mânevî kuvvetlerinden emin olan İkbâl Hanımlar, dünyânın kendilerine bir eşyâ muâmelesi etmesini hattâ hor görüp küçümsemesini isterler. Bu, biraz da meşhur ve mâruf olmanın tehlikesinden saklanmak ve âleme gizli, kendine âşikâr olan bir gönül zevkiyle baş başa kalmak iştîyâkının îcaplarındandır.

İkbâl Hanım düpedüz bir Rumeli dilberi idi. Bir vakitler bülbül yuvası gibi vatan ağacında mesken tutmuş şakıyan şen şâtır, mesut, bahtlı Rumeli. Kâh serhadlerde kılıç oynatan, kâh otağlarda meşveret kuran, tımarlı zeametli, beyli, paşalı, ağalı, uşaklı, çiftlikli çubuklu, güllü gülistanlı, bağlı bostanlı, yurtlu yuvalı, gülen söyleyen, serilip serpilen, çözen dokuyan, çalışıp didinen, eğlenip keyif eden, zarif çelebi, kıvrak şakrak, yosma dilber, kahramanlar, koçyiğitler, sipâhiler, bayraktarlar. Hak erenler evliyâlar yurdu, eyyâm sürmüş, görmüş geçirmiş Rumeli, onun yurdu yuvası idi.

İşte bu safâlar görmüş, cefâlar çekmiş diyârın mayasıyla karılıp karışmış Keşanlı kızın güzelliği, bir zaman köylerden kasabalara, kasabalardan vilâyetlere rüzgâr gibi uçuyor, adı sanı su üstünde seken taşlar gi-

bi, oradan oraya sığıyordu. Böylece de o Rumeli dilberi, on üçüne kadar gamsız tasasız salınıp gezindi durdu. Ama daha fazla bırakılır mı böyle bir âfet?

Günlerden bir gün, Allah'ın emri Peygamber'in kavli deyip başını bağlayıverdiler.

Dünya bu çeşit serencamları çok görmüş, çok dinlemiş, çok tekrarlamıştır. Ne ki bir yandan, başı cemiyet nizamlarına bağlı, bir yandan da aynı başın aynı nizamları mızrak mızrak delip ölçülerin ve sınırların dışına fırlamış olduğunu, bu köhne dünya gene az mı görmüştür?

Seneler geçiyor, ama Keşanlı İkbâl Hanım'ın ezel-den tutuşmuş gönlünü ne koca dolduruyor ne evlât, ne varlık dolduruyor ne servet...

O, maksûdunun peşi sıra yollara düşmüş bir ezel hasretlisidir. Bir kaybı var bulunacak, bir derdi var onulacak. O da işte, kaybını, dağda arıyor taşta arıyor, yerde arıyor gökte arıyor, varda arıyor yokta arıyor... Nihâyet günlerden bir gün bir pîre ikrar verip nasip alıyor ve aradığını gönlünün tâ içinde seziyor.

Nasip almak sâdece kuru başını kurtarmak değildir ki... Bir kere gönlünden cezbe ve şevk âlemine geçit veren kul, nesi var nesi yok insanların önüne döküp aldığı bulduğunu onlarla paylaşmak dertleriyle dertlenmek, sürûrlarıyla sevinmek, yokuşlarını düzlemek, düğümlerini çözmek, onlara kul köle olmak zorundadır.

Ne iyi ki aşk meydanının bu muzaffer arslanı, dünya ile son hesâbını da görüp yeni bir sefere başlarken, arkasında bir arslan yavrusu bırakıyor. Belki de gün olacak, bu bergüzar, salınıp gezdiği ormandan kükreyerek fırlayacak ve o dişi arslanın efsânesini yüreğinin kanıyla yazacak... Ah bu gâfil, bu zavallı dünya, Keşanlı İkbâl Hanımları tanımaya ne kadar muhtaç!..

Güvercinler ve Leylekler Diyârı

Yurdum dedikçe gözümün önüne hep güvercinler ve leylekler gelir. Câmilerinden, şadırvan çeşmelerinden, hamamlarından, hanlarından ziyâde kuşlarının kalbi-me yuva yapması nedendir, bilmem. Belki yurduma bağlı bin bir hâtıra ve efsâne-yi bana hatırlattıkları için... "Evvel zaman içinde kalbur saman içinde..." sözle-riyle başlanabilecek bütün o masallar veya hakikatler –farkı ne ki, değil mi geçmiş– aşk ve güzellik, esrar, mâ-cerâ, kahramanlık doludur. İşte hep biliriz ki güvercin sevdâ, leylek de esrar kuşudur.

Yurdum, târih boyunca kâh şarkın kâh garbın dâvâ-sını benimseyen Trakların yurdudur. Silâhları, atları, zevkle işlenmiş gümüş kupaları ve hepsinden ziyâde Omiros, Orfoys, Tamiris gibi esâtire göçen saz şâirleriyle ün almış olan o hârikalı kavmin toprağında bir kasa-ba... İsmi de Keşan'dır.

Dârâ ve İskender orduları, Roma lejyonları bu yol-lardan geçti. Mitradat, Sulla ile burada çarpıştı. Bu yer-

lerde Alexi Comnen, Peçenekler'e dayanamayarak Keşan Kalesi'ne kapandı, sonra bir çıkış yaptı ve ırmak kenarında düşmana karşı durdu. Acaba o ırmak hangisi ola? Kayalıdere mi, Sarıkız Çayı mı, yoksa daha ötedeki Ergene mi?

Meraklı Keşanlıların ellerinde hâlâ türlü türlü paralar gezer. Küçük İskender altınları, nevini kestiremediğim çok eski, yazısı silik mâden pullar, dukalar, Nemse talerleri. Hele bu gümüş Nemse talerleri o kadar çoktur ki Türk ordularının ganîmeti döke saça seferden döndüklerini görür gibi oluyorum.

Osmanlı devrinde başvezir hassı olarak ayrılan Keşan'ın asıl ismi Rusiyon veya Rusa'dır. Bundan daha eski bir ismi de olsa gerek, fakat bilmiyorum. Türkler, Rusköy, daha sonraları Keşan dediler. Mânâsını düşünürüm de aklıma Topkeşan yürükleri gelir. Kasabam kimine Kanlıkuyu, kimine Sırçasaray olmuştur. Gene masal dilinde kalarak söyleyeyim: Hayat ağacından kâh ağlayan narı, kâh gülen ayvayı dureriz. Gün gelir, benim de dağa taş a sığdıramadığım mihnetim biter ya ölürüm yâhut dirim kuşu gibi yanıp kül olduktan sonra kalkınır, tâze enginlere kanat açarım.

Kuşlarım! Milletimin hoş tuttuğu, türkülerle kutladığı tabiat kardeşlerim... Turnalar, şâhinler, kumru-lar... Tepemde dönüp dolanıyorlar, yumuşak kanatlarla sürünüp geçiyorlar, her biri kendi dilinden bir destan okuyor. Hazreti Süleyman gibi onlarla söyleşesim gelir.

Leyleğe desem ki: "Kendini tamam veremeyen gezgin arkadaş, seni ne kadar severiz de sen gene iğretilikten vazgeçmezsin. Temelli gidemeyen ve temelli kalamayan bütün sevgililer gibi kalbimize hem aşkı hem hicrânı salmışsındır. Seni benimsememek için ne gayretler sarf ederiz, nefsimizi nasıl zorlarız. Kendimizi ve etrâfımızı kandırmak için tılsımlı mağrur sözler bulmuşuzdur. Deriz ki: "Leylek benim ne kuşum? Yazın gelir

güzün gider." Fakat ah!.. Güzün sen giderken içimiz sızlar, kasvetli kışımız başlar. Yazın da, özlemeden süzül-müş yüzlerle yolunu bekleriz.

Hayat da en çok kimi sevdirse o, bizi fütursuzca silkeleyip gider. Leylek! Senin yavrunu yuvadan atışın gibi. Yeni iklimini arzulayarak bizden yüz çevirirken son yavrunu kurban verirsin. Senin şefkatine en çok muhtaç olanı, kanadın altında ısınmaya doyamayanı yuvarlayıvermek sana âr gelmez mi, leylek? Neler de söylüyorum?.. Sen daha o yavruyu dünyâya koyuverirken yumurtası kabuğuna îdam karârını yazmıştın. Ne pahasına olursa olsun bağlantıları kırmak, hürriyetine kavuşmak, başka bir iklime ulaşmak istersin. Senden el çekiyorum. Var sağlıcakla, dilediğin gibi kon ve göç!"

Taş döşeli iç avluya çıkıp kumrulara darı saçıyorum. Beni görür görmez bizim karadutun ve bitişik Hâfız Ağaların alçak duvarını aşan yemişken ağacının dallarından havalanıp başıma üşüşüyorlar. İşi avucumdan yem almaya kadar vardırıdılar. Onlara bakır leğenle su çıkarıyorum, günde birkaç defa kanat çırparak deviriyorlar, tâzeliyorum. Avlunun bir kenarında duran boydan aşkın Enez küpünün kenarlarına konarak boyun kırıp dem çekiyorlar. Onların sesi tıpkı sevgiliminkine benzer. Yaralı kumru, hem yaralı hem sevdâlı kumru sesi. Sevdığıme karşı o korkunç suçu işlediğim zaman Canzi kollarım arasında ne mazlum hareketlerle çırpınmış, dağı taşı eritecek bir yalvarışla inlemişti. Ne sözler... Yalnız sevdiğimin dilinden duyduğum ruh özü gibi sözler... Cismimi, hem canımı bürüyen ateş içinde hiçbir şey kulağıma girmedi. "Dur! Kendine de bana da yazık ediyorsun" deyişi bile. Âdem Babamız gibi kendimi cennetten attırmadan rahat edemedim. Düştüm, Canzi'yi de birlikte yuvarladım. Boşlukta yuvarlanıp gidiyoruz. Cennetten olduk; fakat yeryüzünü henüz bulamadık.

Bununla berâber, biz dünyâyı kazanmış ve dünyâyı kaybetmiş bir milletin çocuklarıyız. Her ölümden sonra bize dirim ve kalkınma mukadderdir, mayamızda ölmezlik var. Elbet de Canzi ve ben gün gelecek yeni âlemimizi kuracağız. "Kim bilir belki yarın, belki yarından yakın..."

Keşan'da bir gezinti yaptım. Kasabayı baştan başa ikiye biçen Uzunköprü-Gelibolu ana yolunun Uzunköprü tarafından, göçmen evleri hizâsından başladım. Zâtî Sultan Dergâhı'nın yerinde yeller esiyor, Balkan muhârebesinde Bulgarlar yıkmış, nasılsa mezar taşı kalmış; yeni kabristanda Yürükoğullarının âile mezarları yanında gördüm, hazret koca kavuğu ile dikilmiş duruyor, târihini okudum. 1175'te göçmüş. Tabakhâne mahallesini dolanıyorum. Eski dericilerden eser yok. Hani Kiraz Nine'nin iğde ve hünnap korusu, Haseki Ağalar'ın gül bahçesi? Aynalı köşk nerede? Diyorlar ki Balkan'da Bulgar yıktı, mütârekede Yunan yaktı. Bâzı ihtiyarlar, sorgularına şaşarak yüzüme bakıyorlar. "A... be kızanım, aynalı köşk te ne zamandır yanalı! Babalarımızdan duyduk, onu vaktiyle Ruslar alaşağı etmiş..." Keşan'ı yakıp yıkmadık kim kaldı diye düşünüyorum. Eşkiyâsına, yerli gâvuruna varıncaya kadar...

İşte Kalburcu Bayırı. Balkan Savaşı'nda Rumlar, "çorbacı" diye saydığımız, yortularında hürmetle ziyâret ettiğimiz hıristiyan kardeşler, ramazan toplarını zaptedip kasabaya çevirmişler. Papazları yalancıktan ellerini ovuşturarak, ne yapalım söz dinletemedik, demişler. Kurdu aslanı, iti köpeği hepsi hepsi, çilesi çok yurdumda diş denemişler. Artık yeter gibime gelir, artık stop. "Dursun bu hayâsız akın..."

Çarşı içinden, İzzet Molla'nın sürgün kaldığı Hacıborazan Hanı üzerinden eski gâvur mahallesine kadar

çıkıyorum. Orada burada eski binâlardan bâzıları kalmış, Keşan'ın yerli yeşil granitinden yapılmış hepsi bir stilde düz ve kibar yüzlü evler, mağazalar, ambarlar... Yollarda karışık bir halk var. Şehirli kıyâfeti, köylü kıyâfeti her türlü görünüyor, ayağı poturlu beli kuşaklı dayıların ardı sıra mantar pabuçlu genç kızlar yürüyor. Onların arkasından kucağında iki çocuk taşıyan ferâceli bir kadın, boynunda beşibirlik altınlar var. Cumhûriyet Meydanı'nda birkaç taksi ve yolcu otobüsü. Kimi Uzunköprü'ye, kimi İpsala, Malkara veya Gelibolu'ya gidiyor. Çakır gözlü sarışın bir şoför tam hareket edeceği sırada öte yandan manda sürüsü haydayan bir köylü görüldü. Şoför, sürüyü yana alması için öfkeli klakson işâretleri verdise de köylü istifini bozmadı. Kezâ eli kulağında, şoförün son perdeden ve Keşan şîvesiyle bağırdığını duydum: "Ne sürersin bire ayvanları susaya? Ayvan oğlu ayvanı. Lah belânı versin!..." Gülmemek için dudaklarımı ısıırıyorum. Açıkça söyleyeyim mi? Keşan şîvesiyle küfür bile kulağıma hoş geliyor. Beni ayıplamayın, yurumdur; taşına toprağına fedâyım. Bütün batı ülkelerini adım adım dolaştım, ne zenginlikler, ne mâmûreler gördüm, kasabam onların yanında saray önüne kurulmuş çerge bile değildir. Fakat ben hiçbir yerde ayağımı burada bastığım gibi basamam. Yürüdükçe toprak altındaki köklerimin tabanıma doğru filiz saldığını duyuyorum.

*Cânı cânânı bütün vârimı alsın da hüdâ!
Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ...*

Dedem

Âilemizde öteden beri söylendiğine bakılırsa ceddimiz, Sultan Fâtih'e alemdarlık, İkinci Bâyezid'e ve Yavuz'a başvezirlik eden Hersekoğlu Ahmet Paşa'ymış. Bu ne dereceye kadar doğrudur bilemem; zîra elde yazılı bir şecere yok. Fakat soy sop arasında hep bu rivâyeti dinlediğim için hakikat diye kabul ediyorum. Dedem Hersek ülkesi hükümdârı Düka Kosoviç'in üç oğlundan en küçüğü imiş. Bosna'nın zaptından sonra babası onu rehîne olarak Fâtih'e vermiş. Çocuk yaşta saraya giren dedem İstefan Kosoviç, Müslüman olmuş; Ahmet ismini almış. Tabii, iç oğlanı olarak işe başlamış. Pek gösterişli ve yakışıklı bir gençmiş. Târih vesîkaları onun cesâretini, zekâsını ve kibarlığını övmekte birleşirler. Fâtih'e alemdar olmuş, daha sonraları Anadolu Beylerbeyi, İkinci Bâyezid'e dâmat, başvezir... Beş defa sadârete çağrılmış, düşmüş kalkmış, yenmiş, yenilmiş, nice defalar serdarlık, kaptan paşalık etmiş, Mısır Memlûklerine esir düşmüş. Yeniçeri isyanları görmüş, sarayı kuşatılmış, İran seferinde başına çadır yıkılmış, Yavuz'un kahrına göğüs germiş ve nasılsa kafası kesilmeden ece-

liyle ölmek mûcizesini de başarmış. Bundan ziyâde feleğin çemberinden geçmek olamaz. Ne engin ne zengin bir hayat! Düşünüyorum da hiçbir şey olmasa sâdece Fâtih'e bayraktarlık etmek insan ömrünü fânîlikten üstün kılmaya yetişir. Dedem vakıflar yapmış, Keşan'da Ulu Câmi denilen bir câmi, kendi eski vatanından gelen göçmenleri yurtlandırıdığı Hersek-Dil kasabasında gene bir câmi ve imâret... Vakıf fermânını nice defalar okudum. Eski zamânın dindar ve insâniyetli düşünüşünü hürmetle, rikkatle karşılarım. Saltanatını kuru başına harcamayı dedemin içi götürmemiş; âhireti düşünmüş, câmileri yaptırmış; yoksulları düşünmüş, imâreti kurmuş. Bütün dileği de câmilerinde her gün rûhuna duâ edilmesi. Mâbetlerin bakımını en ince noktalara kadar düşünmüş: "Kayyum kapıları açıp kapaya, kandilleri çırağları yaka, hasırları döşeyüp devşire ve temiz tuta ve cümle kayyum hizmetlerini edâ eyleye..." Dil'deki imârette her gün kırk beş koyun kesilmesini, yüzer dirhemlik has tâze ekmekler pişirilmesini ve gene her gün bir okka balın konuklara sunulmasını emretmiş. Bütün servetini vakıflara bağlamış, yalnız Rusköy yânî Keşan gelirini yaşadığı müddet için kendine alıkoymuş. Keşan'daki câminin halılarını, kilimlerini Balkan muhârebesinde düşman çalmış, sonra evkaf yeniden döşetmiştir. Bütün kitâbeler, sol duvarı boydan boya örten mızraklı yazı ezberimdedir. Câmi mezarlığında nineleirim, büyük teyzelerim, amcalarım gömülü. Avludaki şadırvan etrâfında düğünlerden evvel kadınlarımızın hamam alayı, çengillerle gezer dolanırmış.

Bilmiyorum, geçmişle bu kadar uğraşmam bugünkü hayâtımın iflâs manzarasını unutmak için mi, yoksa sâhiden ruhların musallat oluşu diye bir şey var mı? Paşa dedemle pek haşır neşir olurum. Hiçbir târihin kandıramayacağı tecessüslerim var. Dedem hep şark politikasını kollamış, eski komşuları olan Venediklileri

korur gibi görünmüş, dâima Mısır'a ve İran'a sefer açmak yolunu tutmuş. İçime bir şüphe düştü.

Acaba dedemde hıristiyanlar için gizli bir muhabbet artığı mı vardı? Bu sorguyu zihnimde o kadar evirip çevirdim ki her yatışta rüyâda Hersekoğlunu görür oldum. Kendisine öte beri soruyordum. Nihâyet bir gece levent kâmetiyle karşıma dikildi, durgun ve vakarlı bir gazapla dedi ki: "Sersem! İslâm dînine olan aşkımı görmezsin de hıristiyanlara merhametimi mi görürsün? Venedik bize o zaman yumuşak helva gelirdi, acelesi yoktu. Hele müslümanları bir araya yuğuralım dedik..."

Dedemi bundan sonra da rahat bırakmadım, hayatta neleri sevdiğini bilmek istiyordum. Cevap almak için haftalarla uğraştım. Mânâ âleminde neden sonra benimle konuşmak lûtfunu gösterdiği vakit gene "Sersem! Ah iflâh olmaz sersem!" diye söze başladı. Tepeme müthiş satır darbeleri indirir gibi sert sert, kesik kesik bağırdı. Ne mi seviyormuş, işte:

*Dînim, îmânım
Kılıcım Kur'ânım.
Kıtmir, Cimcime,
Hemcanım.*

Kıtmir, Paşa dedemin köpeği; Cimcime kedisi, Hemcanım atı imiş. Asıl merâkım olan meseleyi, dedemin bir kadın aşkı çekip çekmediğini hiçbir zaman çözemedim. Daha ne kalıyor?... Evet, meşhur kandil; dedemin hiçbir zaman yanından ayırmadığı mineli bir yeşil kandili varmış. Bir de ballı aş dedikleri bir hamur tatlısını severmiş. Mûsıkî severmiş, şiir severmiş.

Ona Fâtih'i sordum. Dedi ki: "Yeryüzünde daha mükemmel bir insan yoktu. Beşer cinsinin övünü ve süsü olan bütün meziyetlere, bütün kudretlere sultânım bir mihrak noktasıydı. Ben ne başardımsa hep onun eseridir. Onun büyüklüğünden bana da bir hava sindi.

Ayağının tozu, değdiği şeyi kutsîleştirirdi. Dünya durdukça insanlar onunla övünsün..."

Bâyezid'i sordum. "Başka bir âlem!" dedi; "Pâdişâhı, müftüsü, şeyhi, vezîri karşılıklı birbirimizi deli edesiye uğraştık..." Dedem, o zamânın aşırı sofuluğunu murat ediyordu. Ben, kendisiyle hasbıhal ede ede kısa cevaplarını tefsir etmeyi öğrenmiştim.

Hele Yavuz için tek bir kelime söyledi: "Zelzele!" Önce anlayamadım. Düşüne düşünce buldum. Demek istiyordu ki Yavuz, durmadan deprenen toprak gibiydi; değil rahat ve huzur, onun karşısında ayakta tutunabilmek bile imkânsızdı. Yavuz'un, kendisini dövdüğünü hatırlattığım zaman dedemin ilk defa olarak güldüğünü gördüm.

"Mustafa, Hadım Sinan, Pîrî... Hepimiz sıradan geçtik" dedi.

Yeniçerileri sordum. Şefkatli bir edâ ile cevâbı geldi: "Bana etmediklerini komadılar. Kızınca vezir filân bilmezler, dillerine geleni söylerlerdi. Gâvur tohumu dediler, Dişlek Koca dediler. İstanbul'da konağımı kuşattılar, şimdi senin palankanı dört bir taraftan yakarız! diye bağırdılar. Çaldıran'da otağı başıma yıktılar. Ama n'idersin? Onlardan geçemem, ne dünyâda, ne ahrette. Onlarla az mı sefer aştım, az mı metris çektim! Serdarla asker, kemikle ilik gibidir. Hepsi de berhudar olalar!..." İşte dedemle hasbıhallerimden küçük parçalar...

Keşan'da onun sarayının yerini aradım. Saray bahçeleri isimli mahallede olacak. Burası sulak ve ağaçlıklı bir yer. Bütün çeşmelerden akan hep Hacı İlbey'in ilk defa Keşan'a getirdiği sudur. Kim bilir ne güzel, ne mâmurdu buraları. Dedem, Yavuz'un hışmından kaçır kaçır, Keşan'daki "Dârüssaâde"sine gelir kapanırdı. Geçmişin küllerini eşeleyerek bir şifâ kıvılcımı bulamazsam öleceğim. Çünkü bütün vârimı kaybettığım hiçbir şey değil, sevdiğimi kaybettim ki ya yurt aşkı yâhut dedelerin, ninelerin rûhu bana imdat etmezse ben şifâ bulmam.

Canzi ve Ben

1931 senesinde yirmi dört yaşında bir mîmar olarak Almanya'dan döndüğüm zaman İstanbul'da benim için od ocak, bir şey yoktu. Ben, on sene evvel tahsil için gurbete giderken annemle babam ayrılmak üzereydiler. Annem, boşandıktan sonra sevdiği gençle evlenmiş, onunla bir sene kadar istediği çılgın zevk hayâtını geçirmiş ve zâtürreden ölmüştü. Babam Bekir Bey, âile emektârı ihtiyar Ürkiye hala ile Çarşamba'daki evimizde kapanmış, gençliğinde müsrifliğiyle tanındığı halde sonradan kendisine hasislik hastalığı yapışmış. Ticâret yapıyor, çok para kazanıyormuş. Fakat nekesliği o dereceyi bulmuş ki evde Ürkiye hala açlıktan hasta olmuş, hâlâ, velînîmet ocağı dediği eve emsalsiz bir sadâkat göstererek babamı bırakmamış. Günün birinde kedi evden kaçmış, komşulara kapılanmış. İşte, Ürkiye halanın sabrına bir çizgi çizen hâdise... Babamın zulmünden ziyâde kedinin evi terkedişine içerlediğini ve babamı bırakarak Keşan'a geldiğini hala bana yana yakıla anlattı.

Tahsil hayâtım üzerinde uzun boylu durmayacağım.

O zaman Almanya'da pek çok Türk çocukları vardı. Kimi serserilik etti, kimi şöyle böyle, kimi parlak muvaffakiyetle okudu. Fakat içlerinde kaç tânesi kendi millî varlığıyla bu haşmetli garp âleminin haklı ve muvâzeneli bir terkîbini bulmak için savaştı bilmem. Garbın zâhirî üstünlüğü için fazla söze lüzum yok değil mi? Fakat hakîkî insanlık kemâli aranırsa, îtiraf edeyim ki ben bu noktada garbın üstünlüğüne hiçbir zaman inanmadım. Milletimin yaratmış olduğu şarkkârî medeniyeti tahlil ederken noksan noksan! diye tenkit ettiğim gibi bugünün garp medeniyetini seyrederken de bağıriyorum: Büsbütün noksan!

İnsanlar bir altın çağ yaşadılar, eski Yunan zamânında... Eski Yunan, sînesinde şarkı ve garbı birleştirmek saâdetine ermişti; bu yüzden mükemmel oldu. Sonra mîras bölündü: Yunan'ın ilim iştîyâkı, tasnif etmek, teşkilâtlandırmak kudreti, hürriyet iptilâsı garba gitti. Bu tarafa ne kaldı? Yaradılış sırrına hürmet, fânîlik şuuru, ferde huzur ve âhenk verebilecek dünya görüşü —yâni kader ve kismete inanma— güzellik.

İdeal insan, altın çağın dışında iki yerde daha üredi. Bir defa İspanya Araplarında, ikinci defa serhat Türklerinde. Bunlar, şarkı ve garbı barıştırap kendilerinde birleştirmiş insanlardı. Dünya için eğer yeni bir ideal mukadderse; ancak gene iki âlemin terkîbinden doğabilir. O terkibi vücûda getirebilecek şartları ben Türk milletinde görürüm. İnsanlık târihinde bize düşen en kutsal ödev işte budur.

Canzi ile nice defalar aynı mevzû üzerinde konuştuk. Onun Ayazpaşa'daki küçük dâiresinde gece saat ikileri, üçleri bulurduk. O bâzen duvardaki kalpaklı Atatürk resminin altında durur ve "serhaddimiz, serhaddimiz..." diye konuşa konuşa bitiremediğimiz hasbîhalleri bir misalle tamamlamak ister gibi "İşte serhatlı!" derdi. Hakîkaten ben de o tabloya bakarak

çuha dolman, çakşır ve kalpak giyen serhatli ecdâdımın kesâfet peydâ ederek bir kere daha infilâk etmiş ruh te-cessümünü görür gibi olurdum.

Canzi ile geçirdiğim günler ve geceler artık bir daha ele geçmez. Onları unutabilseydim rahat ederdim. Fakat hayâtımın biricik saâdeti o zamânımdı. Ancak Canzi'yi tanıdıktan sonra ben, ben olabildim; hattâ kendimden öteye bile geçtim. O, Yûnus Emre'den parçalar okurdu: "*Bir kuş olup uçmak gerek / Bir kenara geçmek gerek.*" Ben, onun yüzüne bakmaktan ürkerek içimden feryat ederdim. "Geçtim, sevdiğim; geçtim. İşte ant ediyorum, o kadar mesûdum ki bu yükselişim hürmetine artık hayattan hiçbir nîmet beklemeyeceğim. Ahdımı tutamadım, dâima daha fazlasını istedim. Halbuki kazancımın üstünde bir kazanç olamazdı."

Canzi'nin en üst kattaki küçük dâiresine çıkan merdiveni görüyorum. Üzerinde iri harflerle 12 yazılı maun boyalı kapı hep gözümün önündedir. Beş ay evveline dönebilmek, ben eski ben olmak, Canzi eski Canzi kalmak ve aramızda geçen korkunç vakayı olmamış yapmak için hayâtımı verirdim. Evet... O maun kapının önünde, aşkımın günahsız tâze baharı içinde, gözlerimdeki tanrıdan gelen istiğrak nûruyla bir kere daha durabilsem! Zile basan ben miydim? Canzi beni sanki holde beklemiş gibi kapı çabucak açılırdı. Yirmi dört saat bile sürmeyen bir ayrılıktan sonra ikimiz de hasretten kavrulmuş bulunur, birbirimize dikkatli bakamaz, kısaca el sıkar ve âdeta sokulmaktan korkarak kaçamak bir temasla dudaklarımızı dokundururduk. Canzi salonda sigara aranır; kibrit, tabla bahânesiyle biraz gezer dolaşır, hemen bir bahis açarak bizde ölüm kadar tamam ve kat'î bir kaynaşma isteği uyandıran ilk dakikaların baş döndürücü vahşetini silerdi.

Canzi ile nasıl tanıştığımı anlatmadan evvel biraz daha geçmişimden bahsedeyim. Ben, tamamlayıcı mad-

deyi bulmadan vücûda gelemeyen kimya terkipleri gibi bir şeymişim, bütün ömrüm sevdiğime rastlayacağım güne kadar hep bir hazırlıktan ibâretmiş. Belki daha evvelden bir derece olgunluk mertebesine ermiştim de farkında değildim. Sevdiğimin havasına değince birdenbire ateş aldım, can gözüyle görüşüm değil yalnız et-râfıma ve bütün dünyâya, hatta daha öteye ebedilik es-rârına kadar uzandı.

Tahsil ve meslek hayâtımda başımdan geçmedik kalmamıştı. Babam, ben Almanya'da lisede iken benden parayı kesti. Bâzı üniversite talebelerini ve genç res-samları kandırarak, yaz tâtillerinde yollarda mızıka, mandolin çalıp para toplayarak yarı yayan, yarı trenle Macaristan'a geldik. Maksadım, Türklerin daha evvelce zaptetmiş olduğu yerleri ziyâret etmektir. Benim köy-lerde, kasabalarda ihtirasla sorduğum suallerden arkadaşlarım şüphelendi, zîra onları buralara sürüklemek için bu yerleri tanıdığımdan, pek güzel memleket olduğundan filân bahsetmiştim. Onların Budapeşte yolculu-ğunu fuzûlî uzatmıştım. "Türk bizi kafese koydu." de-diler. Viyana'da bir İranlı halı tüccarına hokkabazlık et-tim, Edirne'ye gitmek çâresini sağladım. Edirne'de Rüstem amcamın tepesine düştüm. Ona Kur'an oku-dum, ilâhiler okudum. Okudum, üfledim, kendime tam bir sofî süsü vererek onu da sardım sarmaladım, bir senelik tahsîlime yetecek parayı kopardım. Gâyeme erişmek için bence mubah olmayan vâsıta yoktu. Avrupa'da garsonluktan, mâden ameleliğinden tutun da bar dansörlüğüne kadar başvurmadığım kazanç yolu kal-madı. Son sômetrlerimden birindeydi. Birkaç beyaz Rusla berâber tenis antrenörü olarak Rivyera'ya gittik. Arkadaşlarım hep atlet yapılı yakışıklı gençlerdi. Benim de Atatürk'e benzediğimi herkes söyler. Bu benzeyiş beni utancımdan üzer, kendimi lâıyk görmem. Sırf şu gösterişim yüzünden büyük bir borç altına

girmişim de ödemekten âcizmişim gibi gelir. Fakat hakikat budur, tıpkı Atatürk'ün gençliğine benzerim. Tabîi Rivyera'da, sabahları tenis kortlarını, akşamları da dansingleri haraca kestik. Orta yaşlı bir Belçikalı kadın beni evvelâ eğlence diye oltasına taktı, sonra çokça düşkünlüğe kapıldı. Zavallı Anet! Ona ne derece zulmettiğimi ancak bugün anlıyorum. Kendisiyle berâber Negresko'nun bahçesinde yemek yediğimiz bir günü unutamam. Beyaz keten etek üzerine beyaz ipek blûz giymişti. Öğle vakti çok mücevher uygunsuz olur diye gûya tevâzu göstermiş; kulaklarına, parmağına, göğsüne pembe ve mor lekelerle yanan iri tek inciler takmıştı. Yârabbi onun o günkü hırçınlığı! Çorba soğuk, şarap sıcak, balık bayat, file kayış... Garsonlar, metrdotel etrâfımızda dört dönüyordu. Ben vatanımda, bir sini kenarına ibâdet eder gibi diz çöküp ekmeğini besmeleyle soğan salatasına banan insanlar gördüm. Onların azağı olan edepli saygısını şu parasına güvenen kadının kepâzeliğiyle karşılaştırmadan olamazdım. İçimden isyan kabardı. Her ne pahasına olursa olsun, bir daha Anet gibilere merhaba demek zorundan kurtulmak için para yapacaktım. Anet'ten altmış bin frank vurdum. Tahsîlimin son senesi sağlandıktan mâadâ ilerisi için de bir yedek kaldı. Rivyera'da başardığım dolandırıcılık mârifetlerinden evvel Leipzig'de diğer bir tecrübe edinmiştim. Sergi için bir Türk pavyonu yapılacaktı. San'atımın, memleket aşkımanın var hızıyla çalışarak planlar hazırladım. Sırf genç bir Türk mîmârı olduğum için projemi tedkik bile etmediler. Çıldıırıyordum. Polonyalı bir profesöre gidip ayaklarına kapandım. Gâliba dağı taşı rikkate getirecek bir haldeydim. Profesör projemi kendi imzâsıyla gönderdi, birincilik kazandı. Pavyon yapıldı, serginin en güzel pavyonu. Neden sonra konsoloshâneye gidip hakîkati söyledim. "Vah vah oğlum bilemedik," dediler.

"Zarar yok, efendim, kimse vatanında peygamber olamazmış" dedim, şapkamı kavrayıp fırladım.

Şu iki tecrübe ilk gençliğimde bende en derin izleri bırakan hâdiseler olmuştu. Açlıkla, soğukla, kahramanca sessiz mücâdeleler, akademide parlak muvaffakiyetler, para bulmak için bin bir dolap, mâcerâlar, aşklar, hepsi solda sıfır. Asıl hatırımda kalan tecrübe evvelâ: Türk, Türk'e yaranamaz. İkincisi: Parayı istihkâr edebilmek için para sâhibi olmak gerek. Ankara'da bakanlıklarda, büyük şehirlerimizin belediyelerinde az mı dalkavukluk ettim... Bir Alman veya Fransız olmak kusûrum bir türlü affedilemiyordu.

Sonraları yurdumda Cumhûriyetçi Türk görüşü dâvâyı kazandı. Benim de durumum değişti. Değişti ama olan olmuş, Edirne'nin îmar planı da bir ecnebîye gitmişti. Memleketimde çok para kazandım. Fazlasıyla zengin oldum. Servetimin büyük bir kısmını -ileride anlatacağım- Canzi ile olan bir konuşma münâsebetiyle elden çıkardım. Gene de yeteriyle param var. Artık hiçbir şımarık zengin bana kafa tutamaz; üzerine basar geçerim. Gerçi ben kendim de pek meşrû vâsıtalarla sivrilmiş değilim. Hâlâ Ankara'da, İstanbul'da hattâ İzmir'de bâzı kübik apartmanlar, villalar benim yüz karam gibi dikilir durur. Gözü dönmüş bir komitacı gibi belimde el bombaları ararım, kendi yaptığım binâları takımıyla havaya uçurmak hırsıyla kudurduğum olur. Param kısmen haysiyetsizlikle kazanıldı. Fakat bu dünya ki haysiyetin temeli nereden gelirse gelsin paradır...

Tam sekiz ay evvel, yâni 1943 senesi ekim ayında Moda'ya bir İngiliz evine çaya dâvet edilmişim. Ev sâhibi, Türk sanatına pek meraklı bir zattı. Toplantıya biraz gecikerek yetiştiğim zaman cemiyetin bir kısmını

salonda briçe oturmuş, diğerlerini de bilardo odasında masa üzerine yayılı birtakım resimler etrâfına yerleşmiş buldum. Yaklaşınca bana baş tarafta boş bir iskemle verdiler. Her zamanki kayıtsızlığımla sağa sola pek bakmadan oturdum. Elden ele dolaşan kartonlar, halı fotoğraflarıydı. Kendimi derhal nakışların güzelliğine ve masanın öteki başında epey bir bilginlikle konuyu aydınlatan ev sâhibinin sözlerine kaptırdım. Bir an geldi ki ömrümde eşini tatmadığım bir ferahlık ve mutluluk duygusuyla kendimi üfürülmüş sabun köpüğü kadar hafif ve renkten renge püskürülmüş güzellikler âleminde yüzer buldum. Rüyâ diyârında nurlu semâlardan kayar gibiydim. Fakat bu kendimden geçen hâlimde bile tahlilden geri kalamıyordum. "Tuhaf şey... Bana ne oldu?" diyordum. Aklımca şöyle bir cevap buluyordum: "İşte insan öz muhîtinin bulunca böyle rahatlar. Burada benim hoşlanacağım tarzda konuşuyorlar. Ne iyi ettim de geldim. Halbuki topluluk hayâtını pek kanıksamış haldeydim." Resimlerden baş kaldırdıkça, açık duran balkon kapısından güneşin Marmara'da batışını seyrediyor, bâzen şömine taşı üstündeki krizantem sepetine bakıyor, bâzen da bilardo masası üzerine sarkan ve ışığı batı kızılırtısıyla tatlı bir harman yapan Venedik işi antika lambaya dalıyordum. Arada bir gözüm sol tarafımda oturan ve resimleri, sırasını savunca, sessiz sedâsız bana uzatan bir kadının eline gidiyordu. Geniş bir pırlanta yüzükle süslü, zambak tırnaklı ince beyaz elini vurgun bakışlarla seyrettiğim kadının yüzüne bakmak hatırıma gelmedi ve bakmadım dersem bana inanan olur mu? Belki ancak iç âlemlerinde yaşayan ve hülyâlarının ihtişamıyla dudaklarına kadar dolup dolup taşan insanlar bu hâlimi anlar. Ben görülmemiş bir saâdet ve huzur içinde cennete göçmüş gibi idim. Kulaklarıma halıların füsûnu damlıyor, gözlerimi iç içe birleşmiş lamba ve gurup ışığı, bir sepet krizantem, bir de

güzel ve mânâlı bir kadın eli oyalıyordu. O dakîkalarda dolu idim, tamamdım. Hiçbir eğlentiye yer yoktu. Böylece istiğrâkım ne kadar sürdü, bilmem. Ne yazık sonu geldi... Soğudum. Lambanın telkârî mâden abajuru âdileşti, krizantemler soldu, batı kızarısında halâvet kalmadı, halı fotoğrafları kırk yıllık mâlûm şeyler, ev sâhibinin ifâdesi düşkün... Rûhu gitmiş ceset gibi, kuruyakalmıştım. Bu defa da gene kendi kendime: "Ne oluyorum, bende bir şey var" dedim ve müthiş bir sarsıntı ile ayıldım. Etrâfıma bakındım. Sol tarafımdaki iskemle –zambak elin oturduğu– boştu. Burada bir hanım vardı, nereye gitti diye aradım. O, masanın öteki ucunda ayakta duruyor, ev sâhibinin açık tuttuğu kitapta parmağıyla bir şey işâret ediyordu. Hayatta insana belki tek defa nasip olan yaman bir sezîş çabukluğuyla anlayıverdim: Benim deminki saâdetim, o kadının yanımda oturmasından geliyordu; şimdiki yoksulluğum da benden uzaklaşmış bulunmasındadır. Başıma bir yıldırım indi. "Demek ben bu kadını yüzünü bile görmeden sevdim." dedim. Oturduğum yerde, bel kemiğim çözülp dağılırcasına çöktüm kaldım. Bir mûcize seyreder gibi kendimden geçmiş bir halde ve uhrevîleşmiş nazarlarla ona dalgın dalgın bakıyordum. Ortadan uzun boylu, dansöz vücutlu, ince beyaz yüzlü, kumral saçlı ecnebî tipinde bir kadındı. Dümdüz siyah ipekli bir elbise giymişti. Süs olarak üzerinde, parmağındaki pırlantalı geniş halkadan başka bir şey yoktu. Sağ tarafımdaki İngiliz'e yavaşça sordum: "Bu madam yâhut matmazel kimdir?" Gülümseyerek: "Canzi'yi tanımaz mısınız?" dedi, "Pardon..." "Biz kendisini çok sevdiğimiz için teklifsizce Canzi diye çağırırız. İsmi gâliba Cânan Hanım. Bu yurttaşınızla öğünürüz. Modern Türk kadınlığının mükemmel bir örneği." Saklamasını beceremediğim bir heyecan içinde –kim bilir benzim de ne renk bağlamıştı?– Cânan Hanım'ın evli olup olmadığını

sordum. İngiliz dostumun vaziyetimi anlamamasına imkân yoktu. Milletine mahsus nâzik bir çekingenlikle gözlerini yüzümden ayırdı ve sesinin tabii perdesini muhâfazaya çalışarak: “Maâlesef ayrılmak üzeredir” dedi. Kocası meğer benim liseden beri tanıdığım Haşmet Argun'muş. Haşmet'i çok iyi bilirdim, fakat kendisiyle buluşup görüştüğüm yoktu. Aramızdaki mizaç farkı... O bir mühendis müteahhitti. Dik sözlü alaycı, para kazanmak ve zevk sürmekten ötesini budalalık sayardı. Taş yürekliliğini bildiğim halde Canzi'den ayrıldığını duyunca garip bir ruh hâletiyle kendisine âdeta acıdım. İngiliz, Canzi için de tafsîlât veriyordu: Kolejlerden birinde öğretmenmiş, muharrirliği varmış, dansözmüş, folklöre, köy enstitülerine merâkı varmış.

Canzi masaya eğilmiş, ev sâhibinin çakmağından sigarasını yakıyordu. Bir nefes çekerek doğruldu ve elinde sigara ile ağır ağır bizim tarafa doğru gelirken, bir an içinde bütün mesâfeleri silen tam cepheden bir bakışla göz göze geldik.

Acaba neden bu ilk defa gördüğüm sîmâ bana hayatta en çok tanıdığım yüz gibi geldi. Âhenginde rikatler, vakarlı perdeler dalgalanan sıcak, yumuşak sesi benim, kendi, bağırmıdan kopuyor sandım. Etrâfımda kendi havamın estiğini, nihâyet kendi iklimimi bulduğumu anladım. Fakat, iki kişi tek vücut olmaktan çok ötelere giden bu yakınlıkla berâber Canzi'de sonsuz uzaklığı da gördüm. O, bütün ömrümce uyur ve uyanık, içim yana yana aradığım erişilmez sır ve güzelliğin timsâli gibi önümde boy verdi. Bu sebepten olacak ki ilk görüşmemizde etrafta gökler armağanı mutluluk dalgalanırken üstümüze bir fâcia bulutu çöküyor ve yerlerden kan sızıyordu. Birbirimizden alamadığımız gözlerimizde elem, saâdet, şükran ve kaderin tatlılığı ile berâber gelen acılığa boyun eğen bir tevekkül vardı. Canzi'nin bana baktıkça genişleyip derinleşen nazarı, içinden sa-

yırsız yıldızların kayıp geçtiği bir yaz gecesi gibiydi. Bir sâniyede yüz bin duygu belirtiyordu, bana diyordu ki: "Yâ... demek sensin... Âkıbet! Hayat sırrının perdesini demek seninle açacağız. Bana rüyâlarımın vadettiği biricik mânâyı ellerinde taşıyan sensin demek!..." Ben, dalgın ve ıztırâplı gözlerimle ona cevap veriyordum: "Beni gizli kaynaklara ulaştıracak, bana ecel şerbetini sunacak olan sen misin?.." Salonda radyoyu açtılar. Coşkun bir Çigan orkestrası çağıladı.

Canzi ile ben kısa zamanda geçmiş olduğumuz "On sekiz bin âlem"den uyandık. Kendimizi İngiliz dostumuzun bilardo odasında bulduk. Gülümsedim. Onun da yüzü bir çocuğunki gibi nurlandı. Çardaş havası çalınıyordu. "Oynar mısınız?" dedim. Canzi bir müddet başıyla ve ayağının ucuyla tempo tutarak durduğu yerde hafif hafif salındıktan sonra hiçbir söz söylemeden elini bana uzattı, bir çift kuş atikliğiyle ortaya uçtuk. Ben bu dansı Macaristan'ın yedi yüz senelik süzme asilzâde kızları ile, kat kat süslü eteklerinden kıvılcımlar savrulan, başlık kordelaları Hun kamçıları gibi şaklayan, topuklarıyla yeri dövdukçe ölüme meydan okuyan ateş parçası köylü dilberleriyle oynamıştım.

Hepsinin de ne kadar ruhsuz ve basma kalıp olduğunu Canzi kollarımda, okunu en uzak hedefe doğrultan bir yay gibi titreyerek gerildiği zaman anladım. Misâfirler etrâfımızda halka olmuştu. Işıkla tempo tutanlar, el çırpınlar vardı. Dünya yıkılsa altında kalmayı göze alacak derece oyuna vurgun briççiler bile kartları bıraktılar. Peşte'nin Çiganları, bu halkın bir anda infilâk eden taşkın cümbüşünü gözle görerek tutuşmuş gibi kaynayıp coştular. Fakat biz... Canzi ile ben muhîtimizden bir kere daha ayrılmıştık. Şakır şakır sırmaları yukarıdan aşağı çağılayan, dizi dizi mücevhherleri yedi renkte damlayan bir ulu hâkan otağı altında yalnız başımıza raks ediyoruz sandık.

Canzi'yi her gün, her dakika görebilmek için hayâtımın altını üstüne getirdim. Artık bastığım yerin farkında değildim. Hiç kimse, hiçbir şey gözümde yoktu. Uyku tutmaz oldu. Fakat ben bir buçuk saat uykuyla tâzelenmek mârifetine ermiştim. Vakti gelince sofraya oturuyordum, yediğim şey et mi, balık mı sorsalar cevap veremezdim. Bununla berâber sıhhatim her zamandan daha iyi idi. Görülmemiş bir randımanla çalışıyordum. Taşıma vâsıtalarından kolayca ayak çektim. Düşüncelerimin âhengine vücûdumu teslim ederek dünya yüzünde tek başıma gezercesine, yelkenlerini rüzgâra karşı germiş bir tekne gibi, süzülüp gitmek doyamadığım bir zevkti. *"Öyle sermestim ki idrak etmezem dünya nedir?"* havası içinde yaşıyordum. Hayâtımı alt üst ettim, dediğim alışkanlıklarım hakkındadır. Canzi'nin bulunacağı yerlere, halk evlerine, sosyal yardım kurumlarına, evlerinde oda mûsıkîsi yapan bâzı âilelere devâma başladım. Başta İngilizlerle dostluğu ilerletmek lâzım geliyordu. Halk türküsünün dediği gibi: *"Senin hatırın için herkese paşam dedim."*

Artık Canzi ile hep berâberdik. Vakitli vakitsiz evine girip çıkabiliyordum. Bir taraftan da Haşmet'le tesâdüfler hazırlıyor, bin türlü kurnazlığa başvurarak Canzi ile nasıl evlendiğine, niçin ayrıldığına dâir lâf kapmaya çalışıyordum. "Bu mükemmel kadına ne kusur buluyorsun?... " dedikçe Haşmet bana tuhaf karşılıklar veriyordu. Yükseklerde uçan, üst perdeden söyleşen kadınlardan hazzetmezmiş. Ya ne yapsın? diyesim geliyordu, yükseklerde uçmasın da alçaklarda mı sürünsün? Seninle konuşurken aşağıdan mı alsın istiyorsun? Tabî bunlardan hiçbirini söylemiyor, Haşmet'e hak verir gibi görünerek onu daha ziyâde deşmek yolunu tutuyordum. "Mâdemki huyu suyu bu

kadar aykırı idi, neden evlendin?" dedim. Haşmet, içinde birdenbire ihtiraslar kıvılcımlanan bir bakışla yüzüme dikilerek: "Güzel olduğunu görmüyor musun?" dedi. "Bizim gibilerin öksesi hep kurulu durur, sıra sıra bülbüller düşer, biraz tutar, azat ederiz. Fakat bu şâhin ökseye gelmezdi, onunla evlenmeye mecbur oldum. Sonra sertliğine tahammül edemedim. Gurûruna pâyân yok. Hele bir dokun da gör ne hoş sadâlar çıkar. O halâvetli gözler; yaban kedisi gözü gibi ışıldar, bebekleri âdeta elife çekilir. Kaş uçları yay gibi şakaklara doğru fırlar; bakışlar katılaştır, tırnakları avuçlarına gömülür. Ve ne sözler, Allahım ne sözler!.. Göğsümde sevdâlı kumru gibi dem çeken kadın sanki o değil; bir iblis kesilir. Nasreddin Hoca'nın keçi boynuzu hikâyesi, bir çeki odun bir damla bal. Eksik olsun, dedim. Bastım gittim."

Canzi'nin dem çeken kumru, yerine göre de yaban kedisi olabileceğini ben çoktan biliyordum. Ben, onun bir zerresinin değişmesine râzı değildim. Hatta bana sorsalardı ki mûnis hâlini mi, dik başlılığını mı daha çok seversin, cevap veremezdim. Yalnız, Haşmet'le olan bu münâkaşaların ne gibi vesîlelerle patlak verdiğini merak etmiştim. Canzi misaller anlattı: Aşk üzerine münâkaşa oluyormuş. Her şeyin ucuzunu ve "asgarî mâliyeti" arayan Haşmet: "Ben aşk filân bilmem, yeltenenlere acırım. Sakın beni seveyim deme, yaya kalırsın. Zevkten ötesi bana lâzım değil" dedikçe Canzi: "Zâten ben de tahmin etmiştim, yüzünden belli" cevâbını verirmiş. Haşmet kızarmış: "Yâni ben aşka lâıyk değilim, ona el atmak haddim değildir öyle mi?" Canzi kocasını küçümserce dudak bükerek "Eh... Onun gibi bir şey" dermiş. Türklük konusu da çok çekişmelere meydan açmış. Haşmet'in kozmopolit düşünüşü benim için yeni bir şey değil; Almanya'da seyrek görüşmelerimizde o dâima, münâsip bir iş bulursa, Türkiye'ye dönmeyece-

ğini söyler dururdu. “Ubi bene ibi patria” tarzında aşağılık bir felsefe yürütmeyi de gûya mârifet sayardı. Hoş... Almanya kendisini doyurmadı. Ona ne geldiyse: Şöhret, para, rahat her şey gene o hor gördüğü vatanından geldi. Demek tecrübesinden ibret almamış, hâlâ eski nâdan kafayı güdüyor. Canzi'yi ne kadar incitmiş olmalı! Evlilik hayâtının geçimsizliklerinden bahsettikçe sararıp solmasından, şakaklarının gerilerek kaş uçlarının vahşî bir uçuşla yukarı fırlamasından çekmiş olduğu acı ve öfkeyi anlıyordum. Haşmet'in bana dert döküşünde ise diğer türlü bir edâ vardı: Kıskançlıklar çeken, üstün kalmak, kadını buyruğu altına almak isteyen ve yenilen erkeğin öce susamış küskünlüğü...

Bir gece Canzi apartmanında benimle dertleşirken sinirli sinirli dolaşıyordu. Büyük Atatürk tablosunun altında durdu. Elinde yayvan bir kadehle portakal kokteyli vardı. Ben, fes rengi maroken koltukta serpilmiş yatıyor, değil yalnız Canzi'yi, onun gül yüzünü, sessiz hareketlerini, hattâ tavandan döşemeye, beyaz mâden kül tablalarına kadar evini bile nefesimle berâber canımın içine çekiyordum. Bana kayıtsız şartsız açılan bu dört odalı dâireyi o derece benimsemiştim ki yatak odasından mâadâ her yere girip çıkıyor, dolaplar açıyor; burada âdeta kendi evimde gibi yaşıyordum. Bahsettiğim gece saat ikiye gelmişti. Kalkıp gitmeyi düşünmemiştim bile. Canzi, hiçbir yorgunluk eseri göstermeden bana kâh çay hazırlıyor kâh kokteyl soğutuyordu. Radyoda bir zaman muhârebe haberleri dinledikten sonra müzik aradık. Ben, dediğim gibi, koltukta yayılmış; sigara üstüne sigara içiyordum. Canzi, salonda gezip dolaştıkça ne zaman Atatürk resminin altına gelse duraklar ve muhakkak bir defa kutsal kahramânını, kendi tâbiri üzere “Serhatli Gâzi”sini gözleriyle selâmlardı.

* Nerede rahat yaşarsam vatanım orasıdır.

Gene baktı, baktı ve dedi ki: “O, inkılâp yolunda bizi en son ve zahmetli mesâfede güderek finale götürdü. İnkılâbımız artık tamamdır. Kala kala erkeklerimizin rû-hundaki pederşâhî hâkimiyet hırsı ve mariz bir kıskançlık kaldı. Evet, Haşmet beni kıskanırdı. İsterdi ki benim bilgim, görgüm en mükemmel bir Avrupalı kadınıninki gibi yerinde olsun. Fakat zinhar bir gençle Swing oynamayayım, İngiliz dostlarımla içki başında uzunca bir sohbete dalmayayım. Yanımda herhangi bir erkeği görünce rengi dönerdi. Çok tabii ve mâsum olan hareketlerime îtiraz etmeyi onuruna yediremez, bir türlü 'kıskanıyorum' diyemez; başka bir taraftan huysuzluklar çıkarır, beni tahkir eder, ezerdi.”

İlk defa olarak kontrolümü kaybettim. Belki üst üste içtiğim kokteyllerin tesiri, ne yaptığımı bilmeden yerimden fırladım; tıkanır gibi soluksuz dedim ki: “Bu noktada Haşmet'le berâberim. Ben olsam ben de kıskanırdım.” Canzi irkildi, elinde tuttuğu kadehteki pembe içkinin çalkandığını gördüm. Yeşil elâ gözlerinde yarıdılışın güneşleri kaynaşıyor, karanlıkları girdaplaşıyor, türlü muammâlar gelip geçiyordu. Ben, aşkla, hasretle kana bulanmış gibiydim. Hemen şimdi ona tamâmıyla kavuşmazsam ölürüm sandım. İkimiz de göz göze susuyorduk. Kalbimin atışından tepeden tırnağa sarsılırken dişlerimi sıkıyor, tırnaklarımı avucuma gömüyordum. Fakat... Kendimde dünyâyı kırıp geçirecek bir kudret duyduğum o dakîkada anladım ki dünyânın en korkak insanı seven insandır. Canzi'yi ürkütüp kaybetmek korkusu yanında ölüm gülünç bir şaka gibi kalırdı. Hole fırladım, paltomu kaparak:

– Geç oldu, gidiyorum” dedim. Canzi, ezik ve gevşek bir yürüyüşle arkamdan geldi. Kolları sarkmış, gözleri yerde, bana el vermekten kaçınarak, kısık bir sesle:

– Yarın beklerim, dedi.

Dışarıda sulu bir kar savruluyordu. Harbiye'ye ya-

yan yürüdüm. Eve gelince iki tâne Adalin yuttum, göğsüm boğuk bağırışlar, hıçkırıklarla yırtılarak yüzükoyn yatağa uzandım.

Ertesi sabah, Canzi'ye göstermiş olduğum yakışık-sız sahneyi onun gözünden nasıl silebileceğimi utanç ve azap içinde düşünerek yola çıktım. Saat on sularında Haşmet'in İmar Müdürlüğü'ne uğrayacağını biliyordum; gittim, aradım. Onu Park Otel'e öğlen yemeğine dâvet bahânesiyle gene inceden inceye söyletecektim. Yemekte Haşmet dalgındı, gözü sağda solda alımlı kadınları tarıyordu. İki erkekle oturan çakırkeyif bir sarışına adamakıllı sardırıldı.

Kadın, kaçamak ve gülümser bakışlarla yatkın bir tavır takınmıştı. Ben, bahsi boşanma dâvâsı ve Canzi üzerine getirmek, Haşmet ise şu sarışını konuşmak hevesiyle her birimiz kendi bildiğini okuya okuya meclîsimiz nihâyet Kavuklu-Pişekâr çekişmesine döndü. Ne onun sözleri benim kafama giriyordu ne benim sorgularım onunkine. İkimizin de sınırları hatırı sayılır bir gerginliği bulduğu için gülünç hâlimizin önce farkında olmadık. Nihâyet Haşmet tuhaf tuhaf yüzüme baktı: "Ne oluyorsun birâder? Aklın fikrin karımda. Artık karım da sayılmaz ya... Önümüzdeki haftalarda boşanma kararı çıkacak. Pek mi hoşuna gidiyor? Kendine güvenirsen benden yana mübârek olsun."

Beylik protesto sözlerini sarf ettim. Canzi'ye olan saygımdan bahsettim ve

– Deminden beri sesim çıkmıyor ama artık dayanamayacağım" dedim.

– Şu aylıp bayıldığın sarışın kadın hafif bir mahlûktur. İsmi, adresini, ne fiyata nereye çağırabileceğini sana söyleyivereyim. Tamah ettiğin kadın tipi bu mudur?

Haşmet, hiç arlanmadan yüzüme karşı gülerek:

– Evet budur, dedi.

– Zîra bunun aksi olan tipten canım yandı. Kolay zevkler arıyorum. Canzi Hanım'ın edâsına tâkat getiremedim. Beni başından savmak, küçük düşürmek için neler söylerdi bir bilsen...

– Sana ne söyleyebilir, öyle zarif ve nâzik bir kadın?

– Anlatsam deli saçması zannedersin. Mânâ, mefhum var mı yok mu, içinden çıkılmaz. Meselâ başını diker ve der ki: "Neden hep benim izzet-i nefsimi tepelemekle meşgulsün? Sana yalvarırım, beni sevgi ile onurun çifte ateşi arasında bırakma, gönlüm râzı olsa bile alçalmak elimde değil, zîra baş ucumda dedelerimin kılıcı asılı durur." Bu ve buna benzer birçok sözleri var. Tekrar tekrar söylediği için hatırımda kaldı. Dikkat et, bak; gûyâ beni acındırmak için ricâda bulunuyor. Fakat ne kibirli bir ifâdeyle... İkide bir dedelerini sayıklar. Gûyâ âilesinde eskiden kahramanlar, evliyâlar, vezir-i âzamlar varmış. Bana ne? Ben, Edirneli Hacı Râkım Bey'le Hacer Hanım'ın oğluyum. Demokrat bir insanım. Kahramanı da, evliyâsı da...

– Haşmet! Bir kılıçtan bahsettin. Baş ucunda sâhi-den bir kılıç var mıydı?

– Ne gezer? Yok öyle şey. Gûyâ sembolik bir söz. İsterik, hem kibirli bir kadının zırvaları.

– Canzi'nin babası kim?

– Millî mücâdelede şehit olmuş, Miralay Cevat. Bu âile Rumeli muhâcirlerinden.. Bursa'da metrûkeden çiftlik, emlâk hayli mal almışlar. Sonra anne genç bir kocaya vardı diye Canzi küstü. İki de küçük üvey kardeş var; fakat pek görüşmezler. Altı ayda bir, ne de olsa analık, Hüsniye Hanım dayanamaz İstanbul'a gelir. Canzi buz gibi karşılar. Kadıncağız evlâdının sevgisine doymadan ağlaya ağlaya ters yüzü döner.

Haşmet'in bugün anlattıkları derinden derine içimi karıştırıyordu. Ben ki dedelerime büyük kahramanlar gözüyle bakar ve onlarla övünürüm. Canzi'nin sembolik

mânâdaki "Dedelerimin kılıcı baş ucumda asılı!" sözünü kendim söylemiş kadar anlıyorum. Sonra bu Bursadaki anne, üvey baba ve kardeşler nedir? Aşk ve kıskançlık ateşiyle Canzi'nin hep Haşmet'le geçen hayâtını kurcalamak derdinden âilesi hakkında bir şey öğrenmeye vakit bulamamıştım. Bu akşam Ayazpaşa'da dün geceki sahneyi unutturmak için yeni bir cephe açmaya karar verdim. Garson hesâbın üstünü getirmişti. Ben, tabak içindeki paraları dalgın dalgın toplarken, Haşmet peçetesini masanın üzerine atarak telâşla: "Gidiyorum, kusûra bakma!" dedi. Sarışın kadının kalktığını, Haşmet'i bakışlarıyla ardından çağırdığını gördüm. İsâbet oldu. Yalnız kalırım. Yalnızlık, Canzi ile baş başa kalmak demektir.

Şehir içinde gezerken bâzen yolumu değiştirdiğim, meselâ Beyoğlu'na çıkacak yerde geri dönüp Sirkeci'ye yürüdüğüm yâhut vapurla Kadıköy'e geçmeye karar vermişken son demde duraklayıp bir vapur sonraya kaldığım olurdu. Adımlarım sanki muhâkeme ve irâdeme değil de gizli bir kuvvetin kumandasına uygun gidiyordu. Böyle zamanlarda mutlaka Canzi'ye rastlardım. Kâh kalabalık içinde dürtülür, sarsılır gibi olur, Canzi'nin yakınlığını duyarak etrafta aranır; fakat onu göremezdim. Sonradan kendisi anlatırdı ki o dakikada bana yakın bir yerlerde bulunuyormuş. İçimde onu gaybdan haber alan bir seziş vardı, beni korkuturdu. Canzi, benim bugüne kadar kendime bile kapalı kalan derinliklerime işlemiş, en dipteki tortuyu satha çıkarak derecede varlığını alt üst etmiş bir kıyâmet hâdisesiydi. Gönlümde birdenbire açılan âlem; bir âlem değil, bir kâinat değil, tam mânâsıyla bir ebediyetti. Gördüğüm tanrısal sonsuzluk karşısında tepemden aşağı hayretler, dehşetler ve hiçbir dünya lezzetiyle ölçülemeyen

sevinç ürpertileri çağıladığını duyuyordum. Bu yol nereye varır? sorgusu aklıma geldikçe: "İsterse ölüme var-sın. Değil mi ki fânîlik sedlerinin devrildiğini, ebediye-tin nurlu izi önümde uzandığını gördüm, artık ne olsa gam yemem" diyordum.

O gün Haşmet, Park Otel'den savuştuktan sonra ben birdenbire İstanbul'a geçtim. Dedim ya, bu işin he-sâbı kitâbı kalmamıştı. İstanbul'da ne işim vardı? Kime, nereye gidiyordum, bilmem. Divanyolu'na çıkar-ken Fîruzağa Câmisi'nin iç kapısında Canzi'nin ayakta durduğunu gördüm. Kahverengi kalın bir spor paltoya bürünmüş; elleri cepde, başında yeşil çubuklu bir sargı, dalgın ve hareketsiz, eşikte duruyordu. Kendi kendime mâlum! dedim; telsizle haberi geldi, iyi saatte olsunların kılavuzluğuna söz yok; Tünel başında güneye mi, kuzeye mi, doğuya mı, batıya mı yollu kısa bir şa-şalama geçirir, sonra gelir Canzi Hanım'ı Fîruzağa Câ-misi'nin eşğinde elimizle koymuş gibi buluruz. Bu türlü rastlayışlarda beni kavrayan korku ve zafer duygusunu bir kere daha tattım. İlk isteğim onun yanına koşmak oldu; fakat hemen farkına vardım ki beni görmüyor. Dikkatle baktım, ağlamıştı. İleride beni deliliğe, cinâ-yete sürececek hastalığın ilk esintileri başıma vurdu. Acaba Canzi, Haşmet'ten ayrıldığına mı yeriniyordu? Yüreğim ağzıma geldi; fakat çabuk toparlandım. O za-manlar daha sarsıntılara karşı koyacak yedek kuvvetim vardı. Sevdığıme görünmekten çekindim. Belki kimseye anlatmak istemeyeceği bir tanrı özleyişi geçiriyor... Şu sırada kendisiyle konuşmak Yaradanla yaratılmış ara-sına girmek gibi olmasın, diye kendimi avuttum.

Akşam üzeri Ayazpaşa'ya uğradığım zaman Canzi henüz gelmemişti. Kapıcıdan anahtarı aldım. Mîmar Nizâmi, karısı Belkıs bir de ben her vakit anahtarı alıp dâireye girebiliyorduk. Az sonra Canzi geldi. Gündüzün süzük bir sîmâ ve kızarmış gözlerle câmi kapısında di-

kilen sanki o değildi. Yeşilli sargısını uçarı bir hareketle sıyrıp saçlarını sağa sola silkeledikten sonra paltoyu da bir kement atar gibi kanapeye fırlattı. Kendisi bir salınıştta cilâh yemek masası üzerine kondu, uzun dansöz bacaklarını sarkıttı.

– Erken geldiğinize ne iyi ettiniz. Turhan, yemeğe kalın. Size Viyana usûlü bir şnitsel kızartayım.

Berâber mutfağa girdik. Sofrayı kurup kaldırırken becerebildiğim kadar yardım ettim. Bulaşıkları yalak içine yığıp kahvelerimizle salona döndük.

Canzi âvîzeyi söndürdü, eflâtun abajurlu küçük el lambasını aramızdaki sehpa üzerine aldık. Dedim ki:

– Sizinle bir arkadaşlık rekoru kırdık gibi. Ne kısa zamanda, ne kadar yakınlık.

Canzi, sigarasını ağızından alarak bir an gözlerime daldı ve çok derine inmekten korkmuş gibi derhal kaçınarak başını yana çevirdi. Şu kısa ve kaçamak hareketi boynundaki necef gerdanlığı oynattı. Kesme billûr tânelerinde pembe ve menekşe rengi ışıklar yandı. Baş pencereye dönük durarak utangaç bir sesle karşılık verdi:

– Siz benim için yeni bir arkadaş gibi değilsiniz, Turhan. Sizi çok uzun zamandan beri tanıyorum sanki. Hiç yadırgamıyorum. Size söylemeyeceğim şey ve gözüm kapalı avucunuza teslim etmeyeceğim bir kıymet yoktur.

– Benim de böyle duyduğumu biliyorsunuz elbet.

Canzi yüzünü, bu defa korkusuz bir arkadaşlık ifâdesiyle tekrar bana çevirerek berraklaşan sesiyle evet! dedi. Sonra âilelerimizden bahsettik. O söyledi, ben söyledim. Saat on ikiyi bulduk. Canzi, annesi ve üvey babası faslını dâima kısa geçiyor, annem yakında İstanbul'a gelecek tanışacaksınız, diyor; fakat sayılı bir kahraman tuttuğu babası Albay Cevat'ı, onun Atatürk emrinde nasıl çalıştığını, Dumlupınar'da nasıl şehit oldu-

ğunu uzun uzun anlatıyordu. Bu tatlı ve içli saatlerden sonra ayrılık demi gelip çatinca giderayak Canzi'ye bir şey daha sordum:

– Kuzum, size niçin Canzi diyoruz? Asıl isminiz Cānan mıdır?

Canzi karşımda ilk defa durakladı; biraz eğilerek eliyle sehپaya dayandı. Aşağıdan vuran ışık, uzun kumral kirpiklerini yaldızladı. Koyu yeşil bir ipekli altında yuvarlanan şâhâne göğsü heyecanla inip çıkıyordu. Ben, bütün âşıklar gibi tetikte yaşadığım, havadan nem kaptığım için derhal kuşkulandım: “Ne var, asıl ismini niye söylemiyor, hani benden gizleyecek bir şeyi yoktu?”

Canzi bu şüphelerimi ve üzerime çökmek üzere olan azâbı anlamış gibi birdenbire doğruldu, elini masadan aldı ve hiçbir zaman unutamayacağım bir vakarla kâmetine dikildi. Esrarlı heybeti içinde gönüller dayanmaz yeni bir halâvet bağlayarak başını gene pencereye döndürdü.

– Benim asıl adım Cangüzel'dir, dedi.

Ben sigara paketimi toplamak, *Journal de Geneve*'i katlayıp cebime koymak gibi gidiş hazırlıklarıyla meşguldüm. Nasıl oldu bilmem, gazeteler elimden döküldü, mâden tabakam parkeye vurunca yayı açıldı, sigaralar yere dağıldı. Canzi şimdi yeşil elâ gözlerini üzerime açmış, telâşımı seyrediyordu.

Cangüzel, Cangüzel... diye ateşler içinde kıvranarak saykılıyordum. Hayâtım için birinci derecede ehemmiyeti ve şümûlü olan bir hakikatle karşılaşmak üzere bulunduğum içime doğmuştu. Çözülen gazete tomarını kesik ve titrek ellerle derlemeye uğraşırken hezeyan hâlinde söylenmeme devam ettim:

– Cangüzel nasıl isim? Türklerde bilinmez, nereden buldunuz bu ismi?

Canzi havada büyük bir sır dolaştığını sezmişti;

korkak, çekingen bir tavırla lamba yanından geriledi, gölgeye sığındı, dedi ki:

– Cangüzel benim Macar'dan dönme bir ninemin adıdır.

Bağırdım; fakat ağzımdan ne kelimeler çıktığının farkında değilim. Canzi gölge siperinden atlayıp yanıma koştu.

– Ne var Turhan, ne oldunuz?

Onun bileğinden çektim, oturttum. Kendim de tekrar koltuğa yerleştim. Karşılıklı mitralyöz ateşi gibi bir konuşma başladı:

– Kimin nesi imiş bu Macaristanlı Cangüzel?

– Sarı Sipâhîlerden Mustafa Durakça'nın karısı.

– Veli Koca'nın küçük gelini değil mi?

– Evet...

– İstolni Belgrat sancağında değil mi?

– Evet...

– Kaynanası Sümbül Hanım değil mi?

– Evet, evet...

Canzi bu sözlerim üzerine kendini kaybeder gibi olmuştu. Ellerini çılgın çırpıntılarla bana doğru savurarak evet evet... diye kıvranıyordu.

– Ceddinizin kim olduğunu da söyleyebilirim, dedim.

– Siz Hersekoğlu Ahmet Paşa torunlarındansınız. Canzi bu defa yıldırma uğramışa döndü, bitkin bir yalvarışla sordu:

– Yoksa sizinle akrabâ mı oluyoruz, Turhan?

Onu bileğinden tutup kendime çektim ve –şâir sözü değil hakikat özüdür bu– her bir teline bin ömür fedâ etmeye can attığım yonca çiçeği kokulu kumral saçlarına dudaklarımı gömdüm.

Benim iklimim. Tevekkeli değil... Benim toprağım, benim mayam, benim hamurum! diye göklere çıktığım boş değilmiş. Acı meslek tecrübeleri, bin türlü dünya

dalavereleri içinde taş kesilmiş gönlümü bir bakışta eritiveren bu sonsuz yakınlık meğer ne derin köklerden geliyormuş. O gece konuşarak sabahladık. Bizim soyda olduğu gibi Canzi'nin âilesinde de yazılı şecere yoktu. Hep nesilden nesile emânet edilen söylentiler, benim baba ocağında dinlediklerimin aynı! Hersekoğulları, Sarı Sipâhîler, Athıbeyzâdeler, Bosna serhatliler. Anlaşılan Hersekoğulları kol kol ayrılmış, Rumeli'nin ötesine berisine dağılmış.

Sonra ara vermeden memleketi yakan muhârebe âfetleri arasında izler kaybolmuş.

Tan yeri ağarmaya başlarken, Cangüzel'ime vedâ ettim. Şaka olsun diye ona Hersekoğlu'nun yeşil kandili efsânesini duyup duymadığını sordum. Sürprizler bitti, sanmıştım. Cangüzel'im saf bir ciddiyetle:

– Kandil duruyor, dedi. Bir kere daha ağzım açık kaldı, zîra bu kandil hikâyesine evvelce pek inanmamıştım.

– Kandil bizde, Bursa'da. Dışı yeşil mineli, içi düz altından, küçük bir şey. Bilmem yerli sanat mı, yoksa Venedik işi mi? Çocukluğumda babam “mübârek bergüzar” diye bana bu kandilden su içirirdi. İçinde Arap harfleriyle (Hersekszâde Ahmet Paşa, Edirne, sene 1068) yazılı. Yalnız bu değil, bizde el yazması bir Mushaf, telli bir yorgan, birkaç şey daha var.

– Aman şu kandili olsun görebilsem.

– Kolay. Annem yakında İstanbul'a gelecek. Yazarım getirsin.

Sokağa indiğim zaman ortalık henüz alaca karanlıktı. Lodosa çeviren hava durgun ve ılık. Etraf o kadar sessizdi ki kendimi Ayazpaşa'da değil, Kaf Dağı'nın tepesinde sanabilirdim. Varlık âlemi şu demde Yaradanın: “Ol!” buyruğu ile vücûda geliyormuş gibi heybetli

bir sükût gökleri bürümüştü.

Kapı dibinde, yaya kaldırımında bir zaman hareket-siz kaldım, kendimi ve toprağı dinledim. Bana öyle geldi ki bir aralık ayı seherinde uykusuz geçen bir mukadderat gecesinden sonra şu kurşunî ışık içinde sokakta dikilip duracağımı, varlık muammâsı sırlarının rûhumda çınlayacağını ben evvelden bilmiştim. Ve gene anladım ki hayâtımızın gelecekteki bütün safhaları donmuş damlalar hâlinde mâneviyatımızda uyuklar; bütün tabiat olaylarının mevsimini bekleyişi gibi bu damlalar da bilmediğimiz yasalara uyarak zamânı gelince teker teker çözülür ve biz türlü türlü tecellîler karşısında kalırız. Kısacası: Her birimizde bütün geçmişi ve geleceği bilen, cümle hakikatleri elinde tutan diğer bir benlik var. Fakat o kudretli sultan kat kat nikap altında gizleniyor, sır saklıyor.

Ey Turhan Tuna, yüksek mühendis ve mîmar... Otuz altı yaşındasın. Hayatta daldın çıktın, dört çevreye kulaç attın, feleğin çemberinden yağ gibi kaydın geçtin. Az gittin, uz gittin; dere tepe, düz gittin. Hele bir dur da arkana bak, çekinme îtiraf et: Bir çuvaldız boyu yol gitmişsin. Hayâtın ciddî bir iş olduğunu, doğumda ölümde büyüklükler gizlendiğini, aşkın fânîliğini yenmeye, beden toprağını ölmez tanrı cevheri hâline getirmeye davranan bir özleme atılış olduğunu hiç düşündün mü idi? İşte kendi kendinden korkuyorsun. Görüyorsun ki aşk, senin damarlarını tutuşturup kemiğini iliğini erittikten sonra temele dayandı. Bu buhrâna daha ne kadar göğüs gerebilirsin, iki gün mü iki ay mı? Yoksa atelyeden lokantaya, Halk Evi'nden Canzi'nin dâiresine gidip gelir; hiçbir şey yokmuş gibi istifi bozmadan çalışır, gezer, eğlenirken için için tükenip birden ölecek misin?

Klakson sesleri geldi. Taksim tarafından bir otomobil iniyordu. Karşı sıra apartmanlarda erkenci insanlar

ışıklarını açmışlardı. Kapı dibinde, elimde şapkaıyla ne kadar dikildiğimin farkında değilim, biraz üşümüşüm, paltomu kavuşturdum, ağır ağır yokuşu çıkmağa başladım. Ölüm düşüncesi Canzi'yi tanıdığım günden beri zihnimde yer etmişti. Ondan ölümden korkar gibi korkuyor, onu hayâtı özler gibi özlüyordum. Kendi kendimle pazarlığa girişmeye, hakîkatin “Bu işte ölüm var” diyen nurlu şûlesine köhne tekerlemeleri siper etmeye uğraşıyordum. “Neden ölecekmişim? Gencim kuvvetliyim. Yeryüzünde ilk âşık ben miyim? Neden sevdiğime erişip mesut olamayayım?” Bu sözleri korkularıma karşı gûyâ kalkan diye elime almaya davranırken bile beyhûdeliklerini hissediyordum. Rûhumdaki hîle kaldırmaz bir çift göz, vakur ve sitemli bakışlarını vicdânıma dikerek: “Gâye senin mesut olman mıdır?” diye soruyordu. Tuhaf şey... Beni su gibi yumuşatıp her gün bir kalıba döken, nur gibi ışıktandırıp göksel iklimlere akıtan bu aşkımla mutlaka bedbaht olup ölmem mi lâzımdı? Acı bir isyanla içimdeki gözleri arıyor, onlardan son hakîkati çekip koparmaya çalışıyordum. Soruyordum: “Peki, gâye mesut olmam değilse nedir? Nedir gâye?” İçimdeki gözler dindar bir mahzunlukla kapanıp düz belirtili karşılıktan kaçınıyorlardı. Ah!.. Gâyenin ne olduğunu ben pekâlâ biliyordum. Daha doğrusu içime derince bakmaktan korkmasam her an bilebilirdim. Son bilgilerin üzerine yürümeye cesâretim yoktu. Boğulan bir insan gibi insiyâkî hareketlerle derinliklerden kurtulup satıhta kalmaya çabalıyordum.

Ayazpaşa'dan döndüğüm sabah gene ip cambazı gibi bir hafiflik parendesi bularak kendi kendimin elinden sıyrılmaya muvaffak oldum. Ölüm mü? Adam sen de... Velez ki...

Ölürsem, yerineceğim tek bir şey vardı: Planlarımı bitirmeden, Trakya'nın îmarını görmeden ölmek. Yoksa Canzi uğruna yanıp tükenmek başlı başına bir saâdet

olacaktı. Taksim Meydanı'nda sabah gazetelerini aldım. Canım eve gitmek istemiyordu. Sıcak bir şeyler içmek için sabahçı kahvesi aradım. İlk tramvaylar geçmeye, sokaklarda hayat ve hareket belirmeye başlamıştı. Kapı dibinde tutturmuş olduğum tekerlemeyi, bana ferahlık verdiği için, dilime doladım:

“Az gittim, uz gittim; dere tepe, düz gittim, döndüm baktım çuvaldız boyu yol gitmişim!” sâhi mi?.. Demek hayatta bize bir ömre mâlolan emeklerimizin, savaşlarımızın getirdiği kazanç nihâyet bir çuvaldız boyu ilerlemeden ibârettir. Bu böyle olsun da ben zaman zaman omuz silkip kahkahalarla gülmeyeyim, hep kan ağlayayım öyle mi? Yağma yok! İşte her şey vız geliyor. Nasîbim bir çuvaldız boyu mu, ne âlâ. Diktim çuvaldızı yat-tım gölgesine...

Ayın sonuna doğru Canzi ile Haşmet'in boşanma dâvâsı netîcelendi. Mahkeme gününün akşamı mîmar Nizâmi, karısı Belkıs ve ben, Canzi'nin evine yemeğe dâvet edilmiştik. Kış, pek yumuşak geçtiği için bahar çiçekleri bulabildim. Sepetler dolusu zerrinler, leylâklar, menekşeler; yığınla karanfil gönderdim. Bir başka erkeğin mülkiyetinden kurtulan, artık benim olmasına hiçbir engel kalmayan sevdiğimin etrâfına yeryüzünün bütün tılsımlı güzelliklerini, nâdîde kıymetlerini yağdırmak isterdim. Nice defalar saymış olduğum 68 ayak merdiveni her zamanki gibi, bir sıyrılıştâ fırladım çıktım. Canzi kapıyı açtı, bir lahza göz göze geldik. Bakışlarımız artık şimşek kısalığına inmişti. Yavrumu o akşam uçuk benizli gördüm, mahkeme onu yormuş ve hırpalamış olacak. Apartmanı bahar çağlayanlarını andırır bir tûfana boğmuş olan, kokusu merdivenlere vuran çiçeklerimin arasında o bir beyaz kamelya gibiydi. Belkıs'la Nizâmi daha evvelden gelmişlerdi. Plâkla,

Swing yapan bu çift beni görünce oyununu bıraktı. Hep berâber içki masası yanına gittik. Nizâmi kokteyl çalkamaya, Belkıs tuzlu bâdem kemirmeye başladı. Gramofondaki plâk kendi kendine dönüyordu. Geçmişe bağlı hâtıralar zihnimde canlanırken bâzı ne gülünç ufak tefeklerin de silinmez yer ettiğini görüp şaşıyorum. Meselâ Belkıs'ın bilezikleri... Çıplak tombul kollarına nazar boncuğu çingıltılı altın zincirler takmıştı. Bu mâvi boncuklar tuhafıma gitti.

Karı kocayla pek teklifsiz görüştüğüm için Belkıs'ı bileğinden yakaladım: "Bunlar yeni moda mı, nazar değmesin diye mi?" dedim. Belkıs saf kadındır, gözlerinin etrâfı kırışık olmaması için acâyip bir tarzda gülmeyi âdet edinmiştir. Kendisini kaç defalar öğütledim: "Vazgeç bu gülüşten, buruşmayayım derken yüzün aptal bir ifâde bağlayacak" demiştim. Sanki havaya söylemiştim; Belkıs bildiğinden şaşmamış, zâten pek mânâlı olmayan yüzü taş bebeğe benzemişti. Nazarlıklarını silkeleyip kısıtarak: "Bu sene moda böyle" dedi. "Bana zâten mâvi boncuk lâzım, kilo 70..." Nizâmi: "İyi kocanın karısı kurna başında..." yollu bir cümle başlıyordu; gözü, siyah elbiseli, uçuk benizli, ince endamlı yavruma ilişti; kadehini hızla kaldırarak: "Haydi çocuklar içelim, Canzi'nin hürriyetine, ilerideki saâdetine" dedi. Varlığımızın can alacak yerinden birbirimize bağlı dururken bir yabancı el bu bağı kurcalamış gibi ikimiz de sarsıldık. Yavrumla ben artık bakışmadan birbirimizi görüyor, söyleşmeden konuşuyor, müsâvî akordu olan iki eş tel gibi aynı mızrapta aynı nağmeyi sahyorduk.

İhtiyar bir Rum garsonun çekip çevirdiği soframız bir zaman sonra coştı. Sıcak iklimlerin havasını estiren çiçeklerin kokusu; şamdanlarda için için eriyen mumlardan, Canzi'nin nefis bir perîşanlıkla öteye beriye tertiplemediği lambalardan dökülen bol ışık, soğuk içkiler bizi

gevşetti. Açılıp saçıldık. Nizâmi ara sıra kalkıp radyoda kısa dalgayı karıştırıyordu. Hep muhârebe... Ruslar sert gırtlak sesleriyle direk direk bağırlıyorlar, Almanlar tıkanıp katılacak gibi illetli feryatlar koparıyor, eh... İngilizlerin de çenesi işliyor mâşallah; arada yuvar yuvar tumturaklı bir Fransızca... Hafif mahmurluk hâlini güzel kadınlara pek yakıştırırım. Belkıs'la Canzi'nin gözleri ayna gibi parlamış hem süzölmüş, dudakları lâlleşmiş, yanakları hârelenmişti. Saçlarını okşayabilsem elimin altında çıtırdıyacak derecede elektriklenmiş olduğunu tahmin ediyorum. Belkıs ikide bir Nizâmi'ye dönüp: "Bırak canım şu muhârebe haberlerini, bu akşamlık bâri unutam" diyordu. Nizâmi söz dinleyip masa başına geliyor, sonra sarhoşlukla mı nedir, karısının tembihini unutup gene radyoyu açıyordu. Canzi birdenbire parladı; güvercin yüzlü yavrum silindi, yerine Haşmet'in yaban kedisi peydâ oldu. Kaş uçları şakaklara doğru yukarı yaylandı, elâ gözleri vahşî bir yeşillikle zümrütleşti. Hayret... Parmaklarının bile yırtıcı bir bükülüşe kıvrandığını gördüm. Engürüslü Cangüzel Nine'min yüzlerce yıllık istifâdan sonra bile gemi azıya almış bir halde meydana atlayışını seyretmek damarlarımdan azgın bir zevk uçurdu. Canzi, Nizâmi'ye bağırlıyordu: "Avrupa yamyamlarını susturacak mısın, yoksa şimdi kalkıp..." tehdidini tamamlamadı. Fakat ben onun ne yapmak istediğini anlamıştım. Gözü kızınca, kan tutmasına uğrayan, elde kılıç düşmana saldıran Cangüzel Nine gibi o da radyoyu ayağı altında paramparça edecekti. Ben onun öfkeli hâline de tutkundum. Yumrukları sıkılmış, saçları ürpermiş, gözü dönmüş sevdiğimi omuzlarından kavrayıp bükerek arzusunun ateş sağnağı altında yumuşattıktan sonra onun bir kucak ipek gibi kollarımdan sarkacağını düşünmek beni zevk içinde kıvrandırılıyordu.

Nizâmi: "Sus aman... Aman Yârabbi ne şirret şey!"

sözleri ile radyoyu kapadı. Canzi, deminki parlayışından utanmış gibi uysal bir edâ takınarak yavaşça “Yıkıcı Avrupa rûhu!” dedi. Sonra iki kadın baş başa verip alçak sesle konuşmaya başladılar. Nizâmi ile ben, radyo dolabı yanındaki koltuklarda pipolarımızı yaktık; beton dozlarının tertîbine, kontrolüne ilgili bir meslek bahsine daldık. Garson sofrayı topluyordu. Ben Nizâmi ile meşgul olduğum halde kadınların fısıltısına kulak kabartmaktan kendimi alamıyordum. Haşmet'ten bahsediyorlardı. Kıskaçlık illeti, tefrih devresinde bile insanı perîşan eden bir hastalık gibi daha o zamanlar varlığını bürümüştü. Bunun nasıl dal budak salıvereceğini, beni ne deliliklere, alçaklıklara süreceğini henüz bilmiyordum. Dünyâyı ve kendimi göreceğim gözüm olsaydı bâzı hallerim, meselâ yeni türeyen muvâzenesizliğim tehlikeli uçurumlara yanaştığımı bana haber verirdi. Fakat ben o zamanlar bütün kontrolü kaybetmiştim. Nizâmi'yi yüzüstü bırakarak şuursuz bir halde kadınların üzerine uğradım: "Bizden gizli ne konuşuyorsunuz?" diye bağırdım. Bu defa Belkıs korktu. Nizâmi de uygun-suz bir şey sezinlenmiş gibi yanımıza seğırtti. İçimizde sükûnetini muhâfaza eden yalnız Canzi kalmış; fakat o da sofradaki neşesini kaybederek sararıp durgunlaşmıştı. Belkıs kanape üzerinde büzülüyor, donuk korkak gözlerle bana bakıyor, Nizâmi kadınlarla arama girmek ister gibi bir tavır takınıyordu. Canzi yerinden kalkıp yanımda durdu, buhran geçirdiğimi anlamıştı herhalde, samîmî bir ağır başlılıkla:

– Haşmet'ten şikâyet ediyordum, dedi.

Tekrar bağırdım:

– Ayrıldın, gitti. Haşmet'ten daha ne şikâyetin olabilir?

Nizâmi bir kadına karşı gösterdiğim bu dik muâmeleden incinerek:

– Turhan ne yapıyorsun, kendine gel. Sarhoş musun

yoksa? dedi.

Belkıs, kadınlara vergi bir çabuk kavrayışla toparlanmış, Canzi ile aramda arkadaşlıktan fazla bir şey hüküm sürdüğünü anlamıştı. Kocasına, sen karışma, der gibi bir işârette bulunduktan sonra beni yatıştır-maya davrandı:

– Haşmet, Canzi'den eşya ve para istemiş. Onu ko-nuşuyorduk.

Canzi artık ne diyeceğini şaşırmış gibi kaygılı bir yorgunluk içinde başını eğerek:

– Haşmet son derece hasistir. dedi. Bu sözleri söy-lerken yüzünün kızardığını, kızartının kulakları yanın-dan inip boynundan süzöldükten sonra dekoltesinin içi-ne kadar aktığını gördüm. Aramızdaki tılsımın bir an için kopar gibi olduğunu zannetmiş, deliye dönmüştüm. Baktım ki tılsım yerli yerindedir. Zavallı yavrum! de-mek senin için de yeryüzündeki zaafların en çirkini hasisliktir. Hasisliğin adı bile seni utancından yerlere geçiriyor. Evet, şimdi hatırlıyorum. Geçen gün bana âi-lemizin hikâyesini anlatan bir kitap yazmakta olduğu-nu söylerken, sevdiği Cangüzel Hanım nâmına çeşme yaptıran Mustafa Durakça'yı ne kadar övmüştün: “Eskiler, ganî yürekli insanlarmış. Sevdiklerinin nâmını kutlamak için hanlar, çeşmeler yaptırırlarmış. Bugünküler sâhiden o adamların nesli mi? İnanmak güç. Türk erkeği cömert, diye belledik. Halbuki, herkes nekes oldu gâliba.”

Yavrumun bu sözlerini hatırlayınca yatışıverdim. Zihnimde ânî bir karar doğdu. Nizâmi, taksi aramak için sokağa çıkmıştı. Belkıs kürküne şalına büründü, holde bekledik. Yılbaşı gecesi için dâvetli olduğumuz Mister W. nin Bomonti'deki evine hep berâber gitmek üzere sözleştik. Ben, zihnimde tasarladığım işe dalmış bulduğum için, Nizâmilerden çabuk ayrıldım.

Ertesi sabah derhal karârımı yerine getirmeye ko-

yuldum. Ben Haşmet cinsinden bir Türk erkeği değil-
dim; ben, Mustafa Durakça soyundandım. Banka mev-
dûatımın dörtte üçünü; biri milletimin sağlık kalkınma-
sına, diğeri öksüz Türk çocuklarının tahsil ve terbiye-
sine hizmet eden iki kuruma bağışladım. Bunu kimse,
hatta Canzi bile bilmedi. Kendi vicdânım muvâcehe-
sinde aşkıma ihtiram göstermek isteyişim bana yurt
ödevimi de yaptırmış oldu.

Şimdi geçmişî gözden geçirirken 43-44 yılbaşındaki
bağışlamamın hâtırası dertli rûhumu sükûn ve tesellî
ile sarıp sarmalayan biricik rahatlığımdır.

Gene Canzi

Bu defterimi baştan okudum. “Canzi ve ben” diye tutturmuşum. Ardı arkası gelmiyor. Yerlere, göklere sığdıramadığım, bir türlü baş edip koyup kaldıramadığım hep bu biricik aşkım değil mi? Ey Yaradan! benim topraktan gelme cismime, üflenlen bir kandil gibi her an sönmeye namzet zihnime bu sonsuz açılışı, ebediyete doğru çağlayışı, bu dinmek bilmeyen yanıp yakılışı niçin verdin Tanrım? Özleyişim savmıyor, sevdiğimi unutamıyorum. Ölsem... Ölemiyorum da. Issız kış geceleri odamda dönüp dolanıyorum. Kâh rüzgârı, yağmuru dinliyorum kâh perdeyi aralayıp gökyüzünü görmek istiyorum. Fakat... İnsanlıktan çıkmışım besbelli. Bir çift can yakıcı elâ göz kâinatla benim arama girdi; dağlara baksam az sonra dağlar hayal, hayal olur; bulutlara baksam hepsi çözülür buhar olur. Kendi kendime kaynar kaynar, taşar ve ancak o zaman iş başına geçip planlarıma bakacak tâkati kendimde bulurum. Eserim, beni kâh yanına çekip kâh uzaklaştırarak kanımı eme eme büyüyor. Trakya'mın îmar planına çalışıyorum. Edirne için hazırladığım “Atatürk Sitesi” bitmek üzere-

dir. Anıt Meydanı, halk jimnastik holleri, açık spor alanları, halk için hamamlar, konser, kitap evleri. Bunları en ince bölümlere kadar işledim. Keşan'da elektrik gece 12'de kesilir, petrol lambasıyla çalışıyorum. Fânus isleniyor, odayı tütün dumanı bürüyor, soba geçiyor, İpsala düzü tarafından horoz sesleri yükselirken sönük pipom parmaklarımın ucunda sallandığı halde yorgunluktan maketlerin, planlarım üzerine abanıp uyukladığım oluyor.

Bir defasında gene dedem Hersek Ahmet Paşa'yı rüyâda gördüm. Bana dedi ki: "Bu cihanda kimse kendi isteğiyle büyük adam olmadı. Kişi hâline kalsa hep düz ve kolay yolları tutar. Amma ki ün almak alınaya yazılmışsa hayâtın cilvesi ne yapar eder, onu çala kamçı sarp dağlara saldırır. Nasıl? İstanbul'da oturup karaborsacılar kübik villalar yapmak, havadan paralar, ucuz şöhetler kazanmak hoşuna gider mi? Şimdi davran bakalım hak yolunda hizmete." Soğuktan titreyerek uyanıyor, pipomu tâzeliyorum. Edirne Konservatuvarı için bir mermer antre ve basık kâideli bir Tamiris heykeli düşünmüştüm. Gün doğuncaya kadar çalıştım, planı bitirdim. Rûhumdan yumuşak bir sükûn fışkırdı. Canzi'nin sevgi ile, içlilikle titreyen dudaklarını alnımda, şefkatli gözlerini gözlerimde, elini elimde buldum. Eserimi adım adım ileri götürdükçe günâhımı ödediğimi, sevdiğimin küskün rûhuyla barış kurduğumu duyuyorum.

Demin demiştim ki: İstanbul'da hemen bütün paramı aşkıma bir ihtiram olmak üzere yurdun sosyal yardım kurumlarına bağışladım ve bugün ancak bu hâtırayla sükûn buluyorum. Eksik söylemişim. Kara bağrıma nur döken bir de eserimin kanım pahasına yol alışıdır ki bu zâten yurduma karşı vicdan borcumdu. Sevdiğim ise vicdânımın ta kendisidir. Al ninem, işte her şey senindir, al! İşte sıhhatim, işte hayâtım, işte sana-

tım, kudretim ve son tâkatim!

Bu gece belediye reisinin evinde toplantı vardı. Kaymakam, reis, Ziraat Bankası'ndan bir memur, Keşan eşrâfından üç kişi daha. Sık sık çağırılıp karşılığı gösteremediğim bu dâvetlere bir teşekkür sunmuş olmak için İstanbul'dan getirdiğim hâlis İskoç viskilerini ortaya koydum. Çektik kafaları. Bin îtinâ ile hazırlanmış nefis yemekler, o kızarmış ördekler, mantılar, akıtmalar, tezpiştirler arada şöylece kaynadı. Poker oynadık, türkü söyledik; istediğimiz gibi kurtları dökemedik. Geç vakit sokaklara düştük. Ay ışığı vardı. İstanbul'da olsaydık keyfin cilâsını verelim diye barlara dökülürdük. Keşan'da öyle kör kütük olmanın imkânı yok. Yeni açılan Anafartalar Caddesi'ne doğru yürüdük. Bay M. pek neşeli bir zat: "Haydi gidelim, çingene mahallesinden Ramazan'ı kaldıralım, bize bir pehlivan havası çalsın" diyordu. Kaymakam usûletle aramızdan sıvıştı. Belediye reisi şakalaşarak M.in koluna girip: "Gece vakti patırtı etme, sana cezâ yazarım" dedi. M.: "Ulen ne olacak sanki? Bu meretin kefâreti nedir, elli lira mı, yüz lira mı... Fedâ olsun bire. Bu gece canım pek çekti! Davul zurnayla köy havalarını..."

Söylerken yalpa vurup sendeliyor, reisin koluna asılıyordu. Susturamadık, mahmur sesiyle bir türkü tutturdu:

*Nişana bak nişana
Bak şu metin Keşan'a
Şu Keşan'ın kızları
Bir seksenlik nişana
Şu Keşan'ın dulları
Bir top Hama kumaşına.*

Bedesten bayırında cemaatten ayrıldım. Kapıma

geldiğim zaman bitişikteki Hâfız Ağa'nın penceresinde ıstık gördüm, cama vurdum. Gel bir ıhlamur iç, dedi. Girdim. Niyetim, eski dîvanlardan bir tâne istemektir, Hâfız Ağa'nın sandıklar dolusu kitabı var. Aradım taram, *Kerem Dîvânı*'nı çektim aldım. Komşum şaşkın kaldı. Kendisi altmışı geçkin olduğu halde yeni çıkan bir broşürden İngilizce öğrenmeye çabalıyor. Benim *Kerem Dîvânı*'nı seçişimi doluya koydu almadı, boşa koydu dolmadı.

Bu gece taş basması destanımla haşır neşir oldum. Aşkın daha derin bir tasvîrine hiçbir yerde rastlamadım diyebilirim. Bir defa: Kerem'le Aslı aynı sihirli elmanın tesiriyle dünyâya geliyorlar, yâni işin başlangıcında bir sır, bir tabiat üstünlüğü var. Mâcerâ mâlûm: Hasret ayrılık, ayrılık, ayrılık... Sanki yeryüzünde her erkek özlediği kadına iyilikle veya zor pazu ile erişebilir. Kolay... Fakat Kerem, ölüm Allah'ın emri, Aslı'ya kavuşamaz. Kavuşursa sanki feleğin çarkı ters dönecektir. Bunların muratsız kalmaları için âdeta gözle görünür görünmez bütün kuvvetler iş birliği etmiştir. Âşikâr bir tabiat kâ-nûnu: Öyle bir ateşe düşenin encâmı ancak kül olmaktadır. Hayâtın âşıklara sâdece ağular sunması, hiç gün göstermemesi, nihâyet tüketip mahvetmesi pek ölçüsüz bir gaddarlık olmaz mı? Kül olmanın manevrasında hiç başka bir şey yok mu? Hesaptaki nispetsizliği Aslı Han kendisi de sezmiş gibi son deminde ortaya şu sitemli ve isyankâr feryâdı atar:

Bize haktan bir inâyet olur mu?

Mâceramız hoş rivâyet olur mu?

Sevenlerin, dile gelmez çekilere karşılık biricik ve büyük kazançları budur: Kendileri yanar gider, efsâne-leri ölmezliğe yükselir.

Yılbaşı gecesi Mister W.nin Bomonti'deki evinden tam tertip İngiliz usûlünde bir âlem geçirmiştik. Hindiler, üzümlü pudingler yendi. Türk misâfirlere bir ikram olmak üzere çerkez tavuğu, börek gibi yemekler de vardı. Canzi'ye sataşmak için hiçbir fırsatı kaçırmadığımdan dedim ki: "Bak senin dostlar hindiye 'Türkiye' diye isim vermişler" Bu akşam bütün neşesi üstünde olan sevdiğim hazırcevaplıkta kusur etmedi: "Bu yolda İngilizlere sitemde bulunmak herhalde bize düşmez, çünkü biz de bu hayvana bir milletin adını vermiş 'hindi' demişiz."

Benimle konuşurken pençe pençeye kızaran ince beyaz yüzüne, yaldızlı uzun kirpikler arasından aklımı durduran mânâlı bakışlarla ışıklanan gözlerine baktım, sustum. Ne kadar güzeldi... Onu hemen tepeden tırnağa bir sargıya bürüyerek kucağıma almak bu kalabalığın içinden çıkarıp götürmek isterdim. Bilmem asrım için bu îtirâfım bir ayıp mı olacak: Kadınlarını hareme kapatan, kafesler, çarşaflar, bin türlü hasis îtinâlarla yabancı gözlerden saklayan dedelerime yavaş yavaş hak vermeye başlamıştım. Canzi, İngilizler muhîtinde çok sevilirdi. Alay alay teklifsiz dostları vardı. Kimisiyle çocukluğundan beri tenis oynamış, deniz sporları yapmış, kimisi İngiliz kültür kurulundan tanışık. Hiçbiri arkadaşlık sınırını aşacak bir maksat beslemiyordu, bunu biliyordum, gözlerimle görüyordum. Fakat bir genç gelip de "Hello Canzi..." diye omuzuna vurunca yâhut dans ettirmek için elini kavrayıp onu koltuktan çekiverince kızıyordum. Onun bir yabancı göğse yaslanıp, saçları etekleri savrularak dans etmesini gözüm götürmüyordu. Gece yarısı ışıklar söndürüldüğü zaman yan yana ayakta duruyorduk, elini tuttum, o da karanlıkta titreyerek bana dayandı. Birbirimizin varlığında kaynayıp erimiştik. Işıklar açıldığı vakit en yakınımızda bulunan Belkıs'la Nizâmi yeni sene kutlama bahâne-

siyle biraz gerileyip bizi baş başa bıraktılar. Canzi'ye bir şampanya uzattım, dedim ki: "44 senesinin hayâtında mukadderat yılı olacağını biliyorum." Canzi, gözlerimin içini görmekten korkar gibi yüzüme hem derin hem kaçak, aynı zamanda hüznlerle ümitlerle dolu bir bakış kaldırdı. "Evet" dedi "Rüzgâr çıktı, ben de duyuyorum. Bu esen tecelli rüzgârıdır." Daha bir şeyler eklemek ister gibi durakladı, yutkundu ve yalvarır bir edâ ile yavaşça "Bekliyorum; fakat korkuyorum." dedi.

Belkıs'la Nizâmi yanımıza sokulup kadeh tokuşturdular. Hâlimiz etraftan az çok fark edilmiş olacak, Canzi'yle beni bir kurnazlıkla ökse otu dalları altından geçirdiler. İngiliz âdetine göre bu dalların altından geçenlerin öpüşmesi lâzımdı. Ruh kesilen dudaklarımla sevdiğimin yanağına dokunduğum zaman onun göksel bir gül bağına benzeyen kokusunu tattım. İşte şimdi, gözlerim kapalı, o kısa ânı yaşıyor, gene o kokuyu alıyorum. Ah!.. Ey sevilenler!.. İnsanı hasretle inleten hâtıralar bırakmayın! Sizi sevene kendinizi, böyle ilâhî nûrunuzu da cisme katarak, son raddeye kadar vermeyin. Yâhut verdinizse bir daha geri almayın.

Saat üçe doğru Nizâmiler, senelerce Hindistan'da kalmış orta yaşlı bir İngiliz çifti, bir Rus dekoratör, Canzi ve ben, ecnebî evlerinde özenilerek döşenilen tarzda bir şark odasına çekildik. Canzi tambur çalacaktı. Köşe sedirine oturdu, sazı akort etmeye başladı. Biz, viskilerimizi yanımıza alarak, yastıklar, halılar üzerine yere uzandık. Sevdiğimin o tatlı ve dokunaklı sesiyle okuduğu şarkılar arasında en çok gönlümü alan şu oldu:

*Seninçün yandığım nedendir neden
Senden midir, benden midir, dilden midir
Bilmem, neden?*

Başım iyice dumanlanmıştı. Sâhiden yanıyordum.

Şarkıdaki sorguları kendime karşı tekrarlıyordum. Neden, neden ve daha ne kadar?

Canzi tamburu bıraktı. Belkis'la İngiliz madamla birlikte dışarı çıktı. Biz erkekler yere sıralanmış viskiler, soda şişeleri, buz kâseleri arasında şark mûsikisine dâir bir bahse dalmıştık. Ne zaman sevdiğim yanımdan uzaklaşsa havanın oksijeni çekilmiş gibi azap duyduğum için göz ucuyla hep kapıyı kolluyordum. Evvelâ uşak bir portatif gramofon getirdi. Sonra İngiliz madamı içeri girip Canzi'nin şimdi step yapacağını söyledi, bizi yerimizden uğrattı, parkeden halıyı kaldırttı. Canzi evden ele geçirebildiği bir plaj pantolonu, kısa kollu bir gemici gömleği ve saçlarına oraya buraya tutuşturulmuş al karanfillerle bir step kostümü îcat etmişti. Çalınan hava ile berâber vücûdu ürperip kıpırdamaya, halka halka açılan sular gibi etrâfa kol salmaya başladı. Canlı mûsikî diyebileceğim ayakların parkede tutturduğu dümttekler hızlandıkça oyun zenginleşiyor, coşup taşıyordu. Canzi'nin saçlarına ilıştırılmış karanfiller birer birer sökülerek dökülüyor, bâzısı sapından takılı kalarak perîşan, savrulup sallanıyordu. Onun saçlarındaki hayat kokusunu sindirmiş çiçeklerden biri önüme düştü, kaldırdım, avucumda sakladım.

Şafak sökerken Ayazpaşa'da apartman kapısında Canzi, bir yandan çantasında anahtar arıyor bir yandan da yorgun ve yumuşak sesiyle bana vedâ sözleri söylüyordu:

– Ben gitmiyorum, seninle yukarı çıkacağım, dedim. Göğsüne bir yumruk yemiş gibi sarsıldı. Yüzüme iri iri açılan gözlerinde korku, şaşkınlık ve acı okudum. Sesimi biraz daha dikleştirdim:

– Böyle olacak, ben karar verdim.

Hayâtımda hiçbir kadına bu türlü söz söylememiştim. Kaba ve duygusuz şivemden utanmam lâzımdı; fakat artık ben, benlikten çıkmıştım. Daha doğrusu

Canzi'nin gönlüme saldığı ihtiras hançeri gizli kalmış huylarımı deşerek açığa çıkarmıştı. Ben birdenbire vesveseli, kıskanç, haşın bir şark erkeğı oluvermişim. İç yüzümün böyle olduğunu sandığım o zamanlar meğerse henüz rahat ve mesut bir insanmışım. Sonraları bu iç yüzün daha iç bir yüzünü keşfettiğim vakit anladım ki kaderin en zorlu cilvesi bizi son derinliklerimize inmeye mecbur kılmasındadır.

Canzi titriyor, söylemek istediğı sözü bulmak için zahmet çekerek kekeliyordu:

– Karar mı?.. Karar mı? Hiç karar verilir mi? Aramızdaki yakınlık kararla mı ayar edilir?

Elinden çantasını kaptım, anahtarı çıkardım. Sevdiğim birdenbire doğruldu, sükûnetle yüzüme baktı ve:

– Turhan, sen hastasın, dedi.

Sonra elini göğsüme doğru uzatarak hiç unutamayacağım bir şefkatle yalvardı:

– Ne yapıyorsun, Turhan; dikkat et, dikkat et!

Acemi pehlivanlar gibi daha ilk hamlede sırtım yere gelmişti. Sonraları kudura kudura korkunç bir nevroz hâlini alan hastalığın bir sebebi de sevdiğime karşı uğradığım bu katmerli yenilgiler olmuştur.

Canzi, benim bitkin çökük hâlimi görmeye dayanamadı. Kapıyı açmak bahânesiyle arkasını dönerek:

– Bununla berâber... Mâdemki... Tabîî, senin arzularına itaat ederim, dedi. Elimle ümitsiz bir işâret yaptım. Ayakta sallanıyordum. Canzi, ancak aşkın gönüllere ilham edebileceğı kurtuluş yolunu buldu. Birlikte yukarı çıktık. Bana bir tomar kâğıt verdi:

– Al oku, bu yazılarda beni bulacaksın ferahlayacaksın, dedi.

Cangüzel'im müşterek soyumuzun mâcerâlarını anlatan hikâyeler yazıyordu. Kendisiyle çok defalar bu mevzûu görüşmüştük. İşte yavrumun eserinden birinci hikâye:

BİRİNCİ KISIM

Sarı Sipâhîler

Hersek Ahmet Paşa oğullarından Bosna-Serhatlı Koca Turhan Bey, Varat fethinde gösterdiği yararlıklara karşı İstolni-Belgrat sancağında dört başı mâmur bir zeâmet kazanıp haremiyle kapısı halkını yeni mâlikânesine getirtti. Şehir hayâtını pek sevmeyen Sipâhî, az zaman sonra İstolni'den yaya üç saat çeken Şâhinkonak Çiftliği'ni büyüterek babadan görme usulde dağlar bağlar arasında mekân tutmayı düşündü. Nefsiyle söyleşti ki: "İşte tez elden Sigelhit'i de alıyoruz. Erdil hem Orta-Macar bizimdir. Kılıcımız Beç* üzerine kalkmış, imânımız Kızılelma'ya yönelmiştir. Türk'ün zaferi tamam olmasına kıl kaldı. Hele bu İstolni sancağı neredeyse İçel oldu demektir. Köklerimizi derine saldık, şimdi dal budak koyuverip Engürüs diyârında bir hoşça mukim olalım." Müneccimlerin hesapladığı uğurlu sa-

* Beç: Viyana

atte “Tanrı koruya” duâsı edilip koç kurbanlara bıçaklar salınarak Şâhinkonak Mâlikânesi'ne temel atıldı. Eski binâ, misâfirhâne hâline konuldu. Koğuşlar, mutfak, hamam, sıra ocakları, mandıra, demirhâne, ahırlar, hâsılı ulu bir hânedan konağına ne lâzımsa hazırlandıktan sonra bilmem kaç dönüm yer tutan bu mâlikâne etrâfına bir de duvar çevrildi. Deve ve katır kervanları haftalar, aylarca düzen takım taşıdılar. Koca Turhan Bey, onun oğlu Veli Bey, onun oğlu Sinan Bey hep gelip besmeleyle ayak bastılar. Onların ham ipek misâli sarı bıyıklarını, yaldızlı kumral kirpiklerini, yakışıklı cüsselerini öven civar köyler reâyâsı, Turhan Bey hânedanına “Sarı Sipâhîler” diye ad taktı.

Serhatlerde kâh düşmanlarla dalsatır olan kâh onlarla uzlaşıp sınır kardeşi diye tatlı geçinmesini bilen Sarı Sipâhîler, yurtlarına kavî yerleştiler. Boyunlarına aldıkları iş, serhat bekçiliği, kolay değildi. Gazâlarda yüzlerce atlıyı ve sülâlemize nâm olsun diye kendi hesaplarına tutulmuş ve donatılmış nice gönüllüyü artlarına katıp kargı, mızrak, tüfekleri dikip bayraklarını açarak Budin Beylerbeyi'nin emrine seyirtirlerdi. Barış zamânında bile kâfirle ufaktan ufağa tutuşup elleşmeler eksik değildi. Yağma yüzünden, kız kaçırma belâsından, hattâ bâzen durup dururken meydan okuma sevdâsından. Şanlı Macar beyleri, palankalarının meşalelerle bezenmiş taş saraylarında, kalpakları yıkıp doluları fazlaca çektikleri geceler aşka gelirler, kanları kaynar “Kalkın, Türk'ü er meydanına çağıralım. Kimi istesek, acaba hangisi en zorlu yiğit? Sarı Sipâhîler mi, Atlı Beyzâdeler mi, Eğrili Behlûlzâdeler mi?” diye köpürüp taşarlardı. O saat Türk'e haber salınır, zaman mekân tâyin edilir, yüz yüze buluşulup bâzen iş azıyarak beyzâdelerin kılıç söyleşmesini geçer, geride gözü kızan maiyet de araya karışıp doya doya dövüşüldükten sonra kinler yatıştır, serencam sazlarda, destanlarda tatlı tatlı

çınlayarak karar kıları. Asilzâdelerin, büyük cenklere yol açan bu kılıç söyleşmeleri yüzünden gerek Âsitâne'de gerek Beç'te ileri geri çok sözler söylenmiş, elçiler gelip gitmiş, divitler oynamış, eyâletlere fermanlar yağmış; fakat bir türlü önü alınamamıştı. Gönüller, başka makamdan bir ferman okuyordu. Kuşluk vakti kubbe altında "Ne demekmiş palankadan palankaya bu atışmalar?" diye kınayan vezir, akşam üstü konağında hânendesine destan okutur: "Çal şunu bir daha Recep! Kanijeli alay beyi Zerrinoğlu'nu nasıl attan yık-mış. Kellesi gûyâ pazar ipliğiyle mi dikili imiş? Hay Allah lâıyğını versin Recep!" sözleriyle keyfinden katılır, dizlerini döverdi.

Sarı Sipâhîler, düşmanla olagelen "harbe ucu" cilvelerini sarpa sardırmadan sırası geldikçe de er meydanında direnip asla aşağı koymadan zeâmeti çekip çevirmesini, serhadde karakol gözetmesini bildiler. Şâhinkonak'ın dört bir çevresinde bekçi kuleleri uzakları kollar, kırmızı ve yeşil kalpaklı, sıkma deri çakşırlı, Macar kılıklı, her dilden söyleşir gözü pek gâziler tâ Beç'e, Prag'a kadar uzanarak düşmanın niyetinden serhadde tez haber ulaştırırlardı. Amma tetikte durmak başka, komşuluk hakkı o da başka. Sarı Sipâhiler daha dün çarpıştıkları Macar'ı bugün misâfir ederek baş üstünde taşırlar, onlara Türk mârifetleri güreşler, cirit oyunları gösterirler, kuzu, helva ziyâfetleri verirler, türlü yağlıklar, işlemeli çevreler armağan edip dönüşte davullar, nakkâreler çaldırarak at üstünde sınıra kadar geçirirlerdi. Macarlar, Türk kahramanlığından, Türk civanmertliğinden geri kalmak istemedikleri için serhadde memleketin başka hiçbir yerinde görülmeyen ince erkân türedi. Dili, dîni ayrı ayrı iki millet arasız boğuşmalar sırasında kâh o toprakta kâh bu tarafta kalan şehit mezarlıklarına ihtiram gösterdiler. Hayvanlara çiğnetmemek için kabristan etrâfına sınır kes-

tiler, evliyâ sandukalarına dokunmadılar. Birçok gazâ-larda birbirine kılıç sallayarak tekrar tekrar boy ölçüşen iki muhâsım, gün geliyor, ganî gönülle el tutuşup kokuşuyor; “Benim ecelim senden, seninki benden olmasın” diyor ve cenkte karşı karşıya düştükleri zaman selâm verip başka tarafa at tepiyorlardı. Bu görenekleri bilmeyen diğer Türk askeri: “Bre kardeş, ne yaptın, kâfire kelle mi bağışlarsın?” dedikçe serhâdiler lâfa karışıp çağırıyorlardı: “Bizim alay beyi o kaplanla dövüşmez, onlar sınır kardeşi oldular!”

Böyle yüce bir hayat içinde Sarı Sipâhîler gazâ, karakolculuk, memleket idâresi, ziraat, sürü yetiştirme, mâden ocağı işletme gibi çeşitli işlerin hepsini hakkıyla başarak emirleri, hanları kışkırtacak bir ömür sürdüler. Turhan Bey’le torunu Sinan Bey Cığerdelen yakasında şehit düştüler. Veli Bey, oğlu Sinan’dan sonra daha çok yaşadı. Sinan’ın oğlu Mustafa Durakça’yı terbiye etti, büyüttü. Mustafa yirmi yaşına geldiği vakit Veli Bey yetmişini geçmiş, artık cenge girmekten ayak çekmişti. Kendisine şimdi Veli Koca deniliyor, herhangi Leh, Çek, Engürüs seferi açılmazdan evvel ya Edirne’de Hünkâr dîvânına yâhut Belgrat kışlağında serdar karargâhına çağrılarak kendisinden öğüt isteniyordu. Bütün Tuna memleketlerinde ve serhatlerde gözbebeği gibi kayrılan birtakım gün görmüş atalıklar, kocalar vardı ki Veli Koca bunların en namdârıydı. Kâh sedyede kâh at sırtında ordu ile bile gider, serdarın gerek otağ, gerek obasında her dem hazır bulunur, zorluklara çâre gösterirdi.

Onun fânî dünyâda baş dileği evvelâ îmânı bütün tutmak, Türk’ün Beç’e varıp Kızılalma yolunu sağladığını görmek, daha sonra da genç yaşta şehitlik şerbetinden bir ayağ* çeken oğlu Sinan’ın yerine torunu Mus-

* Ayağ: Kadeh.

tafa'yı kusursuz bir sipâhî olarak yetiştirip bırakmak, zeâmetin sülâlede kalmasını temin etmekten ibâretti. Mustafa Durakça, yalnız ocakzâde yâni öteden beri askerlik etmiş bir soyun oğlu olduğu için değil, yaradılıştan başı yüksek bahadır bir serhat beyi bulunduğundan ataların yerini dolduracağı, Türk'ün yüzünü ağartacak yararlıklar göstereceği muhakkaktı. Daha on beş yaşındayken kılıç kuşanmış, at tepip cenk meydanına çıkmış, körpe alnına gâzilik çelenkleri, turna telleri takınmıştı. Bununla berâber dedesi Veli Koca'nın zorlu tâlim ve terbiyesi hiç aman zaman vermeden sürüp gidiyordu.

Mustafa'nın günü, konak imamı genç Hâfız Nûri'nin mescit odasında kapı halkına kıldırıldığı sabah namazıyla başlardı. Sonra ok tâlimleri, atışlar, cirit oyunları, güreş, binicilik. Öğleden akşama kadar Hâfız Nûri ile berâber zamânın ilmine dâir ne ders olabilirse hepsi. Yıldızlar bilgisinden Acem edebiyâtına varınca...

Veli Koca, Durakça'yı adım başında imtihana çekti. Sabah vakti ok meydanına çıkagelir: "Olmadı, kızan, olmadı!" diye bağırır, nihâyet Mustafa'nın Battal Gâzi'yi imrendirecek bir atışını görür, birdenbire: "Oku bakalım, Firdevsî'den bir kıta!" deyiverirdi. Genç beyzâdeyle onun hocası hem arkadaşı Hâfız Nûri geceleri bir nöbet tavla veya satranç oynayabilirlerse ne âlâ... Ak sakallı Veli Koca kimselere soluk aldırılmıyordu. Ancak günlerce, bâzen haftalarca, uzayan süre avlarında bâzı kaçamaklar oluyor, Hâfız Nûri ile Mustafa Durakça sancak merkezinden birkaç delikanlı arkadaşla Macar köylerinde konaklıyor, kâm almak için azıcık harâma el vuruyorlardı. Hâfız Nûri, kule boyu destar sarınsa, alt tarafı o da kanı kaynayan bir serhatli gençti. Talebesiyle içtiği su ve içtiği şarap ayrı gitmiyordu.

Veli Koca, civanlık çağının hükmünü yapacağını bilmez değildi. Bâzı geceler ahırlarda gizli gizli at bağlandığını, delikanlıların Mandıra Kapısı tarafından

köylere doğru sıvıştıklarını biliyordu. Hovardalığa çıkarken kılık değiştiren Hâfız bir defâsında sarhoşlukla abasını, destârını çalı dibinde unutmuş, ertesi gün Hırvat denilen çobanlar eşyâyı konağa getirmişti.

Veli Koca, bu haşarılıklar fazla şâha kalkmadan Mustafa'yı serhatlerden namlı bir hânedan kızıyla evlendirmeyi düşündüğü sıralarda Edirne'ye Başvezir karargâhına varması için kendisine ulaklar eliyle tez bir buyurultu geldi. Din ve devlet çağırınca dünya tasalarını koyup salıvermek gerekti. Varsın Mustafa, imam mı yoksa papaz mı ne idüğü belirsiz o şirin ve kaşarlanmış hâfızıyla bir zaman daha bâdeler tokuşsun; Macar kızlarıyla al sevdâ, ver muhabbet cilveleşsin.

Her zaman cenklerde dört beş yüz atlısı ile inip binen, konup göçen saltanatlı Veli Koca, Başvezire bir an evvel ulaşmak için yanına beş on cirit atlı alıp kartal yuvalı, yaban keçisi yollu, uçurumlu, gökdelen kayalı, sarp Balkanları aşarak Edirne'de huzûra varıp el bağladığı zaman serdar ayağa kalkıp:

– Gel benim serhatler aslanı yüce kocam, dedi. İşte gene tuğlarımız çıktı. Hemen karlar alaca olunca Nemse seferine at bağlarız. Biz barışa nice rağbet etsek kâfir tek durmaz. Uzlaşma yer ile gök farkı kadar uzaktır. Aramıza gene kılıç düştü. İçime doğar; bu sefer Nemseli'yle dâvâmız tamam görülecek, savaş belki yıllar sürecektir. Öyle bir cenk olacak ki ya bizim ülkede ya onların diyârında baykuşlar öte!

Bu artık bir cenk değil, iki âlemin boşlukta çatışması olacaktı. Hazîne açılacak, toplar dökülecek: Şâhîsi, balyemezi, klombornesi... Ordu, memleketin dört çevresinden üşüntü edecek; asker, fitilleri ellerde, dağı, taşı bezeyecek. Erenler çileye oturacak, ulemâ duâ edip yüze el çalacak. Çoluk çocuk bütün millet secdeye

varıp toprağa yüz sürecektir.

Saraydan tiryâki kahvelerine, medreselerden dağbaşı kervansaraylarına kadar memleketin her yerinde artık dananın kuyruğu kopacağı anlaşılmış gibiydi. "Beç'e varmadan dizginleri çekmeyiz!" diye sevinçle köpürenlerin "Yüz karalığı olmaktan Allah koruya!" diye kuruntuyla yerinenlerin velvelesi göklere çıkıyordu.

Şüphesiz bu cengin âvâzesi tâ Hint'te, Sint'te ve dip Frengistan'da duyulacaktı. Ana baba gününe hazırlanan millet derinden kaynıyordu.

Başvezîrin çok sevdiği bir dâyesi delirmiş, konakta alıkonamaz hâle gelmişti. Edirne'de Dârüşşifâ'ya yerleştirildiği gün başvezir Veli Koca'yla birlikte hazır bulundu. Kadın hademeler dâye hanımın üzerinden mücevherleri, kürkü, şalvarı, başından altınlı tepeliği çıkardılar. Ona yumuşak bezden gömlekler, pamuklu kâftan giydirdiler. Paşa'nın önünden son defa geçirip hücreesine kapadılar. Vezir; mahzun, mübârek yüzünü Veli Koca'ya döndürüp dedi ki:

– İnsan ömrü ne iğreti imiş. Şimdi var, şimdi yok. Gönlümün murâdı Nemse belâsını serhatlerden savmaktır. Sanırım ki rûhumun selâmeti bu gazâyâ bağlı. Yurda hizmetimi bitirmeden ölürsem diye tasalanırım.

Başvezîrin "Halvet ola!" buyurduğu odada yalnızdılar. Genç vezir, yumuşak sahtiyan pabuçlu, nârin ayaklarıyla halılara hafif hafif dokunarak aşağı yukarı dolaşıyordu. Veli Koca "Tanrı esirgesin, devletlim, çok yaşa! Allah seni mukaddes ülkemize bağışlasın!" diyesi davrandı. Paşa, nâzik nâzik gülümsüyor, elindeki inci tesbihi sallayarak hep o kuşça yürüyüşüyle geziniyordu.

Veli Koca'ya iç yüzünü açabilirdi. Ölümle senli benli olanların tatlı süzüklüğü ile baktı, bağı yaralıların yürek sesiyle konuştu:

– Hekimbaşına bakarsan dörtbaşımız mâmur. Öyle

bile olsa ecel değirmi kimini öğütmez ki... Hele ben, bilirsin aslan kocam, ne türlü aşka yanarım. Benim defterim tez dürülür. Di bakayım, bu Nemse kâfiri haraç vermem dâvâsına neden bu rütbe ayak basar?

Veli Koca, sedef işlemeli Hint işi abanoz asâsına dayanmış, kıpırdamadan duruyordu. Başvezîrin bir ruh gibi cisimsiz görünen nahif bedeninden dalga dalga dökülen kahramanlık ummânına tutulmuştu.

– Devletlim, Çasar kendine güvenir. Bize meydan okumak sevdâsıyla dip Frengistan'da Fransa kralını hâline kodu. Lui oralarda bildiğini okuyor. Nemseli'nin derdi illâ biz. İlimlerde, her türlü fenlerde bizi çoktan geçtiler. Geçerler, zîra yaradılış sırrına ihtiram göstermiyorlar. Şirk koştırmaktan ürkmüyorlar. Bunlar her şeye parmak attı, sinekten yağ çıkarmak yolunu tuttu. Bizi daha çok geçerler, encâmı kendileri için hayırlı olur mu bilmem. Kötülük, onların ayrıksı din ve dilden olmalarında değil, hayâsız bir tecessüs ve vahşî bir yaygarayla yaratılmışın kemiğini kırıp iliğini sömürmek istemelerindedir. Bu habîs rûhu zamânında ezmezsek Rum saltanatı bize haram olur.

Paşa, ezber bildiği bir metin okunurmuş gibi, dalgın dalgın başını sallayarak gezindi. Bir aralık o derece kendinden geçmiş bulundu ki Veli Koca'nın huzûrunu unutarak söylenmeye başladı: “Tez ol mîrim, tez ol. Tez ol, derviş tez ol. Tez ol, tez ol!”

Bu, mehterbaşının cenk davulu gibi gümleyen bir kalbin heybetli ve korkunç atışıydı sanki: Tez ol, tez ol.

Veli Koca, genç vezîri bir lahza gözden ayırmadan dimdik duruyordu. Birdenbire yüz yüze geldiler. Vezir, mahmurluktan çıkar gibi irkildi, başını kaldırdı. Gözleri değişmiş, berraklaşmış, dikleşmiş, sesi hançer keskinliği bağlamıştı. Vakarlı edâsıyla, Veli Koca'ya “Tez olalım, aslanım!” dedikten sonra kapıya döndü, halvet bittiğine işâret etmek için el çırpı.

Yol dönüşü yorgunluğuna bakmadan Veli Koca, haremde geçitli hamama girdi. Hamam kapı halkına açıldığı gün harem ağası Çâker Ağa bu geçidi kilitler, avluya bakan büyük kapıyı erkeklere açardı. Veli Koca kendini tellâk kölelere döne döne yıkattıktan sonra çifte kürk giyip selâmlıktaki divan odasında köşe sedirine kuruldu. Has oda köleleri sırtını yastıklarla beslediler, dizlerini sıcak tüylü örtülerle sardılar, sedefli çekmece-sini yanına oturtular ve hemen kahve, çubuk tutuştur-dular. Gelini Sümbül Hanım, ferâcesini başına çekmiş, çıkageldi. O, Şâhinkonak'ta gûyâ valde sultan gibiydi. Pâyesinin verdiği imtiyazla, dilediği zaman, selâmlığa geçer, divan odasına çıkardı. Veli Koca, asık suratla: "Gelin hanım, hal hatırın sırası değil. Mustafa nerede? O, hâfız olacak rimpapa mürîdi nerede?" dedi.

Sümbül Hanım, sokmalı üç etekli menekşe moru zerbafe entârisi altından görünen iki yanı sırma işlemeli şarâbî şalvarı, belinde şal kuşağı, kısa menekşe kürkü ile ince endâmını lâykıyla kuşatmış, hem vakur, hem saygılı bir tutumla kaynata huzûrunda elpençe dîvan duruyordu. Başına iğreti aldığı siyah atlas ferâce omuzlarına kaymış, mücevherli tepelik, oyali mor duvakla süslü asil başı açılmıştı. Dudaklarının kısılşından, kirpikleri inik gözkapaklarının titreyişinden tasalı olduğu anlaşılıyordu.

– Velînîmetim ağababam, Mustafa ile Hâfız evde durdukları yok. Bunların hep komşu kâfirledir pazarı. Mustafa, Kemeni Beyzâde'nin kızına vurulmuş. Ne serhaddi, ne ocağı, ne beni, ne kardeşi Zeynep'i gözü görmüyor. Artık devâsı Lokman'a kalmış.

Veli Koca, gelininin telâşına sakal altından gülerek:

– Lokman'a kadar ne uzarsın a gelin, Veli Dede daha ölmedi. Bir Hudâ-î şamarla onun aklını başına

getiririm... dedi, elindeki çubukla çekmeceye vurdu, etrâfa küller, kıvılcımlar saçıldı.

Mevsim, kırk günlerin başlangıcı idi. Bir gün evvel yağmaya başlayan kar tutunmuş, etrâfın beyazlığı pencereden dîvan odasının kalemkârı nakışlı duvarlarına, ince parlak hasırlarına, güvez Şam ipeklisi örtülü sedirlerine donuk ve soğuk bir ışık salmıştı. Mihrap biçimli ocakta meşe kütükleri yanıyor, ortadaki tablalı dört kulplu koca mangaldaki tütsü kırıntılarından ince bir duman yükseliyordu. Kaynata gelin uzun konuşmadılar. Kapı perdesi aralanarak Tezgeldi Köle göründü:

– Küçük Ağa avdan döndü, dedi, izin varsa huzûra varmak diler.

Veli Koca, konak halkı içinde yalnız gelinine gösterdiği ölçülü bir saygı ile yerinden davranır gibi yaparak:

– Haydi sen hareme buyura gelin hanım! Rahatını bozmaya! Sırası düşer sana haber salarım.

Okka çeker işler konuşmazdan evvel karşıdaki insanın iyice yüzüne bakmak Veli Koca'nın âdetiydi. Fakat bu defa yol kıyâfetiyle, ıslak potur, karlı kalpak, içeri süzülen Mustafa'nın yüzünü görmekle ne Hudâî bir şamarın, ne de kafada paralanacak yâsemin çubugun dâvâyı fasledemeyeceğini anlayıverdi. Delikanlının simâsındaki mânâ Veli Koca'ya: "Çok yaklaşma, alarga!" diye bağırıyordu. Bir kaleye şâhin gözü misilli gözünü kısararak azıcık baktıktan sonra onun ne kadar zamanda ne kadar kuvvetle ele geçeceğini kestiriveren sipâhînin tecrübeli bakışı bu defa zor pazu ile iş sökmeyeceğini, kuru kuruya kuvvet kırımı olacağını anlamıştı. Evvelâ, başvezirle olan buluşmasından münâsip kadarını; baharda Nemse'ye sefer açılacağını, serhatlerin gene allak bullak olacağını, zeâmetlilerin, tımarlıların, serhat kalelerinin şimdiden hazırlık düzmesi lâzım geldiğini anlattı. En sonunda torununu huzurdan salıverirken son

demde aklına gelmiş gibi:

– Ha... Bak şu da var. Kulağıma nevhaber çalındı. Sen bir kâfir bânûsu nikâhlamak dilermişsin! dedi.

Mustafa büsbütün ağırlaşıp dikilerek:

– Allahın emri, Peygamberin kavli, siz efendimin izniyle...

Delikanlının kahramanca edâsına karşı ihtiyar kurt kendini biraz sipere almıştı.

– Sen bilirsin oğul... Bizde bir atalar sözü vardır. “Yabanın şâhininden yerlinin yapalağı yektir,” derler. Macar, Sloven, Sırp bânûları nikâhlamak usûlü serhatlerimizde aldı yürüdü. Âsitâne’de hem Edirne’de ulemâ meclisinde çok söz oluyor. Gide gide hepiniz bu yolu tutarsanız âyan kızlarını kime verelim? Alması kolay ama bir de elini şakağına çal da düşün, ömrün oldukça bir yastığa baş koyacaksın.

Mustafa, erken çöken akşamla loşlaşmağa başlayan odada kapı tarafına gölgeye çekilerek bu defa, çok örse-lenmeye tâkati olmadığını gösterir basık bir göğüs sesiyle:

– Ben ona can ve dilden gönül verdim, dedi.

– Kız asilzâde mi?

– Evet, Ban kızı Mariska Kemeni.

– Bildim, bildim. Büyük hânedan. Bunlar iki fırka oldular. Kimi bizden yana, kimi de Nemseli’yi Erdil’e doldurmak ister. Nerede gördün bu yosmayı?

– Küçükten âşinâyım. Menekşe çayırında uçurtmalar salıverirdik. Sonra o Prag’a gitti. Senelerce görmedim. Yazın İstolni panayırında buluştuk. Kırk yıllık hasret kavuşur gibi sarmaş dolaş olduk. O saat oklandığımı bildim.

– Demek istiyorsun ki aşk...

– Aşk!

Veli Koca üşüyen ellerini kürkünün yenlerine sokarak başını pencereye çevirdi, bir zaman düşündü kaldı.

Nihâyet dedi ki:

– Eğer hakîkî bir aşk ise ne yapalım mübârek olsun. Yalnız şu var ki sen yaşta bir delikanlı bunun doğrusunu sahtesini pek ayıramaz. Şartım var sana. Yolda Muhiddin Abdal'la ikimiz bir handa konakladık. Rusköy Gâzi Rüstem Baba Sultan Dergâhı'ndan kalkmış, serhatleri dolaşıp milleti muştuluk gününe hazırlamak ister. Yanında dervişleri var. Buraya uğrayacak. Sana buyruğum şudur ki onunla on gün çileye kapanasın. Sonra seni aşk imtihanına çekeceğim. Gerçekten aşk duyduğuna aklım yatarsa git Bânû'yu getir.

Mustafa Durakça dedesini etekleyip geri çekilirken Veli Koca, Hâfız Nûri'yi sordu:

– Nerede o iblis oğlu, nerede o panayır paredebazı?

Köle Tezgeldi odaya girmişti, ellerinde çifte kandil taşıyordu. Mustafa, birdenbire yüzüne vuran ışıktaki güldüğünü gizlemek için başını çevirdi:

– Hâfız avda hastalandı, çok nöbeti var.

– Ben onun nöbetine lâzım şerbeti bilirim. Temâruz etmesin, tez gelsin karşıma, Ah!.. O ilmi simyâ ecinlisi! Ah, o feleğin çemberini cambaz ipinde koşturan veledizînâ...

Mustafa'nın ince sırma bıyıkları titriyor, katılma raddesine gelen Tezgeldi'nin elinde kandiller sallanıyordu.

Muhiddin Abdal, bozdoğanî kisbet giyinmişti. Sırtında hırka, başında taç, omuzunda hurç, elinde asâ, göğsünde billûrdan teslim taşı tam cihazı ve yanında keçe külâhlı iki dervişle konağa mihman oldu. Bir sene evvel Rumeli'nden kalkmış bütün Hacı Bektâş-ı Velî dergâhlarını dolaşarak yaz dememiş, kış dememiş sefer etmiş Tuna serhatlerine irişmişti. Niyeti, Nemseli'yle görülecek Kerbelâ gününde tef ve kudüm

döverek, gülbank çeküp altın sancaklarını açarak Hak yolunda vuruşmaktı.

Ergin canlardan olan Veli Koca'nın ricâsı üzerine Şâhinkonak'ta eğlendi, on gün kadar genç Mustafa Durakça'yla berâber mahpus odasına çileye kapandı. Kuru ekmekle suya yattılar. Mustafa'nın kardeşi güzel Zeynep, ağasının böyle katı riyâzet çekmesine dayanamıyor, görenlerin kâh marala kâh gazale kâh Çin âhûsuna benzettikleri Hak'tan sürmeli gözlerinden dizi dizi yaşlar akıtıyordu. Gizlice mahpus köşesine yanaşıp Mustafa'ya bir piliç, bir kâse bal gibi yiyecekler sunmak istediye de Mustafa onu, sırtını sıvazlayarak alnındaki sırma perçemleri öperek hemen savdı. Çilenin haftasında Veli Koca, Mustafa'yı çağırttı:

– Di bakalım, muhabbet ummânında kaç kulaç derine indin? İlk evvelâ ne yapmak murat edersin? diye sordu. Mustafa, durgun süzük yüzünde şebnemler gibi berraklaşmış mâvi gözlerini duvarın yüksekçe bir yerine asılmış tâlik yazıya dikmiş dalgın duruyordu. Bu Kur'an'dan bir âyetti ki, cennet bahçelerinde akan surlardan bahsediyordu. Delikanlı dedesine döndü. Çok düşünmüş, kararlara varmış, bu kararları sıraya koymuş bir insanın tereddütsüz sükûnetiyle cevap verdi:

–İzniniz olursa evvelâ kendime âit malımdan bir miktârını aşkımin kutsiyetine hürmeten hayrata sarf etmek isterim. Hânedânımızın vakfı olan Sigetvar misâfirhânesi tâmir ve ihyâ edilmek gerektir. İstolni'den konağıma kadar yolda su yok. Ahlattepe ayağından bir çeşme yaptırmaya niyet ederim. Gâzi Rüstem Baba Derğâh'ına gümüş şamdan, buhurdan gülâbdan adadım. Sadaka dağıtacağım, kurban keseceğim, günü gelince aşkıımı anarak Rüstemâne cenk edeceğim.

Veli Koca, ak kıllı kaşlarını gözleri üzerine sayvan gibi çatarak delikanlıyı denemeye devam etti:

– Yâni demek istiyorsun ki... Ödenecek bir şükran

borcu var.

Mustafa, süzük ve mahzun duruşunda kalarak tâne tâne cevap döküyordu:

– Evet, Koca Ağam. İnsanın gönlüne Tanrı makamından kopmuş bir nûr düşerse o kişi emsâline karşı yükselmiş olur. En çok seven en büyük işleri başarmak borcundadır. Şöyle ki: Âşık olan zâten alacağını almıştır, artık bir şey isteyemez, bundan geri o verecektir, hep o verecektir.

Veli Koca, kemikli parmaklarını havaya dikip büyük hoşnutluk ve hayır duâ zamanlarında yaptığı gibi Mustafa'ya Sipâhî! diye seslendi:

– Haydi Sipâhî, git mübârek mürşidinin yanına, berhüdar ol. Seni gene çağırıyorum.

Muhiddin Abdal'la Mustafa riyâzetten çıktıktan sonra birkaç gün hesaplı besiyeye girdiler. Bunları birdenbire yemeğe tutuşturmak olmazdı. Sütle, pekmez şerbetiyle işe başlayıp dördüncü günü lokmayı, ördek mancasına bandılar.

Mustafa'nın benzine renk, gözlerine şevk geldi. Fakat Muhiddin Abdal hiç değişmedi. Aç da olsa, tok da olsa o dâima azizlerin bal mumu sarısı sîmâsını taşırdı. Mustafa, kardeşi Zeynep'i eğlendirmek için ara sıra yanına Hâfız Nûri'yi alarak hareme geçiyor, Zeynep'in ve bütün harem kızlarının hocası olan Adviye Molla'yı da dâvet ederek Hâfız'a tambur, Adviye Molla'ya tef çaldırarak pesten bir fasıl yaptırıyordu. Hâfız'dan yalnız câriyeler kaçır, hanımlar ona açık çıkarlardı.

Veli Koca bu harem âlemlerine kâh yasak koyar kâh göz yumar: “Varsın kızanlar avunsun.” derdi. Hâfız Nûri o zaman neler îcat etmez?... Masal anlatır, destan okur, Adviye Molla ile karşılıklı mânîler söyler, Macar köçeklerini taklit ederdi.

Mustafa artık konaktan çıkmıyor, sevdiğini görmek için geceleri ahırdan at çalmıyordu. Dedesine son söz olarak demişti ki:

– Mariska sultânımı nikâhlamak niyâzından döndüm. Bu maslahatı ayağınız türâbına koyvererek ben köşemde kalıyorum. Ne ferman ederseniz o olur. Al dersiniz alırım, bırak dersiniz bırakırım.

Veli Koca “Düşünürüz” diye bahsi kısa kesmişti. Bir iki gün sonra Muhiddin Abdal, Budin'e Gülbaba Dergâhı'na yollanmak için destur istedi. Hayır zemherî soğukları aman zaman verir gibiydi, kar çözülmüştü. Dîvan odasında erenler nöbetçi köleye kahve, çubuk buyurup vedâlaşıp helalleşmek üzere can sohbetine oturdular. Mustafa dervişleri Ahlattepe'ye kadar olsun göndermek için hazırlanmış, kürklü güderi dolmanını pabuçluk bölmesine asmış, çizmelerini at oğlanına yağlatmıştı. Erenler ocak başı safâsını parlatırken Hâfız Nûri soluk soluğa ortaya düştü. Bıyıkları dikilmiş, gözü dönmüştü:

– İkiz Çobanlar tarafından gözcü kulesinden geliyorum. Tiz davranın, Graf Stefan, Kemeni Kâşânesi'nde. Yarına kalmaz, Mariska Bânû'yu Kumran'a kaçırarak. Hemen tedârikin görelim... dedi. Mustafa önce yerinden fırlar gibi olmuş, sonra arkaya kaykılarak gözünü bir Veli Koca'ya bir Muhiddin Abdal'a dikerek kalakalmıştı. Muhiddin Abdal cübbesine büzülmüş, kabuğuna çekilmiş, bu işte kendisine söz düşmediğini anlatır bir tavırla sinmişti. Veli Koca kaş çatık, el sakalda, düşünüyor. Hâfız Nûri, gözüne kan oturmuş bir halde gazapla bakınarak tir tir titriyordu. Veli Koca:

– İrsek Graf Stefan bu Mariska'nın amca oğludur değil mi? Bir zamanlar Türk kanadı ile uçmuştu. Sonra gitti, hamur suratlı Nemseli'nin bendeliğine girdi. Sözüm ona kendine Graf dedirtir. Birkaç sene evvel Stvar Kovan altında Çarhacı Paşa bunları kat öne! etti; kap-

tanları kuzguna kuvvet, kamçıya bereket kuşca canlarını dar kurtardılar.

Ben Macar beylerini teker teker izleyip kolladım, dört çevreye saldıgım câsuslarımı hep kendim tâlim ettim, Stefan melûnunu ben Beç'te bilirdim. Demek buraya tebdil gelmiş. Mustafa Sipâhî, ne durursun? Kâfir burnumuzun dibine kadar girsin, kız kaçırıp sakalımıza gülsün mü?

Mustafa kesik kesik soluyordu:

– Mariska sultânım küçük yaştan amca oğluna sözlüymüş. Ama bana gönül verdi. Yüzük taktım, mücevhherli kemer taktım. Bizim yağlıklardan örnek istedi, kendi eliyle bana bir tâne işledi... dedi, göğsünden süslü bir çevre çıkardı

– Ahdinden yüz döndürürse âh etmekten gayri elimizden ne gelir? Ben onun muhabbetini ciğerimin kanına dokudum, cismine el koyamazsam ne zarar? Bu can tende oldukça...

Artık karârı kalmayan Veli Koca şimdi ayaklanmış, Muhiddin Abdal'a karşı öfkeden kısılan sesiyle siteme ağzı açmıştı:

– Bu ne hal böyle baba erenler? Sana oğlanın havâilîğini gider dedikse onu kulağı küpeli mücerret derviş yap mı dedik? Serhat beyleri, kâfire yavuklu kaptırmak revâ mı? Mustafa, yıkıl önümden! Git kızı getir, yoksa kılıcım hakkı için şu demde silâhlanır, atlanır, Bânû'yu yerinden koparır, sonra da kendime nikâhlarım.

Mustafa bir atlayışta kapıyı buldu. Perdeyi öyle kuvvetli kavradı ki askısıyla berâber sıvaları da söke-rek yere indirdi. Dışarıya bağırıyordu:

– Zırhımı, kalkanımı, kılıcımı! Hemcanım'ı eğerleyin! Üç beş atlı hazırlansın, Hamza odabaşı ile berâber gelsin. Çeteye çıkıyoruz...

Hâfız Nûri, Mustafa'nın arkasından seğırtirken pa-buçlukta ayağı kaymış, teker meker yuvarlanmış, o

anda tepeden inen kapı perdesinin altında kalarak kurtulmak için debelendikçe dolanmış, tostop kundaklanıp eşiğe serilmişti. Veli Koca bile yaylım ateşleri saçan şiddetli yüzüyle gülmüştü.

– Baka... Düztaban velet... Bir oyun etmese olmaz!

Selâmlıkta, mâbeyinde, avluda bağrısmalar, konuşmalar duyuluyordu.

– Abdi Kâhya nerede? Gelsin salhânenin anahtarı! Hamza Odabaşı portalara çıktı mı? Yiğitler pekçe kuşanın, çete var.

Veli Koca iç avluda birikmeye başlayan atlılara ve hokkabaz gibi bir çabuklukla silâhlanmış olarak ortalarında duran Hâfız Nûri'ye pencereden aşağı gürlüyordu:

– Bânû'yu getirmeden geri dönerseniz bu eşik hepimize haram olsun...

Muhiddin Abdal, diz çöktüğü ocak başında elleri dizlerinde kıpırdanmadan kalmış, iri kütükleri yalayan kaypak alev dillerine dalmıştı. İbret toplayan gözleriyle, kapı halkının kısa zamanda nasıl yerinden kopup kaynaştığını, ortalığın mahşer gibi karıştığını, sipâhîlerin kimi kahve ocağından, kimi satranç başından, kimi iş güçten uğrayıp lahzada silâhlarını kapıp at sırtına uçtuklarını ve iç avluda diziliverdiklerini görmüştü. Gönünden zemin zamâna uygun mıs râlar geçiyordu:

Aşktır âşıkları şeydâ kılan

Aşktır âşıkları rüsvâ kılan

Aşktır her köşede kavgâ kılan

Yanayım ey şem'-i rûşen yanayım

İç içe kavraşan, sönmez ateşlerle tutuşan iki çift dudak her zaman aynı mîsâkı mühürlemez. Bir taraf senede hayâtı, dünyâyı, ahreti yazıp imzâlarken diğer tarafın kâğıda hava cıva çizmesi, cilvesi bol feleğin pek hoşlandığı bir oyundur.

Mariska Kemeni, Mustafa Durakça için aklını oy-

natmış, ona karı olmak yolunda dînini, yurdunu, âilesini fedâ etmeyi göze almıştı. Fakat ihtiyar teyzesinin, bir kale gibi müstahkem kuleli şatodan Nemseli tarafına, haber uçurması üzerine kış kıyâmette Graf Stefan çıkagelmiş, Mariska'nın kararlarını yağma etmişti. Mariska artık rüyâlarında kâh azîze Liuba'yı kâh Barbara'yı kâh bizzat Îsâ'yı görüyordu. Nûrânî yüzü, dokunaklı edâsıyla karşısına geçen ve kucağında bir süt kuzusu taşıyan mazlum Mesih garip garip söyleniyordu:

– Sen de mi Mariska, sen de mi, sürümden ayrıldın?

Graf Stefan, Türklerin kadınları kuş gibi kafese kapadıklarını anlatıyor, buna karşı asilzâde bir hıristiyan kadınının nasıl parlak bir ömür süreceğini ballandırıyor: Beç'teki saray balolarını, Augsburg'un turnuvalarını, Balaton gölü eğlencelerini, Engrüs'ün sürekliliklerini...

Mariska kalıbını çatlattı, cezbeye tutuldu. Artık ne istediğini, ne isteyeceğini şaşırılmıştı. Öyle ki, Erdil'den kaçalım, derken Komran yolunda Graf Stefan çetesiyle Mustafa Durakça'nın sipâhîleri at tepip kılıca el vurup cümlesi dik başlı, ateş parçası yiğitler birbirini aktarmak kastiyle üst üste uğradıkları zaman Mariska'yı kan tutmuş "Vurun, kırın!" diye bağırıyordu. Fakat sorsalardı ki kim kimi vursun kırsın, kendisi de bilmiyordu. Daha doğrusu bir kılıç kapıp erkeklerle berâber vuruşa koyulmak, hepsinin öldüğünü görmek ve o ecel kümesi içinde kendisi de kaynamak istiyordu. Kan... Gözleri önünde deryâlar gibi çalkalanıp dalga vuruyordu, hep kan. Nihâyet bu hâlimden ayıldığı zaman etrâfındaki silâh şakırtısı, atların şiddetli kişnemesi, Türkçe, Macarca küfürler, çığlıklar dinmişti. Graf Stefan beş nefer yaralıyla, ağaçlarından karga sürüleri havalanan, bir koru kenarında çamurlaşmış karlar üstünde yatıyor. Grafın en yakın ayaktaşı Yanuş Erdeli iki atıyla berâber yokuş aşağı dere içine doğru dört

nala kaçıyor: “Gam yeme Stefan, fidyenizi bulur buluşturur, sizi kurtarırım.” diye bağırıyordu. Sipâhîlerden birisi ağaca dayanmış ayakta inliyordu. Mustafa Durakça sıvama kana bulanmıştı. Miğferi uçmuş, dizliği kopmuş, aldığı yaraların sayısı haddi aşmıştı. Mariska'nın seyredilen korkunç kapışmadan bütün duyguları körleşmemiş olsaydı belki acıyabilir yâhut gülebilirdi. Fakat kalbi artık patlak bir davul gibiydi, tokmaklar inse ses vermezdi. O haldeyken Mustafa'nın ayakta sallanarak son gücüyle hâlâ etrâfı düzenlediğini, emirler verdiğini gördü: “Hâfız, getir merhem sandığını, sargıları, beyzâdenin yaralarını onar. Hamza, sen gel beri, yaralıları bir tarafa, ölüleri öbür tarafa ayırt. Atlar, silâhlar, altın gümüş bir araya toplansın. Esirleri incitmeden at sırtına bağlayın. Ölmüşleri soymayın, üstlerine taş örtün, çakal örselemesin. Şimdi gömecek vakit yok. Burada fazla eğlenmek olmaz. Belki baskına uğrarsınız. Yarın tedârik düzer, kuvvet alır geliriz, bunları gömer haç diker, dört çevreye hendek keseriz.” Mustafa'nın nefesi tıkanıyordu, birkaç defa tekerlenir gibi öne yaylandıysa da tekrar kâmetine dikildi. Kenarda hâlâ par par titreşen âhû gibi güzel bir kır atın eğrini düzeltti, her adımda kösteklenerek dizgininden çeke çeke Mariska'nın önüne getirdi, son perişanlık raddesinde bile nezâket erkânını unutmadan sevdiğinin önünde eğilip: “Buyurun, sultânım.” dedi, kızı eğere yerleştirir yerleştirmede külçe gibi yuvarlanıp kendinden geçti. O zaman Mariska'nın uyuşmuş bağrından deminki kan tutmasından çok daha baskın bir feryat, bir zafer çığlığı yükseldi. Yeri göğü çınlatıncaya kadar bağırarak, bütün insanları ve hayvanları ayaklandırıp divan durdurmak, secdeye kapandırmak istiyordu. Zîra şu demde anladığı bir şey vardı: İlk Havvâ'dan son Havvâ'ya kadar bütün kadınların özlediği, özleyeceği mâbûdu, dünyânın en mükemmek erkeğini kendisi, Mariska, kazanmıştı. Fakat

bu alev de bir lahza semâya fışkırdıktan sonra sönüverdi. Mariska bayılmıştı. Onu da yaralıları gibi at sırtına bağladılar. Hemcanım pek nazlı bir yük taşıdığını anlamıştı sanki, hünkâr köçekleri gibi sanatlı adım atıyor, sarsıntısız, hoplantısız, cilâlı mermer üstünden su akar-casına kayıp gidiyordu.

İç avlunun ortasındaki şadırvan kenarında Hâfız Nûri, Bânû'yu attan indirdi, harem kapısına kadar kucakta taşıdı. Mariska rüyâ görüyordu: Onu bir Türk hamamına soktular, şöyle bir yıkadılar, saçlarını kokulu yağlarla tarayıp ördüler. Ham ipekten çamaşırlar, al atlastan Türk elbiseleri, kürk giydirdiler. Ocaklı bir odada yumuşak minderlerle çevrili bir sini kenarına oturttular, dizlerine işlemeli peşkir örttüler, önüne kapağı kuşlu bir küçük kâse koydular, eline mercan saplı bağa kaşık verdiler. İnce benizli, ağır başlı, sultânî bakışlı bir kadın –kaynanası olacak– gözünü Mariska'dan ayırmıyordu. Mustafa'ya benzeyen, bal rengi ibrişim saçlı elâ gözlü bir peri kızı kendisiyle diz dize oturmuş, isteksiz misâfire eliyle lokmalar uzatıyor, canının içine sokacak gibi yapıyordu. Daha sonra diğer bir odaya geçtiler, burada da mihrap şeklinde külâhlı bir ocakta harlı ateş, mangalda güzel kokulu tütsüler savuran tepeleme kor vardı. Ceviz ağacından yapılmış, köşeleri burma sütunlu üstü saçaklı sayvanlı, Nemse tarzı iki yataklıktaki Mariska ve Zeynep yatacaklardı. Advie Molla, Zeynep'in yataklığı önüne şiltesini sermiş, başına tartmasını sarmış, duâsını okumuş, yastık niyâzını etmiş ve genç kıza her geceki gibi masal söylemeye başlamıştı. Mariska köşesinden baktı, baktı; birden dışarı atlayarak Zeynep'e doğru koştu, yarım Türkçesiyle "Ben de... Sen de... Biz iki, yatak bir" dedi. Zeynep sevincinden çıldırdı, yorganı araladı, kollarını, kucağını açtı. Telli pullu yorganın altında sarmaşıp kayboldular. Advie Molla mır mır söyleniyordu: "Sultan Hanım babasına

demiş ki bana bir billûr saray yaptır, kırk tâne güzel kız ver, kırk tâne de altın top ver, bizi hâlimize ko!"

Dışarıda tipiye çeviren rüzgâr inleyip savruluyor, şadırvan başındaki ulu kestânenin dallarını tartaklıyor, çatıda ısıklar üfürüyor, gümbürtüler yuvarlıyordu. Taş döşeli iç avluda hâlâ tek tük ayak sesleri, zincir şingirtıları, köpek havlaması vardı. Pencere içinde yanan bezir kandilinin ışığı, iğne gözü gibi ince aralıklardan sızan esintiden ölgünleşiyor, odada gölgeler üst üste yığılıyor, öd ağacı dumanı gölgelerin tepesinde yüzüyordu. "... Ellerini çırpmış demiş ki kızlar kızlar! Koşun, yedi deryâlar kıyımıza bir sanduka attı, güm güm saraya çarpıp durur. Varın çıkarın. Malsa sizin, cansa benim..." Advıye Molla yarı uyku hâlinde sayıklar gibi anlatıyordu, fakat Mariska'yla Zeynep çoktan rüyâlar diyârına seyrâna çıkmışlardı.

İstolni-Belgrat Kızıllelma'sından çağrılan hünerli cerrah, Graf Stefan'ın yaralarını bir bir onardı, hastayı ayağa dikti. Yanoş Erdeli Ban her gün haberciler gönderiyor, kafadarının azad edilmesi için Sarı Sipâhîler'in ne boy fidye biçtiklerini soruşturuyordu. Mustafa Durakça, Hâfız Nûri, Abdi Kâhya; Grafı bir esir gibi değil izzetli bir konuk gibi tutmuşlar; ilâcı merhemî, taamı, berberi aman noksan olmasın diye etrâfında dolanmışlardı. Hâfız Nûri, yaralı asilzâdenin eğlencesini bile düşünmüş, döşekte sıkılmaması için onunla satranç oynayıp karşısında cura çalmıştı. Stefan âfiyeti bulduktan sonra Mustafa Durakça birgün Hâfız'la berâber yanına girip asilzâdenin gazâda elinden alınan silâhlarını teslim etti:

– Mariska Sultân'ımın amca oğlu benim tutsağım olamaz, illâ kafadarım ve konuğum olur. Hâşâ size fidye biçmem, yeriniz başım üzredir. Dilerseniz bizimle ka-

lin. Budin Paşası'na hem Âsitâne'ye sizin için iltimas ederiz, Begânoğlu'na bitişik topraklarınızı, mallarınızı kurtarır, dirliğinizi aşırı derece çoğaltırız. Engürüs elinde murâdımız Macar halkına hayır ve selâmet yolu açmak olduğu pek çok canlarınızca bilinmiştir. Biz, Çasar kronesini sizden bir krala giydirmek, onu Beç'teki Çasar kürsüsüne oturtmak, sizi Nemse'ye hâkim kılmak isteriz. Hersekleriniz, Banlarınız bizim niyetimizi tahsin edip sancağımız ayağına birikirken siz ne sebepten ayrıksı dâvâ güdersiz? Baka... Necâbetli Graf, gün bugündür, düğün aşı savulunca gelen aç kalır. Berâberliğe karar verirsiniz Türk dostluğu, mertçe kafadar duruşmak nice olur bunu bizde deneyin. Yok merâmınız illâ düşmanlıksa... İşte silâhlarınız, işte atınız, işte portalar... Sizi tutmayız. Varın sağlıcakla, takdirse sizinle er meydanında gene buluşur, şimşirleri konuştururuz.

Stefan, Mustafa'nın ve Hâfız Nûri'nin yüzüne bakmadan somurarak ağır ağır silâhlarını kuşanıyordu. Cenkte kendisini yere seren, harbe ucunu göğsüne dayamışken öldürmeyen, esir ettiği halde azat bırakan yiğite karşı gönlünde duygular kördüğüm karışıyor; kıskançlık, utanmak, sokulmak isteği, kaçmak düşüncesi, onunla yeni baştan vuruşmak hırsı birbirini kovalıyordu. Gözünü kaldırmadan dedi ki:

– Fidyе almazsınız... Beni azat edersiniz. Cömertliğinizi, ulu hânedanlığınızı canla başla överim. Amma ki bana. Graf Stefan Kemeni derler. Siz, Türkler'in namlı bir Margrafi* olmakla pâdişâhınıza nasıl bendelik ederseniz biz de öylece, elimiz kılıç kabzasında, Çasar'a sadâkat yemininde bulunduk. Bu özrümüz olmasa bile, necâbetli Margrafım, sizinle aramızdaki gönül dâvâsını n'idelim? Mürüvvetinize karşı riyâ gerekmez, işte size mertçe beyân ederim: Beni diler öldürün, diler tutsak

* Almanlar'ın büyük serhad kontlarına verdikleri unvan.

alakoyun, diler fidye ile azat edin; buradan kurtulur-sam merâmım gene adam devşirip üzerinize çete çek-mek ve size meydan okumaktır.

Mustafa tetiğini bozmadan dedi ki:

– Necâbetli Graf, size ilk sözüm gene son sözumdür. Mariska Sultân'ımın amca oğlu benim tutsağım olamaz. Atınız şadırvan dibinde hazır bekler, Hâfız sizi Seymen ayağına kadar göndere gidecek. Varın selâmetle, sizi Hakk'ın birliğine ısmarlarım. Bir defa alt edildiğiniz için yerinmeyin Graf. Gene karşı karşıya düşeriz, ne bi-linir hangimize taht ola, hangimize baht ola!

Stefan, kapı eşiğinde duraklayıp kalpağını çıkardı, Mustafa'nın karşısında eğildi:

- Sizi ihtiramla selâmlarım, Margraf sipâhî!
- Yolunuz uğurlu olsun, necâbetli sınırdaşım.

Begânoğulları Kemeni Stefan'la "Hele bu söz bu-rada kala, meclis emânettir." diye el tutuşup kavl ü ka-rar ettikleri Sarı Sipâhîlere berâberce baskın vermeye kalktıkları halde son demde döneklığe düşüp "Serhat üstü bunca canımız malımız var. Aya. Biz dirliğimizi Türk'ün gazabından nice sakınmayalım? Bir yudumluk öç için mâlikânelerimizi ateşe mi vurduralım?..." düşün-cesiyle Stefan'ı ele vermişler, Sarı Sipâhîlerin pususuna düşürmüşlerdi. Dünyâda kahpeliğin bir türlü vardır ki ona uğrayan kişi artık kalkınamaz, onulmaz yarasını mezara kadar taşır. Kuru başına kalan Graf bu defa Mustafa ile teke tek çarpıştı. Gene attan yıkıldı. Mus-tafa gene kılıcı düşmanın göğsüne dokundurup onun hayat ağacına bir ölüm aşısı vurmak elindeyken geri çekildi. Macar beyini gene at sırtında Şâhinkonak'a gö-türdüler. Sarıp sarmalayıp, ilâçlayıp merhemleyip o büklüm büklüm kıvranan yiğitin derdini savdırdılar. Artık ne fidye mektubu geldi ne de cenge duruşmak

sözü edildi.

Graf bir kuzu gibi mazlûmlaşmıştı. Kendi kendine kâh atlı kâh piyâde dağ bayır gezip konağa dönüyor, bâzı kule odasından veya dış avlunun Demirciler kapısındaki set üstünden ovaları seyre dalıyor, eli şakağında, düşünceler içinde donup kalıyordu. Kendisine saz çalıp, şarkılar okuyarak haldeş olan Hâfız Nûri'ye demişti ki:

– Sevdiğimi kaptırdım, bana ar geldi. Onun uğruna dövüştüm, ol beniz ki solsun er meydanından yüz çevire! Amma ki karşıma benden kat kat yiğiti çıktı. Ayıp değildir ona pes desem. Sevdiğim beni garip kodu, hoşundu! Velâkin arkadaşım, karındaşım, can yoldaşım hâin çıktı, ben bunun altından kalkamam. Kalkamam Hâfız, anladın mı?...

Avurdu çökmüş asilzâde, yüreği şerha şerha çatlar gibi, gözleri kan pıhtısı yuvalarından uğrayıp, saçları ürperip hıçkırarak bağırdı:

– Begânoğlu! Seni anamdan artık sevdimdi. Begân-oğlu, Allahtan bul...

Hâfız Nûri sazını bir yana, mızrabını öte yana bırakarak yumuşak ve yaşlı bir edâ ile:

– Anladım, Stefan Bey'im dedi. Bir kişi arkadaşının kalbini bu merteye yıkarsa, acısını ağuya çevirir, ağuyu da kanıksatırsa artık onların dâvâsı yeryüzünde görülemez, Tanrı divânına kalmıştır. Kaygı yeme, Stefan Bey'im, hayır da düşse, şer de düşse bil ki senin üzerinde dolaşan hep Tanrı elidir. Mîzan vardır, Stefan Bey'im. Sana “ölmeden evvel öl” buyruğunu indiren Hak Çalap ölümden sonra dirimi de müjdelemiştir. Mîzan asla şaşmaz, beyim...

Stefan Kemeni, kendini için için yiyenlerin mahzun ve halâvetli çalımıyla başını sallıyordu:

– Siz Müslümanlar rahatsınız, işin içinden sıyrılmışsınız. Ben de isterdim sırtımı böyle kavî bir hi-

sara vereyim.

– Belî!. Biz, ne mutlu günümüzde çok sevinir, ne yaşlı günümüzde çok yeriniriz. Biz bostan dolabının sandukçaları gibiyiz. İçime bir şey dökülür, bir lahza bizde emânet kalır, hemen boşalır gider.

– Hâfızım, sözlerin kavruk bağrıma karlı şerbet gibi serpilir. Sana ne boy şükran ve minnet sunayım, bilemem. Gel Hâfızım, biraz daha saz çal. Demin okuduğun gazeli isterim.

Hâfız Nûri mızrabıyla hafif hafif tellerde geziniyor, dokunaklı dâvûdî sesi, elini gözlerine siper eden Stefan'ın yüreğini mum gibi eritiyordu.

*Ağlama derim şol gözlerime
Kan yaş akıtır ak ve karadan.*

Tezgeldi köle kapıyı kakarak sırtıkan yüzünü içeri uzattı

– Kapı halkı mescide üşüştü, ezan beklerler, dedi.

Veli Koca, Stefan Kemeni Ban'ın fırka değiştirdiğini, şimden geri Türkler tarafında alay bağlayacağını haber verip mallarının, topraklarının bağışlanması için kefil durmak üzere gitti, Budin beylerbeyini makâmında gördü. Âsitâne'den bir pençeli buyrultu gelenedek Kemeni Ban'ın Sarı Sipâhîler mâlikânesinde konaklandırılması, rütbesine lâyük izzet ikramla ağırlanması, Türkler'in devlet yasasına cenk töresine göre kılavuzlanması karar altına alındı.

Dîvan odasında Veli Koca'yla Stefan serhat ahvâlini görüşmeye koyuldular. Ban, canından bezmiş bir kılık ve çalımla diyordu ki:

– Hangi kapıya kulluk edelim biz de şaşırdık. Siz çekersiniz, Nemseli çeker; hâlimiz yamandır. Perişanlıktan birbirimizi suçlar, kardeş kardeşin kafasını kırar

olduk. Nemseli'ye dönsek siz Tatar'ı üzerimize salgın eder, yer götürmez askerinizle dağı taşı bezer, tûfan gibi üzerimizden aşar geçersiniz. Sizin itaatinize girsek Nemseli bizi elde kalan kalelerimizden atıp kendi sûretâ muhâfız girer, bir daha çıkarabilirsen aşk olsun. Papazlarımızı, bişoplarımızı bize karşı kıskırtır, cümlemizi aforoz ettirir, Hristiyanlık âleminde bir pul itibârımızı bırakmaz. İki ulu hâkan kayser-i Rum saltanatını paylaşamaz, arada biz harcanırız. Amma Kumran'da Nemseli kaptanlar bana "Bre gayretsiz, Haçlı seferinden artık yüz mü çevirdin? Taban pekliği et bre, dayan bre!" diyesi oldular. Onlara sağlam karşılık yetiştirdim: "İşte Türk, işte siz, dedim, elleşebilirsiniz elleşin. Hele Kumran'dan bir çıkagörün, bakalım ne alıp ne satarsınız? Hoş... Siz kalede kuluçkaya otursanız bile onlar er geç burnunuz dibine dayanacaklar. Süleyman topu, Karadede topu, Deli topu gülleleri tepenize yağsın. Serdengeçtiler, Yeniçeriler örümcek gibi tırmanı tırmanı Hissar'a yapışsın, köstebek gibi su yollarını kazsınlar, çepeçevre ateş içinde kalsın. Taban pekliği nice olurmuş o zaman görürüz. Çasar, Beç'te de barınamaz, vaktine hazır olsun. Krones'in koynuna sokup kırk konak öteye kaçmak gerek. Bizi kurşun yaylımlarına yemlik sürmekle, büyük Türk'ü hediye peşkeş avutmakla iş bitmez. Kılıca gelir ne adamınız varsa toplayın, dip Frenistan ne koşuntu ederse onu da berâber alın, illâ bizden medet ummayın... Yüz bu kadar senedir dünyâyı başımıza dar ettiniz. İşte Türkler, işte siz, ne hâliniz varsa görün. Nemse kaptanlarına böyle cevap dayadım. İçki meclisinde söz kızıştı. Birbirimizin kafasına som ayaklı bâdeler havâle eyledik. Hürmetli pederim Sipâhî! Doğrusunu ararsanız biz Macar milleti topraklarımızda ne sizi isteriz, ne Nemseli'yi. Pek bahtsız kavimmişiz ki çifte belâ arasına sıkıştık. Bâri ne olacaksa olsun. Başımıza buyruk kalamadıktan sonra hiç olmazsa efendi-

mizi bilelim...

Veli Koca, avutma yollu sözlerle garip konuğun hatırını hoş etmeye özendi. Türk hâkanına hizmetin başlı başına bir devlet olduğundan başlayarak insanlığın kurtuluşunun ancak mukaddes sancağın gölge saldığı ülkelerde gerçekleşeceğini anlattı. Graf Stefan, telâştan titreyen elleriyle, kâh gümrah saçlarını kâh iki parmak uzamış sakalını karıştırarak dinledi. Gözleri kapalı, derin derin göğüs geçirdikten sonra dedi ki:

– Hâfız'dan duyduğum kadarına bakılırsa Müslümanlıkta yeni bir şey göremedim. Peygamberinizin dediklerini eski Yunan hâkimleri üç aşağı beş yukarı keşfetmişlerdi. Vele ki böyle ola, ben karârımı verdim, Müslüman olacağım.

Veli Koca, için için inanmadıkça, sûretâ Müslüman olmanın makbûle geçmeyeceğini, kendisinin böyle bir günâha yordakçılıkta bulunmayacağını ileri sürdü. Neticede; Müslümanlık insanlara yeni bir şey müjdeler mi, müjdelemez mi dâvâsını çözmek için Hâfız Nûri'yi çağırdılar. O zaman, İtalya'nın Padua medresesinden icâzetli Graf Stefan'la Hâfız Nûri arasında Yunan filozofları Anaximander, Herakli bir taraftan; âyetler, hadisler, tefsirler, öte taraftan uzun bir söyleşme başladı. Uzadı uzadı... Sonunu getiremediler. Veli Koca tesbih çekip arada bir Tanrı adını anarak sâdece dinliyordu. Graf Stefan, bir Müslüman'la bir hristiyan arasında hiçbir fark olamayacağını, ne birinde, ne ötekinde bir üstünlük göremediğini döne döne ileri sürdükten sonra biraz düşünmeye varıp şöyle bir kayıt ekledi:

– Ancak siz Türkler hep vakur, temkinli görünürsünüz. Bunun sebebini çok araştırdım, acaba ne ola!...

Hâfız Nûri karşılık yetiştirmeye kalmadan Veli Koca bir yol lâfa karıştı:

– Biz çok açılıp saçılmaya vakit bulamayız; zîra günde beş defa görünür görünmez her türlü kirden pak-

lanıp en yüksek huzûra çıkmak zorundayız. Bize vakar ve temkin hilatını giydiren bu sık sık derlenip toplanmak, edep ve itaat dîvanına girmek alışkanlığı olmuştur.

O günün akşamı Stefan, Mustafa Durakça'yla beraber Okmeydanı'na atışa gitmek istedi. İki delikanlı yarı yolda caydılar. Okları kemanları bir yana koyup dış avluya, Demirciler Kapısı'ndaki sed üstüne döndüler. Durgun, duru bir hava. Bu Engürüs diyârında ne çok kale vardı, işte hepsi görünüyor: Kemeni Mâlikânesi, Begânoğlu Kalesi, Zrinoğlu Kalesi... Beyaz kireçle arınmış duvarları batı güneşinin kızılıtısında yaldızlanmış. İki geçeli dizilmiş ordunun arasından haşmetle geçerken sağa sola selâm veren bir hünkâr gibi dolana dolana giden Tuna... Hisarlar, hep onun akışına tutkun sultânî kuğular.

Stefan'la Mustafa, sevdâlı gözlerle etrâfı seyrettiler. Dediler ki: "Ne güzel vatanımız... Uğruna yaşarız, uğruna ölürüz."

Stefan, parmağını İkizçobanlar Köyü'ne doğru kaldırarak:

– Baka... Karındaşım, İkizçobanlar'dan yana bir papaz gelir.

Mustafa güldü:

– Yok hayır, Stefan karındaşım. Orada bizim reâyâya şalgam ektirdik, gördük ki karga dadanmış. Abdi Kâhya bir korkuluk dikti. Papaz sandığın işte odur.

Stefan şaşkın şaşkın gözlerini kırptırdı.

– Amma ki yürüyor, kıpırdadı. Bu, korkuluk değil, bir yolcu papazdır.

Mustafa gülmeden katılıyor, yaş döküyordu. Öne doğru bükülmüş, dizlerine yapışmış, neredeyse bayılacak.

– Seni bu kadar aldatıp şaşırtır, kurdu kuşu korkudan helâk etse gerektir. Karındaşım Stefan, şüphede

kalma, daha bu sabah tarlayı gezdim, gördüğüm heyûlâyı elimle tartaklayıp düzenledim, cübbesini kavuşturdum, kavuğun tepesine bastırdım.

Stefan, içini çekip âh ederek ayağa kalktı.

– Benden artık hayır kalmamış, dedi. Hayâlet görüm gayri. Ne gözüme, ne kulağıma güvenmek olmayaak. İnsanlıktan çıkmışım belli!

Kan çanağı gözlerini Beganoğlu Hisarı'na devirdi, can evinden alev fışkırırca avaz etti:

– Uykudaysan uyan! Gezmedeysen eğlen!* Yemek içmekse işin, tüksür tıkan! Mihrâbımı yıktın, kanlı kah-e... Dilerim Haktan, sen de ciğerinden yaralan!

Şalgam tarlasındaki korkuluk dâvâsı daha o gece aydınlandı. Stefan doğru görmüştü. Abdi Kâhya'nın diktiği korkuluğu çocuklar devirmiş ve akşam vakti papaz kılığında bir Türk câsusu gerçekten tarla kenarından geçerek yatsıdan evvel Şâhinkonak'a varmıştı. Stefan için bu mâcerâdan şöyle bir mânâ çıktı: Papazı, beden gözüyle âşikâr gördüğü halde Mustafa'ya kanaat verememiş, fakat korkuluğu sâdece can gözüyle gören Mustafa kendisini kandırmıştı.

Cemreler düşer, mevsim tâze bahara erişirken Şâhinkonak'ta Stefan, Mariska, kölelerden üç beş adam, merâsimle hak dînine girdiler. Âyinler, kurbanlar, azatlamalar, hayrat, kıyâmet... Stefan'a "Feridun Bey" denildi. Sonraları Macar Feridun lâkabıyla nam aldı. Mariska için günlerce bir isim arayarak Türk dilinde yeter güzellikte bir şey bulamayan, hiçbir adı lâıyk göremeyen Mustafa Durakça, Hâfız Nûri ile nâfile yere lûgatler, dîvanlar devirip kavgalar ettikten sonra yeni bir ad çıkarmadan rahatlamadı. Cangüzel Hanım'la nikâhları kıyılırken konağın pencere içlerinde kıvrır kıvrır sümbüller, kandil kandil Felemenk lâleleri açıyordu.

* Burada (dur, olduğun yerde kal) mânâsına.

Arife günü Cangüzel karanlıkta kalkmış, namazdan sonra kaynanası ile berâber zemin katındaki kiler dâiresine baklava kesmeye inmişti. Burası iç içe dört büyük oda idi ki neredeyse cirit oynanabilirdi. Duvar sırasınca dizilmiş adam boyu küplerin, zahîre sandıklarının, yağ ve peynir tulumlarının, tavanlardan sarkan deri kılıflı kangalların sayısını Allah bilir. Şâhinkonak, üç yıl kuşatılmaya hazırlanan bir kale gibi yiyecek yığılmıştı. Selâmlıkta Veli Koca, Mustafa'nın ve Hâfız'ın yardımıyla, bayram günü sancak merkezinden, etraf köylerden gelecek misâfirlere ve kapı halkına verilecek hediyeleri, gözden geçiriyordu. Yağlık uçlarına düğümlemiş çil akçeler, kuruşlar... İbrişim keselerde gümüş Talerler, Venedik ve Osmanlı altınları. Birer donluk sprama çuhalar, çözme gömleklikler, türlü türlü silâhlar... Harem bölüğünün kadınlara vereceği hediyeler de çoktan hazır duruyordu. Bayram günü sayısız konuklara aş döşemek elvereceği için mutfak har har işlemektedir. Kurbanlar tığlanmış; pilâvlık, zerdelik pirinçler ayıklanmış, Abdi kâhya aş evine ölçekler dolusu şeker, baharat ve safran vermişti. Cangüzel, Zeynep'le berâber kaynanası Sümbül Hanım'ın ardı sıra dip kiler denilen odaya girince kırk, elli sini baklavayı tahta kerevetler üzerine sıralanmış buldu.

Câriye, sini üzerindeki beyaz tülbenti usulca kaldırıyor, Sümbül Hanım her defasında besmele çektikten sonra elindeki fil dişi saplı bıçakla baklavayı târife gelmez bir hünerle bal peteği şeklinde kesiyordu. Bu işin hiçbir kıyı bucağını aksatmadan böyle el yordamıyla nasıl yapılabileceğini Cangüzel'in aklı almadı. Kaynanası ona bir konak hanımının neler bilmesi gerektiğini belletmek merâmını güdüyordu. Ne buyursa bâşüstüne, illâ makasla ezbere kâğıt kırpar gibi bir kolaylıkla bal

peteği şeklinde baklava biçmeyi Cangüzel hiçbir zaman beceremeyecekti. Başına kuruntu yapıştı, duramaz oldu, kaynanasına:

– Kadın anam, ben bu işi gözüme yediremiyorum, dedi.

Sümbül Hanım, bıçakla hendesî şekiller doğramaktan kalmadan, güldü.

– Gelin hanım kaygulanmayın. Bu hüner her hâtun kişinin kârı değildir. Budin'den Akkerman'a kadar Tuna yalısında Sümbül Hanım gibi baklava kesen kimse yoktur.

Zeynep, câriyenin elindeki kutulardan tutam tutam dövülmüş fıstık, bâdem alarak, işi biten sinileri Cangüzel'i gene huylandırarak bir el çabukluğuyla nakkaş gibi süslüyordu.

Kuşluk vakti hanımlar hep berâber hamama girdiler. Hamam, Cangüzel'in konakta en hoşlandığı bir yerdi. Sedef çiçekli, fil dişi kakmalı, gümüş kabartmalı sivri nalınları ayağına giyip yollu ipekliden futasını kuşanarak câriyelerin önünden geçip salına salına halvete girmeye bayılırdı. Tâzelerin bu yerde şakalaşmak, fıkır fıkır oynamak âdetleri olduğunu bilen Sümbül Hanım çarçabuk yıkanarak abdest aldı, çıktı. Şimdi küçük kubbe kahkahalarla, serhat türküleriyle, birbirini sabunlayan, ovan câriyelerin şen çığlıklarıyla inliyordu. Kurnanın beri tarafında başına kına çalmış, kaşına rastık çekmiş habire keselenen Advie Molla'nın dalgın duruşuna kurnazca göz atan Zeynep, Cangüzel'in kulağına sokuldu:

– Mustafa Ağa'm seni çok sever mi? Nasıl sever? Hep öper, koçar mı? Geceleri sarılır, yüz yüze yatar mı? Muhabbetli koca, karısına sırtını çevirmezmiş. Öyle midir?.. Hele hele... Di bana!

Yeni gelin Cangüzel kızarıp titreyerek ıslak saçlarını elindeki tarakla bir duvak gibi yüzüne indirdi:

– Ne sorarsın Zeynep'im? Daha demin yavuklundan gelen bayram bohçalarını açtık. Senin düğününe artık kıl kaldı. Bağ bozumundan evvel dünya evine gireceksin. O zaman sen de görür anlarsın. Dünya evi... Dünya evi...

Hem korku hem sevinçle ürperen Zeynep'in ısıltılı elâ gözleri, yengesinin saç peçesi arkasında mânâlar hecelelemeye uğraşıyordu.

Kızını, gelinini fazla aylak gezmeye bırakmayan Sümbül Hanım, ikinci vakti, daha hamam mahmurluğu geçmeden onları tezgâh odasına çağırttı. Yirmi kadar cârîye tezgâh, tarak, çıkırık başında soluk almadan işliyor, kimi iplik büküyor, kimi ipek kozalarından tel çekip kadayıf gibi yanına yığıyor, kimi telleri arşın üzerine sarıyordu. Sümbül Hanım, erkân minderleri üzerine kurulmuş, ince "Mudurnu" iğnesiyle "akçabardak" denilen bir oya üzerine göz nûru döküyor, yanbaşıda Advîye Molla dizine aldığı küçük kasnakta güller, nergisler işliyordu. Sümbül Hanım, sana söylerim kızım sen anla gelinim sözünce Zeynep'e dedi ki:

– Biz sana çeyiz yetiştirelim diye iki büküm didişirken sen minder üstlerinde gerinip esner misin? Çal çeneyle hanımlık olmaz. Hanım dediğin konakta en erken kalkan, en geç yatandır. Kul cinsi mangal kenarına sinsin, şiltelere çöreklensin, onlara âr değil. Sen bir serhat beyine gelin gidiyorsun, pâyeni bil.

Zeynep, odayı dolduran kızlar arasından süklüm püklüm sızarak erkân minderinin köşesinde kurulu gergefin başına geçti. Cangüzel, somurtkan suratla minder diğer köşesine oturup eline yeni başlanmış bir salkım oya aldı. Kaynanası hamaratlık hastalığı çeker, herkese de çektirmek isterdi. Konağın içinde eli değnekli asesbaşı gibi dolaşıp dururdu. Tahammülden aş-

kın! Çene kemikleri kısılan, yüzü solarak şakaklara doğru gerilen Cangüzel, öfkeli yutkunmalar arasında, içinden söylendi: "Beni câriye gibi tutmak istiyor, her adım atışımı kendi kafasına göre bir usûle bağlamak istiyor. Ben bir Hersek kızıyım."

Şah damarları güm güm atıyor, kan tepesine üşüşüyor; kulakları uğulduyordu. Hersek kızı, ben bir Hersek kızıyım!

Beri tarafta Sümbül Hanım, Zeynep'i ziyâdece ürküttüğünü, Cangüzel'i incittiğini sezmiş, her tarafı yatıştırmak için câriyelere:

– Haydi kızlar, Murat Reis türküsünü bir ağızdan söyleyin! diye seslenmişti. Mekikler gidip gelir, çıkırıklar döner, taraklar inip binerken yirmi körpe ses bülbüller gibi şakımaya koyuldu.

*Kuru karanfildir bizim yükümüz
Değme bezirgânda yoktur dengimiz
Engeller ölse de kalsak ikimiz
Senin gemin geçti derler Murat Reis
Aldı deryâyı dolandı sılayı kaptan reis
Murat Reis'in gemisi çamdır dayanmaz
Tayfaları gaflet almış billâh uyanmaz
Venedik kâfirine kalbim inanmaz
Senin gemin geçti derler Murat Reis
Aldı deryâyı dolandı sılayı kaptan reis.*

Cangüzel, türküyü aynı tezgâh odasında birkaç defa dinlemişti. Murat Reis sülâlesinden Durakça Reis, Sümbül Hanım'ın babası imiş.

Bu kahramanların Hint Denizi'ndeki ulu yararlılıklarıyla kulakları dolu bulunan Cangüzel, gene kan görmeye başladı. Şâhinkonak'ın taşı duvarı her dem Sarı Sipâhîlerin, Murat Reis'in, Bosna serhatlilerin destanını okur. Usanç verecek kadar... Kaynanasından acemi

câriyeye varınca bütün kadınlar kendisine karşı öğünüyor, kendisini kıtılanıyordu sanki. Hep harem bölüğünde geçen hayâtı kanıksamıştı artık. Mustafa'ya kaç defa söylemişti:

– Ağam sıkılıyorum. Gün dönümü bayramında Macar köylerine gidip seninle raks etmek isterim.

Mustafa gülmüştü:

– Türk kadını, erkekler meclisine giremez. Türk be-yi raks etmez, şânından değildir. Eğlenmek için köçek oynatır. Kendisi ortada dönüp hoplamayı hafiflik sayar. Ancak dervişler dergâhta semâya kalkar; amma o başka iş.

Cangüzel durup durup sataşmıştı:

– Ağam, konakta sıkılıyorum dedim sana. Tanrının günü bez dokumak, iplik bükmek, zahîre yapmakla ömür geçer mi? Bu kadınlar *Muhammediye* diye bir kitap okurlar, bâzı türkü söylerler, bâzı Advîye Molla masal anlatır, kış geceleri aralarında oyunlar da olurmuş, ben görmedim. Sıkılıyorum... Sen ok atışı diyorsun, tüfek tâlimi, güreş diyorsun, gidiyorsun. Hâfız Nûri kap kapının elinde kahıyor. Koydunsa bul, yer delindi, yere geçti sanki. Kadınlardan usandım.

Mustafa, Cangüzel'i okşayarak avutuyor, ahıra yeni çekilen koçu arabasıyla, hele serhatler biraz durulsun, onu Niş'e, belki Edirne'ye kadar götürüp gezdireceğini vâdediyordu. Fakat serhatler ne zaman durulur? Cangüzel yirmi yaşına gelmiş, bu ülkelerden salgının def olduğunu bir gün bile görmemişti. Mustafa'yı gün geçtikçe ziyâde üzdü:

– Ağam seninle berâber şâhini koluma alıp, tazıları yanıma katıp ateşpâre ceylânlara binmek, ava gitmek dilerim...

– Hele dedeme bir danışayım. Hele Hâfız'la bir görüşeyim. Âhîret kardeşim Feridun Bey belki tedbir düşünür... Ah Cangüzelim, n'işlesek? Türk kadınları ava

çıkamaz.

Cangüzel'de nihâyet şafak atmış, konağın dört duvarından dışarı çıkamayacağını anlamıştı.

Tezgâh odasında elindeki iğneyi, oyayı minderin üstüne fırlattı, başını dikti, saygısız bir sesle ortadan bağırdı:

– Ben ferâceyi çekip dış avluya Mandıra Kapısı'na gezmeye gideceğim!

Sümbül Hanım tutumunu bozmadı:

– Mustafa Ağa'ya sordun mu?... Hoş... O yol verse bile olmaz. Konağımızın kadınları tek başına dış avluda kapı halkı arasında dolaşmak âdet olmamıştır, dedi.

Cangüzel yerinden davranmış, rastladığı çıkırıkları, tarakları devirip câriyeleri sırtüstü kakarak kapıya seğirtmişti. Can evinden vurulmuş gibi gergefine kapanan Zeynep hıçkırıklara tutulup:

– Yenge etme!.. Etme gözüm yengeciğim! diye ağlıyordu. Oda kapısında Cangüzel hışımla döndü, sert bakışını kaynanasına dikerek bağırdı:

– Ben bir Hersek kızıyım. Cârîye sanıyorsan bu pamuğu kulağından çıkar. Ben dilediğim gibi oturur kal-karım, senden buyruk beklemem.

Sümbül Hanım, dudaklar kısık, eller dizlerde kas-katı durdu, cevap vermedi. Çömeldiği minderde öfke-sinden nefes darlığına uğrayan Advîye Molla karşı kodu:

– Sen Hersek kızısın da onlar nedir? Hem Hersek-zâde, hem de vezîriâzam olan Ahmet Paşa sülâlesi değil mi? Gelin Hanım, aklını başına devşir yoksa bu sabah seni hamam mı çarptı?..

Cangüzel kapıyı gümletti, fırladı, gitti. Kadınlar mâbeyne koşup Abdi Kâhya'yı aradılar, Okmeydanı'na çıkan Mustafa'ya haber saldılar. Arife dolayısıyla herkes bir tarafa dağılmıştı. Ancak Hâfız Nûri'yi kulede buldular, kapıyı içeriden sürgülemiş, işret mi ediyor,

simyâ terkipleri mi yapıyor, ne halt karıştırıyordu bilinememez, ona "Tiz yetiş, gelin kaçtı!" dediler. Mübârek bayram gecesı, köleler dehlizlerde, divanhânelerde öd ağacı buhurdanları gezdirir, gümüş gülâbdanlardan her tarafa gül suyu serperken konak mahşere döndü. Fakat olan olmuş, Cangüzel üstteki üstte, baştaki başta altın pullu havâî mâvi şalvarı cepkeniyle avluya koşmuş, önüne geçmek isteyenı göğsünden kakıp ahırdan Veli Koca'nın Hemcanım'ını çıkarmış, eğersiz atlayıp at boy-nuna düşüp, yeleyi bileklerine dolayarak Mandıra Kapısı dışındaki hendekten aşır gitmişti. Hâfız Nûri, Hemcanım'ın arkasından olsa olsa Mustafa'nın Tellidoru'su yetişir düşüncesiyle o da Tellidoru'ya sıçramış, arkasından Abdi Kâhya çalakamçı, en arkadan da Çakır Ağa, yanında kapı halkından birkaç atlı ve ellerinde karanlığa kalırlarsa yakmak için hazır meşalelerle ovalara, bayırlara dökülmüşlerdi.

Kâfile gece yarısı iç avluya girdiği zaman Hemcanım'ın kanlı köpüklere bulanmış olduğunu gören Veli Koca'nın gözlerinde hayra yorulamayacak şimşekler çaktı. Sarı Sipâhîlere, bütün Türkler'e, bütün insanlara karşı ağza alınmaz ağır sözler savuran Cangüzel için herkes: "Çarpılmış, uğramış. Okutmalı, tütsüye tutmalı, kurşun dökmeli." diyebiliyordu. Onu Veli Koca'nın emriyle mahpus odasına kapadılar. Mustafa anahtarı eliyle çevirdi. Alnını bir lahza kapıya dayayarak için için âh etti: "Geri dön, sevdiğim, geri dön! Tuttuğun yolda gidersen ikimizin de ölümüdür. Cangüzel'im geri dön!"

Cangüzel'in isyânı müthiş oldu. Aş tepiyordu. Yemek tepsilerini ayağıyla dürterek deviriyor, boynunda zinciri eksik bir kızıl deli gibi odada aşağı yukarı, durmadan dolanıyordu. Konakta Veli Koca'dan gayri kapı-

sına gelip dil dökmedik, yalvarmadık kimse kalmamıştı. Günün birinde Türk yemeklerine bahâne buldu:

– Domuz kebabı isterim, Tokaz şarabı isterim, Paprika gevreklerini canım çeker, dedi. Hâfız Nûri gizliden hepsini bulup getirdiği zaman Cangüzel bulandı, safra çıkardı, bir tekmede şarabı, kebabı döşeme tahtasına yaydı. Hâfız'la sabahlara kadar dertleşen, sararıp solan Mustafa Durakça:

– O açıktan ölmeye kalmadan ben mihnetten öleceğim, diyordu. Cana kıymak işten bile değildi. En sonunda ölümünden aşırı fedâkârlığı göze aldı:

– Beni istemiyorsa söylesin, ayağının bağını çözeyim, diye haber yolladı. Hayır!.. Cangüzel boşanmak niyetinde değildi. Merâmı şuydu: Kendisini kilit altına koyan, konak halkına karşı yüzünü yere geçiren Küçük Ağa gelecek, eli ile yemek getirecek, herkesin önünde yalvarı görecektir, kapı eşiğini öpecek.

Mustafa:

– Hâfız, diyordu. İki ellerimle taşlar alıp dövünsem, bağrımı gömgök etsem yeridir. Değil yalvarmak onun ayaklarını gözüm yaşıyla yıkayayım, canıma minnet. Ama sen söyle Hâfız, ben erliğimi bu merteye alçak düşürürsem o bana artık karı olur mu? Ben onu karım diye nasıl sîneme sararım?

Hâfız Nûri coştı kabardı:

– Olur mu hiç ağam? Canla cânan arasında gizlide ne geçerse geçer. Ayak da öpülür, ayak turâbı da öpülür. Ama... Bir serhat beyi... Kapı halkı önünde...

Nihâyet çâresiz kalıp Budin'den Muhiddin Abdal'ı getirtmeye karar verdikleri birgün Adviye Molla, Mustafa'yı mâbeyne çağırttı, güler yüzle:

– Müjdemo isterim dedi. Yüreği yerinden oynayan Küçük Ağa parmağından yâkutlu bir yüzük çıkarıp Adviye Molla'ya uzattı.

Az sonra Sümbül Hanım, Adviye Molla, Zeynep, Hâ-

fız Nûri, Çâker Ağa, Cangüzel'in kapısına biriktiler. Gelin hanımın gebe olup aş yerdiğini cümlesi duymuş, ağızlar kulaklara varmıştı. Mustafa Durakça, elinde gümüş tepsi üstünde bir tas sütle önden girdi, ardı sıra ötekileri içeri doldurdular. Son zamanlarda kudurukluktan vazgeçen, bir köşede sessizce ağlayan Cangüzel, solmuş gözlerinin ölgün bakışını kocasına kaldırmış, başka kimseyi görmüyordu. Mustafa herkesin önünde:

– Sultânım, sana yerden göğe ricâ ve minnet ederim ki elimden bir kaşık süt içesin, dedi.

Bu sözler üzerine Cangüzel büyük gayret göstererek yerinden davrandı, sallana sallana yürüdü gitti, kocasının elini öptü.

Üzerinden yedi ay geçti. İstolni'den, Budin'den gelen iki namılı ebe, ay parçası gibi bir oğlan doğurttular. Adı Sinan olacak, Hâfız Nûri kulağına ezan okuyacaktı. Üç namaz vakti beklenerek oğlan şekerli su ve zemzemle avutuldu. Nice zamandır kuzu huyu bağlayan Cangüzel, süslü sâyebanlı loğusa kerevetinde sabırsızlanıyor, ipek bürümcük gömleğinden sıyrılan çıplak kolları hasretle uzanıyordu. Nihâyet Sümbül Hanım kundağı gelinine verdi. Gözleri yaşlara boğulan Cangüzel ciğer köşesini bağrına çekip göğsünü açtı; oğlunun tomurcuk dudakları muhabbet çeşmesinin lülesini kavrarken içi yana yana:

– Bismillâh!.. Ya gâzi, ya şehit!.. dedi.

Hâfız Nûri nice zamandır, kamış kalem elde, divit belde, dolaşıp duruyordu. Şâirlikten yana bahtı açılmıştı. Mustafa Durakça'nın tâmir ettirdiği Sigetvar misâfirhânesi Sinan'ın doğumu, şimdi de yapısı tamamlanmaya yüz tutan Cangüzel Çeşmesi için beyitler düzmek, târih düşürmek lâzım gelmişti. Çeşme kitâbesi üç kıta olacak, lâcivert zemin üzerine altınla yazıla-

caktı. "Selsebîl-i Cangüzel" sözüne kâfiye uydurmak pek kolay gelmiyordu.

*Kevser-i aşk, âbı hayat
Selsebîl-i Cangüzel*

Bu işler görüledursun, Hâfız'la canberâber arkadaş olan Macar Feridun Bey evvelâ bağlama çalmaya, sonra da destan okumaya özenmişti. Ona hocalık etmek de ayrı bir işti. Bu ikisinin kafa kafaya verip tertiplediği destan serhatlerde çalkalanmaya başlamıştı bile; fakat bir türlü ucu bucağı gelmiyor, gün geçtikçe yeni kıtalar çıkıyor, kahvehânelerde, bozahânelerde dillere düşüyordu.

"Nasılsın rahat mısın, hanzâde Begânoğlu? Yüzün ak, şarabın berrak mı? Obaların mâmur, kızanların mesrur mu? Bil ki ben senin eşiğine akmış kardeş kanıyım. Yüreğine kurşun gibi çökmüş hicran tortusuyum. Ya sen ya ben ölmedikçe felek çarkı dönmez... Durur. Sana bana geçmiş ola... Katlanalım, Begânoğlu."

Destan, Begânoğlu'nun eler tutar yerini komadı. Ne bezirgânlığı kaldı, ne yahûdi sarraflığı, ne kahpeliği. Sorguçlu kalpak nesine gerekti? Yiğitçe cenge duruşmak, köprü başlarında haraç kesmek ona düşmezdi. O, panayırlara mal göndersin, altın biriktirsin. Zinhar davranmasın, diğer beyler gibi sofralar açıp konuklara aş sunmaya. Engürüs diyârında onun ekmeği kardeş kanıyla yuğurulmuş diye bilmeyen kalmadı. Hanzâde sandıktı, meğerse ne şaşlı gözlü, fitne dağarcığı bezirgânmış!

Destan uzadıkça uzuyor, fakat her kıtada tekrar söylemeden usanmıyordu: "Sana bana geçmiş ola, katlanalım Begânoğlu..."

Bu aralık serhatler gene allak bullak olmaktaydı. Her iki taraf var kuvvetle yordakçı devşirmeye uğraştığından Kemeni Ban'ın Müslüman olup Türkler'e geçmesi Alman illerine kadar kötü kötü çınladı, Augsburg

Konsilinde* söylesildi ve cümlelerin kanına dokundu. Vakanın sebebi arkadaş hıyâneti olduğu da dillerde geziyordu.

Begânoğlu'nun dirliği düzeni içine sinmiyordu artık. Ne oynışta isteği kalmıştı, ne şarapta. Yeryüzünde en çok sevdiği altınları bile, şimdi kahpelikten uğur almış gibi, çiğ tekerlenir ve tavlanırcasına kabarıp arttığı halde gözüne girmiyordu. Nefesi boğulmuş aş ağuya dönmüş, uykusu kaçmıştı. Kanlı yaş akıtanların keskin gözüyle doğruyu gören Feridun Bey gerçek söylemişti: Begânoğlu her şeyin üstünden atlayıp geçebilirdi; fakat kurbanının cesedi başında mihlanıp kalmıştı. Feridun Bey'e kaç defa araçlar başvurdu. Geri dönsün! Begânoğlu, Papa'ya kadar çıkmak gerekirse çıkacak, Feridun'un günah defterine af kalemi çektirecek, böylece kiliseyle barış sağlandıktan sonra ona mal bağışlayacak, kız kardeşini nikâhlayacaktı. Feridun Bey karşılık dedi ki: "Bir koyundan bir post çıkar, iki değil. Ben bir defa yanarım, iki değil. Varını yoğunu satsa, hanzâdeliğini mezada çıkarsa, çoluk çocuğunu esir pazarına verse, cümlesinin bedelini kümelese önüne yığsa, kendi de kölem olarak tepesine oturup bana peşkeş dursa gene geri dönmem. Ben yolumu yoldaşlarımı buldum."

Feridun Bey'in yolu dediği gazâ, yoldaşları dediği de Sarı Sipâhîlerdi. Kemeni mâlikânesi ve Şâhinkonak erleri her çetede, kol gezişte: "Tiz varalım, komşumuza kafadar yetişelim." diyerek birbirini destekliyor, berâber vuruşuyor, kelepiri berâber üleliyordu.

Sinan dört yaşını doldurmuştu. Beyaz teni üzerinde uzun kara kaşları, kestâne elâsı gözleriyle Sarı Sipâhîler'e hiç benzemediği gibi huyu da kime çekmişti, bilinemez... Bir acâyipti. Belki de anasının aşırı düş-

* Konsil: Rûhânî meclis.

künlüğü onu şımartmıştı.

Mustafa Durakça: "Aman Cangüzel'im sıkılmasın." diye Cezâyir'de kalan Durakça Reis ocağı tarafına papağanlar ısmarladı. Panayırlardan cambazlar, ateşbazlar getirtti; iç avluda çingenelere ayı, maymun oynattı. Her diyârdan hânende, sâzende çağırttı. Hâsılı Şâhinkonak'ın görmediği, bilmediği yeni usuller çıkardı. Erdil üzerinden geçen ne kadar bezirgân varsa bir defa konağa başvurur oldu. Maşrıkın, mağribin nâdide malları, Cangüzel Hanım'ın önüne seriliyordu, beğendiğini alsın. Top top, renk renk dîbâlar, zerbaflar, kemhalar, kadifeler, atlaslar. Boy boy kişmirî, lâhûrî şallar... Nice mücevherler: İnci, elmas, zeberced, firûze, seylân... Cangüzel Hanım rahat olsun, giyinsin, kuşansın, eğlen-sin. Cangüzel Hanım'a Medîne'den kutu kutu hurmalar, Edirne'den bâdem ezmeleri, Âsitâne'den mâcunlar, murabbâlar gelirdi. Cangüzel Hanım için Nemse'ye, İtal-ya'ya Frenk usûlü saz âletleri ısmarlandı.

Fakat Cangüzel Hanım her şeye dudak buker ol-muştu. Kocasıyla çocuğundan başka gözü bir şeycikler görmezdi. Hele çocuğu için kızıl divâneydi. Sinan'ı kar-nından çıkardığına pişmanmış gibi omuzuna vurur, sıkı sıkı bağrına basar; dâyelere el sürdürmez, gece gündüz kucağından bırakmazdı. Sinan üç yaşına kadar meme emdi. Bir türlü sütün kesemediler. Elbet de kesile-mezdi; zîra anası ha bugün ha yarın... Vermiyorum, vermeyeceğim diye herkesi kandırarak gizli gizli em-zirmekten kalmamıştı: Konak umûruna artık pek ka-rışmayan, hacca gitmeye hazırlanan Veli Koca nihâyet işe parmak koymak zorunda kaldı. Cangüzel eceli gel-miş gibi döşeklerde sararıp solar, Sinan her türlü aşı tepip ana sütü diye avaz avaz bağırırken Veli Koca asâ-sını dikti, dediğim dedik buyurdu, hükmünü yürüttü. Ama Sinan'ın huysuzluğu yerinde kakılı kaldı. Bosna-saray'a gelin giden halası Zeynep Hanım'ın hediye gön-

derdiği oyuncakları kırar atardı. Küçük altın sahanlarda önüne gelen türlü aşlara birer takıntı bulur, ancak İkizçobanlar'dan günü gününe aldırılan, yazın bozulmasın diye kar üstüne döşenen tâze kaymaktan, konağın kovanlarından çıkarılan oğul balından birer çimdik yerd.

Anası onu herkesten kıskandığı, Sümbül Hanım yâhut Advieye Molla azıcık okşasa rengi attığı gibi o da anasını babasından kıskanır, gece döşekte aralarına girmeden rahat edemez; Mustafa Durakça Cangüzel'e sokulsa, yılanlar, çıyanlar sokmuşçasına çırpınıp bağırırdı. O zaman Cangüzel dünyâya küsüp şişinerek ciğer köşesini kollarıyla sarar, onun ipek saçlı başını gerdânına gömüp onunla yalnız kalmak için bucak bucak kaçardı. Advieye Molla'yla Hâfız Nûri baş başa verip: "Bu hâlin encâmı n'ola? Hayırdır diyelim..." sözleriyle dertleşiyorlardı. Kâh Sümbül Hanım kâh kıdemli ihtiyar kalfalar Cangüzel'e nasihat edecek oluyor; fakat herkes onun tatlı bakışlı âhû gözlerini dizginsiz kin bürüdüğüünü görünce Sinan adını ağza almaktan ürker hâle geliyordu.

Düşmanın beşer onar bin, bayrak bayrak geziştiğini, bir çalımına getirip Ciğerdelen Kalesi'ni yakmak istediğini haber alan serhatlilerin can başına sıçradı; el kakıp pür silâh meydana döküldüler. Vire söyleşmesi için gelen kâfire: "Palanka'dan bir taş kopamaz! Bu asker sağken size kale yok; varın Hersek'e söyleyin, elinden geleni geri komasın!" diye dayandılar. Eyâlet askeri arasından öncü ayrılan serhatlilerin başında Mustafa Durakça, Macar Feridun sancağa yüz sürüp "Allah'a ısmarlarız sizi, bizi duâdan unutmayın!" diye yanık yanık vedâlaşarak ordunun bağrını dağladılar.

Ciğerdelen altında düşmanlar bâdeler çekip övünü-

yorlardı: "Yılan yuvası tütsüler gibi Türk'ü palankası içinde yakacağız." Serhatliler diyordu ki: "Hele biz bir yol varalım, karşınızda alay bağlayalım! Kellelerinizi varoş kapılarında direklere, mazgallara, şerampavlara dizer, İstolni'nin dört köşeli çan kulesine, kale duvarlarına âvîzeler gibi askı ederiz."

Düşman, ordunun kasımında Belgrat'a kışlağa çekilmesinden kızışarak bir vurgun vurmak, Türk'ü Ciğerdelen'den Tuna'nın karşı yakasına sürüp Beçe doğru bir atlama taşı işini gören bu cüssesi küçük mânâsı büyük palankayı ortadan kaldırmak istemişti. Ciğerdelen uğrunda kaçınıcı girişmeydi!... Nemseli'si, Macar'ı, Leh'i, Çek'i karşılarında gene pek gözlü, pişkin, bin belâdan üstün çıkmış serhatlileri buldular. Bunları gâfil avlamak hiç nasip olmayacaktı gâliba. İşte gene sipâhî alayları sancak alemleriyle, davul nakkâreleriyle, hû hû! dedikçe gözleri kanlanan eli kılıklı dervişleriyle gök gürültüsü gibi sahrâlara yuvarlandılar. Beyleri, gök demirden, üzerlerinde âyetler yazılı zırhlar, başlarına altın taslar giymişler. Hepsi de kılıca Kur'an'a, tuza ekmeğe el vurarak ant içmişti: "Cümle kırılırız, Ciğerdelen'i vermeyiz!"

Düşman evvelâ Nemse kolundan sökölüp sonra sağlı sollu kaçamak verip bozgun tamamlanırken yeryüzünün en dik başlı palankası yaylım şenliklerine başladı. Balyemez topları gürlüyor, Allah Allah sesleri yeri göğü çınlatıyor, kulelere bayraklar çekiliyordu. İç kale halkı, kurtarıcı gâzilerin boynuna düşmek için varoşlara üşüştü. Bir yandan kelleler sayılırken bir yandan şehitler gömüldü, helvalar pişti, mevlûtları okundu.

Şâhinkonaklılardan Hâfız Nûri kalçasından yaralanmış, attan tekerlenen Macar Feridun Bey'in kolu incinmişti. Mustafa Durakça'nın şehitlik pâyesine yüz tuttuğu bir bakışta görülüyordu.

— Beni konağa kaldırın, diye güçlkle söz söylerken

ağzından kan boşanmıştı. Onu bir sedyeye yatırdılar, âheste âheste yola çıkardılar. Gazâda ağası ile berâber vurulan, yaraları yumurta tuz ve şapla timar edilip sarılan Hemcanım, başı önünde garip garip sedyenin yanısıra yürüyordu. Yollarda sipâhîlere karşı gelen reâyâ arasında: "Küçük Ağa'mız gazâda vuruldu" diye bir çığlıktır gitti. Ahlattepe ayağında Cangüzel Çeşmesi önünde mola verip atları suladıkları, yem astıkları zaman Mustafa Durakça, Hâfız Nûri ile Hamza Odabaşı'yı yanına işâret etti: Cığercinin kanı gene dudak köşelerinden sıza sıza boğuk nefesiyle üfledi:

– Dedem ihtiyardır, kahırla bir hâl olagörür. Münâsibi şu ki kulağını bükün. Harem taşkınlık etmesin, şimdiden zapta alın.

Veli Koca'nın geniş göğsü, içi oyuk asırlık bir çınar gibi Allah! dedikçe güm güm inledi. Dedikçe ihtiyar sipâhî coştı, coştukça tekbirle tesbihe asılıp yüceleşti. Dizlerinden örtüleri sıyrıp kalktı, abanoz asâsına dayana dayana heybetle yürüdü. Saç sakalın ak kılları dikilmiş bir halde hareme girdi. Kaskatı uzanan Cangüzel'i câriyeler gül sirkeleriyle ovuşturuyorlardı. Sümbül Hanım, dudaklar kısık, eller dizlerde, ocak başına çökmüştü. İlk defa olarak kimsenin kendisine aldırış etmediğini, kalıp gibi yatan anasına güven olamayacağını anlayan Sinan, ninesinin sırtına büzülerek başını dayamış, uzun kara kaşları altında korkuyla süzülen kestâne elâsı gözlerini etrafta gezdiriyordu. Advîye Molla, Mustafa için başı kibleye doğru kaba döşek döşetiyor, buhurdanları, Kur'an'ı, zezem kumkumasını hazırlatıyordu.

Veli Koca, Mustafa'nın ecel şerbetini yudum yudum çekmekte olduğunu gördü. O şahbaz yiğidin başına yolda üşümesin diye iğreti olarak geçirilmiş kavuğu yavaşça çekti aldı. Haftalardır bataklık, kaya orman, düşman peşine girişen gâzinin tıraşsızlıktan uzamış

sırma kâküllerine bir turna teli taktı. Kadınlar örtündüler; kapı halkının ileri gelenleri, aralarında Feridun Bey de bulunarak içeri doldu. Mustafa, dedesinden başladı bir bir herkesten helâllik diledi. Sıra Cangüzel'e gelince, ayıldığı demden beri döşeğin ayak ucuna kapanan, bir külçe hâlinde orada yığılı kalan kadın doğruldu. Boynundan göbeğine kadar korlar dökülür gibi bağıryanarken çene kemikleri titremeden çatırdıyordu. Hançeresine saplanmış bir bıçak vardı sanki, yutkundukça yaranın acısını tâzeliyordu. Cangüzel, hıçkırarak söze ağız açmakla, cisminin bir kumaş gibi orta yerinden yırtıldığını sandı:

– Ağam, helâl olsun! Tiz kavuşuruz ağam, tiz kavuşuruz!

O aralık içeri giren bir köle Hemcanım'ın şehit olduğunu haber vermişti. Mustafa, yüzünde nur parçaları uçuşarak, gülümsedi, dedi ki:

– Hemcanım acele etti; zîra cennet kapısında beni bekleyecek. Beni kıskanır, buraklara* bindirmez.

Şimdi artık konuştuğumuz ağzından sızıntı değil, boğmuk boğmuk kan kabaran yiğide Hâfız Nûri ile cerrah afyonlu bir şerbet içirdiler, söyleşmesin, yorulmasın diye yalvardılar. Cangüzel, hep onun dizlerine abanmakta olduğunu fark ederek:

– Bakındı hele!.. Sersem kafam! Bu hâlinde sana yük olurum! diyordu.

Mustafa, Cangüzel'le son bir defa göz göze geldi. Gökler gibi engin bir kahraman kalbine sığacak ne kadar aşk ve muhabbet varsa bu bakışta toplanmıştı:

– Cangüzelim, ben seni ecel döşegimde bile taşıyım, dedi. Karısına bunlar son sözleriydi.

Şimdi de kapı halkıyla helâlleşmek istiyordu. Fakat

* Burak: Hz. Muhammedin üzerine binerek Mîraca çıkması için emrine verilen semâvî binek.

cerrah, yaralının bu işe tâkat getiremeyeceğini söyleyince Veli Koca dîvan borusu çaldırdı. Kendisi pence-reye çıkıp iç avluda şadırvan etrafına biriken Şâhinko-naklılara bağırdı:

– Sipâhîlerim! Kullarım! Mustafa Ağa'nız cümleniz-den helâllik diler.

Can acısından çatal çutal olmuş yanık er sesleri bir ağızdan cevap ettiler:

– Helâl olsun!

Mustafa ferahlayarak içini çekmiş, artık söyleyecek sözü kalmamış gibi gözlerini kapayarak öd ve amber tütsüleri içinde sükûta bürünmüş odada Sûre-i Rah-mân'ı okuyan Hâfız Nûri'yi dinlemeye koyulmuştu. Yay-garaya niyetlenen Sinan daha evvel kucakta dışarı aşırılmış; odadakiler, herkes lâıykınca yerli yerinde diz çökerek ihtiram vaziyeti takınmıştı.

Mustafa, mahmurlaşan gözlerini bir daha araladı. Kesik kesik bir şeyler söyledi, ancak döşek başındakiler duyabiliyordu:

– Beni bekliyorlar. Şehit dedelerim, Turhan Bey, Sinan Bey, Gerçekler eri pîrim Gâzi Rüstem Baba... Bir araya top olmuşlar. Bana hoş geldin demeye yalın kılıç selâma durmuşlar.

Sesi birdenbire tizleşerek cınladı:

– Kurtardık! Ciğerdelen'i kurtardık! diyordu.

Mustafa'yı İstolni'de, Battalkapı mahallesindeki Sarı Sipâhîler türbesine dedelerinin yanına yatırdılar. Veli Koca'ya, seksen yaşında bir defa daha iki eteğini beline çalıp gayret kuşağını kuşanmak düştü. Hacca gitmekten bu defa da vazgeçmek gerekti. Kaç yol niyetlenmiş, serhatleri gözetmek yüzünden geri kalmıştı. Serhat boyunda durmadan karakol gezmek, gazâdan

baş kaldırmamak, bu da haccın bir türlü de değil mi? Yirmi beşinde, arslan gibi torununu şehit verdikten sonra Sinan'ı terbiyeye almak, elde kalan bu biricik filizi hânedanlarının şânına lâayık sûrette yetiştirmek lâzımdı. Nasıl ki serhatlerde şimdi "Ciğerdelen Aslanı" diye nam bırakan Mustafa'yı da kendisi yetiştirmişti. Fakat Sinan... Veli Koca'nın binbir mâcerâ ve efsâne ile dolu hayâtında en çetin ceviz çıktı. Bir karış oğlancık Veli Koca'ya kan yutturdu, kıl kaldı pes dedire. Evvelâ, çocuğu iyice göz altında bulundurmak için selâmlığa almak istedi. Ana oğul ayak dirediler. Şu demek ki — onların Veli Koca'ya karşı ayak diremesi ne olacak zâten— Cangüzel bir tarafta, Sinan öbür tarafta yorgan döşek serildiler. Duyan gören herkes başına el çalıyordu. Ne densizce işti bu, evlât muhabbeti değil kara sevdâ. Veli Koca selâmlıkta dizginleri kavî tutup oğlanı salıvermezken keyfiyet sarpa sarmaya başladı. Sinan, bal mumundan sanem gibi, dağı taşı eritecek mahzun bir güzellikle, günden güne gerçekten süzölüp gidiyor; Cangüzel atılmak için kuyular, sarnıçlar arıyordu.

Veli Koca, fazla gayretle bir hatâyâ düşmeyeyim diyerek Sarı Sipâhîler soyunun biricik erkek evlâdını öldürmekten korktu, oğlanı hareme geri verdi. Yanlış bir karâra vardığını, Sinan'ı çekip çevirmenin bundan böyle daha güç olacağını derhal anladı ama iş işten geçmişti. Hâfız Nûri, şeytan gibi akıllı çocuğu okutuyor, Hamza Odabaşı ona binicilik öğretiyordu. Silâh tâlimlerine yaşı daha elvermezdi. Fakat eli ve gözü alışsın diye Budin'e okçulara küçük yaylar oklar ısmarlandı; Bursa'dan oyuncak çapında kılıçlar, yataganlar getirtildi.

Sümbül Hanım, Mustafa'nın hasretine dayanamamış, görünürde yasını hiç de dışa vurmadığı halde üç beş ay içinde sessizce rahmete kavuşuvermişti. O da Battalkapı Türbesi'ne gömüldü. Hâfız Nûri ona bir kitâbe yazdı. Târih düşürdü. Cangüzel kaynanasını kay-

bettikten sonra kadrini bildi. Sümbül Hanım'ın mektebinde pişmemiş olsaydı bugün sırtına yüklenen gâileyi nasıl başaracaktı? Tarhanalar karıp, nişasta döşedikçe, kuskus yuvarlayıp erişte kestikçe, Sümbül Hanım'ı anıyordu. Adım başında hatırlamamak, rahmet okumamak kâbil değildi.

Pekmez, sıra kaynatırken, sucuk doldururken, yayık başında, çırkık önünde Cangüzel, kaynana buyruğu altında on parmağına on hüner topladığı için şimdi yüzünün akıyla konak hanımlığı edebilirdi. Yoksa bu bilgiliği, becerikliliği olmasa, omuzundaki ciğer köşesiyle öpüşüp konuşmaktan, onun keyfine hizmet etmekten baş kaldırıp az zamanda çok iş çıkarmanın hakkından gelemeyecekti.

Sinan'ın küçüklüğüne âit iki sayılı vaka vardır. Birincisi, oğlanın korkaklık göstermesi, tenhâ yerden karanlıktan ürkmesi. Cangüzel, Sinan'ı ateş püsküren Veli Koca'nın gazabından kurtarmak için Adviye Molla'yı suçladı, oğlana hortlak masalları anlatıyor, dedi. Veli Koca kandı. Bunca yıllık Adviye Molla'nın kalbini kıracak kadar bağırdı çağırdı:

– Molla kadın, darı boyu aklınla ne haltlar karıştırırsın? Serhaddimiz oğlanlarını korkak alıştırmak olur mu? Biz yiğit yetiştirelim diye emdiğimiz burnumuzdan gelirken sen burada cin ifrit hezeyanlarıyla tıkip doldurasın revâ mı?

Bu defa Veli Koca, dâvâsına ayak bastı, Cangüzel ne dediyse aşağı komadı, oğlanı çekti selâmlığa aldı. Sinan artık yedi yaşına gelmişti.

İkinci vaka Sinan'ın Hamza Odabaşı'ya tekme atmasından çıktı. Veli Koca dîvan borusu çaldırıp kapı halkını iç avluya toplayarak oğlana dört başı mâmur bir meydan dayığı çekti. Yaşarsa el övsün, ölürse yer övsün! Cangüzel harem tarafında kendini yerden yere atıyor:

– Ciğerpârem görüldüğü gibi değildir; onun iç yüzünü ben bilirim, ben anlarım yalnız. Korkak derler, zâlim derler, nâdan derler. Onu benden başka tanıyan yok!

diye dövünüyordu. Oğlu için yanıp tutuşuyor, kanlı yaşlar döküyordu. Kendini yokladıkça suçu hep kendinde buluyordu. Sinan'a gebe olduğunu bilmeksizin konaktan doludizgin kaçtığını, ettiği kavgaları, isyanları hatırlıyor, işte oğlanın tutaraklarına sebep benim o hallerimdir, yoksa Sinan'ım dünyâda bir tânedir, diyordu.

Oğlan kâh kabadayılık kâh korkaklık göstererek, gücü yettiğini aklıyla, gözlerinin süzük ve yanık bakışıyla oyuna getirerek dâima kalles, dâima içten pazarlıklı, herkesi şaşırttı, bıraktı. Bütün konak Sinan'la meşguldü, işin içinden çıkan kimse yoktu. Kedilerin postunu yüzmekten, köpek şişlemekten, köleleri onu ona bunu buna katmaktan hiç geri kalmıyordu. Fakat sıkıyı görünce işin içinden bir sıyrılışı, en katı yürekli adamın gözü kapalı âşık olabileceği tatlı ve sıcak sesiyle özürler buluşu vardı... İşiten parmak ısırdı. Cangüzel, oğlum bir tânedir diyor, bir daha demiyor. Hâfız Nûri, Macar Feridun Bey, Abdi Kâhya bu tehlikeli oğlancığın günün birinde ne mârifetler göstereceğini kestirmeye boşuna uğraşıyorlardı. Sinan dokuz yaşına gelmişti ki Veli Koca; Hâfız Nûri'yi döşeği başına çağırarak konağı, gelini, oğlanı, hâsılı geride bıraktığı ne varsa hepsini birden Hâfız'a vasiyet etti. Engürüs ahvâline dokunan bâzı kuruntularını da gizlice serdara bildirmesini sıkı sıkı tembih etti.

"Serhatleri Tanrı koruya..." duâsıyla göçtü gitti şanlı atalık.

(Canzi'nin yazdığı Sarı Sipâhiler hikâyesi burada sona erdi.)

İKİNCİ KISIM

Sevenlerin Sırrı

Zavallı yavrum! Sen benim hastalığımı benden de çabuk fark ettin. Korkunç derinliklerden boğuk homurtusu gelmeye başlayan o karanlık kuvvetlere nurlu bakışın, ruhlu sesinle karşı koymak istedin. Bugün Sarı Sipâhîler hikâyesini bir kere daha okudum, yılbaşında ilk okuyuşumda, dedelerimizin anıtıyla, hastalığımдан nasıl bir yol şifâ bulduğumu hatırladım. İki buhran arasında bir soluk alış gibiydi, on beş yirmi gün kadar sürdü. İlk tanışmamız zamânına benzeyen bir mutluluk ve duruluk havası esti. Seninle el ele yürüdük, iç içe ısındık. Yağmurlar, karlar, kuduruk karayel fırtınalarıyla İstanbul'un üzerine çöken kara kışı gözümüz görüyor muydu? Yurdumuz dışında dünyâyı kızıl kana boyayan savaş bizde iz bırakıyor muydu? Kendi cennetimizin gül baharı içinde kevserle şerbetlenmiş gibi şen ve hafiftik. Sonra nasıl oldu bilmem, ben değiştim. Evet, sen değil ben değiştim. Kıskançlığım yeni baştan tepti,

yangın eskisinden daha azılı bir saldırıyla etrâfımı aldı. Korku ve özlemenin çifte ateşi arasında kaldım. Sana evlenmek teklifinde bulunamıyordum. Haşmet'le ayrılık dâvân arasında evlilik aleyhinde bâzı sözler söylemiş-tin. Bu yolda bir ricâmı reddedersen ben seni büsbütün kaybedeceğim demekti. Bu korku beni kötürüm etti. Haydi bekleyeyim... Senin, geçirdiğin kötü denemeden sonra ağır ağır avunmanı, tekrar evlenmeyi arzu edeceğin zamânı bekleyeyim. Fakat bana öyle geliyordu ki seni elimden alacaklar. Her gün türlü türlü insanlar arasında geçirdiğin kalabalık hayatta nihâyet bir tehlike çıkagelecek. Sana sokulmaya korktum, sana sokulmamaktan yandım. Birlikte gezdiğimiz toplantılardan artık nefret etmeye başlamıştım. Herkesten kuşkulanıyordum. Sana istek gözüyle bakıyorlar mı diye bütün erkekleri kolluyordum. Sinirlerim dehşetle gerilerek bir delinin kızıl bakışları ile sağı solu alazlıyordum. Kadın arkadaşlarına bile güvenim kalmamıştı. Belkıs senin kulağına bir şey söylese, seninle biraz gülüşse muhakkak bir erkekten bahsettiğini sanıyordum. Ayrı geçirdiğimiz bir akşam olursa ertesi gün yüzünde gizli izler, benden uzakta yaşanmış mâcerâ gölgeleri araştırdım.

Senin öte berini çalmaya başladım; eldiven, mendil, firkete, ağızlık elime ne geçerse... Bu eşyânı kâh öpüp kokluyor kâh ısırp dişliyordum. Atölyedeki şömineye atıp yaktığım, zevkle seyrine baktığım da oldu. Kısacası derdim şuydu: Benim olmanı istiyordum, öyle ki dış dünya artık senden bir şey alamasın. Senin güzel yüzünü kimse görmesin, halâvetli, vakarlı perdelerle dalgalanan sıcak sesini kimse işitmesin. Sen de kimseyi görme, muhayyilene bile benden başka şey girmesin. Geçmişin, geçmemiş olsun!

Bugün düşünüyorum ve anlıyorum: Ben, farkında olmayarak seni yok etmek, seni öldürmek istemiştim.

Sarı kâğıt üzerine taş basması *Kerem'le Aslı* destânı önümde, bitik bir hasta gibi ağır ağır soluyarak düşünüyorum, çıkardığım mânâların korkunçluğundan gözlerim kararıyor.

İki âşık, aynı tılsımlı elmadan dünyâyâ geldikleri için mayaları müsterektir, bu bir. İkincisi, oğlanın adı Ahmet Mirzâ, kızınki Kara Sultan'dır. Fakat aşk yolunda atılan ilk adımda bu isimler eğreti bir şeymiş gibi fırlatılıyor. Âşık kendisini Kerem sevdiğini Aslı diye adlandırıyor. Demek istiyor ki: "Kendimizi aldatmaya-lım. Ben asla Mirzâ filân değilim. Ben Kerem'im. Hayat bir tek insana ne kadar kuvvet, zenginlik, güzellik verebilirse hepsi bende son tâkata varınca birikmiştir. Ben artık kalbımı çatlatmak, dışarı taşmak zorundayım. Kara Sultan'ın visâli bana ne söyler? Kendi derisinin tulumundan çıkamayan bir vücûdun ayrı bir vücutla sarmaş dolaş oluşu ne züğürt bir kavuşmadır. Şu kadarcık bir birleşme falan falanı doyurabilir. Fakat ben ki Kerem'im, insanüstü özleyişle özlerim, insanüstü yanışla yanarım... Ben artık Aslı'ma kavuşmak dilerim.

İkiliği ortadan kaldırmak isteyen âşık, hayâtın düşmanı oluyor. Çünkü bütün varlığın başlangıcı ayrılıktır. Ezelî cevher, bölünüp ayrılmak, türlü değişik şekiller almak sûretiyle kâinat vücûda gelmiştir. Ayrılık bertaraf edilince sen yok, ben yok, insan yok, hayvan yok; ancak yekpâre bir hamur var. Ey korkunç güzelliğiyle beni ölüm dehşetine uğratan mânâ! Evet sen busun: Âşık, hayâtın ve insanlığın düşmanıdır. Tevekkeli değil, bir yerde barınamaz olurlar. Mecnun sahrâlara düşer, Kerem; Tûran, Geylân, İran demez, dağ tepe dolaşır. Topluluk içinde artık yerleri kalmamıştır. Çıplak tabiata sığınır. Yaşayabilmek için büyük özlemeden

ürkmüş büyük kavuşmadan vazgeçmiş, doğumdan ölüme kadar tek tek kalmaya boyun eğmiş ve ayrılığı varlığın kutsal temeli olarak kabul etmiş, insanlar arasında kendilerine yer olmadığını âşıklar ne çabuk anlarlar. Sazlarını omuzlayarak mazlûm mazlûm çıkar giderler. Yanlarında kendilerini vahşî hayvanlardan koruyacak bir silâh bile yoktur. Silâhı ne yapsınlar? Tabiat bu öz ve fedâkar evlâtlarını baş tâcı edecektir, bunu bilirler. Kerem bir beyit okur, dağları bürüyen bulutlar dağılır, kar tipileri diner, coşkun seller durur. Aslanlar kaplanlar Mecnûn'un ayakları dibine çöker ellerini yalar. Kuşlar, başına yuva yapar.

Aklıma bir sorgu geliyor: Mâdemki hayâtın ve insan topluluğunun kutsal temeli ayrılıktır. Neden cemiyet ara sıra kendi çevresinden, büyük özleme ve ilk hamura kaynaşma isteğini duyan âşıklar çıkarıyor?

Derhal cevâbını buluyorum: İnsanlar yaşayabilmek için tabiata aykırı yasalar kurduktan sonra işledikleri günâhı unutturmak ve "Bak, biz senden büsbütün yüz çevirmiş değiliz; içimizde hâlâ sana kulluk edenler var." demek ister gibi arada bir kurban keserler. Ölçülü biçili topluluk yasaları içinde büsbütün cüceleşmekten korkarak derinden gelen bir dürtülüş gücüyle peygamberler, dâhîler, âşıklar çıkarırlar. Bunlar, omuzlarına aldıkları müthiş acılar pahasına köklere kadar iner, süzdükleri usâreyi dallar budaklar kurumasin diye tekrar yukarılara taşırlar.

İnsanlığın fâciası; yaşayabilmek için tabiattan uzaklaşmaya mecbur olması; fakat uzaklaşınca da hayâtiyeti kaybetmek tehlikesine düşmesidir.

Azîzim Turhan Tuna! İşte, sen de yok olasıya âşık-sın; zinhar kendini kökle budak arasında yeni bağlantı kuracak seçkinlerden biri sanma. Hâline bakıyorum da sana gülüyorum. Bir nefeslik canın kalmış. Kan tahlili yaptırmaya cesâret edemezsin değil mi? Böbreklerin,

ciğerlerin ne âlemde? Havluyu aynanın üzerine çek. Çek de kendini görme. Kerem'e sen yalnız bir noktada benzersin; ancak onun gibi yanıp kül olmak elinden gelecek. Senin Keremliğin bundan öte gidemez. Kerem, saziyla sözüyle kendine ferahlık, insanlığa ihlâs getirdi. Cüce insanlara kılavuzluk ederek onlara korkunç gönül uçurumları, yüce gönül cennetleri seyrettirdi: "İşte bakın, hayâtın iç yüzü budur" dedi. Onlara bir büyüklük ve üstünlük çeşnisi tattırdı. Sonra onları dehşet bürümeye başladığını anlayınca koca Kerem kendini bir yol daha fedâ etti; eli sazının tellerinde tatlı nağmeler uyandırdı. "Korkmayın" dedi. "Korkmayın... Hepsi bir masaldı, bir efsâne, hoş rivâyet..."

Gazelleri, türküleri, çeşit çeşit havalarıyla insanları avuttu. İnandılar; sâhi bu efsâneymiş dediler. Kendilerini rüyâ görmüş sandılar. Yağışlı esişli kara kış sabahlarında gündelik işlerinin öldürücü dolabına koşmaya giderken kendilerinde tâze güç duydular. Asker, kışlasında kalk borusunu o kadar yadırgamadı. Ev kadınları daha hafif bir elle süpürgeye, tencereye davrandılar. Esnaf, tezgâhının başına güler yüzle geçti. Batarıya tâzelendi, hayat yeni bir hızla dönebilir. Fakat bunun böyle olması için Kerem'in kül oluncaya kadar yanması ve sonra da "Destandı, efsâneydi..." diye kendi kendini inkâr etmesi lâzım gelmişti.

Ürkiye hala, elinde kalaylı küçük tepsiyle akşam yemeğini getirdi. Birkaç kaşık tarhana çorbası içebildim, biraz da tulum peyniri yedim. Serin durması için pencerenin dışında sepetle asılı portakal, mandalina, limon var. İçim yanıyor, bu yemişlerin suyuyla bastırıyorum. Sobanın korunu aldığım bakır mangala üst üste kahveler sürüyorum. Öyle de uykusuzum böyle de... Gece saat üçe, dörde kadar çalışıyorum. İstanbul'a yeni

desen kâğıtları ısmarladım. Trakya'mın îmar planı geliyor. Ben bu planların kaba taslağını İstanbul'da iken yapıp bitirmiştim. Şubat ayında Harbiye'deki apartmanında yangın çıktı. Çıktı değil; yangına kendim sebep oldum. Felâketimin başıma saldığı dalgınlık içinde sigaram her gün halı üstlerine, minder kenarlarına düşerdi. Farkına varmazdım. Ötede beride yanıkları gördükçe, dur bakalım bu sersemlikle hâlimiz ne olacak; derdim. Nihâyet olacaklar oldu, hizmetçimin izinli olduğu bir pazar sabahı sigaramı yatak odasına ekmişim, haberim yok; vurdum kapıyı fırladım karlı sokaklara. Akşama doğru eve döndüğüm vakit eşyâlarımın yerinde yeller esiyordu. Yangın önlenmiş; fakat atölyede bırakmaya kıyamayarak apartmanda gözüm gibi esirgediğim planlarım, dosyalarım gitmişti. Daha neler gitmişti? Mobilyalarım. Diyebilirim ki Türkiye'de benim yedi odalı dâirem kadar zevkle döşenmiş bir dâire az bulunurdu. Senelerce süren bir gayretle hep eski Türk eşyâsı ve ilk Rönesans İtalyan mobilyaları toplamıştım. Silâh, yüzük, bardak koleksiyonlarım vardı. Hiç birisine acımak elimden gelmedi. Yalnız planlarıma, etüdlerime içim sızlar gibi oldu. Fakat eldeki elde, baştaki başta kuru canımı belki kurtarırım ümîdiyle Keşan'a gelip yeniden işe koyulduğum zaman anladım ki eski eserlerim tam bir sanat kıymeti taşımıyormuş. Onların hayat püskürmesi, son şâsaayla ıslıl ıslıl, göz ve gönül alması için kanımla yazılıp çizilmeleri lâzımmış. Rahatlık ve mutluluk çağında vücûda getirmiş olduğum eser, bugünkü mahsûlümün yanında ne kadar cılız kaldı. Ölümün eşiğine ayak basmadan kendimden son randımanı çıkaramamıştım. Canzi'yi tanımadan evvel ben tanrıları kışkandıracak bir durumda idim. Şöhret?.. Vardı. Servet?.. Vardı. Gençlik, sıhhat, kadınlar... Ne ararsan... Fakat her şeyin dolu dolu köpürüp taşması bende bir nevi tiksinti ve tokluk uyandırmıştı. Eski

Yunanlıların bir hikmeti hatırıma geliyor: "Nerede tokluk orada hypris" yâni küfür ve günah. Biz Türkler'in bir atalar sözü de aynı şeyi söyler gibi: "Kula belâ gelmez kul azmayınca; kul belâsını bulmaz; Hak yazmayınca." Azmak burada büyümek, şişmek, azmanlaşmak mânâsındadır. Demek mükemmelleşen, dolan, tamam olan her şey ya dışarıdan ya içeriden yıkılıp boşalmaya mahkûmdur. Benimkisi —elhak— noksansız oldu. Hem dışarıdan, hem içeriden gümbür gümbür çöküverdim.

Bir garplı meslektaşım şu satırları okusa belki der ki: "İmkânı yok, bu adam bir mîmar olamaz. Kendi hicrânına gömülü; kendinden dışarı çıkamayan bir şahsiyet, bir şarklı." Ona karşılığım şudur: "Senin kusûrun da bir türlü kendi içine girememekliğidir. Siz garplılar, içinize bakmaya vakit bırakmamak gâyesiyle kumpası kurmuşsunuz. Dâimî hareketle sarhoşsunuz, hafifsiniz. Mârifet değil. Biz noksanız, siz de noksansınız. El ele verip meziyetlerimizi harman etmek kâbil olsaydı belki dünyâda yeni bir altın çağ gelişebilirdi."

Ben garbın bugünkü mîmarlığını beğenmem, ruhsuz bulurum. Maddeden son raddeye kadar faydalanmak için rûhu öldürdüler. Hiç zannetmem, artık büyük mûsikî, büyük şiir yaratabilsinler. Belki son mersiyeleri yazacak bir kaç dâhî daha çıkar, hepsi bu kadar.

Ben, ecdâdımın eserlerinde olduğu gibi, dış nizâmı ruh âhengiyle, faydayı güzellikle kaynaşmış görmek isterim. Ah dedelerim!.. Bana ne büyük kuvvet ve zenginliksiniz! Kutsal Türk dilinde, köylümün geleneğinde, câmiden, kışladan ta yazma yorgana, oymalı mangal maşasına kadar her şeyde sizi bulurum. Kavuklu, mücevvezeli, türlü serpuşlu mezarlarınız, en büyük insanlık vakârını en alçak gönüllü bir ifâdeye sığdıran kitâbeleriniz bana neler söyler. Bâzen sizden kaçmak "Biz

boşuna mı yaşadık? O kadar cenk ü cefâ karşılığı vücûda getirdiğiniz âlemden bugüne aktarılacak değerde hiçbir şey mi kalmadı?" diye sitem eden küskün ve asil edânızdan kurtulmak isterim. Deniz kıyılarına koşarım. Ne mümkün sizi unutmak? Denizde kalyonları, kadirgaları, irili ufaklı çektirileri görürüm. Kaptanpaşalar, reisler, leventbaşılar üzerime üşüşürler: "Bre nankör, biz ne olacağız? Biz de vardık." diye çağırırlar.

Canzi, bir çekişme sırasında Haşmet'e "Dedelerimin kılıcı başucumda asılı" demiş. Haşmet bu sözleri pek farfara bulmuş, atma Recep! makâmında alay ediyordu. Halbuki benim için biricik bir hakîkattir. Sevdığım, eserim, evim, ruh sükûnetim kaybolduktan sonra, baş ucuma asılı dedeler kılıcını keşfettim. O kılıcın iki mânâsı vardır. Biri: Vücûduma gönül yolundan pençe atan ecele karşı beni korumak. İkincisi: Yurduma borçlu olduğum vergiyi bana hatırlatmak.

Duvardaki o kılıcı her dem can gözüyle görür, bâzı da elime alır, öpüp başıma koyduktan sonra üzerindeki âyeti okurum: *"Ey îman edenler! Size Hak yolunda savaşa çıkın! buyrulduğu zaman neden gevşeyip ağırllaşıyorsunuz? Bilesiniz ki..."*

Evet... Ümitsizliğin son derecesine gelip bir kurşunla beynimi dağıtmayı düşündüğüm zamanlar gözümü duvara dikerim. Tılsımlı kılıç söyler, söyler... Ben dinlerim, dinlerim. Ve sonra vasiyetimi yazmak için önüme çektiğim kâğıdı bir tarafa atar, kaleme pergele sarılır, eserime devam ederim.

Canzi'yi rüyâda gördüm. Hasretle doluyum. O kadar doluyum ki keskin bir özleyiş ve çağırış âvâzıyla taşmamak için sarf ettiğim gayretten, son raddede gerilmiş kopmaya hazır bir tambura teli ihtizâzı ile titriyorum. Kanım, parmaklarımın ucuna kadar esrarlı ve

çılgın dümteklerle vuruyor. Ancak üç saat kadar uyuduğum halde en küçük bir yorgunluk duymadan seher vakti bir su hafifliğiyle yataktan süzülüyorum. Pencereden ilk bakış dedem Hersek Ahmet Paşa'nın câmiini çabucak dolanıyor, sonra İpsala düzüne, gamlı kışın boz renkli ıslak seherinde uyanmamak, daha uyumak isteyen ovaya kayıyor. Batı seferine çıkan eski Türk ordularını görüyorum.

Evvelâ Yürükler geliyor. Takım takım, dört çevreden toplanıp birikiyorlar, başlarında sarı sancaklı Silâhtar bölüğü. İşte sipâhîler! Ordu tepeleri kümeleyip, geçilecek yolu işâret ede ede ilerliyor... Şimdi de ordu **sökün** etti. Yeniçerisi, topçusu, kumbaracısı, cebecisi, atlısı, piyâdesi; tekli, üçlü, beşli tuğlar, renk renk sancaklar, alemler, bayraklar... Heybetli paşa mehterleri güm güm kalbimde vuruyor, yatağanların parıltısı gözlerimde çakıyor. Süslü başlar görüyorum; vezir kavukları, altın külah miğferler, tüy sorguçlar, mücevher sorguçlar... Her yiğit kahramanlığı nişânını alnında taşıyor. Karşılarında saygı ile el kavuşturuyorum. Fakat gönüldeki iftihar yangınına asıl tutuşturan hangileridir dersiniz; gece gündüz çarpışan, hem vuran, hem vurulan tetikten çıkamayan, bin gazâdan üste artan turna telli serhâdileridir.

... Ordu geçti, gözümden silindi. Kimbilir nereye sefer eder? Nemse mi, Erdil mi, Macar ili mi? Velez ki Beç şehrine varsalar çok mu görüle? Bu orduyu kendi kanını, îmânını süze süze hârikalı bir tortu gibi meydana getiren millet, sırasında cihangirliğe çıkar. Gün gelir büyüklüğünden zerre kaybetmeden cihangirlikten el çeker.

Ko gitsinler, şanla izzetle!.. Ölmezler alayı! Bu Trakya ovalarında atlılarının nal sesleri ebediyete kadar çalkalanır durur. Bu toprak hep onların destânını okur. Bu göklerden kandil kandil nur iner, onların cö-

mert ve sessiz şahâdetine.

Üşümeye başladım. Acele giyiniyorum. Şimdi Ürkiye hala kahvemi getirir, sobayı yakar. Bugün çalışabilecek miyim, bilmem. Duvara penslerle ilâştirilmiş planlarıma, masa üstündeki maketlere korkak bir göz atıyorum. Gâliba bugün iş çıkaramayacağım. Köylülerin bir lâfı var, “Yanmış harmandan öşür alınmaz,” diyorlar. Geceki rüyâdan sonra ben de yanmış bir harman gibiyim.

Pencereden, Melenlilerin Rüstem'i görüyorum, on üç yaşında bir oğlan. Eğersiz kır ata atladı, dört saat ilerdeki Melenler Çiftliği'ne bu çocuk böyle alaca karanlıkta yapayalnız gider. Hâfız Ağaların Pembe Hanım ise her sabah yaptığı gibi çocuklarına bağırıyor:

– Bre domuz encikleri, haydi mektebe!

Günümü nasıl öldüreyim? Yerinde bulursam kaymakamı ziyâret ederim, hazret pek durmaz, köyleri gezer. O yoksa belediye reisini bulurum. Bakalım yeni gazeteler gelmiş mi?

Değirmen kırına doğru bir gezinti. Daha sonra radyo başı, müzik müzik... Eriyinceye kadar, vücûdun bir duman hâline gelinceye kadar müzik...

Ocak ayının son haftasında Canzi'nin annesi Hüsniye Hanım kocası Sâdi Bey'le berâber Bursa'dan İstanbul'a gelmiş Park Otel'e inmişti. İlk bakışta durumu kuşatıverdim. Kadıncağz kızından hem korkuyor hem evlâdına doyamamış bir ana yanışıyla onun hasretini çekiyordu. Anlaşamamışlardı. Hüsniye Hanım –akınca– kızına yaklaşmak için gülünç ve mâsum gayretler sarfederek modernleşmeye çalıştıkça Canzi ondan uzaklaşıyordu. Canzi'nin karşısına çıkmadan evvel bir-

kaç gün kendine çekidüzen vermiş, saçlarını boyatmış, yeni moda permenant yaptırmış, tırnaklarını düzeltmiş, mantar pabuçlar giyinmişti. Zarif ve güzel kıızıyla berâber kendisi de hoş görünmek onun hem anası hem arkadaşı olmak emelindeydi. Son derece iftihar ettiği evlâdının yanında küçük düşmemek, büsbütün lâıysız bir ana olmadığını ispat etmek için özenişi vardı, insanın içine dokunuyordu. Kocası da, kendisi de Canzi'nin karşısında terbiyeli maymun gibiydiler. Falsolu bir söz söylemekten, muâşerete aykırı bir harekette bulunmaktan ödleri kopuyordu. Bunlar herhalde kendi bucaklarında iddiasız ve tekellüfsüz yaşayan insanlardı. Canzi'nin havasına ayak uydurmaya çalışmanın onları nasıl yordüğunu, üzdüğünü elimle koymuş gibi biliyordum. Hüsniye Hanım, Bursa'dan yağlar, ballar, ipekli kumaşlarla berâber Hersek Ahmet Paşa'nın yeşil kancilini de getirmişti. Canzi bunu evvelâ vitrine koydu, sonra bana hediye etmek istedi.

Ben onda kalması için ısrar ettim, ne de isâbet olmuş. Yoksa birkaç hafta sonraki yangında bu kadar yüz yıllık âile bergüzârı da kaynayıp gidecekti. Hüsniye Hanım'la, âilelerimiz hakkında uzun konuşmalar yaptık. Keşanlı akrabâlarımdan bâzılarını Balkan muhâcirliği zamânından tanıyormuş; fakat bizim de Hersek Ahmet Paşa soyundan olduğumuzu bilmezmiş. Bir akşam hep berâber Nizâmilere yemeğe davetli idik. Benim gene heyheylerim üstümdeydi. Canzi'nin bana aldırış etmediğini, soğuk durduğunu kuruyor, sokağa çıkarken telefonda —bilmem kiminle— konuştuğu silik mânâlı bir kaç cümleye dünyânın en çirkin tefsirlerini arıyordum. Annesinin ve üvey babasının misâfirliğinden esâsen pek hoşnut görünmeyen Canzi benim somurtkanlığım üzerine büsbütün durgunlaştı. Bununla berâber Belkıs'ın cilâlı masa üzerine sarı keten takımlarla tertiplemediği menekşe ve zerrinlerle süslediği sofraya oturunca biraz

açıldık. Hattâ Canzi, Nizâmi'yle harâretli bir politika bahsi tutturdu. O zaman hepimizi düşündüren ve duraklatan bir hâdise oldu. Yavrum heyecanlı bir el hareketi yaparken kolundaki yuvarlak altın halka, parmağından pırlantalı yüzük ikisi birden kurtuldu, masanın üzerinde şingırdayıp yere yuvarlandı. Sâdi Bey, bizden atik davranıp mücevherleri topladı. Canzi kıpkırmızı kesilmiş, gözkapakları eğik, oturuyor; biz hepimiz tutuk yüzlerle bakışıyorduk. Demek ki Canzi bu derece zayıflamıştı, bir el hareketiyle bileğinde, parmağında ne varsa şakır şakır silkeleyiveriyordu.

Belkıs'ın bakışında bana karşı âşikâr bir düşmanlık, Hüsniye Hanım'ın boğazında acı bir yutkunma sezer gibi oldum. Acaba nineme haksız yere eziyet mi ediyorum diye bir lahza tasalandım. Fakat gaddarlığım, hayâsızlığım derhal üstün geldi. Öyle ki yemekten sonra Hüsniye Hanım beni bir köşeye çekip Canzi'nin gizli bir üzüntüsü olup olmadığını sorduğu zaman hiç arlanmadım. Dedim ki:

– İçten pazarlık ne düşünceleri vardır; ben bilemem. Ama gönlünden zoru olmasa bile bu kadar yorgunluğa can dayanır mı? Kokteyl partiler, suvareler, konserler, bilmem neler... Kızınızın yüzlerce tanıdığı var, kırk tarakta bezi var. Gece sabahlara kadar ışığı yanıyor. Vücutça toplansın istiyorsanız söyleyin de biraz daha az gezip eğlensin. Sabahlara kadar evinde cümbüş yapmasın.

Böyle kaba bir cevap beklemeyen Hüsniye Hanım şaşkın, kaygılı bir yüzle bana baktı, bir şey söyleyemedi.

Ben geceleri Canzi'nin apartmanı önünde kol gezer olmuştum. Geç vakitlere kadar lambası yanıyordu. Erkek misâfirlerle oturup eğlendiğine emindim.

Nizâmilerdeki akşam yemeğinin ertesi günü Hüsniye Hanım –her zamanki gibi– kızıyla anlaşama-

dan, onu doya doya öpüp sevmeden gönlündeki analık hicran ve hasretini getirdiği gibi eksiksiz geri götürerek Bursa'ya döndü. Anlaşılan benim çirkin sözlerimi Canzi'ye açmıştı. Nineciğim dedi ki:

– Hayâtın en değerli ve güzel vergisini ille bir maraz, bir fâcia hâline getirmek istiyorsun. Hem kendini hem beni mahvetmeden rahat edemeyeceksin. Kapıldığın bu habis ruhla uğraşmak, onu yenmek istedim. Turhan! Geceleri sabaha kadar oturduğum hep senin içindir. Yazı yazdım. Ecelle yarış eder gibi yazdım. Senin ve benim kurtuluşum kalemimin ucundan akacaktı sanki... Bu didişmede beni yalnız bıraktığın yetmiyor gibi var kuvvetinle kanlı karanlıklara çekip sürüklemek istiyorsun. Şunu iyi bil ki, sana bana ölüm var; ayrılık yok.

Ninemin benzi uçuk, gözkapakları kızarık, sesi mecalsizdi. Bana gene bir tomar kâğıt uzatarak:

– Al oku, yazan benim. Ama eser senin ve benim müşterek eserimizdir. Rabbim bize acısın, senin gözünden bu gaflet perdesini kaldırsın! dedi, derinden iç çekti.

Yedi Peçeli

Sevdiğimin, soyumuzla ilgili mâcerâları anlatan ikinci hikâyesi

Şâhinkonak'ta Advîye Molla, Hâfız Nûri'nin beş ya-
sındaki kızı Zühre'yi bir kış gecesi koynuna almış masal
söyleyerek uyutuyordu:

– Sultan Hanım altın topla oynarken elinden kaçır-
mış. Top, billûr sarayın penceresinden uçmuş. Karşıda
bir çeşme varmış. Bir kocakarı yumurta kabuğundan
testisine su doldururmuş. Top gitmiş testiye kırmış. Ko-
cakarı başını kaldırmış, demiş ki: 'Sana ne diyeyim,
ananın, babanın bir tânesisin, ne bedduâ edeyim? Dile-
rim Hak'tan Yedi Peçeli'nin hışmına uğra...'

Zühre, ince örgülere bölünmüş, yer yer nazar bon-
cukları, mercan pençelerle tutturulmuş sırma saçlarını
yastığa yaymış, üşüyen ellerini Advîye Molla'nın pa-
muklu hırkası içine sokmuş, altın benekli mâvi gözleri
kapanmaya yüz tutarak tatlı bir korku içinde bu kaç
defa işitilmiş masalı tekrar dinliyordu.

– Padişâhın kızı nasıl merâka düşmüş. Öyle ki kurntusunu defetmek için sevdiğine itaatsizlikte bulunmuş, yasağını dinlememiş, şehzâde uyurken onun yedi peçesini bir bir kaldırmış... Yedinciye de sıyrınca şehzâdeden bir alevdir fışkırmış, başlamış allı, yeşilli yanmaya... Sultan Hanım başına el çalmış demiş ki: 'Şeytana uydum, sevdiğimi yaktım, bundan geri dünya bana haram olsun.'

Sonrası... Kızın günah ödemek, derde devâ aramak için türlü kılıklara girip çıkarak yeryüzünü dolanması, ne kadar mihnet olabilirse hepsini deneyip yenmesi başlıyor.

Zühre kendini Sultan Hanım'ın yerine koyuyor, küçük kalbi en tatlı bir korkuyla kabarıyordu. Biliyordu ki kendisi de Yedi Peçeli'nin koynuna girdikten sonra nikapları kaldırmamazlık edemeyecek, mâbûdunun hakîkî yüzünü görmek hasretine dayanamayacak, hiç bir yasak kulağında kalmayacak, açacak, muhakkak açacak ve yakacak. Kendi de yanacak. Dağ, taş sürünerek Yedi Peçeli'nin hışmını çekecek... Ne eziyetler, ne cefâlar, ne çileler. Fakat gün gelecek, bir cadının bindiği küpe saklanarak gece yarısıyla seher vakti arası sihirbazların toplandığı çöl ovaya gidecek ve orada Yedi Peçeli'nin ateşi hangi merhemle geçer öğrenecek.

Uyku lezzetiyle korku ürpertisi dalga dalga üstüne, bastırıyor. Nihâyet nâzik gözkapakları düşüyor, gonca dudaklardan kuş nefesi gibi küçük bir soluk uçuyor, çocuk dalıyor. Advîye Molla onun başı altından yavaşça kolunu çekip yorganı sıkıştırıyor: "Lâ ilâhe illâllâh. Elmelîkûl Hakkulmübîn..." duâsını üç defa okuyup Zühre'nin üstüne üfledikten sonra yastığa başını koyuyor.

Bu oda seneler evvel Zeynep'e ve Cangüzel'e masal söyleyerek onları uyuttuğu aynı odadır. İşte iki köşede burma sütunlu, saçaklı sayvanlı Nemse işi yataklıklar

hâlâ duruyor. Zeynep, Bosnasaray'a gelin gittikten sonra burası bir zamanlar Mustafa Durakça ile Cangüzel'in odası olmuştu. Değişen bir şey yoktu, yalnız hasır döşeme tâzelenmiş, yük ve dolap kapılarına eski gül saksıları yerine nar dalları nakşedilmişti. Advie Molla her gece yaptığı gibi gene ölülerini tutturdu. Veli Koca'dan, büyük Sinan Ağa'dan başladı, Cangüzel'e dayandı. Cangüzel'in ölümü Advie Molla'nın hayâtında öyle bir kaygı idi ki demekle bitmez tükenmez. İşte hatırlar hatırlamaz gene can evine pır pır bir uçuş, boğazına ateş, gözlerine acı yaş düştü. Cangüzel, vefâsız oğlu küçük Sinan Ağa'nın sevdâsına kurban gitmişti. Ne hikmettir ki insanlara en zorlu hicran, en çok sevip baş tâcı ettikleri taraftan gelir. Kişi suç işler, cana kıyar, hazîne soyar, siyâset güder, hattâ tahta el atar, cezâsını bulur. Fakat dünyâda âşık kadar cezâ gören hiç bir kâtil, hiç bir uğru veya devlet düşmanı yoktur. Çok sevmek hayatta en büyük suçu işlemek demek midir? Hâfız Nûri, Advie Molla'nın içinden çıkamadığı bu sırra bir gün şöyle karşılık vermişti:

– Belî zâhir, molla kadın! Aşırı sevmek Hak Çalap'a şirk koşmaktır.

– Âlâ dersin ama n'idelim? Hâtun tek evlâdını da gönlü alabildiği kadar sevmesin mi?

– Dilerse sevsin. Bedelini vermeyi göze alırsa.

– Bedeli de ne ola?

– Ciğer kanı, ruh selâmeti.

Hâfız Nûri'nin hikmeti harfî harfine çıkagörünmüş. Cangüzel, oğlunun aşkına ciğerinin kanını tükettikten sonra hiç olmazsa ruh selâmetini kurtarmak için secdeye düşmüş, seccâdesi üstünde inleye inleye ölmüştü.

Bu bahtı kara mübârek kadının son demlerdeki hâli Advie Molla'nın gözünden silinmez, sesi kulağından gitmezdi. Cangüzel, mihnetten bir tüy kadar hafif düşmüş vücûduyla, kaynana yâdigârı bindallı mor seccâ-

dede diz çöker otururdu. Gümüş püsküllü necef tesbihi önünde kümelenmiş dururdu. Namaz bezi, bir yandan bakılsa öte yanı görülecek kadar berrak, incecik süzül-müş yüzünü kuşatıp serçe kanadı omuzlarına dökülür; bal mumundan kalemlere benzeyen parmacıkları dizle-rinde kıpırtısız dururdu. Cangüzel, hakîkatte dünyâdan çoktan göçmüş tesâdüfen kalıbı burada kalmış bir çile-keş edâsıyla ve zavalıcık titrek sesiyle ilâhiler okurdu.

*Hakkı seven âşıkların
Eğlencesi tevhid olur.*

Bâzen küçük Sinan Bey'in iki bölüm aşırı yerde câ-riyesi Gülnar'la halvet olduğu odadan kahkahalar, tür-küler duyulur. Fakat Cangüzel, bunları işitmemiş gibi, seccâdesinde salınır okur, okur salınırdı.

Sinan, yedi yaşına kadar, anasına yapışık gibi ya-sadı. Anasından başka kimse ona el süremez, aş suna-maz, lâfedemezdi. Azıcık okşamak isteyen olsa Sinan hemen yüzünü Cangüzel'in gerdanına gömer, dudakla-rını çıplak boynuna yapıştırır, elleriyle saçlarına ası-lırdı. Cangüzel de ciğer köşesini acele acele sînesine sa-rar, onu gün ışığından esirger gibi kürkünün kanadı, oyalı çemberinin ucuyla örterdi. Gagalaşan çifte kum-rular gibiydiler, tenlerinin kokusu birbirine sinmişti.

Tâ ki Veli Koca'nın demir eli oğlanı selâmlığa çekti; gocunmalar, küsüşmeler, aş tepmeler, hasta döşğinde alıp vermeler kâretmedi. Sinan selâmlıkta kaldı ve gel zaman, git zaman erkekler âlemine öyle bir kaynadı ki harem bölüğüne ayak atmaz oldu. Av gezmeleri, at ya-rışları, pehlivan güreşleri, cirit oyunları zevk veriyordu. Sipâhî koğuşlarına, kahve ocağına, köleler yatakhâne-sine sokuluyor, her söze kulak kabartıyor, keşfettiği yeni âlemin hayhuyu içinde avunup gidiyordu. Anasının

kucağından inmek istemeyen çocuk o değildi sanki. Sabah akşam dedesinin, Hâfız Nûri'nin zoruyla hayır duâ almak için güç belâ el öpmeye gidiyor, Cangüzel'in hasretle süzülen gözlerini, titreyen dudaklarını görmezlikten gelerek acele savuşuyordu. Ananın için için korlayan ateşi önceleri pek âşikâr olmadıysa da Veli Koca rahmete göçtükten sonra dumanı tütmeğe, kıvılcımları savrulmaya başladı. Sinan, harem bölüğünden merhabâyı esirger olmuştu. Canının çektiği şeylerden gayrısını gözü görmezdi. Hoşlanmadığı bir işe zorlanırsa hırçınlaşır, bir iki sözle sitemini insan yüreğinin tâ ortasına işletirdi. Meselâ anasına işittirecek bir çalımla:

– Üstüme düşenlerden hiç haz etmem." derdi.

Cangüzel'in gönlünde ana hasretinin ateşi göklere çıkarken ara yere bir de ürküntü ve çekingenlik seddi örüldü. Sinan'ın fazla üstüne varmaktan korkuyor, mâbeyn kapısından onun sesini dinlemek, iç avluda ata binişini, attan inişini gözetlemekle doyunuyordu. Bir bayram fırsatıyla Sinan'ı ele geçirdiği zaman, ecel hâlinde şifâyı yakalayan hasta gibi kendinden geçerek onun boynuna atıldı. Fakat Sinan, kendisini yedi sene taşımış olan bu kolları, sıkıcı bir kement çözer gibi boynundan attı, kaşlarını çatıp anasını suçladı:

– Ne yapıyorsun kadın anam? Ben çocuk muyum?

Cangüzel'in yaşlı gözleri aynalar gibi parıldıyor, sevgisi özleyişi sızlayan göğüs uçlarından, yavrusuna uzanan parmaklarından süzülüyordu. Can evine aldığı yaradan kanla berâber şefkat damladı:

– Peki yavrum, peki aslanım. Sen celâllenme yeter. Hiç sana ağırlık olur muyum? Allah korusun!

Bir daha Sinan'a sokulmadı. Sırası düştükçe öptürmek için elini uzatır, berhudâr ol! diyerek derhal geri çeker ve oturduğu köşeden kıpırdamadan çabucak destur verirdi. Hicrânı yıllar sürdü, onu yavaş yavaş

kemirdi, ölüm kıvâmına getirdi. Advîye Molla'dan başka kimse derdini bilmedi:

– Molla kadını, beni kınama. Kimbilir hangi bağı yanık hâtun söylemiş, köpekler ana olmasın. Hem ben başka analar gibi de değilim. Oğlum, dudacıkları göğsüme yapışık, kucakta gezerken bana ne mertebe tutkundu. Gözünle gördün. O benden çok muhabbet istedi, ben verdim. O istedi ben verdim, o istedi ben verdim. Tükkenmez âb-ı hayat taşıran bir çeşme hazînesi gibiydim. Oğlum her yanıma, bütün vücûduma tıkaçlar kaktı, muhabbetimi akıttı. Aktıkça artıyor, gürleşiyordu. Artık tepeden tırnağa aşk ve şefkat çağlar oldum. Sinan'ım hangi tılsımlı kaynakları uyandırdı bilmem ki... Sevgi sellerim ne durur ne dinlenir. Bir damlasını içen yok, gene de coşup taşarım.

Cangüzel'e aşırı zâfiyet halleri gelmişti. İçi kabardıkça başı ve elleri titrer olmuştu. Gözlerinden bir lahza dizi dizi yaş dökülürdü. Advîye Molla'dan utanır, toparlanmak için dişini sıkar, söz söylemeye cesâret edemez, sonunda, her zaman diline doladığı bir tekerleme ile lâfı bağlardı:

– Hep suç bendedir. Sinan'a gebeyken büyüklerime isyan ettim, dile alınmaz huysuzluklar yaptım. Karnımdaki ciğerpâreme uğursuzluk sindirdim. İşte hatâmı çekiyorum. Yoksa oğlum görüldüğü gibi hoyrat değildir. İç yüzü hem yürekli, hem civanmert bir çocuktur. İnan bana, Molla kadını, ben ana gözüyle, can gözüyle görüyorum.

Mahzun yüzünde gözyaşları kururken uyuklar gibi derin düşüncelere dalar, tâ neden sonra silkinerek dile gelirdi:

– Karısına çektirecek! Vah gelinim, sen ateşlere yandın. Unutma Molla, kuzucuk gelinime benden vasiyet olsun: Sinan'ın dilinden, hâlinden gocunmasın, bilsin ki iç yüzü vardır, iç yüzü. Yerinmesin, yılmasın, te-

lâş etmesin, beklesin; gün gelir tılsımlı kapılar çatlar, Sinan'ımın nûru ortalığı tutar.

Cangüzel, gelinini "Kımalı kuzum benim" diye sayıklar, torunlarını içi kanayarak hayal eder, tez günde öleceği için bu mürüvvette nasibi olmadığını düşünür, yüreği şiştikçe "Allâhu ekber" feryâdıyla derdini boşaltırdı.

Al yanaklı, kumral saçlı, hoş edâlı Moskoftan dönme Gülnar adında bir câriye vardı. On beş yaşına gelince Sinan, bu kızı odalık edindi. Odalık tutunma Âsitâne konaklarının çelebicikleri için almış yürümüş bir âdet idiyse de serhatlerde pek hoş görülmezdi. Zîra ki delikanlıların gazâdan baş kaldırdığı yoktu. Hem de "Soyu soydan al, köpeği mandıradan" sözünce soyzâde kızlarla evlenip seçkin döl yetiştirmeye rağbet ederlerdi. Sinan, hânedan göreneğine kulak asmadan zevkine koyuldu. Câriyesiyle uzun uzun halvet olur, cilveleşir; gülüşleri, türkü çığırırları konağı tutardı. Hâfız Nûri'yi bezme ortak etmek, ona saz çaldırmak istedi. Fakat Hâfız, gazaplı bir çalımla başından destârını sıyırp vaktinden evvel ağarmış saçlarına el kaktı:

– Beni kaç yaşında sanırsın ağam? Anca kırkındayım. Bu saç sakalı ben hep serhatler ve Şâhinkonak uğrunda ağarttım. Bugünkü günde oynaş meclisine hânenelik edecek zamânım değil. Zîra sen serhat gözetmeyi tasa etmiyorsun. Kürküme turuncu şal mı kapat-sam, cevîzî şal mı? demekten gayri efkârın yok. Konağa ulu orta şarap soktun. Testiler dolusu sofrana taşıtırsın. Babanla ben bir bâde tatmak için gece yarıları Macar köylerine kaçardık. Şimdi senin kapında helâl haram birbirine karıştı. Sen zevkini süregör; ama koğuştakiler de yarı gizli, yarı âşikâre kafaları çekmeye başladılar. Hamza Odabaşı üstlerine varamaz oldu, ileri gitse serkeşlik ederler. Zîra ki balık baştan kokar. Bu gidişle Hak onarsın işimizi. Zrinoğlu ne fesatlar karıştırır,

haberini var mı? Montekukuli yedi kralla sözleşti, dört cânibe sürsatlar salıp durmaktadır. Nemseli canını bırakır, orta Macar'ı bırakmaz, ant içti. Benim oğlum, toparlan! Hocanım senin, hem babanın hocası âhiret kardeşi hem dedelerinin gözbebeği emektarıyım. Baban sen yaştayken gazâlar savmış, turna telleri takınmıştı. Toparlan, benim ağa oğlum! İyi bil ki bu yıllarda Türk'ün mukadderâtı terâziye konacaktır. Bize şimdi cümbüş oynas değil, yürek altından savaş gerek. Hindistan'dan Frengistan'a varınca cümle dünyânın gözü şu demde Türk'ün üzerinde, acep kime taht ola, kime baht ola? diye beklerler. Türk'ün gözü dersen en çok bel bağladığı serhatli üzerindedir. Âvâreliği bırak, ün almış dedelerin gibi tetiğe geç!

Sinan, çekik kara kaşları altında can yakıcı bir mahmurlukla süzülen kestâne elâsı gözlerini hocasından kaçırdı, başını dikti, tepe camlarından dökülen allı morlu ışığa şuh bir edâ ile baktı:

– Hâfız! Kırk yılda bir saz diyecek olduk, bir deve yükü söz işittik. Lâzım değil... Senin faslın olmasa da günümüzü bir hoşça mâmur eyleriz.

Arkasını döndü, bol bol süründüğü misk ve gül yağı kokularını dört yana savurarak salındı gitti. Hâfız Nûri'yi âdeta ağlamaklı etti. Ne nankör toprakmış bu Sinan! Veli Koca bir yandan, Hâfız Nûri diğer yandan saçmadık tohum bırakmamışlardı. Hiç biri mi tutmaz?

Gelsin tazılar, zağarlar, küheylânlar, şâhinler... Haydi ava! Gelsin selâmlıkta tavla, satranç, hayâsız fıkralar. Gelsin oynas, vakitli vakitsiz, gece gündüz. Harem halkı birbirinden âr eder oldu.

Cangüzel, Gülnar'la karşı karşıya geldikçe gözleri, hiçbir insan gözünde görülmedik biçimde derinleşiyordu. Onun bu bakışını görenlerin can evine ürperti düşüyordu. Nasıl göz bu böyle?... Bu ne nazar?... Kıskaçlık değil, kin dersen hiç değil. Cangüzel, hasret

çektiği oğlundan câriyeye sinmiş ne varsa çekip almak ister gibi bakardı. Gülnar'da oğlunun havasını oğlunun kokusunu, sesini arardı. Yabancı bir vücut üzerinden oğlunu toplamak isteyen ana bakışı yeryüzünde eşi bulunmayacak kadar halim selim; fakat hiç bir zorun durduramayacağı derecede gırgındı. O arayıcı gözlerde bir de sorgu okunurdu: "Kız biliyor musun, başına konan devletten haberin var mı; toy kız, câhil kız? Sana harcanan zamânın bir dakikası için ben canımı veririm. Onun yüzünü görmek, gözlerine bakmak, sesini duymak, onun elini tutmak, boynuna kol atmak ne demektir bilir misin? Farkında mısın sen, Sinan'ım sıcak bir avuçta saklanmış tâze gül yaprağı gibi kokar? Bakışı insanın ömrüne ömür katar. O gönüller sultânı ki kimsele minneti yok, var sevgisini senin tependen döker, kadrini biliyor musun?.. Oğlumu hoşnut ediyor musun gâfil kız, tâlihli kız?"

Yaprak dökümü zamânı Cangüzel'in keyifsizliği arttı, öksürüyor, kan tükürüyordu. Hekimler onun göğüs illetine tutulduğunu söylediler. Hâfız Nûri balla karabiberle türlü otlarla şuruplar kaynattı; Advîye Molla nice defalar kurşun döktü, tütsüledi. Nâfile!... Cangüzel çöküyordu. Dilinde hep rahmetli Mustafa Ağası, Veli Atalığı, kaynanası Sûmbül Hanım. İstolni Belgrat'ta, Battalkapı mahallesindeki Sarı Sipâhîler Türbesi'nde özene bezene mezarını hazırlattı.

Sinan'ı görmek için eskisi gibi pencerelere, dehlizlere seğırtmediğinden oturduğu ocak başında kendine eğlence buldu. Sinan'ın sedefli beşiğini yüklükten çıkartmıştı, onun kundaklarını, zıbınlarını, bezlerini, bir kullanışta sakatlayıp kenara attığı oyuncaklarını. Sinan'ın türlü nazarlıkları, küçücük muskaları, ziynet altınları ile süslü takkeleri vardı. Cangüzel hepsini etrâfına serer, kâh güler kâh ağlar, birini öper koklar, ötekini elinde saatlerce evirip çevirerek hayran hayran

seyrederdi. Emzikli bir kadın gibi göğüslerine süt basıyor, canı çekilircesine sızlatıyordu. Koynuna tülbentler tıktı. Akli başında olmasa gerekti, lâf söyleyenlerin yüzüne bön bön bakar, karşılık vermeden gene oyuncaklarına koyulurdu. Hâlini görenlerin, duyanların yüreği eridi. Koğuşta yıllanmış sipâhî kurtlarının bile gözleri yaşardı. Yalnız Sinan anasına acımıyor; acımak şöyle dursun:

– Beni kapı halkına rezil etti, diye gazâba geliyordu. Aylar geçmişti anasının hatırını sormayalı. Zemheride bir gün habersizce odaya daldı. Cangüzel'i beşik sallar, pes sesle ninniler okur buldu. Kaşını çattı. Yumuşak süzülüşüyle yerinden davranan, kendisine doğru gelen anasına dik dik:

– Kadın anam nedir bu ettiğin? dedi.

Cangüzel onun "anam" diyen halâvetli sesinden, odayı dolduran nûrundan zerre kaybetmemek için soluğunu tutuyor, yerde kayan bir gölge gibi ayak ayak ilerliyordu. Geldi, kuşça vücûdunu oğluna dayadı ve incitmekten ürkercesine usûletle boynuna el bağladı. Sinan bu sefer, kendisini yıllar boyunca kuşatmış olan o ipek kemendi çözmeye bile üşendi, şöyle bir silkindi, anasının göğsünden kalktı. Yerdeki beşiğe de bir tekme vurarak:

– Kaldırt bunları ortadan, gözüm görmesin! dedi.

Câriyeler, Cangüzel'i zavallı bir kümecik hâlinde hasır üstünde buldular; sirkeler, ruhlarla ayıltılar. Hekim çağırmak için karda tipide sancak merkezine atlılar salındı. Fakat Cangüzel birdenbire gayrete gelmiş göründü. Sümbül Hanım'ı hatırlatan sultânî bir duruş takındı. Yerdeki çocuk takımlarını kaldırttı.

–Bana kaynanamın mor seccâdesini, necef tesbihini getirin, dedi. Advieye Molla zari zari dövünüyordu. Büyükle kadını Sümbül Hanım, Mustafa Durakça'nın şehit düşmesinden sonra nasıl bu mor seccâdeye çökmüştü,

çöküş o çöküş... Demek henüz civan çağındaki Cangüzel de aynı yolun yolcusuydu. İşte boy abdesti aldı, kayna-
nasının sevdiği menekşe libası kuşandı, onun tepeliğini
giydi, onun oyalı çemberini örtündü. Seccâdesinde tıpkı
onun gibi hû hû diye salınıyor...

Geceler tâ suphe dek inletir bu dert beni.

Adviye Molla'nın akıl danışmak, yürek bulmak için
başvurduğu Hâfız Nûri, yüzü kat kat karanlıklara bü-
rünerek dedi ki:

– Sus, dövünme! Duâ edelim de Yaradan Hak, bacı-
mızın tez günde tez saatte canını alsın. Ona bundan bü-
yük hayır duâ olamaz.

Sonra kendi kendine söylenmeye koyuldu:

– Yüzlerce yıllık ulu hânedanın zevâli midir yoksa?
Kıyâmet mi kopuyor ne oluyoruz? Bir evlât anasına böy-
le zulmetsin, hayra alâmet olamaz. Ey benim tanrım,
yapıcısın ve yıkıcısın. Bu Sinan deccalı acep cümlemi-
zin, hem serhaddimizin hem ocağımızın sonu geldiğine
bir nişâne olmaya?...

Adviye Molla'nın peşi sıra atlayıp mâbeyne koşmuş
olan küçük Zühre'ye gözü ilişti. Çocuğun sırma saçla-
rına el koydu, karmakarışık düşüncelere daldı. Sonra
Zühre'yi çenesinden tutup yüzünü kendine çevirerek:

–Ne dersin kızım, seni Bosnasaray'a, Zeynep hala-
nın konağına götürüyüm mi? dedi.

Cangüzel üç gün seccâdede kaldı. İki duâ arasında
münâcâtı hep aynı feryattı:

– Gel oğlum, gel!.. Gel Sinan'ım ölüyorum, benden
helâllik dile, gel oğlum, sana vebâl kalmasın.

Yalvardı, bekledi. Yalvardı, bekledi. Cangüzel îmânı
bütün olarak ruh teslim etti; fakat gözü açık gitti. Baş-
ka bir âlem üzerine doğrulmuş bakışında uçsuz bucak-

sız bir şaşkınlık, acı büklümlerle top top olmuş dudaklarında bir sual kaldı: "Yârabbi, neden? Anasıyım. Onu canımdan çok sevdim, o da beni sevdi. Sonra unuttu. Diyelim ki evlât muhabbeti kalmadı, hatır da mı kalmadı, insâniyet de mi kalmadı, merhamet de mi yok, ele güne karşı çekinmesi de mi yok? Ecel döşegimde benden helâllik dilese nesi eksilir? Bu işler tekin değil, cevır ü cefânın buncası olamaz, senin bir hikmetindir elbet; fakat ben anlayamadım. Neden Yâ Rabbi?.. Neden Yâ Rabbi?.. Neden?"

Hâfız Nûri, Cangüzel bacısına boyun borcunu tamam ödedi. Hatimlerini indirdi, mevlûtlarını okudu. Kurbanlar, sadakalar, âyiniceimler hep yoluyla, erkânıyla yerine getirildi. Bu işler bitince Hâfız, Sinan Ağa'dan destur istedi. Anası öldükten sonra kadrini bilen, çıldırasıya yas tutan Küçük Ağa mızımızlandı. Konağın, zâametinin kilidi küreği olan Hâfız'ın gidişi hiç işine gelmezdi. Baktı ki çâresiz... Katlandı. Hocasından gene gelmek için söz aldı, onun baba öğütlerini dinler göründü. Hâfız Nûri, Sinan Ağa'yı her işi Macar Feridun Bey'e danışmak yollu öğütlüyordu. Kendisi Bosna serhatlerine inmeden evvel Feridun Bey'de bir zaman misâfir kalacak, serhatler hâlini görüşecekti. Hâfız'ın vedâsı harem halkına bir ağlayış kodu ki târifi kâbil değil. Eskiden de zaman zaman içi içine sığmaz olur, curasını boynuna bağlayarak: "Engürüs ellerinin şehnâmecisi yola revan oluyor." diye haremde türlü şakalar eder, ayaküstü saz çalar, beyit söylerdi.

*Gülüp oynadığım kızlar kardaşlar
Gelin helâllaşın ben gider oldum*

Harem halkı hem güler, hem ağlar, Hâfız'ın ardından çevreler salları, kapı eşiğinde bakraçla su dökerdi.

Fakat bu sefer, hepsinin babaları gurbete çıkar gibi mahzun kaldılar. Şâhinkonak, başında buyrultu sâhibi bir büyük olmadığı için, serhatlerin velveleyle cınladığı karışık bir zamanda pusulasız gemiye dönecek, gelişigüzel çalkalanıp giderek kendini yedi deryâların cilvesine kaptıracaktı.

Macar Feridun Bey, Kemeni mâlikânesini, daha bir çok mallarını satmış hayrata harcamıştı. Kendisi gibi dünya evinden uzak kalmış birkaç baş eli tıgli, gözü kanlı yiğitle İkizçobanlar Çiftliğine yakın küçük bir av köşkünde otururdu. Topu ancak on beş yirmi kişi tutan bu çete, serhatlerin en korkunç salgını olarak nam bırakmıştı. Dünya malına kölelik etmek istemeyen, sâde çapulla geçinmekten övün duyan dik başlı, yüce yürekli gâzilerdi.

Hâfız Nûri, beyi ocak başında latince târîh okur buldu.

– Gene ne ilimler karıştırırsın, ahretlik bey kardam?

– Ne okusak faydasız, dipsiz kiler boş ambar. Dünya, Roma kayserleri gününde ne idiyse şimdi de odur. Bizim gibilere öğrenecek yeni bir şey yok. Biz derdimizi lâıyığı kadar belledik.

Hâfız Nûri, Türk göreneğine aykırı olarak karalar giyinmiş asilzâdenin yaşlı benzine bakarak dedi ki:

– Ne tükenmez hicrânın varmış beyim! Yıllanmış işleri hâlâ unutmadın mı? Feleğe küskünlüğün nice bir sürüp gidecek? Halbuki düşmanını yerden yere vurdun. Öç almaksa... Bu kadar olur. Âkıbet yüzün gülmez mi?

Macar Feridun Bey dalgın dalgın ateşe bakıyordu, iki kaşı arasında bıçak yarası gibi uzun ve derin bir çatık belirmişti. Yanıbaşındaki seh-pâyâ dayadığı güçlü kuvvetli, uzun parmaklı, kuru kemikli elinde amansız

mânâlar seziliyordu:

– Yok Hâfız! Kaderim benim gözümünden aşırı sırların perdesini sıyırdı, yüzüm artık gülemez. Çok bilen insan sakatlanır, dünyâya elvermez olur. Ey tâlihîm!.. Al bütün ilmimi, fennimi; bana bir lahza gaflet ver! Öç aldım hoş. O kanlı kahpe Begânoğlu'nun tek erkek evlâdını er meydanında öldürdüm. Sarayını ateşe vur-dum, definelerini yağma ettim, sürülerini dört bir cânibe dağıttım. Onun tepesine lânetten bir örs kurdum, âhımın çekiciyle vur-dum, destanımın kıvılcımları saçıldı. Ölmez türkülerimde Türk dilini tükettim. Begânoğlu kahpeliğini millete ayan ettim; Tuna yalı-sından Nil boyuna, Fırat kıyılarına kadar bütün Türk illerinde onu bednâm eyledim. Ne ettimse ettim, hicrânımı dindiremedim. Çâresizliğimden tek çıkar yol şunu buldum: Ben kalbim kanaya kanaya yaşayacağım, Begânoğlu da benimle berâber... Ben burada ne kadar âh edersem onun böğrüne bıçak gibi saplanacak; ne kadar gözyaşı dökersem onun gözü nûru ol kadar sönecek. Tılsımlı kaytanla birbirimize bağlıyız. Ben yanacağım o yanacak. Ben çekeceğim o çekecek.

Hâfız Nûri, Begânoğlu hakkında kulağına deymiş söylentileri hatırladı: Macar Feridun'dan korkup köşe bucak saklandığı, onu sihirbazlıkla suçladığı, büyü bozmak için papazlara altın taşıdığı rivâyet ediliyordu. Begânoğlu, başı ağrısa sebebini Macar Feridun'dan biliyor, ateşte kebabı yansa onun kem nazarına yoruyordu. Şu halde Feridun Bey düşmanını mânevî bir oltaya takmış demekti.

– Ahretlik, sana iki taraflı intikam müyesser olmuş, daha ne dilersin? Herifin tek oğlunu vur-dun, sülâlesini söndür-dün. Bu, elde silâhla erce bir öçtür. Sonra da çileyi üzerine alıyorsun, ona çektirebilmek için kendin her mihnete katlanıyorsun, bu da karıca bir öçtür. Zîra karıların en keskin meydan okuyuşu hançeri karşıdaki-

ne değil kendi sînelerine çevirmeleridir. Senin katmerli öcüne pes derim, binlerce âferin.

Macar Feridun Bey, Hâfız'la ve küçük Zühre'yle sofraya otururken sordu:

– Yavrucuğu böyle karda kışta niye yollara çıkar-
dın?

Hâfız, Şâhinkonak çatısında baykuşlar öttüğünü, bacalardan uğursuzluk tüttüğünü; henüz on altı yaşında bıyığı terlemeden ilk mârifeti anasını öldürmek olan bir tüysüz sefihin kapısında biricik evlâdını bırakamayacağını anlattı. Zühre'yi Bosnasaray'da Zeynep Hanım'ın gelin gittiği Atlı Beyzâdeler konağına verecek; kendi rahmete göçmüş Sarı Sipâhîler hâtırası hürmetine geri dönecek ve son demine kadar ocağa hizmet edecekti.

Feridun Bey; yünlüler, pamuklularla kat kat sarılıp sarmalanmış, sırma örgüleri kaba bir şalla tartmalanmış Zühre'nin sini kenarında babasının dizine abanışını, onun elinden et lokmaları gagalayışını seyrediyordu. Gözünün bebeği titredi:

– Hâfız! O kanlı kahpeyi öcümün kemendine almak için dâridünyâda kendimi her şeyden mahrum bıraktım. İğreti mutluluk... Eksik olsun, ne ola? İllâ bir ciğerpâre evlât isterdim bağrıma basayım. Bak... Buna hayıflanmamak elimden gelmiyor. Kardaşım Hâfız... Nicedir bana kuruntu oldu. Sen bekâr gezersin, hani bu kızın anası?

Bu sefer âh etmek sırası Hâfız'a geldi. Benzi uçmuş, gözlerinin altına lahzada kara halkalar çökmüştü:

– Kusurda kalma, mîrim. Bu sırrı bana bağışla; zîra ki bir sırdır. Zühre'nin anası Macar'dan bir ulu hâtundur, adını anmak bile haddim değil. Bilirsin ki zaman zaman curamı omuzlar, Engürüs illerini diyar diyar dolaşırım. Şehnâmecî derler, her yerde rağbet yüzü gösterirler. Bana hânedan saraylarına, taht divanhâ-

nelerine yol oldu. Kendim bir fakir hâfızım, fakat gönüm ganîdir. Bilmem ki ne alın yazısı imiş, gözümü kaldırmaya cesâret edemeyeceğim bir taçlı tâze civan, nurdan dökme bir hûri, keremini esirgemedi. Birbirimize gönül bağladık. Bir arada kalamazdık. O gitti namzet olduğu saraya oturdu. Ben kanağladım; ama ne çâre. Muhabbetimiz mahsûlü biricik Zühre'min nice üstüne titrerim... Var kıyas et.

Feridun Bey, zihnine sataşan bir sürü düşünceyle uğraşarak bir zaman baba kızı seyretti durdu:

– Bilir misin Hâfız, içimden ne geçer? Şâyet kadın olsaydım... Değil Macar prensesi, hattâ Hint'e sultan olsaydım yeryüzünde gönül vereceğim tek erkek sendin. Vah!.. Acıdım Zühre'nin anacığına. Senin, alabildiğine derin ve engin bağrında aşkın heybetli sırrına ulaştıktan sonra hangi kanı bozuk sarhoş taçlının koynuna düşmüş ola?.. Hâfız, ne alımlı ne mânâlı erkeksin! Bakındı hele, dünyânın hovardalığını ettin; fakat dölünü gittin bir taht üzerinden devşirdin. Hem... Ah, ne kurnazsın: Kahramanlığın göklere çıktı, şan istemedin, nam ve şan hep Sarı Sipâhîlerin olsun, sana şeref yetirdi. Mal almadın, gazâ ganîmetlerini Şâhinkonak'a bıraktın, kendine hürriyeti alakoydun. Sen bu hayâtı, hiçbir ilmiğe takılmadan boydan boya dolandın. Güzel ve değerli ne varsa topladın ve asıl yamanlığın; bu işi kimselere sezdirmedin, bir benden gayrı. Vay Hâfız vay!.. Vay gidi Hâfız!...

Hâfız Nûri sabunlu yağlık ucuyla Zühre'nin parmaklarını, dudaklarını siler gibi yapıyor, bıyık altından gülüyordu:

– Nidersin ki... Serde dervişlik var. Feleğin cambaz ipinde işte elimizden geldiği kadar hüner gösterdik. Ama kardeşim sana gizli sözüm var, senin bu bekâr hanende ne kız görürüm, ne kızan. Benim Zühre'yi nereye savsak, nelerle oyalasak ki seninle halvet olalım?

Feridun Bey gür bıyıklarını burarak sağa sola bakındı. Hâfız'ın azatlısı Ferhat'ı çağırdı, av köpeğinin enciklerini gösterip çocuğu dışarıda eğlendirmesini söyleyerek kapıyı kapattı:

– Derdini biliyorum. Âsitânedен şikâyetin var değil mi? Onların seki illeti, keyiflerine dalarlar, tâ ki ateş saçağı sarar. O zaman telâş kıyâmet... "Tiz yetişin serhatlere!" diye bir âvâzedir kopar. Kabak gene senin benim başımda patlar, hiç merakta kalma.

Hâfız Nûri koynundan bir meşin kese içinde gizli, miftahlı nâmeler çıkarmıştı. Bunları Macar Feridun Bey'e göstermezden evvel sordu:

– Serdar nerede? Kışlaktan çıkmaya niyeti yok mu?

Aradan on iki sene geçti. O saltanatlı Şâhinkonak harâbeye yüz tuttu. Çatısı kaykıldı, saçakları koptu, taş döşeli iç avluyu ot bürüdü. Pencere kepenkleri yerinden oynadı, bâzısı düştü. Kırık camlara paçavralar tıkanmıştı. Şadırvan başındaki ulu kestâne bile kurumuştı. Şükür ki yıllardır bu ağacı görmeye alışmış olan sipâhî askerleri, yerine başka bir kestâne diktiler. Mandıra bakımsız kalmıştı, demirci ocağı şöyle böyle işliyordu. Şıra ocağı büsbütün sönmüştü. Sinan Ağa safâ sürmeye doyamamıştı hâlâ; avcıları, dalkavukları, köçekleri, câriyeleriyle haşır neşir olmaktaydı. Koğuşları Hamza Odabaşı'ya, çiftlikleri Abdi Kâhya'ya, haremi Advıye Molla'ya bırakmıştı. Gazâlara, Şâhinkonak nâmına Hâfız Nûri ve Macar Feridun Bey gidiyorlardı. Sinan Ağa'nın bir defa bile erler savaşına karıştığını gören olmadı. Ağa'nın korkaklığı serhatlerde tefe kondu, alaya alındı. Tuna yalısı halkı mertlik töresinde cilve götürmezdi; dillerinden ağı damladı... Sinan Ağa, Hâfız Nûri'ye kendi zırhını, miğfer tasını giydirip nikaplayarak cenge sürüyormuş. Ağanın av eğlencesinde

derisi çizilse, gazâda yaralandım diye döşeklerde gösteriş yapıyormuş. Serhatliler Sinan Ağa'yı, lââyık olduğu gibi tuttular. Ona kimse güvenmedi, bel bağlamadı. Hiçbir işte onunla sözü bir araya koymaya yanaşan olmadı. Hânedan soylar kız vermeye çekindi. Zâten Sinan, sırf haremde tek başına kalarak sızlanan, dizlerine tutukluk, böğrüne sızılar yapıştığı için konak idâresine yetişemeyen Advîye Molla'yı susturmak yollu evlenmek istemişti. Hâfız Nûri'ye Bosnasaray'dan Zühre'yi yardıma getirmesi için kaç defalar musallat ol-duysa da Hâfız bahâneler buldu. Gün geldi zeâmet tehlikeye düştü. Sipâhîoğlu cenkte her ne kadar iki yüz atlısını çıkardıysa da askerinin düzeni noksan, tâlimi kısıldığı, böyle başıbozuk rençber kırması takımlarla ateş altı serhatlerin pekçe tutulamayacağı anlaşıldı. Sancak Bey'i ve Budin Paşa'sı aksaklığı çoktan sezmişlerdi. Fakat destanları hâlâ dillerde gezen Veli Koca, Turhan Ağa hortlayıp Şâhinkonak portalarına dikilmiş gibi bir zaman zeâmeti sakındılar. Aman böyle eski kapı dağılmasın, zeâmet sepete atılmasın. Nihâyet ne onların kayırması, ne de Hâfız Nûri'nin, Macar Feridun Bey'in yararlıkları çöküntüyü destekleyemez oldu.

Sinan Ağa tatlı canını biraz sıkıya koymak zorunda kaldı. Edirne üzerinden Âsitâne'ye yollandı. Sekiz ay sonra geri döndüğü zaman ne fırlıdak çevirmişse çevirmiş zeâmeti kurtarmış, müftünün baldızı ile nikâhlанmış, berâberinde heybe dolusu altın getirmişti. Konağı, çiftlikleri şöyle üstünkörü tımar geçerek hayli zamandır yüzüstü kalmış mâden ocaklarını işletmeye koyuldu. Ağa kendini çeker çevirir göründü, can sohbetlerine ara verdi. Onun birdenbire huy değiştirmesine serhatlerde kimi sevindi, kimi şaştı; kimi de inanmadı. Müftünün Kârûn gibi zengin baldızını nikâhladığı; fakat bu geçkin ve illetli hâatun şimdilik uzun sefere çıkamayacağı için Sinan Ağa'nın nikâhlısını bekleyeceği her tarafta du-

yuldu.

– Sarı Sipâhî bir Tunus gediği bulmuş...

– Eksik olsun öylesi. Meymenetsiz kart nesneymiş.

– Kart oluversin, Ağa'nın dişi keser. Kesmezse şâyet arada bir körpe câriyelerde dişini biler.

Budin ve İstolni kahvehânelerinde halk böylece bir zaman müftü baldızını kulaktan kulağa fısladı durdu.

Ciğerdelen'i korumaya koşulmuş, savaşa şerbetli bir alay gâziler mertçe dövüşükten sonra çokluğa darı saçılmayacağını anlayarak palankayı yakıp köprü başını kestiler, karşı yakaya Estergon'a geçtiler. Şimdilik bundan âlâ tedbir olamazdı. Kâfir açıkta kaldı, pazusuna güvenirse Tuna boyunda dolansın dursun. Can pazarı bu, alış veriş kanla görülür.

Çok sürmedi, serdar Estergon'a yetişti. Köprüyü tâmir ettirip Ciğerdelen yakasına kavî bir tâbiye dayadı. Bir yandan da palankayı yeni baştan binâ ettirmeye girişti. Bu son tokuşmalara çıkmazdan evvel Hâfiz Nûri içine doğan vesveseyi Macar Feridun Bey'e emânet etti: Şehit düşerse şâyet Sarı Sipâhîler türbesinde mezarı hazır duruyordu.

Hoş, mezar yaptırmak bile boş üzüntüydü belki. Ne mâlûm Türklerin çocuklarının bu yerlerden sürülüp Rumeli'ne geri atılmayacağı? Hâfiz ileriye karanlık görüyor: "Bohemya içlerine, Nemse topraklarına kadar şehitliklerimiz serpilip saçıldı. Gün gelecek... Torunlarımız ecdat kemiklerinin nerede kaldığını bilmeyecek. Meğer ki Tanrı'dan bir inâyet ola!" diyordu.

Zühre'nin hiçbir zaman Şâhinkonak'a getirilmemesini, Bosnasaray'da helâl süt emmiş bir ere verilmesini vasiyet etti. Konağın kule odası kıble duvarı içine çekmece dolusu Gulden altını ve mücevher örtmüştü. Bu akçeyi Zühre'nin anası, bir haftalık ciğer köşesini sîne-

sinden koparıp gizlice Hâfız'a teslim ederken vermiş, kızına çeyiz bırakmıştı. Advîye Molla yerini bilir, Zühre gelin olurken duvardan çıkarsın, üst tarafı Feridun Bey'in işi...

Hâfız Nûri kara kara söylendi durdu. Feridun Bey'e gelince o, Türk'ün zafer çelenkleri takacağına inanmıştı: "Hele bu sefer Beç şehrine kurtuluş yoktur; bu sefer Nemseli'nin hesâbı tamam görülecek..." Panayırda Begânoğlu'na rastladığını anlattı. Herifler alçağı artık iyice çökmüşmüş, ayakta sürünen canlı cenâze... Feridun Bey'e gene suç bağışlaması için yalvarmış. Karşılık alamayınca demiş ki: "Senin, benim bu hâlimiz ne olacak böyle?" O zaman Feridun Bey yıllar evvel Hâfız'la berâber düzdükleri destandan bir beyit okumuş: "Sana bana geçmiş ola, katlanalım Begânoğlu." Şu düpedüz dâvâyı Begânoğlu'nun kafası almıyormuş bir türlü. Feridun Bey hecelercesine açık söyleşmek zorunda kalmış, demiş ki: "Begânoğlu, seninle benim aramızda bir hicran ateşi var, bu durulsun artık istiyorsun, durulmazsa hâlimiz neye varacak diyorsun. İşte kafana kakarak söylerim: Ya ben ölürüm dâvâ biter yâhut sen ölürsün dâvâ gene biter. Başka çıkış yolu yok."

Begânoğlu gözyaşı dökerek, var Hak'tan bul! Yollu bedduâlar ederek savuşmuş.

Hâfız Nûri bu söyleşmeden sonra ahret kardeşini bir daha görememiş, yeni Cığerdelen yapısını geri bırakmak için durmadan sataşan düşman çeteleriyle bir elleşme sırasında şehit düşmüştü. Kendini Sinan Ağa yerine satmak için giydiği altın yaldızlı Sarı Sipâhîler zırhını Şâhinkonaklı kafadarları cenâzenin üzerinden sökerek Adli Kâhya'ya teslim ettiler. Salhâneye kaldırttılar. Bakalım bundan böyle Sinan Ağa zırhını kimlere giydirecek? Kimleri cenge sürerek havadan nam kazanmaya yeltenecekti? Hâfız'ın ölümüne Engürüs illelerinde yerinip ağlamadık kimse kalmadı. Oldu olası halk

onu sevmiş ve saymıştı. Böyle adam... Yüz senede bir doğar mı, şüpheli...

Adviye Molla'nın hemen de günaha giresi geliyordu: Akşamları "Yâsin" okudukça ölülerini saya saya bitirmez olmuştu. Dünyâya kazık mı kakacaktı böyle? Herkes gidiyor, o kalıyordu. Düşündükçe dertlenir, küfre kaçır, tövbeye sarılırdı. Sinan Ağa için: "Anasının ciğerini eritti, kanmadı. Şimdi de Hâfız'ı Ciğerdelen'e harcadı." diyordu. Bâri Zühre konağa dönse. On yedi yıl evvel bir gün Hâfız bir senelik gezişten sonra peşi sıra şişman bir Sloven karısıyla çıkagörünmüştü. Sütüneydi bu, kucağında yirmi günlük kuzucuk Zühre'yi taşıyordu. Adviye Molla çocuğa analık etti. Koynunda büyüttü.

Hâfız, kızını konağa getirmemek için son demine kadar ayak basmıştı. Halbuki Molla kadın, Zühre'ye kavuşsam diye deli divâne oluyor; o gelmezse artık kendinin de bu konağa hayredemeyeceğini anlıyordu.

Zühre'yle berâber konağa tâze hayat girdi. Duvarlar kireçle kuğu kanadı gibi ağartıldı. Hasır döşemeler kıl fırçalarla günlerce ovularak arındı. Yük, dolap; sandık, sepet elden geçti, eşyâsı silkelendi süpürüldü. Zühre, karanlıkta işe koyulur, evvelâ rençberlerin yakın çiftliklerden getirdiği süt güğümelerini Abdi Kâhya elinden sayıyla teslim alır, sütü bölerdi. Toprak yoğurt çanaklarına, yayıklara... Konak ve koğuşlar için ayrılan bakraçlar dolusu süt, o da başka... Zühre câriyelerle berâber yayık çalkar, torba yoğurtlarını, petekli balları çengellere asar, süzülenleri indirir, kilere yerleştirirdi. Sinan Ağa, tekrardan hareme dadanır olmuştu. Onun bir huycığı vardı: Odalık edindiği câriyeden usanınca gözü görmek istemez; o saat azatları, çırak çıkarır, tâzesini koynuna çekinceye kadar bir daha hareme ayak

atmazdı. Son odalığın üstüne yenisini seçmemiştii, şöyle böyle dört ay oluyor. Bu türlü uzun pehrizkârlığı hiç görülmemiştii. Nikâhlısı olan müftü baldızından sakınır diyenler olduğu gibi, huy canın altındadır, bir oynas edinmesi yakındır diye bekleyenler de vardı. Şimdilik konak câriyelerinin en güzelleri sayılan Sündüs ve Nigâr nöbet kollamaktaydılar.

Sinan Ağa, kadınlar bölüğünün pırıl pırıl yüze gülmesinden hoşlanır göründü. Kahvesini çubuğunu orada içmeye başladı. Gündüzleri, vakitsiz çıkageldiği olur, Zühre tezgâh odasında mı kilerde mi neredeyse çağırır:

– Kız, içim yandı, bana bir şerbet! Senin gibi kimse beceremiyor, derdi.

O zaman Zühre, elindeki işi bir yana atar, sırtında ince örgülü sırma saçları savrularak aşağı yukarı koşar, özene bezene ezdiği, kuyudan çıkarılmış karla soğutduğu şerbeti yaldızlı Bohemya bardağı içinde, Ağa'ya sunardı.

Sinan yudum yudum içerken Zühre, elinde gümüş altlık ile bekler, ağanın sorduklarına gözünü yerden kaldırmadan cevap verirdi. İlimden hikmetten konuşurlardı. Hâfız Nûri, Bosnasaray'a durmadan gidip gelerek kızını imkânların son raddesine kadar okutmuş, kendi seferde bulunduğu zamanlar için de Kamber Hoca adında bir mollayı, Zühre'nin tahsiline koşmuştu. Sinan Ağa kızın her bilgiye adamakıllı parmak banmış olmasından kâh hoşlanır, bâzen de Zühre'nin Hipokrat hekime, Muhiddîn-i Arabî'ye kadar uzandığını gördükçe "Kız değil, hâzâ müftü" diye güler eğlenirdi. Hâfız Nûri evlâdına büyük mîras bırakmıştı. Sağlık, güzellik, tasasızlık, açıkgözlülük. Zühre'nin nefesi çiçek kokar, yanğından kan damlar, billûr pazuları çektiğini koparırdı. Babası gibi güzel sesliydi. Hâfız'ın dağarcığındaki şarkıların, gazellerin, destanların hepsini öğrenmişti. Evin içinde sabah karanlığından gece karanlığına kadar işi

peşinde oraya buraya seğırttikçe dudaklarından türküler dökülür, gülüşü dehlizlerde bir baştan bir başa çalkalanır yuvarlanırdı. Tezgâh odasında yapağı tiftiklediği bir gün, Sinan Ağa bitişik bölmeye girdi. Kendini yalnız sanan Zühre bağı dolusu tatlı sesiyle ilâhi okuyordu.

Salınır tûbâ dalları tâze açılır gülleri

Tek pencere bölmede Sinan bir kilim dengi üstüne çöktü, başını avuçları içine aldı. Kaşları çatık, yüzü bulutlu idi. Gözünün önüne, ilkbaharın okşayıcı nefesiyle yaylandıkça dallarından şebnemler, pembe beyaz yapraklar damlatan körpe fidanlar gelmişti. Kendini bir gören, dinleyen varmış gibi boğuk boğuk âh etti, duvarı delercesine ateşli bir bakışla başını tezgâh odasına kaldırdı. Söyleniyordu:

– Cennetteki tûbâ dalları mı?... Sensin o tûbâ dalları. Tâze açılmış gül, o da sensin, şakıyan bülbül, o da sensin.

Sinan kuşluk yemeğinden kalkınca, Zühre leğen ibrik koşturdu. Ağa'nın eline su dökmek için öne eğilmiş duruyor, yaldızlı sarı saçları yere sarkıyor, bürümcük gömleğinin aralığından göğsünün ak ve yuvarlak çifte çiçekleri görünüyordu. İbriği bıraktı, omuzundaki sırma kenarlı havluyu uzattı. Ağa ile ayakta bakıştılar. Sinan'ın iri iri açılan gözlerinde kızıl yangın, Zühreninkilerde son damlaya kadar eriyip akan yumuşak bir sevgi vardı.

Odada yalnızdılar. Fakat fırtına habercisi rüzgârlar gibi dört bucaktan taşkın bir gürleyiş kabarmıştı sanki. Kapıyı, pencereyi oynatarak içeri dolmuştu. İki kişinin başbaşalığı arasına üçüncü bir kimse, yeri göğü tutuveren bir ruh karışmıştı. Zühre, şu anda çıkagelmesiyle

dünyâları zapteden cisimsiz periyi tanımak, anlamak için gönlünü gözcü çıkardı. Evet... Sonsuz uzaklardan eserek şimdi havayı şişiren, etrafta dalga vuran "o" idi. Sultân-ı aşk! Hâfız babasından bu ulu sultânın amansız gücünü nice defalar dinlemiş, kasîdesini ezbere bir öğüşle coşkun türküler, destanlarda okuyup söylemişti. Sultân-ı aşk, nur yapısı ellerinden can dayanmaz güzel kokular, dudaklarından cennet efsâneleri saçarak geldi, Zühre'nin bağrındaki tahta oturdu. Başında yıldız ışığından örülmüş çelengi, yüzünde gönül tılsımından dokunmuş nikâbı vardı. Dedi ki:

– Zühre, seni bendeliğime lâayık gördüm, sana güzelliğimin, ululuğumun bir damlasını âşikâr kıldım. Söyle bana kulluk edecek misin? Benim izim uçurumlu sarp yollardan, ateşler, dikenler arasından, seyrekçesi cennet bahçelerinden geçer. Söyle Zühre, kadının en çetin gazâsına girer misin? Hâtun kişinin cihangirlik nişânesi olan son mihnetler ve son mânâlar mücevherini gerdanına takmaya elin uzanır mı?

Zühre, yüksek huzurda ölüm korkularına, mutlu ürperişlere boğulmuş, hem de yüceleştğini duymuştu. Gönlü ile secdeye varıp yer öperek kendini verdi:

– Ey Pâdişâhım!.. Bana ne türlü çileler mukadder kıldınsa, boynum kıldan ince. Sen benim fânî varlığım da konak tutmaya tenezzül gösteresin de ben beş günlük ömrümü senden sakınayım! Bilirim ki kadının şânı şerefi ancak senin ülken uğrındaki savaştadır. İşte ant içerim, yaşadıkça sana kulluk edeceğim.

Sultân-ı aşk, Zühre'nin sözlerinden hoşlanarak tah-tına rahatça arka verdi, buyruğundaki neyleri, rûbabları açık akışa koyuverdi, dünyâyı âhenge boğdu. Bütün bu cümbüş ortasında Zühre'ye, bele gayret kemeri gibi kuşatılacak bir öğüt sunmuştu:

– Mihnetli yollarımda pek bunalır, çâresiz kalırsan bil ki hiçbir yerden medet olmaya. Yardıma beni çağır.

Zîra dert benim, derman gene benim. Var git Zühre, di-yârlar dolusu insan kalabalığı içinden kendime ayırdığım bir avuç seçkinlerimden biri de sensin. Git, mücevherini kazan.

Sinan'la Zühre hâlâ ayakta bakışıyorlardı. Sinan'ın el kurulaması kıyâmete kadar süreceğe benziyordu. İkisi de birbirinden gözlerini alamadan dalga dalga sar-sılıyorlardı. Sinan, yüzü gözü birdenbire ateş kesilerek Zühre'ye el attı, sol göğsünü avucu içine aldı. Birbirine düğümlenerek hasırın üzerine yığılacak oldular. Fakat Sinan, kanı kaynayıp köpürdüğü, kendinden geçmesine kıl kaldığı şu demde toparlandı, Zühre'nin göğsünü koyuverdi. Bir adım gerileyerek havluyu kızın omuzuna attı. Hummâlı sesinden arka arkaya alevler boylanı-yordu:

– Ne dersin kız? Seni kendime nikâh etsem... Râzı mısın?

Konakta nikâh kıyıldı, gerdek kuruldu da kapı halkından Advîye Molla'dan gayri bir kuru canın haberi olmadı. Sinan Ağa, Âsitâne'de hasta döşeginde yatan titiz ve hırçın nikâhlısının ne ortak, ne odalık getirilmesini şart koştuğunu Zühre'ye açmış, dışarı fiske sızdırmadan gizli evlenme işini yola koymuştu. Pişmanlık Advîye Molla'nın bağırını yaktı. Başında çarkı, gözünde yaş, dönüp dolandıkça hem kendinin hem Zühre'nin yü-reğini dağladı:

– Ne ettim de seni Bosnasaray'dan çağırttım... Ne ettim de Hâfız babanın sözünü tutmadım... O mübârek adamın her düşündüğünde, her işlediğinde bir kerâmet vardı. Yer yerinden oynasa seni bu konağa uğratmak istemezdi. İşte Zühre'm, bize olanlar oldu. Benim bu-naklığım yüzünden bu perili herifin koynuna düştün. Eğer ucu senin berbâdına dokunursa kıyâmete kadar

yanarım. Tiz vakitte müftü baldızı çıkagelecek, biz ne-
relere gideriz? Artık ben başımı taştan taş çalsam
gerektir.

Zühre, mutluluk gülüşleri, tasasızlık ışıkları saçı-
yordu. Müftü baldızı mı? Ko gelsin... İsterse elinde ke-
mendiyle Bostancıbaşı gelsin, bir çırpıda seni siyâset
ediversin. Zühre kimden ve neden korkacaktı? Acı çek-
mek, kovulmak, sürünmek, ölmek... Hoşundu* cancağı-
zım! Tatmış olduğu büyük erginlikten sonra ne bedel
ödese azdır. Hem bakalım Sinan Ağa'sı bir hastalıklı
kadın keyfine Zühre'sine kıyar mı? Sinan'ın dili ağulara
batırılmış bir hançer ucudur, hem yaralar hem zehirler.
Fakat Zühre onun gizli tutmak istediği aşırı sevgiyi
gene de sezmiştir. Onun ateşli öpüşlerinde, dipsiz kuyu-
ya benzeyen kara parıltılı gözlerinde, boş bulundukça
dilinden düşüveren şefkatli sözlerinde.

– Baka benim analığım, en başta şunu kafana koy:
Ne olursa olur, ille ve lâkin Sinan Zühre'den, Zühre Si-
nan'dan geçemez.

Zühre, analığına güven ve inan satıyor fakat için
için korkup titremekten kendini alamıyordu. Sinan'ı ilk
gördüğü günden beri anlaşılmaz bir huy edinmişti. Na-
mazda, felâk sûresini okurken "ve min şerri gâsıkîn izâ
vekap" yerine geldikçe gözüne boylu boyunca Sinan gö-
rünüyordu. Âyetin mânâsını önüne gelene sordu. Tef-
sirleri karıştırdı, gene de apaçık anlayamadı. Şu kadar
ki "gâsık" insan hayâtının derinlerine saplanıp gömülen
ve cana kıymadan çekilip çıkarılması başarılamayan
kötü bir dikendi. Sinan'la göğüs göğüse, dudak dudaga
sarmaştığı gecelerin tatlı ve yumuşak sessizliği içinde
zevkinden ölecek gibi olur, bunca sevincin kendinin bu-
güne kadar gizli kalmış derinliklerinden kat kat kabar-
dığını duyar, bu derinlikleri kazıp açanın da ağasının

* Hoşundu: Aşk olsun.

eli olduğunu bilirdi. Başında hem korku hem şaşkınlık hem hoşnutluk rüzgârları esip savruldukça gönlüne danişirdi: "Hey yâ Rabbi... Ağam beni neden bu kadar karıştırıp uyandırır! Kendi kendimden ürker oldum."

Sinan, Nemse yataklıklarından hoşlanmaz, döşeğini odanın ortasına halı üstüne serdirirdi. Zühre, aşkın bu mukaddes beşiği etrâfına kullanışı gereken öteberiyi dizdi: Üç kollu şamdan, billûr hokkalar içinde tâze çiçekler, tepsi dolusu meyva, sırça kâse ile şerbet. Ağası ara sıra dirseğini yastıklara dayayarak doğrulur, şerbete uzanır, bir tutam çiçek koklar, sonra Zühre'ye acı sözlerle sataşmaya başlardı. Sinan için bu zâlim oyun aşkın en son ve en tatlı tortusu olurdu.

– Di bakalım Zühre, beni sever misin?..

– Seni babamdan çok... Seni canımdan çok...

Sinan şerbet kâsesini bırakır, yağlıkla dudaklarını siler ve ince ince gülerdi:

– Baka Zühre!.. Aklından kâşâneler kurmaya kalkma, ben seni sevmem. Müftü baldızı Düriye Hanım'ı severim; zîra ki konağın kadını olacaktır. Senden kısaca hoşlanırım, sen de benden hoşlandın. İşte bir iştir oldu. İleriye varmayalım.

Zühre sözü şakaya çevirmeye çalışır, zaman olur gözünden yaş sızar, yüreğini acı bir çarpıntı alır, bâzı da vakâra gelir, ağır ağır cevap verirdi:

– Ağam, ben seninim; diler baş tâcı et, diler ayak bezi. Düriye Hanım'ın sana mübârek olsun. Bana sorarsan kendimi senin gönlünde yer tutmaya lâıyk görürüm. Besbelli ki dünya terâzisinde her kişi ağırlığı kadar okka çeker. Sen beni hafif tutarsın... Acep eksiklik benim çekimde değil de, bozukluk senin tartında olmaya...

Sinan, Zühre'yi tıka basa kızdırıp medrese mollaları gibi söylettikçe keyiflenir, karısını evire çevire üzüp oynattıktan sonra derdi ki:

– Güzelsin, civansın... Sesin hoş, sözün baldan tatlı. Gözün açık, yüreğin pek. Elhak!.. Tanrı seni övmüş de yaratmış. N'idelim tâlihine küs; gönlümün sultânı olamazsın, ancak eğlenceliğimsin. Seni şirin bir kedi yavrusu gibi okşar, oynatırım... Gel artık, yeter... Gel Zühre'm kucağıma. Kandili üflüyorum, uyuyalım, geceyi yarılalım.

Nefes nefese sokulurlar, sarmaş dolaş uzanırlar "Biz bize kalalım, yok olsun dünya!" der gibi yorganı tepelerine çekerlerdi. Zühre, gül yüzünde yaş izleri, dudaklarında gülümsemelerle uykuya daldardı. Ağası sevdiğini hem güldürüp, hem ağlatmadan olamıyordu. Hep erkekler böyle miydi acaba? Masaldaki ağlayan narla gülen ayva, ere gitmiş bir kadının ömrünü mü tasvir ediyordu? Zühre erkeğin derin bir sır olduğunu sezmişti. Yedi peçeli Sinan... Kendini sevdiren kendinden korkutan, meraktan çıldırtan, peçelere dokunulmasını yasak eden Sinan... Zühre onun içini gözlerinden okumağa çalışırdı. O gözlerde çok şey okumuştı şimdiye dek: Aşk, şefkat, hırs... Daha birçok mânâlar. Hepsine bir ad buluyordu. Fakat bir muammâlî bakış daha vardı ki Zühre içinden çıkamadı. Derdi ki: "Bu gözlerde bir şey var... Bildiğim, duyduğum, okuduğum bir şey değil. Gönlümün gaybdan sezişini bile aşan bir şey... Nedir bu? Ne var bu gözlerde?"

Zühre'nin aş yermesi savulup gebeliği beşinci aya basınca katır kervanları müftü baldızının çeyizini getirmeye başladı. Hanımın kâhyası, köleleri, câriyeleri de bölük bölük erişip konağa yerleştiler. Düriye Hanım kendisi yolda tekrar hastalanıp Belgrat'ta kalmış, İstolni'ye gelmek için kiraz mevsimini beklemeye karar vermişti. Advıye Molla ters ters veriştiriyordu:

– Geberecek aydaş karı. Otuz yaşında duvak düşkü-

nü kartaloz. Geç kaldı Sinan'ın koynuna girmeye. Bre illetli karı, ne zoruna kalkarsın Sinan gibi yamanına sâhip çıkmaya? O, dünya güzeli Zühre'mi şöyle bir dişleyip kenara atıverdi. Ya senin gibi çiçek bozuğu mendebura ne çomak oynamaz. Sen, hele bir gel de gör.

Gerçekten Sinan, Zühre'yi umursamaz olmuştu. Gene eskisi gibi selâmlıkta yatıyordu. Son zamanlarda işleri peşinde koşmaktan aylak kaldığı yoktu zâten. Kervanlar gidip gelip müftü baldızının malını konağa döktükçe Sinan'ın tamahı artıyordu. Mâden ocakları harıl harıl işlemeye başlamış, çiftlikler oldukça düzene girmişti. Sinan, Sigetvar'da yeni akâretler satın aldı. Uzun seneler har vurup harman savurduğu Sarı Sipâhiler servetini tekrardan kümelemeye başladı. Hareme pek seyrek, o da gece vakti el ayak çekildikten sonra uğradığı Zühre'yi şöylece yokladığı oluyordu. Hırçınlığı artık göklere çıkıyor, kısacık gizli sevişme saatlerinde etmediğini bırakmıyordu. Zühre gebelik hâliyle yorgun, canından bezgindi. Dik söz işitmek korkusundan ağız açamıyor, başında dolanan uğursuzluğun patlak vermesini eli bağlı ciğeri dağlı bekliyordu.

Ağa'nın Zühre'yle muhabbeti, kızın gebeliği –ne kadar gizli tutulursa tutulsun– harem bölüğünde bellenmişti. Fakat câriyelerden hiçbirisi kelleyi pazara sürmek istemediğinden, keyfiyet sır kaldı. Asıl güçlük Müftü baldızı takımına ip ucu vermemekti.

Sinan baktı ki Zühre eziyetle, hakâretle pes diyecek gibi değil, derisi yüzülse soluğu duyulmayacak; nikâhı kıyan adamlarını İstolni'den getirterek gene gizlice bir odaya kapanıp karısını boşadı. Zühre iki kese mihrini dar attı Advıye Molla'nın kucağına. Dehlizden merdivenden koşarak geçti. Avcılarla çevrili yaralı bir ceylân gibi sinip ölecek bir kovuk arıyor, yuvadan uğramış ür-

kek gözlerle sağa sola, ileriye geriye bakıyordu. Kendini dış avlunun başındaki sıra ocaklarına attı. Çoktan beri işletilmeyen bu odaya Abdi Kâhya bir teneşirle bir kaç tabut koydurmuştu. Zühre soluk soluğa duvara yaslandı. Tepesinde ecel havası dolandığını anladı. Mâsum bir şaşkınlıkla kendi kendine sordu: Bana ne oldu? Yüreğinden Sinan için yeni bir sevgi pınarı fışkırarak dedi ki:

– Ağam beni paraladı.

Teneşire oturdu. Ellerini dizlerine bırakarak rehâvî makâmından üç defa tekbir getirdi. Gözleri kapalı uzandı. Son sözü şu olmuştu:

– Ey Allahım, ağamı ve kendimi sana emânet ediyorum!

İkinci vakti Sinan Ağa onun kuzuca yavaşlığından, kahramanca gayretinden utandı mı nedir, birkaç sözle gûyâ hatırını hoş etmeye yeltendi. Kürk sandıklarında güve yoklamak bahânesiyle Zühre'yi tezgâh odası bitişiğindeki bölmeye çağırmıştı. Dedi ki:

– Sekiz ay evvel ben sana ne dedimdi, bir düşün. Bundan böyle sen benimsin ben senin. Ama bunu biz ikimizden başka kimse bilmeyecek demedim mi? Şimdi bana suç bulma. Kiraz vakti karım geliyor, ortağa yüreği yokmuş, nikâhta şart koşuydu. Bunu sen de biliyorsun. Çâre yok Zühre, bize ayrılık düştü.

Zühre bol entâriler, gevşek kuşaklar altında gizlemeye çalıştığı kadınlığı bereketi üzerine el kavuşturmuştu. Boynu incelmış, yüzü süzölmüş, alnı yazısının güçlü vuruşundan bel kemiği çatlar gibi olmuştu. Fakat işte... Şu kerbelâ gününde sıkı sıkı dayandığı bir desteği vardı: Unutmamalı idi ki kendisi ismi anılamayan bir Macar prensesiyle serhatler iftîhârı Hâfız Nûri'nin kızıdır. Yasını belli etmeden ağırbaşlı soyzâde edâsıyla konuştu:

– Ne ola Ağam? Bırakaydın nikâhının halkası öm-

rümün ziyneti olarak boynumda kalaydı. Benim hanımlık dâvam yok. Senin koynuna da kasdetmem. Bu konakta bir câriye gibi ölünce hizmet ederdim. Yeryüzünde seninle ayrı yaşadık, ama karı kocalığımız Tanrı dîvânında geçer olurdu.

Sinan, gözü Zühre'nin gözüne değmesin diye, bakışlarını sağa sola kaydırarak:

– Ben karımdan korkarım, dedi. Zühre, bir erkeğin korkaklığı üzerine almasından, hele hele karıdan korktuğunu düpedüz söylemesinden şaşırılmıştı. Sinan hesâbına utanarak bir zaman önüne baktı kaldı.

– Çiftliklerden birine gönderirdin beni, karın yüzümü bile görmezdi.

– Reâyâ milletinden korkarım, söz olur.

– İstolnî'ye, Estergon'a, Budin'e nereye dilerse gönderirdin. Tek sebepsiz yere karı boşamak vebâlini sırtına almayydın.

– Canım, ne uzatırsın... Tuna serhatlerin bir ucunda öksürsen tiz vakitte öbür ucunda gümbürtüsü duyulur. Ko ki şehirler halkı rivâyetler uydurur, bire bin katar. Şehir halkından büsbütün korkarım.

Zühre, kendi kendine örtbas etmeye uğraştığı bir hakîkatı ilk defa olarak içinden geçirerek yüreği paralana paralana "öyle zâhir, bilirim, sen gazâyâ gitmekten de korkarsın" diye düşündü. Bununla berâber ağanın gösterdiği sebepleri çürütmekten geri kalmıyordu:

– Serhatler olmayıversin. Edirne'ye giderdim, Âsitâne'ye giderdim.

– Zühre! Darı kadar aklın yok mu senin? Edirne, Âsitâne dediğin yerleri hep müftü takımı tutmuştur. ben müftüden korkarım.

Zühre'nin sabrı tükendi, ağasına saygısızca baş kaldırdı:

– Yâ... Sâhi mi? Senin adın Sinan mı? Bu kahraman adını sen ne yüzle taşırsın? Erkek kısmı korkar mı?

Sinan arlanmaya üşendi. Köçek gibi omuz kırarak güldü, salındı:

– Ben böyleyim, gölgemden korkarım. Şimdiye kadar da faydasını gördüm, ziyânını görmedim.

Zühre, ağayı tepeden süzüyordu: "Biraz da Allah'tan korksan nasıl olur?" demek istedi, vazgeçti. Sandığın üzerine eğilerek kat kat kürkleri elden geçirmeye başladı.

Yedi Peçeli'nin birinci peçesini kaldırmış, altında korkaklığı görmüştü.

Sinan, Bosnasaray'a yolculuğa çıkarken Zühre'nin kurtulması yaklaşmıştı. Doğum sırasında konakta bulunamayacağına göre çocuğa ne ad vermek isteyeceğini Advîye Molla, Ağa'dan sordu:

– Ben karışmam, anasının bileceği şey, cevâbını aldı. Zühre, oğlan doğurursa adını Turhan, Veli yâhut Mustafa Durakça koymayı düşünmüş; Ağa'nın çocuğuna sâhip çıkmak istemediğini anlayınca yüreğinden bir kere daha kan gitmişti. Yâ... Demek ki böyle... Ölürüz de birbirimizden geçmeyiz dediği ağası enikonu kopup çözülecek.

Zühre'nin yürek sızısı yanında doğum sancıları bile hafif kaldı. Sessiz sedâsız çırpınıp inci gibi ter dökerek gözünün gönlünün karartısında kaybolan dünyâsına bir erkek evlât getirdi. Abdi Kâhya kundağı kollarında tatarak döşeğe sokulup:

– Kızım Zühre, oğlunun ismi ne olsun? diye sorduğu zaman loğusanın gözlerinde yeni bir ışık belirdi. Ölü ağzı gibi katı bir çizgi içinde kapalı duran dudakları gevşeyip aralanarak ince ince titredi. Nûri... Nûri... Yavrusuna babasının adını veriyordu. Sarı Sipâhîler soyunun kökten salma bir filizi olduğu halde babasız çocuk damgasıyla doğan bahtı kara kuzuyu Tanrı korusun.

Adviye Molla, kundağı her ele aldıkça yeni yeni benzerlikler bulmaya başladı:

– Sinan kestâne elâsıdır; fakat sen Durakça ağamızı bir göreydin! Saçları ham ipek gibi sarı idi. Zâten bunlar soy sop sarışındırlar. Adı üstünde Sarı Sipâhîler. Ay bak, senin civelek oğlana, nasıl da aşnalık göstermeye çabalar...

Konakta usul usul yerleşip ortalığı kollayarak temel tutan Düriye Hanım takımına denmişti ki Hâfız kızı Zühre, Estergon'da şehit düşen bir sipâhî askerinden dul kalmıştır. Müftülüler her ne kadar bir şeyler sezinmek istediye de Şâhinkonak sıkı bastı. Zühre'nin gözünü oymaya imrenen Sündüs'le Nigâr bile dil vermediler.

Bosna dönüşü Sinan Ağa pek üzgün ve küskün göründü. Cepkeni, poturu kuru kemikleri üstünde sallanıyordu. Ayak sürüyerek isteksiz bir yürüyüşü, çatık kaşlar altından illetli bir bakışı vardı. Yüzünün kanlı canlı pişkin rengi de çalığa dönmüştü. Budin'in meşhur yahûdi hekimi Lâzado, Ağa'ya hastalığının safradan ve sevdâdan geldiğini söylemiş, eyâlet merkezinin kaplıcalarını salık vermişti. Sinan hicran olur diye önceleri oğlunun yüzünü görmekten kaçındı ise de sonra dayanamadı; gözünün pınarı nemlenerek oğlunu kucağına aldı, bir lahzacık vurgun bir bakışla seyretti. Yavrusunu bağrında fazla tutarsa bir daha ayrılamamaktan korkar gibi kundağı Adviye Molla'ya geri verdi. Baş başa konuşabilmek için Zühre'yle halvet oldu.

– Senin yüzünden Zeynep Hanım halamla çok atıştık, dedi. Olanı biteni anlatmak zorunda kaldım. Bağır-
dı, çağır-
dı, seni Bosnasaray'a geri istedi. Ben râzı olmadım. Seni burada gözümün önünde ere vereceğim. Halama kalsa sana bir civan seçmek niyetindedir. Gönlüme çok danıştım; gence varmanı içim götürmeyecek. Bosnasaray'dan dâmat getirdim. Sîmâ düşkünü yaşlı bir

kişi; ama yavaş adam. Adı Saraç İsmâil'dir. Ona Seymen Ayağı'ndaki cevizlik bahçelerini, bekçi binâsını bağışlayacağım. Davar, düzen, eşyâ ne lâzımsa veririm. Seni şehit olmuş bir sipâhî askerinin dul karısı diye söyledim. Bu günlerde nikâhınızı kıydıracağım. İşte elimden bu kadar gelir, var gayretimi harcadım.

Sinan karmakarışık kekeleyerek, sesi kâh kısılıp kâh tıkanarak konuşmuştu. Zühre gözlerini iri iri açtı, dondu kaldı. Neden sonra dile gelebildi:

– Ağam, ben kocaya varamam. Bundan geri kim-selere gönül katamam.

– Merâmım, sen ona buna gönül katasın değil ki. Gözümün önünde bulunasın, senin hevesini çelemeyecek çirkin bir erkeğin buyruğu altında yaşayasın. Bu bile bana güç gelir. Ne yapayım, karıdan korkarım, seni konakta tutamam; kıskanırım, uzak illere gönderemem. Saraç İsmâil'e var, olsun bitsin vesselâm.

Zühre, yüzünü avuçları içine almış ağlıyor, ikide bir elini yüzünden çekerek bileklerinden süzülen yaşları yere silkeliyordu:

– Ağam, beni yanında istemezsin, uzağa yollamazsın. Seni rahat bırakmak için ölmek bana sudan ucuz. Ne çâre ki ortada ciğerköşe Nûri'm var. Önüme ne çileler serersen şikâyetsiz derler toplarım, illâ kocaya varamam.

– Seni ere göndermek benim keyfime mi gelir sandın? Sor bana hele gözümde dünyânın fiske kadar şenliği kaldı mı? Sen gönlünün dâvâsıyla kucaktaki çocuğundan başka şey düşünmezsin. Sırtında koskoca bir zeâmet külfeti yok, erkek hâlinden anlamıyorsun. Sancak beyi, eyâlet paşası, kadısı, defterdarı, sipâhîsi reâyâsı cümle cihan benim üzerime salgındır. Düriye Hanım daha şimdiden ensemde boza pişirir. Herkes bana el sunar, çimdik atar, lokma koparır, Zühre, bâri sen beni üzme. Buyruğumu dinle. Görüyorsun ki derdim

başımından aşkın.

Yedi Peçeli'nin bir peçesi daha kalktı, Zühre altında insafsızlığı gördü. Yaşadıkları kadar hep böyle olacaktı: Dünya gâileleri Sinan'ın üstüne yıkılacak, Sinan hep-sine yetmeye çalışacak; fakat kendisi var yüküyle gelip Zühre'ye yaslanacaktı. Dinin, devletin, ordunun hükûmetin, soyun, cemaatin payları vardı, Sinan verecekti. Sağa verecekti sola verecekti. Fakat Zühre'nin karşısına dâima alacaklı olarak dikilecekti. Artık hiç kurumayan kaynaklar gibi durmadan akmak Zühre'nin boynuna borç olacaktı.

Ağasının insafsızlığı Zühre'yi incitmekle berâber "Sen, bâri üzme!" deyişi yüreğinin analık telini oynattı, nikâha rızâsını verdi. Ancak zihnine kızgın şiş gibi saplanan bir hâtıra kaldı: Bosna dönüşü ilk gece, daha Saraç İsmâil sözü ortada yokken Sinan, harama kulak asmadan Zühre'nin koynuna girmiş ve gerdekte bile göstermediği bir aşk ve ateşle şafaklara kadar öpüp sevmeye, elleri arasında ovalayıp okşamaya, yakıp titremeye doyamamıştı. Zühre, kendisini boşayan adamın kaynar kucağında zinâ işlerken yüzü yere düşmekle berâber belki ağam ettiğine pişmandır, belki nikâh tâzeler ümîdiyle kendini kapıp koyuvermişti. Şimdi işin iç yüzünü anlıyordu: Sinan, kadının yabana teslim etmeden evvel bir kere daha dili üstünde eritmek, uzun uzun tatmak istemişti. O gecenin olan biteni Zühre'nin vücûdunu ürpertiyor, göğsünü sızlatıyor, yüzünü pençe pençe kızartıyordu. Kaygısından, utancından acı acı yutkundu, hıçkırdı: "Beni ne çok sevdi sardı idi, halbuki göğsümde yanıp âh ederken siyâset fermânımı cebinde taşıyormuş."

Sinan'ın bu son oyunu Zühre'nin yüreğindeki sayısız hicran düğümlerinin üstüne bir kördüğüm daha vurdu.

Saraç İsmâil, karısını alıp götürmeye gelmiş iç avluda bekliyordu. Dış avlunun mandıra kapısında öteberi yüklü şişhâne hazırdı.

Nikâh günü Macar Feridun Bey çıka gelmiş, Adviye Molla'yla gizliden fis kos geçtikten sonra ikisi birlikte kule odasına çıkıp kible duvarından çekmece dolusu altın ve mücevher sökmüşlerdi. Zühre'nin önünde saydılar. Üç bin çil Gulden altını. Ayrıca ince derilere sarılı inci dizileri, elmaslı dallar, bilezikler, kemerler, bir vezir karısını donatacak kadar mücevher... Zühre, analığı Adviye Molla'nın ağlayıp sızlamasını Feridun Bey'in zorlu öğütlerini dinlemedi; defineyi Sinan'a götürdü. Ne olursa olsun, ağasının konağından gizlice mal kaçırılmazdı. Ayrılış günü ferâcesini, çemberini örtünüp el öpmek vedâlaşmak için Sinan'ın karşısına çıkınca ağayı kızıl bir divâne gibi odada fır döner buldu. Ağa'nın avurdu çökmüş, yüzü ölü rengi bağlamış, gözleri çukura kaçmıştı. Zühre'nin aklına bile uğramayan defineden lâf açtı:

– Emânetini almaya mı geldin?

Zühre şaşkınlıkla hangi emânet diyesi oldu. Sonra hatırladı:

– Kapumu düzmek için senin altınlara el attım. Ben yerli yerimdeyim, gâvur diyârına göçecek değilim. Borcum olsun, sırasıyla öderim. Elmasları dersin, Saraç İsmâil'in kulübesinde takmasan da olur. Delikanlılık çağında anamın ninelerimin ne ziyneti varsa pazara çıkardım. Düriye Hanım'a karşı küçük düşeyim ister misin? Bırak bunları da bizim karı kullansın.

Zühre, Yedi Peçeli'nin bir peçesi daha uçtuğuna şahit oldu, nekesliği gördü:

– Ağam, benim pul düşünecek günüm değil. Al hepsini güle güle harca.

– Doğrusu aranırsa biraz da hakkım var. Hâfız baban bütün gazâ malını Şâhinkonak'a bıraktırdı, ayrı

gayrı gözetmezdi.

Zühre dudak ucuyla gülümseyerek:

– Bu define, gazâ malı değildir. Anamın bana çeyiz verdiği akçedir, diyesi oldu, Sinan'ı gazaba getirmekten korktu. Hoşundu canım... Gazâ malı, ana yâdigârı ne olursa olsun, kimin gözü görüyor ki...

– Bu aralık darda kaldım. Dublonler yardıma iriştı. Gediğimi kapattım.

Anlaşılan; Tanrı, Hâfız Nûri ile kızı Zühre'yi hep Şâhinkonak'ın gediğini kapatsınlar diye yaratmıştı. Zühre, süt vakti yaklaştığı için, kucağında kıpırdamaya başlayan bebesini tarta tarta salladı.

– Tasalanma ağam... Ben akçeyi n'ideyim? Sâyende aç kalmam açıktaki kalmam. Ben, gitmeden önce, senin elini öpmeye gelmiştim.

Sinan, Rûfâî dervişleri gibi civelân urmaktan kalarak Zühre'yi ateşli bakışlarla alazladı. Neredeyse kudurup saldıracak gibi bir duruşu vardı. Zühre, onun kıskançlıkla harap olduğunu sezerek yavaş sesle dedi ki:

– Keşke beni öldürseydin de illere vermeye idin.

Kadının bu sözüne karşı Sinan, evet doğrusu da o olurdu, demek ister gibi birkaç defa başını salladı. Şimdi bahsi müftü baldızına çevirmiş, Zühre'yi iğneliyordu:

– Karım, yeni aya kalmaz, buradadır. Gel, onun eteğini öp. Bir eksiğin olursa söyle; kömürdü zahîreydi, eli açık hâtun, ne istesen ihsan eder.

Zühre cevap vermedi. Gözlerinin içini araştıran Sinan'a sitemle baktı.

– Karım senin gibi güzel değil, ama gene de kıskanırsın değil mi Zühre?

Zühre hâlâ cevap vermiyordu.

– Eh... Kıskansan da yeri. Benimle baş koyduğun yastıklarda şimdi o yatacak. Benimle paylaştığın telli yorganları şimdi o benimle paylaşacak.

Zühre ses çıkarmadı. Oğlunu göğsüne sımsıkı bas-

tırmış, ayna gibi parlayan gözlerini ağaya dikmişti. Böylece ayakta bakıştılar, bakıştılar... Nihâyet Zühre dedi ki:

– Yüreğime üst üste hançerler salarak deşip açığa çıkarmak istediğin nedir? Kanımsa gördün... Acılarımdan daha da derine inmeye davranıyorsun. Merakta kalma ağam, ben sana söylerim. Acılarımdan sonra îmânım gelir. Daha sonra ferâgat, daha sonra tevekkül, daha sonra seyrân.

Sinan bozulur gibi olup gülerek işi şakaya vurmaya yeltendi.

– Karı değil hâzâ müftü. Nereden de bulursun bu sözleri?

– Erginliğin basamaklarını bana hâfız babam belletti: Îman, ferâgat, tevekkül, seyrân. Bir de beşinci basamak var, evliyâlık pâyesi ki, dişi ehline nasip değil, adına "nisyan" derler.

Sinan'ın göğsü sıkışmaya, nefesi darlaşmaya başlamıştı. Kendinden korkarak Zühre'yi çabuk savmak istedi:

– Haydi artık git, kocan iç avluda bekler.

Zühre'nin el öpmek için uzanmasına karşı birdenbire köpürüp taşarak bağırdı:

– Git diyorum Zühre, önümde durma! Git seni gözüm görmesin. Yoksa canıma mı aş eriyorsun?

Zühre tülbentini çenesi üzerine toplayarak kapıya doğruldu.

– Senin kanına aş ermek de ne söz? Asıl sen benim kanıma ekmek doğradın. Ben senin kulun kurbânıyım. Hoşça kal ağam, hoşça kal. Kendini vebalden sakın. Zîra ki hak yerini bulur.

Zühre bir sene evvel, billûr sarayda altın toplarla oynayan pâdişah kızı gibi tâze ve mutlu olarak ayak bastığı Şâhinkonak'tan sırtında bir soluk ferâce, kucağında öksüz yavrusu, yüreğinde hicran ağusu, alnında

şikâyet etmeden zulüm çekenlerin haşmetli nur parıltısıyla çıktı gitti.

Saraç İsmâil yumuşak başlı sessiz bir adamdı. Fakat evliliğin üçüncü gecesinde çileden çıktı. Koynuna aldığı dünya güzeli kadının hakîkatte bir ceset olduğunu anlamıştı. Sırtüstü yatan kapalı gözlerinden yastığa durmadan yaş akıtan bir mumya; belki böylesini de yola getirecek erkekler vardır; fakat Saraç İsmâil o canavarlığı göze alacak yaradılıştaki değildi. Zühre'nin yüzüne tükürdü, döşekten dışarı kakarak

– Defol, bir daha da yanıma yaklaşma! dedi. Donmuş kanı birdenbire damarlarda dönmeye başlayan ve cismine hayat gelen Zühre, köşedeki ip salıncaktan Nûri'yi kaptı, dışarı uçarken Saraç İsmâil'e yalvarıcı bir bakış fırlatarak

– Günahlıyım, bağışla; senin câriyen olayım. dedi.

Cevizlik bahçelerindeki bu bekçi evi topu topu iki oda bir bölme, bir sofa çevriminde idi. Zühre, bezir kandiyle aydınlatılmış sofadan geçerek kapı dibindeki odada yatan Ferhat'ı uyandırdı. Hâfız Nûri'nin azatlısı ihtiyar Ferhat, Şâhinkonak'ta nalbantlık etmekteyken Zühre, Saraç İsmâil'e gittiği gün o da çıkını koltuklamış yeni evlilerin peşisıra cevizliğe gelmiş ve azatlıktan vazgeçtiğini, bundan böyle Hâfız kızının has köleliğine girdiğini söylemişti. Uyku sersemliğiyle neye uğradığını bilmeyen ihtiyar köle, gözlerini ovuşturdu, esnedi, sendeledi. Çözük altın saçları dizlerden aşağı sarkan, gül yüzü kurtuluş sevinciyle parıldayan Zühre'ye baka kaldı. Zühre, kıymetli bir sır söyler gibi basık ve ürpertili sesle konuşuyordu:

– Ferhat, Ferhat!.. Bu odayı bana bırak. Kurtuldum Ferhat. Hamdolsun!

Köle, şiltesinin ucuna yapışıp sofaya çekti. Yükten

öteberi çıkarıp Zühre'nin yerini yaptı, kendisi de sürü çomarı gibi kapının dibine kıvrıldı. Zühre, secdeye varıp, kaynar gözyaşlarıyla şükran duâsını ettikten sonra oğlunu sol tarafına alıp yattı. Sağ tarafına da gönlüyle Sinan Ağa'sını almıştı. Yastıktaki boş yeri elleriyle okşadı ve gülümsedi: "Ey sevdiğim, artık cihan bir araya gelse seni buradan kaldıramaz. Değil Müftü baldızı, hünkâr kıızıyla güvey girsen başın bu yastıkta kalacak. Seni bırakmam, sevdiğim, seni tutuyorum. Öyle sıkı öyle sıkı sarılmışım sana, peri pâdişâhı olsan kucağımdan kurtulamazsın. Gel Sinan'ım kollarını boynuma at. Dünyâda özleyişimin bu gücüne karşı gelecek ne bir engel yaratıldı, ne de bir tılsım."

Nûri'nin kundağını çözdü, altını değiştirdi, emzirmeye koyuldu. Kanındaki ateş sütüyle berâber akıp gitmiş gibi rahatlık ve doyumluk duydu. Sol kolu yavrusunu sararken sağ eli ağasının göğsüne kondu. Tatlı bir kadınlık kurumu ve yumuşak bir buyruk edâsıyla Sinan'a: "Buradasın. Burada kalacaksın." dedi.

Zühre'nin karılığı gibi ev kadınlığı da kof çıktı. Lâpaydı, çorbaydı aklına ne eserse bir şeyler kaynatıp ortaya atıyor, ne tadına baktığı var ne tuzuna. Bâzı sökük dikeyor, bâzı da eline şişleri alıp gûyâ çorap örmeğe yelteniyordu. Evi çekip çeviren Ferhat oldu. Su taşımak, silmek, süpürmek hep onun işi. Zühre'nin ayıbını kapatmak ister gibi fazla bir gayretle duvarları kireçliyor, avluya toprak sıvıyor, beyaz çizgilerle ayırdığı bölmelerde çiçek, nâne, kekik otu yetiştirmeye uğraşıyordu. Demek ki Sipâhi Ağa'nın "tasvir gibi güzel, eşsiz hamarat" diye kadını övüşü hep Saraç İsmâil'i Bosna'dan kaldırıp gâvur diyârını andıran bu serhat bucağına getirmek, Zühre'ye yamamak içinmiş... Hâtunun iç yüzü anlaşılır şey değil, belki hasta belki sapık. Aylak kal-

dıkça işi gücü yanık türküler, gazeller okuyarak ceviz ağaçlarının altında dalgın gezinmek yâhut su kenarında gözünü akışa kaptırıp, dünyâdan habersiz çöküp kalmak. Saraç İsmâil'i gördükçe şarkıyı alçaltıyor, kaçacak köşe arayıp için için yanan hummâlî bir göğüs sesiyle gene okumaya başlıyordu. Mevsim, kiraz vakti olduğu için günler uzamıştı. Akşam yemeğini gün batmadan yiyorlar, karanlık çökerken yatıyorlardı. Bir akşamüstü Saraç İsmâil köşe minderine oturdu, pencereden avluyu seyretti. Ferhat tavuk kümesi kurmakla meşguldü. Gökte yarım ay belirmiş, sular durulmuş, uçmak üzere bulunan batı kızılığı ortalığa gariplik, güzellik, yorgunluk salmıştı. Zühre sofrayı çoktan toplayıp kaldırmıştı. Fakat hâlâ odaya girip çıkıyor, girip çıkıyor... Sanki kaybettiği bir şeyi arıyor, unuttuğu bir işi hatırlamaya çabılıyor. Derken yere kalın bir dokuma serdi, bakır siniyi getirdi, yeni baştan sofraya kurmaya başladı. Saraç İsmâil hiç ağzını açmadı, dur bakalım karının sersemliği daha nerelere varacak? Besmeleyle ekmek dilindi, su testisi, maşrapalar geldi kaşıklar dizildi. Etli pilâv lengeri, yoğurt çanağı ortaya kondu. Zühre leğen, ibriği bile hazırladı. Elinde yağlıkla kocasına karşı varıp yemeğe dâvet etti. Saraç İsmâil dik bakışlarını saplayarak:

– Esrar mı çektin, aklından zorun mu var? Biz bu akşam rızkımızı almadık mı? Daha az evvel bu sofrayı toplayan sen değil miydin? Kendinden geçmişsin besbelli. Yoksa sevdâlı mısın?

Zühre, Saraç'tan sofraya, sofradan Saraç'a perîşan bakışlarla gidip geldikten sonra hatâsı bir türlü kafasına girmezmiş, dili dönemezmiş gibi zorlukla inledi:

– Hoşgör ağam, unuttum.

Kendini yarı bilir, yarı bilmez bir halde siniyi kaldırdı. O gece uyku tutmadı. Ferhat'ı, Nûri'nin yanına bekçi bırakarak pencereden aştı, ay ışığında dere kenar-

rına indi. Sinan'ı görmeyeli 40 günü geçmiş, hasret canına yetmişti. Şâhinkonak'ta düğün dernek kıyâmet kopmuş, Engürüs beyleri pilâv zerdeye kanmış, cirit oyunları, at yarışları, pehlivan güreşleri memlekete velvele salmıştı. Sinan Ağa zengin kariya kavuşmuş, illetli hâline bakmadan sefer aşan Düriye Hanım da âkıbet murâdına ermişti. Zühre, Düriye Hanım'ı kıskanmıyordu. Derdi hasrettendi, gönlü ağasını istiyordu, ölesiye istiyordu. Bu dere kenarında aşağı yukarı gezip suyun mânâlı şıkırtısını; sazların, yaprakların dertli hışırtısını dinledikçe Zühre yanıyor, eriyor, inliyordu. Tepesinden tırnağına kadar üzerinde dolaşan hava Sinan'ın sevdâlı nefesi, okşayan, ezen elleri, sert ve sıcak dudaklarıydı. Kadınıni hiç mi özlemedi; cevizlik bahçelerinin semtine uğradığı görülmüyordu. Zühre gömleğini açarak tatlı beyaz meyvalar gibi sallanan, ele gelmek isteyen göğsünü ayaz serinliğine verdi. Sırma saçları arzudan ısınıyor, yumuşayıp kıvrılıyor, kıvılcımlar saçıyordu. Dem çekerek eşini çağırان kumru gibi şarkı söylemeye koyuldu.

Ey beni şeydâ kılan benden bu istiğnâ nedir

Gözlerine yaş doldu. Yerle, gökle, ağaçla, dereyle konuştu. "Bunca hasret hep benden mi çıkıyor? Yok, hayır, bana bu ateşi salan sizsiniz. Ey toprak, ey dere, ey yaldızlı bulutlar, şimdi siz de bu acıyı benimle beraber taşıyın! Söyleyin benimle birliksiniz değil mi?"

Başını kaldırıp keskin aya niyaz etti: "Bana Sinan'ı gönder, şimdi... Hemen şimdi..."

O gün Sinan Ağa, Advıye Molla'ya Zühre'yi sormuş, eri ile birleşemediğini, karı kocalığın kuru lâfta kaldığını haber almıştı. Ağa'yı görenler, büyü tutmuş sandılar. Avcılarının diri yakaladığı bir ayı yavrusunu azat

etti; koruda ağaç keserken yakalanan iki çingeneyi dayaksız koyverdi. Abdi Kâhya'ya Nemse işi bir altın köstek hediye etti. Güldü söyledi, döndü dolandı. Bir ziller takıp oynamadığı kaldı. Onun son zamanlarda yüzünü asık görmeye, ağzından dirhemle söz işitmeye alışmış olanlar âdeta ürktüler. Sinan Ağa, bu kadar ötüp şakıdığı halde ne kuşlukta, ne de akşamüstü bir şeyler yiyemedi. Gün devrildikten sonra bir bardak yıllanmış erik rakısı çekti, beline kısa bir Venedik yatağını takarak konaktan yalnız çıktı. Dış portalardan burnunu uzatmaya korkan Ağa'nın bu cesâreti neye yorulsa gerek?

Sinan, neye uğradığını kendi de bilmeden kır bayır dolaştı. Cevizlik bahçelerinden ışık sızıntısı göremedi. Canı su kenarı istiyor, ay ışığını çay akıntısında seyretmek, bu derin gece saatinde suların şıkırtısını dinlemek için âdeta içi gidiyordu.

Sazlıdere boyunda yere kapanmış bir cisim gördü. Evvelâ yüreği ağzına geldi, sonra muammâlı bir bilişle yerdeki insanı görmeden tanıyıverdi. Zühre'yi ayağa kaldırdı. İkisinin de dudakları titriyordu. Bir şey konuşamadılar. Yaralı insanlar gibi sızlanarak inlediler.

Adviye Molla'nın başı sapır sapır titredi, kaynağı kurumuş sanılan ihtiyar gözlerinden ufacık yaşlar sızdı, buruşuk katı elleri dizlerini dövdü: "Eyvah bre Zühre'm, eyvah kızanım eyvah!.." Dövünmekle iş bitse, çâre yok Sinan Ağa'dan medet dilemek gerekti. Sinan bir lahza ezildi, büzüldü; fakat can sıkısı maslahata yanaşmadı. Bunlar dişi ehlinin bileceği şeyler, er kişi ne etsin?

İki kadın baş başa verdiler. Gömeç kökünü, süpürge çöpünü denediler, ilaçlar kaynattılar, tabanlara hardal yakısı yapıştırdılar. Nihâyet, tâze kesilmiş tavuğun kanat kemiklerini pamuk ipliğine bağlayıp kullanmak sû-

retiyle Zühre çocuğunu düşürdü. Çok kan kaybetmişti, kırk gün yattı. İhtiyar Ferhat hem eve, hem Saraç İsmâil'e bakıyor; bir yandan da hastanın lâpasına, çorbasına, küçük Nûri'nin bezlerine yetişiyordu. Zerzevat bahçesi, ahırdaki inek, tavuklar, ördekler hep Ferhat'ın üstüne kalmıştı. Zühre'nin şiltesi yanına bir çanak süt, bir testi su bırakıp gözü arkada kalarak dışarıda çalışmaya gidiyordu. Yaz sıcakları dayanılmaz raddeyi bulmuştu. Zühre, nice zamandır hamam görmemiş bitkin vücûdundan, yapış yapış olmuş bakımsız saçlarından azap duyuyor, ağasının insafsızlığını düşündükçe ölümü arzuluyor, sonra mecalsiz eli küçük Nûri'nin kundağını tutarak ölmek için Tanrı'ya yalvarıyordu. Yavrusu için, hatta sevgili ağasını vebalden kurtarmak için yaşaması lâzımdı. Bu kadar ağlayıp inlemek bile doğru değildi. Zühre, gözünden taşan yaşların akmasını önlemek için, başını yastıktan geriye sarkıtıyor duâ ediyordu: "Ağlatma beni, ulu Tanrım! Buna dayan ver, bana derman ver! Ben böyle zâri zâri kendimi yedikçe Sinan ağamı âhım tutmasın. Ağamı koru yâ Rabbi, ettiklerini ona günah yazma. Evlâdımı koru, beni de koru, ermişler hürmetine."

O günlerde Tatar'dan Kalgay Sultan, Nemse için akın etmiş, düşmanın ciğergâhına amansız kılıç koyup ele geçeni çöğerdüp buynunu urmuş, ancak tâze güzelleri sürü sürü yanına katıp geri dönmüştü. Tutsakların çoğu yollarda döküldü kaldı. İnsan pazarı öyle ucuzladı ki otuz kuruşa bir Nemse kızı satılıyordu. Tatar'ın zulmünden kurtulmak için serhatli köylerine kaçan, boğazı tokluğuna gönül rızâsıyla köleliğe giren hristiyanlar oluyordu.

Saraç İsmâil, Zühre'nin hastalığı sırasında eve on dört on beş yaşlarında bir Buğdanlı câriye getirdi ki ne beti kalmıştı ne benzi. Kavruk bir kamış cücüğüne benziyordu. Çıplak vücûdunu kalçalara kadar örten bir

serhatli dolmanı giymiş, kan revan içindeki ayaklarına kirli bez parçaları sarmıştı. Zühre'nin, gönül paslarını nurla çalkalayıp açan bakışı karşısında kızın dili çözüldü. Tek tük Macarca geveleyerek adının Liza olduğunu ta Buğdan sınırlarından beri Tatarların kendisini sürüp dolaştırdıklarını anlattı. Liza yıkandı tarandı. Zühre'nin elbiselerinden bir kat kuşandı, akça pakça bir genç gibi ortaya çıktı. Gün günden ev içinde işe yarar oldu. Zühre'nin biraz tavlanıp ayaklandığı sıralarda câriye dizüstü düşüp ağlayarak Saraç İsmâil'in kendisini koynuna almak istediğini söyledi, özürlük diledi. Zühre kızı okşadı avuttu, kendi eliyle ağanın yanına koyuverdi. Onların her türlü ihtiyaçları tedârikini gördü. Sabah erken sıcak sütlerini ayaklarına götürdü. Saraç'a karşı suçunu ödemek için didindi durdu. Aman Liza beslensin, aman Liza dinlensin...

Adviye Molla bağ bozumundan evvel bir gün cevizlik bahçelerine inmişti. Zühre'nin hastalığı sırasında Sinan kendisini salıvermemiş, Düriye Hanım belki kuşkulanır diye konakta hapsetmişti. Molla kadın, ağaya bağı dolusu attı tuttu:

– Günün birinde kösteği kıracağım, ama bakalım ne zaman? diyordu. Sarı Sipâhîlerin pencikli kölesi olsa bu yaşta bu türlü eziyet revâ değildi. Bugün Zühre'yi dâvete geliyordu: Düriye Hanım, Hâfız kızını nice zamandır görmek dilerdi. Artık kurtuluş yok. Bu günlerde Zühre, Nûri'yi de berâber alarak konağa gelsin, etek öpsün. Sinan Ağa böyle buyurmuştu.

Zühre, yürek ezikliği çeke çeke hazırlandı. Başına ince saç ördürdü. Kendine, sıcaklarda yarım kundak gezdirilen Nûri'ye kına yaktı. Zeynep Hanım armağanı inci saçaklı küpelerle süslendi. Kokular süründü. Azath Ferhat, Nûri'yi terkiye aldı, Zühre de atlandı, Şâhinkonak'a vardılar.

Bir gün evvelden Düriye Hanım'ın dişi tutmuş, ka-

dın can acısından hep yolunmuştu. Okumak, üflemek, yılcık taşları kâr etmedi. Sirke içinde çıra kaynattılar. Az buçuk dindirir gibi oldu, gene azdı. İstolni'den dışçı Arpat Kalfa'yı çağırttılar. Neredeyse ulaşacak, dışı çekecekti.

Düriye Hanım baş sedirde bağdaş kurmuş kıvranıyor, ikide bir gümüş oyma çevrili Venedik aynasına davranarak yüzünün şişini seyrediyordu. Dünyâyı görece gözü yoktu ama o hâlinde bile Zühre'ye keskin baktı, Nûri'nin ay parçası yüzünü hasretli bir bakışla süzerek tuhaf tuhaf göğüs geçirdi. Zerre kadar şüphesi vardıysa o da kalmadı, oğlan tıpkı Sipâhi Ağa'ya benziyordu. Kıskaçlık hançeri Düriye Hanım'ın can evine daldı. Fakat kibirli kadın renk vermedi. Nûri'nin kundağına küçük bir altın ilıştırıp Zühre'ye:

– Başka gün gene gel, diyerek onları savdıktan sonra kendi derdine koyuldu.

Zühre'nin yüreği, yaralı bir kuş gibi çırpınıp atılırdı. Bu konakta yere göğe sığmaz mutluluklar, acılar görmüştü. Onu, gönlünün hem cenneti hem cehennemi olan yere çağırmak insaf değil. Taş olsa dayanmaz. Ne çâre başta kadınlık var, edep hayâ edecek, hâlini belli etmeyecek... Yoksa... Dostların ağlayıp düşmanların güleceği gün işte bugündür.

Câriyeler, Advıye Molla ile Zühre'ye ayrı yemek döşediler. Nûri emzirilirken analık baktı baktı da dedi ki:

– Şaştım Zühre, sen emzikli hâlinde gebe kaldın. Bir de derler ki süt korurmuş.

– Korumadı kadın anam, korumadı Ağama muhabbetim öyle baskın, hasretim öyle aşkın ki değil onunla birleşmek, Hazret-i Meryem gibi onun bir üfleşişinden cismimde yeni hayat uyanası gelir.

– Hicranda mı bilmedin a Zührem? Sana neler etti, sen her suçu bağışladın, ona teslim oldun.

– Hicran dersin anacığım. Bil ki hicrânım dünyâyı

karartıp yıkmaya çıkan kasırgalar, tûfanlar gibi kudurur. Gök kubbesi başımdan uçar, ayağımın altında toprak çekilir, işte rûz-ı kıyâmet derim. Tam o zaman bağrımın orta yerinden bir nur fışkırır, büyür artılaşır coşar, her yeri kaplar. Yıkıkları baştan kurar, çözükləri yeniden bağlar. Bir de bakarım hicrânımın tüketmek üzere olduğu dünyâyı sevgim baştan yaratmıştır.

Adviye Molla, gözlerini silmek için, kuşağında çevre aranıyordu. Zühre ona Nûri'nin bohçasından bir temiz tûlbent uzatarak sözüne devam etti:

– Beni boşamak için divan odasına çağırtdığı gün içime neler geldi bilsen. Dizlerine sarılmak, ayağına yüz sürmek, yalvarmak istedim. Diyecektim ki "Dur ağam etme günahdır. Beni nasıl atmaya kalkarsın ki ben senin damarlarındaki kan, kemiklerindeki iliğim. Dur acele iş görme, ikimiz de mahşerde azap çekeriz." Beni söyletmedi. Her işte olduğu gibi bunda da benden atık davrandı. Ne aman verdi, ne zaman.

Adviye Molla'ya merak olmuştu, Sazlıdere'de Sinan'la Zühre nasıl buluşmuşlar, kim kime haber salmış?

Zühre, boylu boyuna uzatılmış bacakları üzerine Nûri'yi yatırmış, ayaklarıyla çocuğun başını destekleyerek ana vücûdunun icat ettiğı bu tabiî beşikle ciğerköşesini sallıyor uyutuyordu. Anallığın sorgusuna karşı güvenle gülümsedi:

– Haber salan yok. Ben onu cismimle canımla hiç durmaz özlerim. Mehtap gecesi hasretim dağı taşı kükretti. Ay ürperdi, sular kabardı, ağaçların kökü sızladı. Hep bir olduk, çağırdık. Geldi.

– A kızım!.. Neler de söylersin? Sen büyü filân bilmezsin. Dağı taşı işe ne karıştırıyorsun? Yoksa tılsım mı başvurdun?

Yoo... Zühre bu yolda kızıl câhildi. Ne muhabbet nüshası yazardı, ne şirinlik muskası takardı. Pek bilgiç

görünüşüne bakılmasın, o dümdüz, kendi hâlinde, her söze kanacak kadar saf bir kadıncağızdı.

Bacaklarının gergin uzanışından yorulan belini dinlendirmek için elleriyle dösemeye dayanmıştı. Gözünü yavrusunun pembe tomurcuk yüzünden ayırmıyordu. Çocuğun kirpiği oynasa Zühre'nin dudakları hemen öper ve yatıştırır gibi ince ince titreyip toparlanıyordu.

Câriye Nigâr, Düriye Hanım'ın Zühre için konaktan araba koşturduğunu, Ferhat'ın

– Karanlığa kalmayalım, diye telâşlandığını bildirdi, ferâce bohçasını getirdi. Advîye Molla giderayak Zühre'yi kenara çekip Sinan Ağa'dan sakınması için öğütledi, zinâ işlemenin cezâsından dem vurdu.

– Kadın anam, zinâ olduğunu gönlüm almıyor, kafam da almıyor, pîrimden işittim ki Tanrı'nın saydığı nikâh birbirini katıksız özleyen erkekle kadının birleşmesiyle bağlanan halkadır. Koy a ninem... Canımı yakmıya!... Ben kendimi Sinan Ağa'mdan nice esirgerim? O benim olmasa bile ben onunum. Ben yokum gayrik, hepten ona akıp gitmişim. Ama dersen ki o nâdânın nesine, ben de bilmem. Sanırım ki yedi peçesi bir bir kalktıkça dünyânın kötülüğü gazabı üstüme atlayacak; fakat en sonuncu peçenin altından göklerin nûru fişkıracak. Sinan'ım görüldüğü gibi değildir.

Advîye Molla'nın yorgun gözkapakları kızarıyor, acı acı yutkundukça gırtlığındaki yumru inip biniyordu:

– Anası Cangüzel gibi söylenirsin a Zühre'm. Cangüzel de mihnetle göçtü gitti, Sinan'a toz kondurmadı.

Zühre, Nûri'nin kundağını bağrına basarak tuhaf tuhaf gülümsedi:

– Ben de onun anasıyım, onu ana gözüyle görürüm. Hem anası, hem karısı, hem yoldaşı, hem oynaşı. O, bu işi daha anlamadı. Bense ne çabuk kuyunun dibini boyladım. Ama gün gelecek anlayacak.

Aşkla, güvenle ışıldayan güzel yüzüne tülbenti çevreledi. Ne gönül alıcı çalım, ne hoş edâ... Bütün gençliği, güzelliği, kadınlığıyla dikiliyor, dâvâsına ayak basıyordu:

– Anlayacak, anlayacak... Mutlaka.

Düriye Hanım, Zühre'ye enikonu kancayı taktı. Tarhana karılacak, kuskus yuvarlanacak, irmik elenecek, yufka kesilecek, Zühre gelsin! Bulgur çeken câriyelerin başında dursun. Bağ bozumu zamânıdır; pekmezler kaynıyor, Zühre sıra pelteleri döksün, bâdemli cevizli sucukları ipliğe dizesin. Üzüm turşusunu da o bastırsın, kabak reçelini de o kararlasın. Konağın arabası iki üç günde bir ta sabahtan cevizlik bahçelerine dayanıyor. Zühre'yle Nûri'yi de kaldırıyor. Saraç İsmâil evde Liza'yla Ferhat ile yalnız oturuyordu. Zühre, müftü baldızının bir yandan eziyete hakârete, bir yandan küçük Nûri'yi gözü önünde bulundurup karnında taşıdığı çocuğu ona benzetmeye kastettiğini anladı. Bozgun vermedi. Boyun eğdi, çalıştı çabaladı.

Konaktaki işler yetmiyor gibi Düriye Hanım ham ipekleri Zühre'nin başına yığmış

– Tiz bitir, kasıma kalmadan iplikleri isterim, demişti. Kamış kalemlere sarılı ipekleri Zühre bir bir sıraya koyuyor, demir iğ ile incisini, ağaç iğ ile kabasını büküyor, iğler doldukça Zühre arşağı çıkarıyor, ipeği arşına alıyordu. Kozalardan telleri çekip çatallı çubuğa sarıldığı günden beri bu kaçınıcı elden geçiş! İşte bağdaş kurduğu yerde inci gibi terliyor, gözleri kararıyor, göğsü daralıyordu. Bahçeye çıkıp bir nefescik tâze hava alabilse... Nerede ağaç altı seyranları, lokma ekmeğe bile vakti olmuyordu. Sinan Ağa "Aman hanımın sözünden çıkmasın, rahatı gerekse hanımı hoşnut etsin." diye haber yollamıştı. Geceleri bile bezir kandili ışığında ipek-

lerle uğraşüyor, işine mola verir vermez yanı başında serili şilteye devrilip kendinden geçiyordu. Liza yardıma yeltendi, sonra o yavrucak da azılı aş yermesine tutulduğu için bir kenara yığıldı kaldı. Zühre yoruluyordu; ama canı hiç sıkılmıyordu. Her dem ağasıyla berâberdi, uykuda bile. Sinan'ın karısını düşündükçe dudagının ucuyla gülümsemekten kendini alamıyordu. İçin için Düriye Hanım'la şöyle bir hasbıhali oluyordu: "Sen mi onun karısısın gûyâ? Aklınca hükmedersin, Sinan Ağa ile beş aylık evliyim dersin. Bil ki bu beş ay içinde Sinan'la yüz yıl birlikte yaşadım."

Zühre, hasretle hicranla bun alıyor, kâh aşkın zafe-riyle köpük gibi hafifleyip taşıyor, hiç durmadan iplik büküyor, arşına alıyor, çileleri dolduruyordu. Sabırla çile doldurmak mârifeti dervişlerin ve kadınların şânıydı.

Şimdi bu ipekler Şâhinkonak'ın tezgâh odasına gidecek, dokunacak; gömleklik, çarşaflik, yağlıklık, peşkirlik ayrılacak sonra Sündüs bunları top top önüne alacak, Sinan Ağa'ya gömlekler biçip dikecek, yakalarına yenlerine "çifte kıvrıntı" işledikten sonra sandığa bastıracaktı. Sinan gömlekleri giyince Zühre'nin parmakları ağasının tenine değmiş olacaktı. Cangüzel ana, oğlunun teni için ne güzel söylemiş: Gerçekten Sinan, sıcak bir avuçta saklanmış tâze gül yaprağı gibi kokar.

Zühre içinden Sinan'a acıyıverdi: "Ağam ben her nefesimde seni düşündükçe sen benden nasıl kurtulursun? Gönül tutmasına yakalanmaz da n'idersin? Eyvah elimde değil seni koyveremiyorum. Senden nikâh istemem, mal istemem, muhabbet istemem. Çağırmazsan gözüne görünmem. Sana şuncacık ağırlık olmam. İlle velâkin gönlüm son nefese kadar seninle uğraşıp didiştir. Vah ağam, seni zihnimde durmadan evirip çevirmeye kıyamıyorum, ama hükmüm geçmiyor. Kara bahtım rahmine suçumu bağışla, gözümün nûru Sinan'ım."

Zühre yorulmuştu. Arşını elinden bıraktı, bileklerini ovuşturdu. Nûri'nin beşiğiyle kendi yufka şiltesi etrâfında odayı kaplayan ipeklere baktı, çileleri şöyle bir göz hesâbına vurdu: "Dolmuşları ardımda, dolacakları önümde." dedi. Ne kadar da çokmuş... Kolay kolay tükenecek gibi değil.

Yolun ardından tımtıraklı bir nal şakırtısı kopunca Zühre iğyi ipliği bir yana koyuvererek pencereye abandı. Çitin kenarında dizginleri çeken Macar Feridun Bey'di, berâberinde iki arkadaşı, iki de at oğlanı vardı. Nâmahrem erkeklere cevizlik bahçelerini işâret edip onları savdıktan sonra kendisi, yaşından umulmaz bir çeviklikle çiti aştı. Zühre kapıya seğırtmişti. Feridun Bey'in elini öptü:

– Gel bakalım, Hâfız kızı, berhudâr ol. İplik mi büküyorsun? Ne âlâ. Sana eski öğüdümü unutmamışsın zâhir. "Ora et labora" demişler. Ama biraz da atalığı düşünmek yok mu? Ben arayıp sormasam beni yoklamak hatırına gelmez değil mi? Şu bizim kafadarlara sunacak soğuk suyun, ayranın varsa gönderiver.

Zühre, Ferhat'a el çırpı. Kuyudan ayran testisini çıkarmasını, fırındaki tâze pidelere katık; yağ, bal, tulum peyniri hazırlamasını söyledi. Saraç İsmâil keklik avında, Nûri uykudaydı, Liza döşeginde bir deri bir kemik kalmış, yorganı tepesine çekmiş, aş yeriordu. Feridun Bey içeri girmedi, mevsimin son güneşlik havasında bahçede kalmayı gönlü çekti. Arka avluya asma altına gittiler. Macar Feridun yüksekçe bir taş set ucuna ilişip çizmelerini kamçı ile dövmeye, Zühre'yi dikkatli dikkatli süzmeye başladı. Zühre onun, Frenk kılığını andıran siyah elbiseler içinde büsbütün beliren

* Çalış ve duâ et.

heybetli vakarından, pehlivan yapısı kâmetinden, dâvûdî sesinden saygı ürkekliği duyardı.

– Nasılsın Hâfız kızı, iyi misin hoş musun? Bir ekşiğin gediğin var mı? Çelebi bozması Sinan –ona ağa diyemem, sipâhî de diyemem– elinden guldenleri aldı, seni dışarı üfleyiverdi Allahtan bulası! Görüyorum aç değilsin açık değilsin, ama kapıdan çerçi geçer, Yahûdi bezirgân geçer. Kadın kısmının canı çeker de çeker. Al sunu sana hem Nûri'ye amca armağanı.

Macar Feridun Zühre'nin kucağına bir kese attı. Zühre yerinden davranıp utangaç edâ ile tekrardan el öptü:

– Bilirim sen ateşlere yandın. Ama Allah vebâlini üç kişiden soracak: Biri ben, biri Advîye Molla, biri de Zeynep Hanım. Rahmetli baban biz üçümüze hiç değilse on defa sıkı sıkı vasiyet etti; Zühre, Şâhinkonak'a uğratılmasını dedi. Advîye Molla bunamış. Zeynep Hanım'la bense işi gevşek tuttuk. İşte süzdüğümüz yağın tortusu...

Zühre başını eğerek cevap verdi:

– Hâşâ, kimsecikte suç yok alnımıza böyle yazılmış.

Macar Feridun, gam dağıtmak yolunda işe yarayacak hakîmâne sözler söylemeye koyuldu, Yunanlı Epikür'den tutturdu. Zühre öğüt dinlerken bir yandan sıcak pidelerin içine bolca yayık yağı çalıp dürerek amcasına uzatıyordu. Feridun Bey, ayran çanağını dikip "Yâ Rabbi şükür" dedi, bıyıklarını yağlığa sildi, siniyi kenara itti:

– Şâhinkonak'a uğrağın var mı? Ben semtine ayak atmam, bizim melunla gene aram açık. Serhat derdi yüzünden el birliği yapmak zorundayız. Ama... Şeytan görsün yüzünü. Hamza Odabaşı gider gelir, kavil karara bağlanır, sipâhîleri alır gazâyâ götürürüm. Ne dersin Zühre, herifi bir defa bile er meydanına kandıramadım. Be hey domuz! Hiç olmazsa sınıra kadar gel; gel de

gene çeteye girişme. Tek serhat halkı seni at sırtında silâhlı görsün. Korkaklığını yüzüne çaldım, arlanmadı, sırtıttı: "Faydasını gördüm, ziyânını görmedim" dedi. Sen onun ziyânını neden sonra anlarsın. İnsan korka korka fâre huyu bağlar, korku iliklerine işler, kan pıhtılaşır, soy bozulur. Böylesinden elbet yiğit doğmaz, fâre encikleri doğar. Karısı gebeymiş diyorlar?...

Zühre, Şâhinkonak'ı anlattı. Evet, Düriye Hanım gebeydi. Çalımından yanına varılmıyordu. Sinan Ağa'ya gelince, öyle bir huysuz, öyle bir geçimsiz olmuştu ki kapı halkı yaka silkiyordu. Düriye Hanım'ın büyülerine çarpılmış. Advie Molla, Hanım'ı adım adım gözetliyordu: Çevirgil duâsı okutuyormuş, amberiye okutuyormuş, mangala üstü yazılı bakır çiviler gömüyormuş. Ateşe karabiber tâneleri serpip elinde ucu çatallı bir dalla dolanıyormuş.

Sözlerini Advie Molla kendi kulağıyla işitmiş: "Yâ Vedud!.. Yâ Vedud!.. Yeri göğü tutma, Sinan'ı tut!" dermiş. Sinan Ağa bile birkaç defalar büyüleri yakalamış, sihirbaz karılardan medet! diye direk direk bağırmış.

Zühre, Sinan Ağa'ya acıyordu. Daha parmak uzanırken inlemeye başlayan gergin tambura teli gibi hassas adama günah değil mi? Düriye Hanım müftü eniştesinin kudretiyle, parasının hükmüyle, konak hanımı imtiyâzıyla ağaya yükleniyor yetmiyordu, üstelik büyü de yapıp onu divâneye döndürüyordu. Hoş! Düriye Hanımı kınayacak yüz, surat Zühre'de pek yoktu. Zîra kendisi de Sinan'a karşı gözle görülmeyen, elle tutulmayan pek ince bir zulüm işliyordu. Ağayı bir lahza gönlünden çıkaramıyordu. Bir insanın diğer bir insanı bu kadar düşünmesi elbet Yaradan'ın gücüne gider. Böyle sevgi olmaz! Her nefeste Sinan'la uğraşmak, onu örselemek, hırpalamak demekti. Durmadan akan gönül kuvveti, bu da büyü'nün bir türlüsü, belki de en belâlısı değil mi?

Düriye Hanım dünyâda, Zühre mânâda Sinan'a rahat huzur vermiyorlardı. Sündüs'le Nigâr'ın bile aç kediler gibi gözleri ışıldıyordu. Kaç parça olsun garip? Ah ana-cığı mezarından kalkıp bir sopa kapsa; bütün bu gönül kuduzu karıları dağıtsa, Zühre'yi de yerin dibine soksa. Çok sevilmek ne âfettir, erkeğin soluğunu alır, gücünü körletir.

Feridun Bey, Zühre'nin sözünü kesti:

– Maslahatın eri olsa karılar sapır sapır üzerinden dökülür. O zaman gazâdan baş kaldıramayacaktı, karıya cürmü kadar yer verecekti. Karı kısmı erkeği işinde gücünde görürse yakasını koyverir. Kadın kendi umûruna düşer, erkek kendininkine. Böyle ocakta uğur, bereket ürer, çevresinde şan ve şeref biter. Bizim melun, şahbazlar yuvası Şâhinkonak'ı tavuk kümesine döndürdü.

Feridun Bey, yanık bir âh çekerek bahsi serhatler dâvâsına getirdi. Diyordu ki:

– İş çok uzadı. Asker bezdi, Tatar usandı. Eflâk-Buğdan hep kaçamak gözetir. Her sene sefer açmak baş eder mi? Anadolu'dan İstanbul'a, oradan kışlağa, kışlaktan serhatlere varıncaya dek orduda hal kalmıyor. Bizimkiler çömleği kaldırmak için kulpundan kavramadılar. Kara seferleri uzun hem eziyetli olur. Şu bir lokmalık Venedik'i haklayıp körfezi tutaydılar, donanma, askeri de cephâneyi de kolaylıkla taşırdı. Beç'e bir adımda varırdık.

Nûri uyanmış, ağlıyordu. Zühre hayâ edip Feridun Beyin önünde emzirmekten çekindiyse de Feridun Bey ısrarla dayandı:

– Kız sana ayıp değil mi benden kaçınmak? Benim rahmetli Hâfız'dan farkım ne ola? Haydi doyur torunumu, gözüm gönlüm açılsın.

Güzel Zühre'nin yüzü pençe pençe kızararak Nûri'yi bağrına tutuşturuşunu Feridun Bey hayranlıkla sey-

retti, düşüncelere daldı.

– Biliyor musun Zühre, ben Müslüman olduktan üç beş sene sonra kıl kaldı döneklik edeyim. Kafadarım Yanuş Erdeli Ban musallat oldu. Ona kandım, Uyvar'ın Yıldız çevresinde bir savaş sırasında Rakoçi fırkasına katıldım. Türkler yenildi, elimize sayısız tutsak geçti. Hendek içinde kundaklı bir süt kuzusu bulduk. Ağırılık olmasın diye Nemseliler bunu boğup atmak istedi, muhârebedir, bunlar olağan işler. Fakat ben kundağın üzerine kana banılmış parmakla "Mustafa" yazılı olduğunu gördüm. Âhiret kardeşim Mustafa Durakça gözümün önüne geldi. Araya girdim, bırakın bana bağışlayın, dedim. Râzı olmadılar. Vuruştuk. Sübyanı terkime alıp kuzguna kuvvet, kamçıya bereket kaçtım. Yaralarım-dan zırıl zırıl kan gidiyordu. Gece vakti bir Türk palan-kasına ulaştım. Sesim zor çıkıyordu: "Aç bre Dizdar" diye avaz ettim. "Sen kimsin?" dediler. "Açınız, ben Macar Feridun!" cevâbını verdim; kendimden geçtim. Kolumda kundakla attan tekerlenmişim. Bu hikâyeyi kimse bilmez, yalnız rahmetli babana anlatmıştım. İşte bir de sen sırdaş oldun... Zühre, seni İtalyan nakkaşlarının Meryem tasvirlerine benzetiyorum. Güzelsin, cömertsin, gayretlisin, temiz yürekliisin. Her dilden insanla buluştum, tanıştım. Türklerde gördüğüm hâlis insanlık mayasına bir yerde rastlamadım. Türklüğün seçkin nü-mûneleri, siz yıkanmış altın gibisiniz.

Zühre, elinin tersiyle yüzünü kapayarak dedi ki:

– Ay, ay, ay!.. Sus amca, utanırım!.. Senin söylediğin şeyler değilim. Darı kadar akli olmayan, gayretsiz, kararsız bir zavallı dişi ehliyim. Hâfız babam dediğin gibiydi, ille ve lâkin ben nâfileden nâfileyim.

Feridun Bey, güneş ışığına kızıltı sindiğini görerek, ayağa kalktı; cevizlik bahçelerindeki kafadarlarına seslendi. Bu akşam, gün devrilmeden İstolni'ye varmak istiyordu. Sancak beyiyle meşveret kurulacaktı. Eyâlet

merkezinden yeni ulaklar gelmişti. Çit başında iki asker gibi vedâlaştılar.

Feridun Bey:

– Serhatleri Tanrı koruya!

Zühre:

– Âmin Yâ Rabbi!..

Zühre artık Advîye Molla'nın yardımına başvurmadan zorluktan sıyrılmasını öğrenmişti. Gömeç kökünü, kanat kemiğini tecrübeli ebeler kadar ustalıkla kullanıyordu. Bir buçuk senede dört çocuk düşürdü. Sinan'la, yaz olursa geceleri Sazlıdere kenarında, kış olursa Şâhinkonak'ta bir تنها bucakta birleşiyorlardı. Ateş gibi sarmaş dolaş... Bir damlacık şefkat, bir zerrecik merhamet dersen, o yok. Zühre yaralarına merhem saracak tatlı sözü hep bekliyordu. Kıyâmete kadar bekleyecekti. İki cisim ezelden birbirine kaynayıp gitmişti; fakat hani ya canı cana, hatırı hatıra bağlayan dil? Kendi hicrânı şöyle dursun Nûri'nin öksüzlüğüne zâri zâri yeriniyordu. Çocuğa altı ay kınalarını yaktığı vakit âdet üzere babasının kesesine el daldırtmak gerekti. Ortada baba olmayınca... Feridun Bey gene imdâda yetti, kesesi çil altınlarla dolu geldi. Nûri'ye avuçlattılar.

Liza, ölü doğurmuş, kendisi de loğusa döşeginde can vermişti yavrucak. Gâvur köyünden papaz geldi, anayı evlâdı kaldırıp hıristiyan mezarlığına gömdüler. Saraç İsmâil, Zühre, Ferhat bu tâlihsiz garibin yasını hep berâber tuttular. Saraç bir daha câriye almaya özenmedi. Zâten Liza'yı eve getirişi, ele güne karşı şüpheyi kalan erkeklğine bir gösteriş vermek için olmuştu. Şimdi Zühre ile aralarında baba kız âhengi kurulmuş, birbirlerini karşılıklı kollayarak geçinip gidiyorlardı. Zühre ilk zamanlardaki savrukluğunu bırakmış, hamaratlığı ele almış, evini çiçek gibi tutuyor; Saraç'a titiz bir merakla bakıyordu. Dünya gâilesi gündüzleri doldurmaya yeterdi, geceler yanıp tutuşmaya, hasretlik rüyâlarına

kalıyordu. Nûr/i artık paytak paytak yürüyor, çıtı pıtı konuşuyordu. Anasının koynunda yatan oğlana bir hal olmuştu: Ne zaman anası yatakta âh edip iç geçirse Nûri hemen uyanıyor, evvelâ nefesini tutup anasına kulak veriyor; sonra kendi de sessiz sedâsız dudağını bükerek ağlamaya başlıyordu.

Hicran, Zühre'den oğlana siniyor, gözyaşları Zühre'nin göz pınarında birikmeye kalmadan Nûri'nin kırıpkırlarından süzülüyordu. Zühre torba dolusu kuş lokumları, susamlı halkalar, bâdem, ceviz içleri hazır bulundurur; kendi mahzunluğunun Nûri'ye vuruşu gündüze rastlarsa çocuğa yemişler tutuşturur, bezden, yapağıdan, posteki kırıptısından oyuncaklar uydurur verirdi yâhut yavrusunu kucağa alır, sallayıp hoplatacak yapmacık bir şenlikle oyun havası okur, raksederdi.

Haydi haydi

Taktakları kaydi

Lâhuri kuşağı, lâhuri kuşağı

Sağ yana, sol yana kaydi

Öksüzün yası gece vakti taşınca Zühre çıldıracak gibi olurdu. Al Allahım bu derdi içimden, yavrum da bana baka baka dertlenmesin!.. Duâ, niyaz nâfile, Zühre'nin ateşi gün günden artıyordu. İki eli yanına gelmiş gibi âciz kalıp şaşırıldığı gecelerde Nûri'ye avuntu bir kuru lâfcağızı vardı. Oğlanı yanık bağrına çeker, kollarıyla sarar, dudaklarını tüy gibi kâküllere kondurarak "Ağlama, uyu" derdi. Nûri iki yaşını doldurduğu sıralarda bir gece gene Zühre'nin can acısını duyup uyandı. Her zamanki gibi ağlamaya koyulmadı. Yerinde kırırdadı, minicik kınalı elleriyle anasının yüzünü okşadı "Ağlama, uyu" dedi.

Artık âdet oldu, ne zaman ana oğlunda, oğul anasında bir gariplik sezinlese birbirlerine "Ağlama, uyu" derlerdi. Elden başka ne gelir? Horoz öterken kalk,

ocağı tutuştur, su ve süt güğümlerini ateşe koy. Abdest al, namaz kıl, çal eteği beline... Habire, habire... Saraç İsmâil'in şimdi yanaşma kızanları var, rençberliği büyüttü; onlara ekmek, onlara aş. Bir sini unu birden yuğur, üçüncü gün ekmek tükenir. Sil, süpür; biç, dik. Ama sen nicesin onu bilen yok. Lokma edersin doymazsın, açsın, hep açsın, Tanrı'nın bahşettiği rızık gövdeye iniyor; ama sen bir türlü tok doyum olamıyorsun. Üzüm şıraları, bal şerbetleri, bozalar, ayranlar içersin. Sübhânallah! Bağrının yangını niye geçmez? Nîmete küfran ediyorsun Zühre, gel etme eyleme; bak şu yavrunun hâline. Gözünü sana dikmiş "Acep anam mahzun mu?" diye yüzünü araştırır. Eyvah, benim ciğerköşesi kuzucuğum, sen bana ne bakarsın? Bu yaşlı surat ana, sana lâıyk değil. O merhametsiz baba, o da sana lâıyk değil. Ne güzelsin, ne tosunsun, cana yakınsın Nûriciğim. Seni gören şah ve kayser oğulları çatlasa gerek. Saraç İsmâil'in kulübesinde öksüz büyümek sana lâıyk değil. Yamalı hırkacığın, kırpıntı takkeciğın sana lâıyk değil. Gel oğlum, mürüvvetsiz feleğe karşı sen soyzâde cömertliği göster. Hâlini yadırgama, küsünme. Haksızlığı bağışla, unut. Ağlama oğlum, ağlama, uyu.

Nûri anasının boynuna el bağlar, göğsüne sinerdi:

– Ya sen anacığım, ya sen? Bunca zulüm sana revâmı? Baş köşe olmasa bile Şâhınkonak'ta bir âsûde bucak senin hakkın değil miydi? Konağın kalfası câriyesi dîbâlar kuşanır, sen bezlere bürünürsün. Lâıyk değil. Onlar sıcaktan soğuktan, kıtlıktan kasâvetten korunur, el üstünde taşınır. Senin çalışmadan avuçların, tabanların çatlamış. Lâıyk değil. Allah'ın her kuluna kendini kurban edersin, senin zayıf sırtına sıra dağları gibi hicran yığmaya nasıl el varır? Kime ne kötülük ettin ki böyle çekesin? Fakat anacığım, gel sen de soyzâdeliğine pekçe bas. Ver... Ver gitsin. Canını alsınlar senin, kanını alsınlar senin. Sen hep ver. Onlar sana kuru selâm

bile vermesinler. Sen çek hele mihnetini. Ko yaşasın onlar zevk ü safâda. Bu iş böyledir anacığım, bu iş böyledir. Anacığım, sakın ağlama, ağlama uyu.

Şâhinkonak imamı Hâfız Veysel bunaldı. Sipâhî Ağa'nın üç oğlu: Turhan, Veli, Mustafa Durakça doğru dürüst okumuyorlardı. Cılız vücutlu, saz benizli Turhan şöyle böyle gayret gösteriyorduysa da Veli ile Mustafa hâzâ katır çıkmışlardı. Ha bunlara meram anlatmak ha deveye hendek atlatmak... Zühre'nin Nûri'yi dersin, zekâsı yalın kılıç gibi parıldar veledin. Mescit odasına bitişik sınıfa sultânî çalımla bir girişi vardır, gün doğdu sanırsın. Boynundan cüz kesesini çıkarır, hocasının önünde diz bükerek edeple el öper. Hanzâde vakarı, derviş tevâzuu ne âlâ bir araya yoğrulmuş. Sinan Ağa ile Düriye Hanım oğullarının on yedi talebe arasında varlık gösteremediklerine, hele hele Nûri'nin yanında pek sönük kaldıklarına üzülyüyorlar amma Hâfız Veysel neylesin? Yok işte!.. Hergelelerin sepetinde pamuk yok. Veysel Hoca, Nûri'nin ağa oğullarını gölgede bırakmasına için için sevinmiyor değildi. Kendisi zekâdan, bilgiden başka dayanağı olmayan garip bir molla idi; gönlü, şımarık zorba Sipâhizâdelere değil, Nûri'ye akıyordu. Velînîmetler:

– Her sene birinci çıkana armağanlar hazırlarız, bizim oğlanlardan kazanan yok; dâima Zühre'nin Nûri başta gelir. Yoksa iltimas mı edersin? diye homur homur söylendikçe Veysel Hoca ellerini oğuşturur, özürler döker, fakat gizliden gülümser, kendi kendine derdi ki:

– Bana ne sitem edersiniz? Haddinizse eğer, zürriyetinizden zekâyı esirgeyen Yaradan'a küsün. Zorla değil ya... İşte Rabbim nûrunu bir fıkara çocuğunun tepesine dökmüş, onu alnında kudretten tâciyle yaratmış. Her nîmet bir arada olur mu a benim sultanlarım?

Zeâmet sizin, konak sizin, pul sizin, ünvan sizin... Sağlık sağlamlık, yiğitlik kahramanlık, güzellik kibarlık... Bunlar da Nûri'nin. Çekemiyorsanız, fazla şişiniyorsanız ne yapalım; çatlayıverin.

Oğlanları Okmeydanı'na tâlime götüren Hamza Odabaşı da Sinan Ağa ile haremini gazaba getirecek haberler taşıyordu: Ağa oğullarından hayır yok. Ne varsa Nûri'de var. Nûri yerden yaylanıveriyor, eğersiz ata sıçradığı gibi yallah... Koydunsa bul. Değil Sipâhî oğulları, yedi köyün çocukları geride kalıyor. Güreşe tutuşsalar Nûri hepsini kırpıntı bohçası fırlatır gibi sallayıp sallayıp atıveriyor. Yarın öbür gün cirite başlarsa ne olacak? Aman aman... Hamza Odabaşı'nın gülmeden katılası gelir. Nûri akranlarını mızrak ucuyla köstebek şişlercesine havaya kaldıracak bre?... Sinan Ağa celâllenecek, Düriye Hâtun küplere binecek, ne yapalım? Otursunlar da Yaradan'a şikâyetnâme çatsınlar.

Düriye Hanım, kadınlık kıskançlığı gibi analık kıskançlığını da Zühre'nin başında pişiriyor, onu has halayık tutarak sağa sola koşturuyor, karşısında öldüresiye divan durduruyordu. Zühre tınmıyordu hiç. Gönlünde dertle hicran, aşkla ateş mayalanadursun, zafer âvâzesi her şeyin tepesinde dalga vuruyordu. Düriye Hanım'a içinden derdi ki: "Elinden geleni ardına koyma, Sinan'ı benden alamazsın. İşte on sene oldu, uyur uyanık tek bir soluğum yok ki Sinan'la yanak yanağa, ruh rûha yaşamamış olayım. Kuru kalıbı senin yanında durur, seninle yatar kalkar; ama asıl kendisi benim canımın içinde gömülü kaldı. Eyvah ben günah işledim: Sevdiğimi orta yerinden biçtim, koparabildiğim tarafını çektim, aldım. Rûhunu zaptettim onun, kendi rûhuma perçinledim, kâinatın tılsımı geri sökemez. Kıskanma nâfile, aydaş karı; duâ et, senin de, benim de, onun da Hak yardımcımız olsun. Şimdi de can parçası Nûri'm senin gözüne dikendir. Evet, onu ben doğurdum. Dedim

ya sana... Sarı Sipâhîler ikiye biçildi. Namları unvanları, debdebe sâmanları Şâhinkonak'ta kaldı. Pekyürek, güçlü bilek, aydın kafa, güzel yüz, bunlar cevizlik bahçelerine göçtü. Ben benimki ile kanaattemyim. Gel sen de huysuzlanma, nasîbine katlan."

Oğlanların sünnet düğünü Zühre'nin on senelik çilesini toptan ödeyen bir gün oldu. Daha düğünden evvel atlı muhâfız alayıyla Bosnasaray'dan gelen Zeynep Hanım, kenevir bezi elbiseler giyen, cevizlik kulübesinde oturan Zühre'nin hâlini görünce Sinan Ağa'ya lânet okumuş; Düriye Hanım'a da rumuzla acı acı dokundurmuş, hemen o saat maslahata el koymuştu. Hâfız Nûri'nin kızı Zühre, Şâhinkonak'taki düğüne bu kılıkla mı gidecek? Tövbeler olsun. Sakın kimse Zeynep Hanım'ın üstüne varmasın, şu mürüvvetsiz ocakta bir sahana el banmadan tersyüzü Bosna serhatlerine döner, Sinan Ağa'yı Rum ellerinde rezil rüsvâ ederdi. Serhatler gözbebeği, Şâhinkonak, iftihârı, Hâfız Nûri'nin kızı, Zeynep Hanım'ın dâyeler, hocalarla nazlı büyüttüğü âhîret kızı Zühre bu mu, bu reâyâ karısı kılıklı, acemi câriye tutumlu garip mi? Tuu!.. Tuu!.. Sizin şânınıza, şerefimize! İnsâniyet mi dedin, mürüvvet mi dedin. Sementinize uğramamış yâhu! Zeynep Hanım Zühre'yi hamamda kendi câriyelerine yıkattı, ıtırşâhiler, zambak yağlarıyla ovdurdu. Saçlarını altın telli inci dizileriyle ördürdü. Sandığından çıkardığı en güzel pembe atlas şalvarı, sırmalı cepkeni kuşattı. Zühre'yi Atlı Beyzâdeler hânedanının meşhur elmas takımlarıyla donattı; Düriye Hanım'a nisbet baş sedire, kendi yanına oturttu. Üç gün düğün dernek oldu. İstolni'den sancak beyi, kadı; civardan zeâmet beyi, ağalar hep dâvetli gelmişlerdi. Macar Feridun Bey de Zühre'nin hatırı için bu defalık küskünlüğü bıraktı, düğüne vardı. Davullar güm-

bürdüyor, ziller çırpınıyor, borular, nakkâreler gürlüyordu. Tuna havaları, serhat türküleri, Macar köçekçeleri ovalarda çınladı. Sünnet edilecek on yedi oğlanın süslü kerevetleri büyük divan odasında hazırlanmıştı.

Kesilmeden önce çocuklar hepsi atlanarak, Mehter takımını öne katıp alayla Cangüzel Çeşmesi'ne kadar gidip geldiler. Dönüşte iç avluda el öpme merâsimi yapıldı. Sinan Ağa şadırvanın üzerine bir sayvan çattırmış, dört bir etrâfına oymalarla süslü ağaç kerevetler dizdirmişti. Baş misâfirler, yumuşak ipek şiltelerle bezenmiş kerevetlerde gölgede oturuyor; kahve, tütün içiyorlardı. Kadınlar harem bölüğünün pencerelerinden merâsimi seyretmekte idiler. Büyük oğlan Turhan el operken Sinan Ağa âdet üzere bağışlama yaptı:

– Berhudâr ol oğlum, sana Kuzgun Otlığı çiftliğini bağışladım.

Arkadan Veli ile Mustafa Durakça omuz omuza yanaştılar.

– Siz ikiz doğdunuz. Malınız da öyle olsun. Size İkizçobanlar Çiftliği'ni bağışladım.

Sıra Nûri'ye gelmişti. Sinan Ağa, harem bölüğüne doğru ürkek bir bakış kaydırarak:

– Oğlum Nûri, sana on tane koyun bağışladım, dedi.

Macar Feridun Bey, erkâna aykırı olarak yerinden fırlamış, bağırıyordu:

– Nûri oğlum, sana Kemeni korusunu bağışladım, sana av köşkümü, çiftliğimi, bağlarımı... Sana bütün malımı bağışladım. Zâten çok zamandan niyet ederdim, seni kendime mîrasçı ilân ediyorum.

Sancak beyim, kadı efendim, siz hepiniz Muhammed ümmeti işitin, bilin, yeryüzünde menkul, gayri menkul neyim varsa hepsini bugünden böyle âhîret oğlum Nûri'ye bağışladım.

Harem penceresinden bir âvâze koptu. Zeynep Hanım, kaç göçe aldırış etmeksizin aşağı sarkmıştı:

– Şâhinkonak mâlikânesinde babadan kalma ne hissem varsa Nûri'ye bağışladım. Nûri'ye beş yüz duka altını, bir mücevherli kemer, bir kütle inci bağışladım. Tez elden hücceti hazırlansın!

Son senelerde dalak hastalığı çeken, yarı ayakta, yarı yatalak yaşayan Saraç İsmâil büyüklerin kurulduğu şadırvanın yanına sokulmaya cesâret edememiş, dış avluya açılan portalar yanından olan biteni seyrediyordu. Feridun Bey'le Zeynep Hanım'ın Şâhinkonaklılara meydan okuyuşu üzerine yürek buldu, ortaya geldi:

– Bu fakirin yarım buçuk dünyâlığı zâten Nûri'nindir. Öz evlâdım olsa bu kadar sevemezdim. Onu bir çırpıda zengin ettiniz, daha ne kaldı? Nûri'ye üvey babalık hakkımı helâl ediyorum. Ona bugünden son nefesime kadar beş vakit namazımda hayır duâmı adıyorum.

Cemaat coştı. Hazır bulunan beyler, ağalar hediyelerini daha evvelden göndermişlerdi. Fakat şimdi hepsi aşka gelerek kimi sırtından kürkünü, kimi parmağından yüzüğünü, kuşağından kesesini çekip bağışlıyordu. Herkesi birden kapıveren bir sarhoşluk havası esmişti. Abdi Kâhya'ya, Çâker Ağa'ya varınca bağışlayan bağışlayana. Zeynep Hanım'ın omuz başında duran Zühre'nin evvelâ yüreği kabarmış, kâmeti yücelmiş, yüzü bembeyaz kesilmişti. Öteki pencereye dayanan Düriye Hanım'ın perîşan hâlini gördü, irkildi. Oğlu hesâbına duyduğu can dayanmaz iftihadan sonra Sinan Ağa'yı düşünerek kaygılandı.

– Ay ay ay!.. Ne yapıyor bunlar? Feridun Bey amca, Zeynep Hanım hala!.. Ay, vazgeçin kurban olayım! Nûri'yi sevindireyim derken babasının yüzünü yere geçirmek revâ mı?

El öpme sırası bekleyen diğer çocuklar ikişer ikişer tabur bağladıkları kestâne altında unutulmuşlardı. Sinan'ın ikizleri Veli ile Mustafa, şadırvan başında kal-

mişlar, kötülük saçan gözlerle etrâfa bakınıyorlardı. Büyükleri Turhan, babasının eteğine vararak ricâda bulundu:

– Ağa babam, izin verirsen Nûri kardaşıma benim de bir armağanım olsun.

Büyük oğlunun civanmerdâne ortaya çıkışını görek bozgunu, şaşkınlığı silkelemeye çabalayan Sinan Ağa "Olsun!" dedi. Turhan, Nûri'ye cins bir tay bağışladı. O zaman Sinan Ağa, üzerinden büyük bir ağırlık gitmiş gibi hamle ederek yerinden fırladı:

– Oğlum Nûri, sana ne armağan sunulsa yeridir. Sancağımızda parmakla gösterilen kusursuz bir çocuksun. Dilerim Allah'tan benim oğlanlar da sana benzesin. İşte bir çırpıda mâmur oluverdin. Hediye edilmedik ne kaldı acaba? Sana en değerli malımı, ceddimiz Hersekzâde Büyük Turhan Bey'in kılıcını bağışladım oğlum.

Ertesi sabah, erkek konuklar savulduktan sonra harem halkı divan odasına dolarak kerevetlerdeki atlas kavuklu, mücevher nazarlıklı sünnet çocuklarını seyretti. Sinan Ağa, Zühre'ye gizli söz fıslamak yolunu buldu:

– Dünkü olanlara ne dersin? Bizim oğlanı bir tahta çıkarmadıkları kaldı. Hiç ben onu on koyunla savar mıydım? Düriye'den korktum, yoksa... Hala Hanım'la, Gâvur amcanın cafcaflarına bir yol kızdım ama sonradan yüreğim yağ bal bağladı. Bir gün de bizim Düriye nemrudunun borusu ötmeyiversin... Asıl sözüm bu değil. Ayın on dördünde Sazlıdere'ye niye gelmedin vefâsız? Seni şafaklara kadar bekledim. Son zamanlarda pek durgun duruyorsun Zühre. Söyle bu soğukluk neden, bende gönlün kalmadı mı artık?

Zühre, Nûri'nin kerevetini korkuyla gözetleyerek dedi ki:

– Ağam, toprakta çürüyecek kemiklerimden bile senin aşkının, senin hasretinin sızıltısı yayılır. Fakat sen... Ben... Biz artık haramdan vazgeçelim. Zinâdan korkmadım, analığımdan arlanmadım, Saraç İsmâil'den çekinmedim. İlle ve lâkin oğlumdan utanırım. Yavaş yavaş aklı ermeye başladı. Senin adın anıldıkça gözlerinde ayrıksı bir ışıltı belirliyor. Benden artık elini çek, ağam sultânım.

Sinan, Zühre'nin, elmaslı tepelikten dökülen pembe duvağına, telli pullu sırma saçlarına, sevdâ ile mahmurlaşan mâvi gözlerine baktı.

– Bana naz etme Zühre, tâkatim kalmadı. Mehtap falan bekleyemeyeceğim. İkinci namazı vakti kule odasına çık. Sakın bir aksilik edeyim deme. Ceddin hakkı için konağı ateşe veririm...

Düğünden bir ay sonra Nûri, Sinan Ağa'nın huzûruna vararak, Koca Turhan Bey'in kılıcını geri verdi.

– Dün anamla İstolni'ye gittik, Sarı Sipâhîler Türbesi'ni ziyâret ettik. Anam bu mübârek kılıç yüzünden hep tasalanır durur. Türbede içine karar doğdu. Anam buyurdu ki dede bergüzârı, hânedan kapısından dışarı çıkamaz. Koca Turhan Bey'in adını kim taşırsa kılıcını da o taşır. Bu silâh oğlunuz küçük Turhan Bey'in belinde gerek.

Sinan Ağa çocuğun erce çalımını, aydın güzelliğini seyrederken gözleri buğulandı:

– Ne zarar oğlum? Sen de bu hânedânın bir filizi sayılırsın. Al götür silâhını. Aslında bu kılıç Yavuz Selim Han'ın armağanıdır. Sayısız gazâlar gördü. Senin elinde bir kere daha ak ve berrak olsun.

Nûri ayakta duruyor, altın kın içindeki kılıcı gergin kolları üzerinde târifsiz bir ihtiramla taşıyordu.

– Üzerinde bir âyet yazılıdır, okudun mu oğlum?

Yüzü ağrılaştan, kaşları hafifçe çatılan Nûri âyeti ezbere okudu: "Yâ eyyühellezîne âmenû..."

– Mânâsını bilir misin?

– Evet, Veysel Hoca'ya sordum: "Ey îman edenler, size Hak yolunda savaşın dendiği zaman neden ağrılaşıp..."

Nûri, âyetin mânâsını bellediği kadar anlattı. Sinan Ağa ile çocuğun dâvâsı uzunca sürdü; nihâyet keskin bir buyruk karşısında oğlan, kendine kalan dedeler kılıcını üç defa öpüp başına koyduktan sonra konaktan çıktı gitti.

Sünnet düğününün ertesi baharına kadar Nûri'nin malları toparlandı; senede, hüccete bağlandı. Vasîsi Macar Feridun Bey işleri güzelce çekip çevirdi. Kuzu zamânı cevizlik halkı Feridun Bey'in av köşküne konuk vardı. Ecelini yakın gören Saraç İsmâil, gözünü kapamadan önce cevizlikteki kulübeyi yıktırıp yerine düzgün bir ev yaptırmak, Zühre'yle oğlanı rahat yerleştirmek istemişti. Feridun Bey, Macar ili uğrundaki savaşın sonunu karanlık görüyor, köşkte Zühre'yle dertleşiyordu:

– Rahmetli Hâfız baban bundan yirmi beş yıl evvel söylemişti, bizi inandıramadı. Meğer ne kadar ileriye bilir adammış. Budin Paşası'yla gene meşveret kurduk. Tökeli İmre de hazır bulundu. Onlar içlerine şüphe kondurmuyor. Fakat ben... Bastığımız yeri pek kaypak görürüm. Belki gün gelecek bu diyardan nâmımız, şânımız silinecek; ancak toprak altında kemiklerimizle mezar taşlarımız kalacak. Türk'ün yapısıdır diye ola ki imâretlerimizi bile ortadan kaldıralar. Zühre, beni dinlersen şimdilik ev yaptırmaktan vazgeç. Öteki toprakları, binâları da satalım, malımızı yükte hafif tutalım. Kendim için söylemiyorum. Ben bu bucakta yaşar ölürüm. Ama sen... Hem Nûri oğlan, ola ki siz iç illere göçesiniz...

Kır sakallı kahraman, yüzünü buruşturarak ağrılı

dizini ovdu:

– Son Ciğerdelen gazâsı bizde tâkat komadı, dedi. Gönül diler ki şu belâlı Tuna dirseğini kılıcımla oyup yeryüzünden çıkarayım. Yumrucuk palanka için kırk yıldır çekilen cenk ü cefâ Kartaca savaşını da geçti. Dünya böyle kanlı didişmeyi görmedi, görmeyecek. Ne yaman... Adıyla anılmış... Türk milletinin Ciğerdeleni!

Kaygılı düşünceler çöküntüsü altında bir zaman dizini ovdu durdu:

– Hangi millet hangi insan vardır ki defterinde bir "Ciğerdelen" yazılı olmasın. Ben tam otuz sene hicrânını çektim. Tanrı neden sonra yüreğime unutuş bağışlayış şifâsını damlattı. Tam otuz sene "Kanlı Kahpe" çağırdığım Begânoğlu'na bugün "Begânoğlu zavallısı" derim. Çifte iğneli vicdan oltasında ikimiz de ömrümüz boyunca çırpındık. Âkıbet ben ipi koyuverdim. Düşmanım –yoksa dostum mu artık bende bilmem; belki de otuz sene onun kanına susamış gibi yaşarken hep onu sevmiştim– evet, gönlümde gedikli konuk oturan Begânoğlu zavallısı, ben oltayı koyuverince kırk güne kalmadı öldü. Şimdi geçmiş zamânı düşünürüm de bir kafadar kahpeliği uğruna ömrümü kararttığıma yerinir gibi olurum. Ama bil ki, böyle hayıflanmak hatâdır; zîra ben hayâtımın destânını işte bu Begânoğlu Ciğerdelen'ime borçluyum. Taptığım eller ciğerimi delmeseydi ben yüksek mertebeme eremezdim, rahatlık içinde gevşeyip gidecektim.

Zühre, amcasını boynu bükük dinliyordu. Feridun Bey ona üstü kapalı bir lâf sordu ki, "Sen hâlâ kendi Ciğerdelen'inden kurtulamadın mı?" mânâsına gelirdi. Ne gezer? Yıllar geçtikçe gönül çemberi büsbütün sıkışyordu. Üstelik şimdi oğlanın derdi de alıp yürümüştü. Nûri, geçmişini nereden biliyorsa biliyor, babasına içli bir kin güdüyordu. Sinan Ağa, Saraç İsmâil'den fütursuz cevizliğe gelip gittikçe oğlanın rengi değişiyor. Anasını

sipâhiyle bir lahza yalnız bırakmıyor, meydan okuma edâsıyla aralarına dikiliyor. Ağanın önünde değnek yontmak, ağaç parçası oymak gibi bahânelerle hep bıçakla oynuyor. Artık o zâlimin insâfa gelip ana oğlu kendi hallerine bırakması gerekmez mi?

Zühre îтираflarını türlü utangaçlık kalıplarına dökerek atalığına sunduktan sonra gene çekine çekine Sultân-ı aşka olan ahdinden bahis açtı:

– Gün olur derim ki: İşte yıllar yılı var Sipâhi Ağa'nın bir aydın tarafını görmedim, hep kötülük, korkaklık, kahpelik... Bâzı sabahlar gözümü açarken hasret çerağını benden evvel uyanmış bulurum. Kendime lânet ederim, gönlümle dalaşırım:

"Dokuz canlı canavar, sen daha gebermedin mi?" Haydi, sevdiğimin değersizliğini durmadan zihnime kakayım da bir âlâ nefret gelsin; davranır gibi olurum. Fakat Ağa'nın temelden kötü olduğuna bir türlü kendimi inandıramam. Tepemde Sultân-ı aşkın nefesi eser, kulaklarımda efsunlu nağmeler çınlar. Bana der ki: "Zühre, Zühre, dur ne yapıyorsun? Muhabbet bir tekne hamur mu ki içine dilediğin mayayı salasın? Hani bana son nefese kadar kulluk edecektin?" Sarhoş oldum sanırım, benim amcam. Can evimden bir alevdir boylanır, eskisinden beter. Bak gör ki benim kurtuluşum Allah'a kalmış.

Feridun Bey; çarpılası, Allahtan bulası! gibi sözlerle Sinan Ağa'ya atıp tuttuktan sonra gene cevizlikteki ev üzerine konuşmaya başladılar. Eh, hadi canım oluver-sin!.. Bu ölümlü dünyâda pek de ince eleyip sık dokumaya gelmez. Şöyle tam Zühre'nin gönlüne göre bir ev; şahnişli, hayatlı, Nemseli hânesi gibi sivri çatılı...

Saraç İsmâil'in son günlerinde Zühre yemedi, içmedi. Gözlerine uyku haram oldu. Fazla yorulunca ba-

şını hastanın ayakları yanına koyarak iç geçirdiği olur, uyanınca yorganı göz yaşlarıyla ıslanmış bulurdu. Zühre, Saraç İsmâil için böyle yandı, yas tuttu. Gölge gibi sessiz adam evde meğer ne çok yer tutuyormuş... Ev, o olmayınca boşluktan çın çın öter gibi gelir. On üç sene hiç incinmeden, yüksünmeden bir arada hayat... Dile kolay... Bu geçimli merhametli Müslüman'ın değil ayaklarında ağlamak, Zühre onun kabrinde çimenler bitesi gözyaşı dökse yeridir.

Feridun Bey, azatlı Ferhat, on üçünü dolduran Nûri, Zühre'nin etrâfını alıp yatıştırmaya uğraştılar. Hele Nûri... Anacığı garipseмесin diye âdeta ev erkeğı çalışmında geziyor, Zühre'yi yedekler ve korur gibi dolaşıyor. Can parçasının gözü anasının üstünden hiç eksik olmaz.

Senesine Bosnasaray'a Zeynep Hanım'ın kızı Can-güzel'in düğününe dâvet edildiler. Düriye Hanım hasta yatıyordu. Korktuğuna uğramıştı: Çapraşık bir doğumdan sonra sakat kalınca erkeğine meydan bırakmak gerekmişti. Sinan Ağa artık müftülülerden çekinecek değildi, müftü azledileli hanidir. Zâten hazretin gözdelik zamânında da Sinan dileğı gibi post kapamamış, gönül murâdınca huzurda kaftan giymeyi boşuna özleyip beklemişti. Düriye Hanım, Şâhinkonak'a bol bol mal getirdi; ama Sinan Ağa şimdi o kadar zengindir ki şâha, sultâna minnet etmez. Fırsatı ganîmet bilerek Düriye Hanım'a dul Zühre'den lâf açtı. El karısı getirmedense hazır konağın yabancısı değil, başı önünde uysal bir bîçâre, onu nikâhlamak sevap olur.

Aman efendim, aman!.. Sen misin söyleyen? Düriye Hanım öldü, öldü, dirildi. Kısacası şu: Sinan kimi gönlü çekerse alsın, Düriye'nin üstüne çiftler çiftler ortaklar, dileğince odalıklar getirsin. Zühre olmasın da kim olursa olsun. Hâtun kahırdan eridi, ağayı söylediğine söyleyeceğine pişman etti.

Adviye Molla bu patırdıyı anlatırken Zühre acı acı başını sallıyor:

– Bilirim, diyordu. Ağam herkese pes der, her dâvâ-da kenara siner. Celâllenmesi anca bana karşıdır. Gocunmasın karşı komasın diye kara sinekten çekinir; fakat beni ezer, kırar hem su gibi harcar.

Sinan Ağa, Şâhinkonak câriyelerinden Sündüs'ü odalık edindi. Zeynep Hanım'ın kızı Cangüzel gelin olacaktı. Şâhinkonaklılar, Bosnasaray yolculuğuna hep berâber çıktılar. Oğlu; sezer, içlenir, arlanır korkusuyla Zühre çoktandır Sinan'dan kaçındığı için Ağa yolculuk ve düğün sırasında öç aldı, Zühre'nin gözü önünde Sündüs'e görülmedik cilveler yaptı. Çekmediği bir kiskançlık ateşi kalmıştı, garibin. Şimdi bu belâya da çattı. Bosnasaray'da Atlı Beyzâdeler'in Venedik âvizeleriyle süslü, Ceneviz kadifeleriyle döşeli sarayında Zühre hep illetli divâneler gibi dolandı durdu. Düğün mü var, dernek mi var kimin gözü görüyor? Şenlikten kaçıp köşe bucak saklanarak kırk parça olmuş gönlünü secdeye atıyordu. Bu ne tükenmez ateş, ne devâsız tutkunlukmuş meğer... Zühre'ye kendi kendinden tiksinti geldi. Yüreğindeki sevdâ yüküyle toprağa ağırlık veriyor, dudaklarından uçan kızgın solukla havayı zehirliyordu. Tanrı'nın güzel dünyâsındaki yerini hak etmiyordu. Senelerden beri yediğinin içtiğinin, oturup kalktığının farkına varmadan yaşamıştı. Hep Sinan'ı yaşamıştı. Terâzi böyle bir taraflı yüklenir de niye hâlâ kırılmaz?

Zühre eski mürşidi Kamber Hoca'yı çağırttı. Ötede cemaat, cümbüş kıyâmetle düğün kutlarken Zühre, ihtiyar şeyhinin dizi dibinde tasavvufa daldı. İhlâs için ecelle pençeleşircesine çırpındığı bugünlerde Zühre bir rüyâ gördü:

Cevizlikteki yeni evin bahçesinde bir asma çubuğu, yarım ay biçiminde, havada duruyor. Bir ucu toprağa dalmış, öteki ucu toprak üstünde yatan tepeden tırnağa

kundaklı bir insan vücûduna gömülmüş. Hilâl biçimi asma çubuğunun orta yerinden bir körpe ağaç bitiyor, semâya kadar uzayıp gidiyor. Zühre'nin karşısında uçuk benizli, kır karışık kumral sakallı bir derviş duruyor, Sarı Saltuk Sultan'mış. Zühre'ye diyordu ki:

– Biliyor musun bu ne ağacıdır?

– Evet pîrim, buna idrâk ağacı derler.

– Güzel dedin. Şu asma çubuğu, bak bir ucu toprağa, bir ucu kundaklı cisme dalmış, bana bunu da anlatır mısın?

– Bâbüstüne pîrim! Bir taraftan toprak yakınlığı, yâni dünya bilgisi, öbür taraftan "Ölmeden evvel öl!" Tanrı buyruğuyla işâret edilen mârifet, bu ikisi birleşince idrak ağacı ürer.

Sarı Saltuk Sultan başını salladı:

– Zühre senin kırk deve yükü akçen olsa bir nefes ömre değişir misin?

– Değişmem pîrim. Mukaddes hayâta Kârun malı bile bedel değil.

– Peki Zühre, sana deseler ki kırk deve yükü akçene karşılık sana bir soluk değil de yirmi sene ömür bırakacağız, senin gözünde pazarlık değişir mi?

Zühre kısaca düşünmeye varıp şöyle cevap verdi:

– Yok hayır, baba sultânım. Ha bir soluk ömür ha yirmi yıl ömür, hepsi bir...

– Neden Zühre, neden?

– Zîra ömrün mânâsı Yaradan'a olan bağlantıyı duymaktır. Biz bunu yirmi yılda bileceğimiz kadar tek bir solukta da bilebiliriz. Yeter ki; var yürekten Tanrı adını analım.

Sarı Saltuk Sultan kâmetini doğrultarak Zühre'ye doğru bir adım attı, gülümsedi:

– Pekâlâ Zühre, mâdemki bunu biliyorsun; neden ona göre amel etmiyorsun? Tanrı'yı duymaktan daha yüksek ulaşak yoktur. Bu hakîkate eren için dünya

mihneti ne demek ola? Ferah yaşa Zühre, ferah yaşa. Gönül aynası zaman zaman paslansa bile Allah! de. Üzerine üfleyiver, bak nasıl ak pak olur.

Zühre rüyâsına şaştı. Hakikat âleminde kendisine bu çeşit sorgular sorulsa asla cevâbını veremezdi. Fakat rüyâda imtihanı geçmişti işte. Tuna boyuna dönmek için hurçları bağlarken Zühre kendini hafif ve rahat buldu. Gözünü ileriye dikti. Çorak illerde sefer aşan kavruk yürekli yolcu, uzaktan pınar çağlayışı duy-muştu.

Pınara ulaşmak, billûr sularını yüze göze çalmak sandığı kadar kolay değilmiş. İki sene daha, kâh tuzağa düşerek kâh sıyrılış yolu bularak Sinan'ın elinde didiklendi.

Bir yaz sabahı Nûri birkaç yanaşmayla berâber atlandı, o günlük yiyeceklerini heybeye doldurup mâden ocaklarını hasta yatan Abdi Kâhya yerine teftişlemeye gitti. Zühre kendini gene gariplik, korku, özleyiş gibi karmakarışık duygulara kaptırmıştı. Eve yeni aldığı küçük bir Sırlı câriyeye gergef işi göstererek oyalandı. Biliyordu ki Sinan Ağa, Nûri'yi mâden ocaklarına mahsus savmıştır. Ne yapar eder bugün cevizliğe gelir.

Kuşluk vakti tarladan dönen kızanlar fırınlanmış kaz palazı, hoşmerim gibi besleyici nîmetlerle yemeklendikleri halde Zühre ağzına lokma koymadı. Sırlı çanak içinde biraz vişne hoşafı getirtti, pencereye geçip baktığı yeri görmeden kırlara, bayırlara karşı oturdu, çanağa dalgın dalgın has ekmek doğramaya başladı. Tam o sırada Sinan Ağa çıkageldi.

Atını ağaca bağlatmayıp ahıra çektişi-ne bakılırsa niyeti geç vakitlere kadar kalmaktı. Zühre'nin hoşafına yadırgar gibi göz attıktan sonra sitem etti. Hepsi bu mu Zühre'nin yediği yiyeceği? Yâsemin dalı gibi vücut hiç,

bir kaşık hoşafı ile gelişir mi? Ağa, kuşağının arasından çektiği çevreyle terini kuruturken söyleniyordu:

– Birinize meram anlatamadım gitti. Düriye oldum olası kafasının dikine gider. Şimdi oğlanlar da itaat etmez oldu. Baş güvendiğim Turhan bir niyazdır tutturmuş, ille Ciğerdelen'e gönüllü muhafız gideceğim der. Ama, onu ayartan Nûri oğlan değilse ekmeğimi gâvur kapısında dileneyim. Veletleri önüme aldım, öğütledim. Ciğerdelen muhafızlığı onlara kalmamış. Çocuk şakası değil bu, ortalık kötü kötü kaynaşıyor. Köprülüoğlu hasta, Beç seferi için vasiyette bulunmuş. Merzifonlu, mühürü bir hele boynuna geçirsin; sen gör bak, buraları nasıl Allah Allaha kalkar. Niyetim hepinizi Belgrat'a, yâhut Bosnasaray'a savmaktır. Ana baba gününde sizi kılıç ağzında bırakamam.

Zühre, ince halkalarla çevrili mahmur gözlerini ayağa dikmiş konuşmuyordu:

– Nen var Zühre? Gene bir hoşsun. İşte seni sık sık göresim geliyor. Dayanamıyorum, ayağına varıyorum. Kendini o kadar ağır alıyorsun ki kalbim kırılıyor.

Zühre geçmişî deşti. Leyleğin yavrusunu yuvadan atışı gibi konaktan dışarı sürüldüğü, zorla Saraç'a verildiğini, sonra zinâyâ sürüklendiğini, mâsum yavrularının bir bir kanına girmeye mecbur kaldığını; Düriye Hanım'ın eziyetleri, Sündüs'ün nisbetlerini sıra sıra saydı döktü. Hicranla geçen civanlık çağının yanık mer-siyesini şöyle bir sorguya bağladı:

– Niçin, neden? Neden hep beni horladın, yüreğimi dağladın?

Sinan'ın yüzünde tutukluk azâbı düğümleniyor, gözleri yaş gölgeleriyle kararıyordu. Zühre'yi yatıştırarak sözü bulup söyleyemedi. Senelerden beri beklenen o ihlâs sesini en zorlu gönül kementleri bile sır kumkuması perili adamdan çekip çıkaramayacaktı. Ağa, dilinin tutukluğunu elinin oynaklığıyla ödemek ister gibi

Zühre'yi okşamaya davrandı. Ne ettiyse yumuşatamadı. Dertli kadın silkinip kayıyor, Sinan'a sorduğu ahret suallerini döne döne tekrarlıyordu:

– Ağam sana hakkımı helâl etmem, söyle. Cismim, canım pek hastadır. Ecelin tepemde kanat çırttığını duyarım. Bu dertle ölürsem sana hicran olmaz mı? Ağam, gün gelir gönlünde pişmanlık tûfan gibi çağlar, vicdan azâbın İsrâfil sûru gibi kıyâmeti bildirir. Sarılacak etek, kapanacak ayak ararsın. Ama benim rüzgârlara sinmiş hicranlı âhımdan başka nişânemi bulamazsın. Taşla, katı kerpiçle ördüğün şefkat kaynağına bir sevgi külüngü indir, senin ve benim hayat sularımız bırak bir arada çağlasın. Yaralarımı onar, iş iştenden geçmeden. Söyle neden beni hep yerden yere vurdun? "Lem yüs'el an mâyef'al" olan yalnız ulu Yaradandır. Sana şimdi açık cevap okunaklı hesap düşer.

Sinan, kırılgan ve bezgin, boynunu büktü. Derinden iç geçirdi.

– Erkeğin çok okumuşu, kadı olur; kadının çok okumuşu cadı olur, dedi.

Zühre'nin hasis bir dâvâcı gibi dikilip ayak basması ağayı titretti. Ömrü boyunca herkesi kollamış, insanlar arasındaki alışveriş bağlantısını göz önünde tutarak hesaplı yürümüş, yalnız anası Cangüzel'e bir de Zühre'ye karşı kendini doludizgin kapıp koyuvermişti. Her nazı, her kahrı "Peki benim canım, oh ne âlâ aslanım!" diye kumrular gibi dem çekerek tatlıya gömen o muhabbet deryâsı ananın, şimdi kemikleri çürümüştür. Zühre'yi dersen işte gör, direniyor; hesap soruyor. Ağa, sırtında ürperti duydu. İhtiyarlar gibi başı titredi, yüzünde çöküntü izleri belirdi. Şakaklarındaki kır teller sanki birdenbire artmış, göz çevresi kırışıkları katmerlenmişti. İçinden geçeni Zühre'nin de okuması gerekirmişçesine "Ana gibi yâr olmaz, Bağdat gibi diyâr olmaz." dedi. Ense kökü sapır sapır sallanarak kapıya doğruldu. Eli-

ni, öptürmek için Zühre'ye uzatmadı. Baltaya gelmiş bir ağacın devrilmek üzere yan yatışı hâline girmişti. Zühre onun tâ on altı sene evvelki ayrılık gününden beri sakatlanmış bulunduğunu, hep üzgün ve eksik, yarım solukla yaşadığını anladı. Sultân-ı aşkın çiçek tarlaları üzerinden topkeşan arabaları geçirmek elbet cezâsız kalmaz. O ulu sultan der ki: "Beni inkâr mı ediyorsun? Pekâlâ, işte gidiyorum. Ömrünün sonuna kadar bensiz kal!"

Gönlünden dışarı zerre sızdırmayan kapalı adam, artık hürmetsiz ellerle harîmi kurcalanmış, en gizli hazînesi yağmalanmış bir garipti. Bulanık gözleri çetrefil mânâlı bir bakışla Zühre'nin saçlarında karar kıldı. Sinan Ağa kapı eşiğinde sıkıla çekine bir küçük söz daha söyledi:

– Çok çektim Zühre'm, dedi; at sırtında başı eğik, elde dizginler gevşek, cenkte yenilmiş yiğit yasıyla gözden silindi. Onun tepeler ardında kayboluşunu Zühre pencereden seyretti, sonra sedire çöktü; kendi kendiyile söyleşmeye vararak, taş kalıp olduğu yerde dondu kaldı. Gönlüne vicdan azâbının kara yılanı saldırdı, başına sersemlik bastı. Düşünüyordu: Sinan Ağa'm ne çekti acaba? Kimin elinden çekti?

Demir kapılar birdenbire ardına savruldu, Zühre korkunç, güzel bir diyar gördü: Sinan Ağa denilen öldürücü bilmecenin anahtarını, anası Cangüzel'de aramak lâzımdı. Bu hakikat arada bir Zühre'nin yüreğine hafif hafif dokunup geçtiği halde nasıl olmuştu da tamâmını kavramamıştı? Sinan'ın hep yaptığı ettiği, o ana yâdigârı dipsiz bucaksız sevginin ışığında aydınlanmıyor mu? Sinan, hayâta gözünü açtığı gün, düşünenin aklına ziyan veren gümrah hazîneye ellerini daldırmış, harcamış, hep harcamış; tüketemeyince zulüm isteği derecelerini bulan bir hırçınlıkla Cangüzel'i öldüresiye israf etmişti. Anasının ölümünden sonra bir buçuk sene

hasta döşeginde gitmiş gelmiş, nihâyet iyi olmuş; eğlence âlemine sığınmış, kendini kurtarmıştı. Fakat Zühre'nin aşkıyla berâber Cangüzel'in rûhu geri geldi. Sinan, kurumuş sandığı kaynağın yeniden çağlayışını duyunca çocukluğunun gaddar, ziyankâr müsrifliğine düşmüştü. Sevgi onun için başka türlü olamazdı, zihnine tâ ne zamandan beri böylece nakşedilmişti: Aşk demek hesapsız kitapsız almak, sorgu suale uğramadan hep almak demektir. Aşkın son basamağına, ölesiye sevip hep vermek mertebesine Zühre, Cangüzel ana gibi ulaşamamıştı. Sultân-ı aşka on altı sene hizmet ettikten sonra bugün bayrak açmıştı... Saçına ak düşünceye kadar anaya hasretlik çeken garip Sinan'ım benim... İşte noksan gönlüm, akılsız başımla sana ikinci öksüzlük ağusunu içirdim.

Zühre, ağanın sedir kenarına bıraktığı küçük bir çıkını açtı, Şâhinkonak'ta üretilen "Benlicenan" adlı ıtır cinsi bir çiçekten koparılmış budaklar gördü. Bunları saksıya daldırmak için Sinan'dan istemişti. Bak!.. unutmamış, getirmiş. Yaprakları ovuşturup kokluyor, içinden yana yana söyleniyordu:

– Hay gidi hay!.. Demek böyle hâ?... Hay gidi hay!..

Düşünceler çığ gibi yuvarlandıkça azmanlaşıyordu. Çeken yalnız Sinan mıydı ya? Zühre kendi neler çekmişti? Ama işte sırası gelmişken nefsiyle hesaplaşsın, ne yüzden böyle zâri zâri inledi durdu?

İbretle başını sallıyor, kendini cezâdan esirgemi-yordu. "Neden olacaktı" dedi. Saygısız hayâsız teces-süsünden zâhir. Hem tecessüs hem kibir. İşim gücüm hep onun yedi peçesini kaldırmak; iç yüzünü, eksikliği-ni görmektir. Kala kala tek bir peçesi kaldı, onu da sıyrısam belki aptallığını, hiçliğini hattâ... Dahası var... Deliliğini açığa çıkaracağım. Son nikâbını ona bağlıyo-

rum, keşke elimden gelse de açtıklarımı da açmamış olsam. Hem ona hem kendime acımayı artık öğrendim ama neden sonra. Nur içinde yatasın, babacığım, ne olurdu bana Muhiddîn-i Arabî okutacağına bir kadının en yüksek ilmi, peçelere dokunmamak olduğunu öğretirdin. Analığım Advîye Molla'nın masalında gizlenmiş ibreti de işte ancak otuz sene sonra anlıyorum.

Gücüm yetse, yeryüzünde yaşayan bütün kadınlara dağlanmış yüreğimin feryadını duyurabilsem: Dinleyin beni ey Tanrının yükü ağır, gücü kıt kulları! Evvelâ siz analar, hey analar analar, ayağınızı denk alın! Diktiğiniz kabaklar karılarda patlıyor. Hatır kırmak, can yakmak, yürekdeşmek... Oğullarınız bunu sizde dener, karılarında olgunluğa erdirir, öyle değil mi? Zinhar evlâtlarınızı zâlimlik derecesine vardıracak kadar sevip şîrâzeden çıkartmayın. Sonra siz ey kızlar, kadınlar!.. Billûr sarayda, dünyânın çirkin meşakkatlerinden uzak, altın toplanlarla oynarken, günü gelir yolunuz dışarı düşer, ere gider olursunuz. Erkeğinizin özlenip okşanan sevgilisi kalmak isterseniz ona itaat edeceksiniz, onu deşip kusurlarını görmeye kalmayacaksınız, alargadan tapınacaksınız. Yedi peçesine el sürmeyeceksiniz mümkünse yedi tâne de siz üstüne koyun. Aksi hareket ederseniz, nikâbın altından onun kat kat kusurları belir-dikçe o, mâbudluk mihrâbından yuvarlanır. Mâbûdunuz olmaktan kaldığı gün artık ne o size er olur, ne de siz ona karı... O zaman dünyâyı baştan başa dolanıp derde devâ aramak gerek. Yedi iklimin ilmini yutsanız felek çarkı dönüşünü değiştirecek yararlıklar göstermeniz çâresi yoktur. Masal der ki: "Yerini sihirbazların bildiği bir hamamın göbek taşı altındaki şişede Yedi Peçeli'nin yangınını dindirecek şîfâ bulunur, bu ilâcı onun göbeğine damlatmak ister." Mânâsı şudur, zavallı kadınlar: Pişmanlık ve hasret çeke çeke âkıbet süzülür, pîr ü pâk olursunuz. İşte o zaman, mihnetinizin son

derinliğinde, ihlâs yolunu öğrenirsiniz. Yedi peçeliyi anasına bağlı olduğu yerinden, göbeğinden, tedâvi etmek lâzımdır. Değil mi ki onu size erkeklik edebileceği mâbud tahtından yıktınız, şimdi artık onunla berâber kalmak için tek bir çâre vardır; her kusûru bağışlayan, her çirkinliği güzellik gibi gören bir ana olmak.

Elde ovuşturdukça odayı güzel ve buruk kokusuyla dolduran "Benlicenan" budaklarının üstüne Zühre'nin gözlerinden yaşlar damladı: Bu çiçekleri hemen bu akşam uçlarından biraz dişleyip besmeleyle toprağa daldırmalı, yarına kalırsa belki ölürler.

Evet... ne diyordu, Yedi Peçeli, nikaplarını koparan kadının önünde alev alev yanıyor; bundan böyle onu ana şefkatiyle merhemleyip bağıra basmak gerektir.

Erkek kadri bilir bir sevgili. Zühre böyle olamamıştı.

Hiçbir şeyi kınamayan bir ana. Zühre böyle de olamamıştı.

Ne kalıyor geriye? Sinan Ağa'nın söylediği: "Erkeğin çok okumuşu, kadı olur; kadının çok okumuşu, cadı olur." Hürmet ve hayâda kusur eden, kocanın iç yüzünü didik didikdeşmeden rahat bulamayan, kendi aklını beğenmiş, çok bilmiş bir cadı...

Yedi Peçeli; kadınların tanımadığı, bilmediği ayrı ve üstün bir âlemde yaşayan bir kahramandır. Kadınlar onun değişik hayâtına akıl erdiremedikleri için ona "Perrili, karışık, yedi peçeli" derler. O, yedi senede bir defa sultan ablasının deniz kıyısındaki harem sarayına hatırsormaya gelir. Kadınlar dünyâsına ayak basması öyle nâdir bir vakadır ki bahçede en seyrek açan nazlı gül fidanı çiçeklenerek kahramanın gelişini müjdeler. Abla sultan her ziyârette Yedi Peçeli'ye dünyânın ikrâmını gösterir, en dildar câriyesini onun koynuna verir; fakat

onu bir türlü sarayda alakoyamaz. Yedi Peçeli bir gece kalır ve gider. Ayağını bağlayabilmek için yüreğine aşk ateşini salmak gerek. Hasret çeke çeke açıkgözlülüğe erişen kadınlar kahramanda aşkı uyandırmak yolunu öğrenirler. Hoşlandırmak, acındırmak, düşündürmek. Öyle pâdişah kıızıydı, yok hâkan kardeşiymiş, böyle şeyler Yedi Peçeli'nin kulağına girmez. Kahraman İskender'in kızını, bir pula satın almaz. Eşi olacak kızı, bir cârîye diye karşısına çıkarırlar. Nazlı, güzel bir kız; çocukça savrukluğu, pervâsız cüretkârlığa hep kabahat işleyen, hırpalanan, hor tutulan, gene de ortalığa meydan okuyan hem zavallı hem gergin bir kız. İşte Yedi Peçeli bu pusuya düşer, sevdâlanır, evlenir.

Baş başa verip üstün dünya kahramanını miskin ev hayâtına nasıl bağlayabileceklerini keşfeden kadınlara alt tarafı için de yâni Yedi Peçeli'yi devamlı alakoymak ilmi için de tedbir gerektir. Gönül katmak, teslim olmak güç değil, asıl kadınlık mârifeti bundan ötede kendini gösterebilir...

Zühre'm, ne yazık bilemedin ki eşinin karşısında her erkek bir Yedi Peçeli, bir kahramandır! Ashında Sinan Ağa misilli cenk kaçağı, bir korkak, para canlısı bir nâdan olsa bile. Onu herkes, olduğu gibi görsündü. Fakat sen... Değil mi ki aşkın bin dallı mücevherle bezenmiş, yedi renkli tılsımla boyanmış mukaddes yorganı sizi ikinizi bir araya kapadı... Sen onu dâima mâbûdun ve kahramanın tanıyacaktın. Zavallılığını bulmak, ekşiğini açığa vurmak sana düşmezdi. Sana düşen —onun kadını kalmak istersen eğer— tapınmak, boyun eğmek, gölgesi gibi ayağına yapışmaktır.

Yan şimdi yanabildiğin kadar.

Ana oğul ilk defa kapıştılar. Nûri, dedeler kılıcını kuşanıp Feridun Bey'in buyruğundaki sipâhîlere katıl-

mak Ciğerdelen'i korumak istiyordu.

– A, benim can parçası oğlum, yaşın küçüktür. Biraz daha geliş, tâlim gör. Okmeydanındaki akranlarıyla güreş değil bu... Elde fitilli tüfekte siper ardından kah-pece cana kıyan fendi çok nâmert düşmanla savaşıyor. Gazâdan bol ne var? Hele bir kaç yıl geçsin. Feridun Bey atalık şimdilik rızâ vermiyor. Sinan Ağa da bu işten hoşnut kalmaz.

Nûri öfkeyle baş kaldırdı:

– Sinan Ağa da kim oluyormuş?

– Velînîmetimiz (Zühre'nin sesi, kırık dökük ser-pildi) senin baban demektir.

Çocuk titriyor, renkten renge giriyordu.

– Ko ki öz babam olsun, cürmü kadar yer yakar. Bu boya gelinceye dek ondan sevgi bekledim, vermedi. Beni bir karış tarla, üç beş koyunla şavdı. Değerbilirlik, anlayış bekledim. İstedim ki beni soyzâdelik, yiğitlik yoluna uğurlasın. O beni kayırmaya, serhatlerden uzak iç illere göndermeye kalktı. Sinan Ağa eksik olsun. Ben öksüz değilim. Hâfız Nûri dedemden tut da Osman Gâzi'ye kadar cümle koç kahramanlar hepsi benim babamdır. Anacığım bana onun lâfını etme.

Üç gün sonra Şâhinkonak'tan Turhan'la, Zühre'nin Nûri; Hemcanım ve Tellidoru adlı küheylânları aşırı-rak kaçırmışlardı. Sağa sola arayıcılar koşturuldu, ele geçmediler. Yakalanmamak için Feridun Bey'in bayra-ğından kaçınmışlar, Seksar askerine gönüllü girmişler-di. Bu defa Ciğerdelen'i kuşatan düşmanın püskürtül-mesi kırk gün sürdü. İstolni sancak bölükleriyle geri dönen Turhan; Nûri'nin gazâda düştüğünü, şehitlikte gömüldüğünü haber verdi. Nûri'den bergüzar dedeler kılıcı şimdi Turhan'ın belindeydi.

Zühre iki sene can çekişti ölemedi. Ferhat, tüy yu-mağı vücûdu kâh bahçe güneşine kâh sıcak döşeğe taşı-yarak, besi kabul etmeyen mîdeyi damla damla sütle

barıştıracak onu yaşattı. Yoklamaya gelen Feridun Bey'e Zühre diyordu ki:

– Ben Ciğerdelen'i bilirim sanırdım, meğerse hep varoşlarında dolaşıp durmuşum. O kanlı güzeli, kuyu diplerine, mahzen köşelerine kadar görebilmek için "Mihnet Tepesi"*'ne çıkmak gerekmiş. Nûri'mi kurban verdikten sonra alnıma damga vuruldu. Şimdi ben de katıksız Ciğerdelenli oldum.

Elini koynuna daldırıp küçük bir En'am çıkarıyor. Tanrı sözü çıplak göğsüne yapışık durmadıkça uyuyamadığını, nefes bile alamadığını anlatıyordu. Bâzen Sinan Ağa da cevizliğe uğruyordu. Yüreği ezelî bir tılsımla bağlı adam Zühre'ye destek olamadı, ihlâs getirecek yumuşak sözler diline gelmedi bir türlü. Zâten Zühre'nin o taraftan beklediği bir şey yoktu artık, Sinan'ı bîcârecik bir evlât parçası görmeye alışmıştı. Rüyâlarında Sinan'ı, Nûri'yi birbirine karıştırıyordu. Kendisi genç, güzel, süslü, şenlikli bir anne olurdu. Gözleri pırıl pırıl, yanakları al al. Yüzünde düzgünü, gözünde sürmesi; göğsünde, gerdanında ıtırşâhî kokusu. Kulaklarında elmas salkımları sallanır, bileğinde, saçında mücevherler ışıldardı. İpekli kuşakları, oyalı çemberleri elvan elvan yanardı. Zühre, ellerini ileri uzatarak kendisi geri geri yürür, yüreğinin en tatlı ötüşüyle şakırdı: "Gel benim canım... Hani benim kuzumanım... Kimmiş ayol kurbişim... Koş annene cancağızım. Tay tay tay..." Güzeli yüzlü oğlancık paytak ayakları üzerinde tartınarak Zühre'ye doğru elleri havada yürür, nihâyet şakrak bir sevinç çılgılığıyla annenin kucağına atılırdı. Zühre rüyâda oğlanın yüzünü pek seçemez; onu hem Nûri'ye hem Sinan'a benzetirdi.

Ölümle dirim arasında böylece geçen iki seneden sonra Zühre dünya yüzüne tekrar çıktığı zaman, yeni

* Kânûnî Süleyman'ın karargâh kurduğu tepe.

doğmuş çocuk gibi mâsum ve tasasız bulundu. Hicrânı yenmiş, âdeta erginliğe yüz tutmuştu. Evini düzeltti, yeni döşedi. Bahçeye el koydu. Öyle bir koyuş ki bahçe, orta yerde güllü fiskiyesi; öbek öbek karanfiller, latinler, haseki küpeleri, benlicenanlarla cennete döndü. Zühre kuşları çağırdı, hepsi üşüştüler. Saka, ispinoz, sarıasma, iskete, kırlangıç, kumru. Nazlı bülbülü de dadandırdı; cıvıltıdan geçilmiyordu. Zühre'nin saçları vakitsiz ağarmış fakat kına tutmamıştı. Yarı ak yarı kızıl, parlak gümüş akçeye katılmış çil altın serpintisi gibi ışıldayan saçları ve yüzlerce kuşları yüzünden reâyâ milleti ona Kuşlu Nine adını taktı. Ellerinden bereket akıyordu. Süründüğü, dokunduğu şeylere hayat aşladı. Hastalara hekimlik, kadınlara ebelik, köylünün hayvanlarına baytarlık... Zühre her işi başarıyordu. Ona hayır duâ istemeye, nefesiyle okunmaya, öğüt danışmaya geliyorlardı. Müslümanlar "Bir evliyâ kızıdır, ermiştir, Sarı Saltuk neslindendir." diye üstüne titriyorlar; hıristiyanlar Türklerin alakoyduğu bir azîze, Santa Barbara'nın tekrar doğmuşu gözüyle bakıyorlardı.

Ceviz ağaçlarının altına hasır serdirip bahçesinin seyrânında dinlenmek istediği bir ilk yaz günü Zühre'ye çok ziyâretçi geldi. İlk önce, tâ Kumran'dan yolculuk etmiş bir Macar hâkimin karısıyla görüştü. Saltanatlı zengin soyzâde bir kâfir bânûsu idi, bu. Kocasına muhabbetinden, kendi kısırlığından, kısırlığı yüzünden erinin bir köylü kızıyla yattığından, kızın gebe kaldığından yandı yakıldı; Zühre'den medet diledi. Zühre dedi ki:

– Kısırlığın çâresi yok, meğer Allah'tan ola. Kocan mutlaka döl almak isterse bırak hâline. Yalnız şunu bil ki, erkek kendini, sulbünden gelen evlâda aktarmadığı da olur. Öz çocuğudur, bakarsın ki hâzâ yabancı. Sen bir evlâtlık oğlan al, kocanın en harîm, en mukaddes düşüncesi neyse çocuğu o terbiyede büyüt. Zîra cins bir

erkek her şeyi bağışlar, illâ kendisinden kadına aktarılmış Tanrı kıvılcımının heder olmasını affedemez. Kocandaki Tanrı kıvılcımı hangi mânâda toplanıyorsa sen –mâdemki kendi tarlan verimsizdir– o muazzez tohumu yabancı toprakta üret. Sana döktüğü yaratıcı bereketin yemişini öyle veya böyle dürüp ona sunmazsan ondan muhabbet bekleme.

Azametli hâkim karısı anladı. Ağladı. Zühre'nin elini öpmeye davrandı. Onun arabası savulmadan hıristiyan bir köylü kız geldi, şipşirin, tâze, yosma. Evlenecekti, kendisini iki kişi isteyen vardı. Kız bir tânesine gönül bağlamış, ona gitmek dilerdi. Fakat bu, dik başlı sert bir erkekti, kızı korkutuyordu. Bileği güçlü, gözü açık, sözü sayılır, hem de ganî yürekli. İyi hoş amma pek kıskanç, titiz. Bunun karısı olmak, baskısı altında bal mumu hâline gelmek demektir. Diğer delikanlı yavaş başlı, geçimli idi; kızı el üstünde taşıyacak, rahata gömecekti. Gelgelelim kızın onda gönlü yok. Ne yapsın şimdi? Hangisini yavuklu alsın?

Zühre kızın yumuk ellerini okşadı:

– Gönlüne danış, yavrum. Hayatta mânâlar bulmak, kadınlığın derinliğine inmek, seçkin döl yetiştirmek dilersen seni korkutan ere git. Yok eğer yücelerde gözün yoksa, şöyle yan gelip rahat kalmak istersen yumuşak huylu ere ikrar ver.

Kız fıkırdayarak salına salına çıktı. Arkasından bir sipâhî askerinin karısı başvurdu. Kocasının tutukluluktan, muhabbetli sözleri kısırgadığından şikâyet gösterdi. Zühre gülümsüyordu:

– Öylesi vardır ki yüreği yanar, dağlar gibi kaynar; seni o kadar çok, o kadar harîminde sever ki dili dönmeyebilir. Varsın içinde tutsun... Daha iyi. Kadın dediğin erkeğinin bir bakışında, sesinin perdesinde, tek nefesinde aşkı görebilir. Kocanın üstüne varma.

Daha sonra İstolni'den yüksek rütbeli bir devlet

adamı geldi, Zühre'ye mahrem şeyler sordu. Koca adam utancından yerlere geçiyordu. Başı son derece sıkılmış olmasaydı bir kadının önünde böyle açılıp saçılmaya kendinde yürek bulamazdı. Zühre, edeple el kavuşturmuş önüne bakıyor, ziyâretçisi mahcup düşmesin diye yüzüne göz kaldırmıyordu. Bey'e böyle bir cevap verdi:

– Sen beyim, esrarlı derinliklerden fışkıran hayat suyunun yolunu değiştirmeye kalkmışsın. Diyorsun ki ille bu noktada kaynama, benim münâsip gördüğüm şu noktada kayna. Bunlar el değmez mukaddes işlerdir, hepsinde Tanrı cilvesi vardır. Buna çâre yok beyim. Sen pınarı çağıladığı yerde ör kapat; elbette o nazlı gider görünmez olur, kim bilir ne zaman ve nerelerde bir daha toprağı delecektir... Bu senin hâline Sultân-ı aşkın intikamı derler.

Daha bir kaç gelen giden oldu. İkinci vakti bahçe boşaldı. Yorgun Zühre hasırın üzerine yatarak uykuya vardı. Rüyâda Sultân-ı aşkı gördü. Nur yapısı kanatlarını oynatarak, ardınca akçiçekler sererek Zühre'ye doğru süzülüyordu. Bunca yıllar Zühre'nin rûhuna şifâ sunmuş âhenkli sesi neyler, rûbablar gibi nağme salmaktaydı:

– Zühre! Ey benim öz kulum, has yoldaşım Zühre! Azat ol azat...

Sultân-ı aşk daha bir kaç kere: "Azat ol Zühre, azat ol Zühre..." diye seslendikten sonra iyice yaklaştı. Saâdet hamurundan yoğrulmuş kollarını Zühre'nin boynuna attı, cennet kokulu mübârek dudaklarını kadının alnına değdirdi. İkisi iç içe geçer, bir arada erir gibi oldular.

– Azat ol Zühre! Nice yıllar seni bağrımda süzdüm, eledim. Al işte öpüşüm icâzetindir. Çık, tahtına otur. Dünyâlar durdukça hükmün sürsün. Zîra ben senin alnına ölmez güzelliğin, kadınlığın şah çelengini doladım.

Zühre ürpererek uyandı, kendini yedi ışıklı bir sa-

bun köpüğü gibi havalanacak sandı. Mutlu bir bakışla bahçesini, evini okşadı. Gülümsüyor: "Artık ölümün yakın!" diyordu.

Merzifonlu daha Zomon'dan kalkmadan Beç seferi rivâyetiyle serhatler çalkandı. Sinan Ağa çoktan tası tarağı toplatmış, ilk işârette harem halkını, heybeler dolusu altınları, kıymetli halı, kumaş, silâhları, ovalar kaplayan sürüleri Bosnasaray'a kaçırmıştı. Cılız vücûduna bakmadan, Ciğerdelen'de görülmüş mihnetlerden yılmadan hâlâ serhatlerde kalıp gazâ etmekte direnen Turhan'ı pek zorlukla gönderdi. Mâden ocaklarını, değirmenleri tâtil etti. Kendisi de selâmet kıyısına ayak basmak dilerdi. Ne yapsın ki boynunda zeâmet sâhibi lakabını taşıyordu. İyi kötü, sipâhî askerinin başında bulunmak lâzımdı. Toprağı bol olsun Hamza Odabaşı! Durdu durdu tam ölmek sırasını buldu. Hayli kocamıştı ama işlerin de kurdu olmuştu. Biraz daha dişini sıkıp şu taşkın defoluncaya kadar ağaya siper kalsaydı. Onun yetiştirmesi genç Mehmet Odabaşı bakalım cehennemlik Beç seferinde kendini nasıl gösterecek. Bereket versin Macar Feridun Bey hâlâ ayakta, Şâhinkonak takım sancağını gene şanla şerefle götürür, getirir. Sinan Ağa'nın şimdilik kendi başı kaygısından, bir de iç illere gitmek istemeyen Zühre'yi kollamaktan gayri tasası yok. Zühre'yi kandırmak kâbil olamamıştı. "Köklerim nerede bitmişse dallarım da varsın o toprakta çürüsün. Niçin yurdundan göçeyim? Hâfız babam İstolni'de gömülü, oğlum Ciğerdelen'de. Ben bucağımda ölürsem ölürüm, kalırsam kalırım, ne ola?" diyordu.

Bir akşam üzeri Zühre geze geze Cangüzel çeşmesi yanına vardı. Elini yüzünü güzelce yıkayıp kanasıya içtikten sonra babasının kaleminden çıkmış altın yaldızlı kitâbeyi okudu:

*Kevser-i aşk, âb-ı hayat
Selsebîl-i Cangüzel*

Zühre, vakıf sâhibinin, babasının diğer geçmişlerin rûhuna duâ etti. Yalağın kenarına, güneşten ısınmış mermer seddin üstüne oturdu. Başını çiçekli sütuna dayadı, gözlerini kapadı, uyustu kaldı. Dinliyordu. Şimdi artık iç dünyâsının sesleriyle dış dünyâsının velvelesini birbirinden ayırt edemez olmuştu. Kuş cıvıltısı, rüzgâr fısıltısı, kırların sükûnet terânesi, Zühre'nin için için okuduğu ilâhî "Al gider benden benliğim, doldur içime senliğin" bunlar hepsi birbirine örülerek bir arada akıp gidiyordu.

Seymenayağı tarafından nal sesi duyan Zühre yerinden davrandı. Sinan Ağa, Mehmet Odabaşı, üç beş sipâhî askeriyle berâber dolu dizgin sırta saldırmışlardı. Hepsi de çeşme başında terlerini kuruttular, atlarını suladılar. Sinan Ağa adamlarını savarak Zühre'nin yanına, yalak kenarına oturdu.

– Nedir Zühre'm o avucundaki? Dalgın dalgın yine, neler kurarsın?

Zühre yerden aldığı bir avuç toprağı ovalayıp kaydırıyor, dikkatle gözden geçiriyordu.

– Toprağı düşünürüm ağam, toprağı. Biz ona ekeriz; o bize kat kat bereketiyle öder. Cömert toprak vardır, emeğimizi utandıracak kadar gümrah mahsul verir. Çorak toprak vardır, vergisi kıt olur. Öyle nankör cinsi de vardır ki durma didiş, kaz, kabart, gübrele, istersen nişasta eleklerinden geçir... A a... Âdeta attığın tohumu inkâr etmeye kalkar. Fakat sen söyle ağam, hiçbir toprak gördün mü ki ekimi baştan başa inkâr etsin? Sıvama kerpiç gibi olsa gene soysuz moysuz çuvaldız boyu olsun bir şeyler çıkarır. Toprağı düşünürüm ağam, toprağı. Hem de insanları... Bâzı insanlara etekler dolusu muhabbet tohumu serpiyoruz. Yeşermezler bir türlü, ne

hikmettir...

Sinan Ağa, üzgün, sıkılğan yüzünü Zühre'den beri çevirmiş, eliyle yosunlu yalaktaki neftî hâreli suyu taraklıyor, sözü değişik bir yola akıtmayı tasarlıyordu.

– Zühre! Oldum olası sen bildiğinden şaşmazsın. Artık buralarda sana oturak olamaz. Gel etme eyleme, seni de Bosnasaray'a göndereyim. Kafam bu yandan dinç olsa bâri... Haberin var mı, bizim ordu adamakıllı caddeyi tuttu. Evsek, Prinvar, Mohaç, Batasek, Seksar... hemen de konak vermeden yıldırım hızıyla ilerliyorlar. Her yerde eyâlet beylerbeyi, sancak beyleri, bütün zeâmet ve tımar sâhipleri orduya katılarak gün günden tavlana tavlana yaklaştılar. Yarın bizim İstolnî'de meşveret var. Tatar Han'la Budinli, Beç seferine karşı geliyormuş. Sözüm ona meşveretin ne kıymeti kalıyor? Merzifonlu serhat atalıklarını çağırır, akıl danışır... Lâf!... O bir defa işi kafasına koymuş, danışması âdet yerini bulsun diye. Yoksa hazrette babasını dinleyecek göz yok. Beç seferi bu senelik kalsın diyeni paralamak istermiş: Bunca azamet karşısında artık memlekete şaşkınlık elverdi, kimse ağız açamaz oldu. Bâri idâre yolunda gitseydi... Ordu daha düşman toprağına ayak basmadan çapula kalktı. Sipâhîlerin reâyâsını tutsak alıyorlar. Ellerinden bin belâ kurtarıp takım takım sipâhîlerine geri veriyoruz. Tanrım sonuna hayır getirsin, inşallah mansur oluruz. En çok neye sevineceğim. Bilir misin? Şu fııldak gibi kâh bize kâh Nemseli'ye dönen Macar boy beylerinin köpeklenmesine. Zerin, Begân, Nataş... Yelken uyduracak havayı kollarlar. Artık bu iş olsun bitsin. Süleyman Han çağından beri Beç hasreti bağrımızı dağladı. Pâdişahlarımız, baş vezirlerimiz, ulemâ, bütün millet nice zamandır soluk soluğa bu murâdın peşindedir. Ya Nemseli ya biz!.. Kozumuz paylaşılsın vesselâm.

Sinan Ağa bu sözleri söylerken kendi de ne yaptığı-

nın farkına varmadan Zühre'nin elini tutmuş, avucundaki toprağı silkelemiş, kuşağından çıkardığı yağlıkla elini sildikten sonra içine kavrulmuş fıstık doldurarak "Toprakla uğraşacağına, fıstık ye." demek ister gibi Zühre'nin parmaklarını yemişlerin üstüne sıkı sıkı bastırmıştı.

Zühre ağlamalı olmuş öksüz bir çocuk gibi incecik titrek sesiyle sızlanıyordu:

– Ağam, toprağımi niye yere döktün? İçimden onun yeşermesi için duâ ediyordum. Ah!.. Ne mümkün o bir gün gelip de yeşermesin? Elbet filizlenecek; ama belki ben görmeyeceğim.

Sinan, bu mânâlı sözlerden her zamanki gibi ürke rek kabuğuna çekilen kaplumbağa tavrıyla toparlanıp sinmişti. Tutukluğu o dereceye varıyordu ki üst üste bir kaç defa:

– Zühre'm, Zühre'm, dedi, gerisini getiremedi. Nihâyet başını göğsüne eğerek yanık sesle inledi:

– Çok çektim, Zühre'm!..

Zühre uykudan uyanır gibi oldu. Yâ Rabbi sen bilirsin!.. Bu zavallıya her görüşte sataşmasa, sitem iğneleri batırmasa olmaz mı? Kırk yıllık dâvâyı tâzelemenin sırası mı? Memleket Allah Allah'a kalkmış, dağ taş kaynayıp coşuyor. Kan ve gözyaşı seller gibi gidecek. Kim bilir ne dolacak hendekler, ne çekilecek çileler var. Bakındı hele... Zühre hâlâ ağasıyla pençeleşiyor. Yer yarılsa da utancından yere geçse.

Ayağa kalkıp ferâcesine, çemberine çeki düzen verdi:

– Kusûrumu bağışla ağam, ne de olsam dişi ehliyim. Ben sana demedim mi idi tâ ne zaman... On sekiz yıl kadar oluyor. Hicran, sonra îman, sonra ferâgat, sonra tevekkül, sonra seyran... Bir de nisyan basamağı var ki evliyâlık pâyesidir. Dişi ehline nasip değil. İşte ben seyrandan öteye geçemedim. Varayım evimde secdeye ka-

panayım, gönlümü, duâlarımı ordumuzla bile göndereyim. Senin yolun sağa, benimki sola. Allah'a emânet ol, ağam!

Sinan'ın boğazında acılar yumruklanarak

– Var sağlıcakla Zühre'm! dedi.

Onu bir zaman arkadan seyretti. Zühre keklik gibi sekerek uzaklaşıyor, ayakları kaba tozlu yolda ufacık izler bırakıyordu. Hayatta anası Cangüzel'den sonra Sinan'a en yakın insan Zühre olmuş, en yabancı aykırı insan gene Zühre kalmıştı. İki kişi birbirinin zihnini bir lahza boş bırakmayacak kadar iç içe yaşamışlar; fakat dünyânın bir ucuyla diğer ucu nisbetinde ayrı ruh iklimlerinde gezmişlerdi. Sinan Zühre'ye sokulmak, hâliyle hemhâl olmak, derdiyle hemdert olmak değerbilirliğini gösterememişti. Suçlu idi, borçlu idi. Tâlihsiz kadının hiçbir yarasına merhem sunamadığı için şimdi ardından kaygı yiyordu.

– Ana muhabbeti görmedi. Babaya doyamadı, kocaya doyamadı, evlâda doyamadı. Bak sen şu garipliğe...

Dedi, burnunun direği sızladı.

Türk ordusunun Beç muhâsarasını bir türlü söktüremediği haberi yayıldıkça Tuna boyunda kâfir çeteleri mantar gibi yerden bitiverdi. Tek başına bir kadının tenhâ cevizlik bahçelerinde kalması uygunsuz işti; fakat Zühre, fütur getirmeden evinde oturuyordu. Doğrusu da bunca çapul, kundak sokma, vurgun vakaları içinde Zühre'nin kılına hatâ gelmiyordu. Müslümanı, kâfiri; reâyâsı, askeri "Kuşlu Nine"nin üstüne titriyordu. Cevizlikteki yavaşmalar kimi orduya, kimi çeteye dağılmış, Zühre, koca evde ihtiyar Ferhat ve küçük Sırlı cârîye ile yalnız kalmıştı. Birkaç defa hastalanır gibi oldu, gene savdı, yattı kalktı, hep Türk ordusunun galebe çalmasına duâ etti. Günlük güneşlik bir öğle

üzeri evinin arka bahçeye bakan yer katı odasında pencere kenarındaki erkân minderine oturmuş tesbih çekiyordu. Camlara kadar saldıran ıtır sürgünleri arasından altın yaldızlı yeşil ışık içeri sızmıştı. Zühre kendinde tuhaf bir halsizlik, yavaş yavaş canı çekilir gibi baygınlık duydu. Başını duvara dayadı, gözleri kapalı gene tesbihine koyuldu. "Tanrım, ordumuzu muzaffer kıl. Fendi çok vahşî kâfire karşı öz kullarını küçük düşürme. Cümle varlığın övünü Peygamberimiz hürmetine, senin yolunda can veren erenler hürmetine, senin yolunda dolandı..." Zühre bu makamda yandı yakıldı, saatlerce sonra gönlünde bir ibret penceresi açılmış gibi coşkunluktan geçip niyâzını değiştirerek ellerini göğse kaldırdı: "Yâ Rabbi, yenilip ezilmeyi bize mukadder kıldın; nasîbimize vakarla katlanmayı bize ihsan et. Her ne tecellî çıkagörse de milletim mayasındaki yüce cevheri kaybetmesin. Sen Ulu Tanrım, milletime eşsiz cihanırlıktan üstün daha neler bağışlamışsın. Rum saltanatı elden giderse ne ola?... Yeter ki nûrunu saldığın öz mayaya ziyan gelmesin. Âmin Yâ Rabbi." Bu duâlarla kendini tüketen Zühre duvara dayalı kalarak iç geçirir gibi oldu. Yarı uyuklar halde ölülerini, babasını oğlunu gönlünde özleyerek dolandı, Sinan'a dayandı: "On sekiz yıldır ne ben onun dilinden anladım, ne de o benimkinden.

Ben evvelâ aşkı aradım, sonra Allah'ı aradım. Bunca çile pahasına aşkın da, îmânın da mânâsı insanlığa hizmet olduğunu öğrendim. Kişi, hangi kapıya kulluk ettiyse mükâfâtını o kapıdan görür. Eşiğine baş koyduğum Ulu Sultan... Oh, çok şükür!.. Gönlümü rahatlık, hafiflik kevserinde durulttu. Sinan başka yol tutmuştu; işi gücü zeâmet, servet, saltanat... O, bir erkekti, benim gibi tepeden tırnağa sevdâyâ vurgun olamazdı; zîra dünya umûru erkeklerin eline verilmiştir. Kadınlar elbet de içeri içeri yaşarlar, erler dışarı dışarı.

Buna sözüm yok. Ancak: Er de olsa, kahraman, vezir, pâdişah da olsa, Sultân-ı aşkı inkâr eden, bu suçun altından kalkamaz. Bu iğreti âlemden geçerken şuna yaranım ki sevdiğimden dünya gözüyle helâllik dileyemedim. Dâvâımız Tanrı divânına kaldı. Ağam kördüğüm geldi, kördüğüm gidecek. Bir türlü yumuşayıp çözülemedi. Cennet iklimlerinde benim gibi sefer edemedi. İstirdim ki –her zaman değil– ara sıra elime yapışarak kendini gönül akıntısına koyuversin ve dünya gâilesini unutup dinlensin. İçinde yüzdüğüm duruluk ve mutluluk ummânından ona bir damla tattıramadım, eyvah!.."

Zühre'nin gözleri kapanıyor başı karıncalanıyordu. Tesbih elinden kaydı. "Her tarafımı cennet esintisi бүrүdү. Amma iğri gittim amma doğru gittim. Şunu bilirim ki ben büyük bir kapıya kulluk ettim. Evet, en büyük kapıya..."

Düşman çetesi, cevizlik bahçelerinde Türkler elinde tutsak kalmış bir Macar prensesi var diye saldırmış. Hıristiyan reâyâ demişti ki: "Çete, Kuşlu Nine'nin Santa Barbara olduğunu bilmez; onu Türk sanır, öldürür, gidelim kurtaralım." Türkler: "Aman gâvur, Kuşlu Nine'yi çiğneyecek!" feryâdıyla koşmuşlar. Üç kol insan evin önünde vur vurana, kır kırana birbirine girmişler. Ferhat kapıları açmış, beyhûde yere kan dökmeyin, Kuşlu Nine rahmete göçtü demiş. Yeşil ışıklarla çalkanan yer katı odasına üşüşmüşler. Bakmışlar ki genç bir kadın... Fakat göğsüne sarkan uzun saçları yarı ak, yarı kınalı. Nâzik yapılı, halâvetli, tatlı yüzlü bir kadın... Sedirin üstünde, duvara yaslanmış, otururmuş. Gülümseyen yüzünde nur parçaları uçuşurmuş. Aralık duran dudaklarından iplik gibi ince kan sızarmış.

Türkler el bağlamış, Nemseliler şapkalarını çıkar-mış. Hıristiyan reâyâdan biri onun bütün ömrünce er-

kekten kaçmış olduğunu hatırlayarak sırtından dolmanınını çıkarıp Kuşlu Nine'yi nâmahrem gözlerden saklamış.

Sinan Ağa cevizliğe uğrayıp Zühre'yi zorla kaldırmak için at bağlatmıştı. Vakit akşama yaklaşıyordu, kadını bu gece Şâhinkonak'ta konaklatacak, yarın sabah erken erken onunla berâber Budin yoluna çıkacaktı. Muhâsaranın kırkınıcı günü Beç hâlâ dayanıyordu. Civardan gelen haberler Sinan Ağa'nın iyice kanını oynatmıştı; Sazlıdere'de müslüman cesetleri yüzüyordu. Gâvurlar, Cangüzel Çeşmesi'nin haznesine ağuş atmışlardı, Zühre'yi mutlaka konağa aşırılmalı!

Ağa, mâbeyn kapısında Ferhat ile çarpıştı. Azatlı'nın sözleriyle öyle bir hâle geldi ki kesseler kanı akmayacaktı. Çenesi atıyor, dizleri titriyor, gözbebekleri kayıyordu. Duvara arka vermişti. Aklını oynatmışların edâsıyla başını sallıyor:

– Yâ öyle mi?.. Yâ öyle mi?, diyordu.

Biraz kendine gelince Ferhat'ı ayaküzeri bırakarak yalnız yürüdü, dîvan odasına gitti kapandı. Kulaklarında bir çingırtı vardı ki âşinâ geliyordu. Bu sesi nereden bildiğini anlamak için zihnini zorladı, buldu. Bir iki gün evvel şöyle bir rüyâ görmüştü. Elindeki ana yâdigârı necef tesbih kopuyor, tâneleri yerde duran bir bakır tepsi üzerine şaklıyor. Şimdi kulaklarında çınlayan ses o rüyâdaki mâdenî çarpıştı. Toprak çok zamandır Sinan'ın ayaklarına kaypak gelirken artık tepesinden gökyüzü de uçmuştu.

– Ey benim gökyüzü gibi güzel yüzlü sevdiğim, ben seni nice severmişim! Ettin mi bana edeceğini? Gel gitme Zühre'm, gözlerini bir kere daha göreyim. Yarın âhirette bana sorsalar ki dünyâda ne gördün diye, hatırımda tek bir şey kalmış olacaktır: Zühre'm, senin gözleri-

nin içi.

Aşk ve hasret Sinan'ın dudaklarından ateş yağmuru gibi dökülüyordu. Bu hâline kendisi de şaşıtı.

– Zühre'm benden ömrü boyunca böyle sözler bekledi de söylemedim. Sevdiklerimizi ölüm almadan biz onların kadrini bilemiyoruz, ne hikmettir? Amma Zühre demişti: Senin son peçen gözündeki gaflet perdesidir, o da düşecek, her şeyi anlayacaksın; fakat ben öldükten sonra. İşte her sözü gibi bu da doğru çıktı. Zühre benden üç şey bekledi. Evvelâ muhabbet... Onu gösteremedim. Şimdi karşımda olsa da bakarak mum gibi yanıp gitsem. İkincisi: Dünya malına kölelik etmeyeyim isterdi. Gelebilse de cümle vârimı silkelesem, atsam. Ah Zühre!.. Senin benden umduğun bir de yiğitlik vardı. Er meydanından kaçmaklığım yüreciğine dert olmuştu değil mi?

Sinan durdu, pencere çerçevelerini oynatan rüzgâra kulak verdi, bir inilti duyar gibi oldu. Gene Zühre'nin bir sözünü hatırladı:

– Ağam, gün gelir gönlünde pişmanlık tûfan gibi çağlar, vicdan azâbın İsrâfil Sûr'u gibi kıyâmeti bildirir. Sarılacak etek, kapanacak ayak ararsın; ama benim rüzgârlara sinmiş hicranlı âhımdan başka nişânemi bulamazsın.

Sinan, daha bir zaman iki yanına salındı. İçinden zorlu bir dürtülüş geliyor, onu kıskırtıyordu. Âdeta büyük dedesi Veli Koca'nın gür sesli buyruğu:

– Sipâhî kalk!.. Kalk sipâhî, daha ne durursun?

El çırpı. Rahmetli Hâfız Nûri zamânından beri kullanılmayan dedeler zırhını getirtti, kölelerin yardımıyla kuşandı. Sağ kolçak üzerindeki şu âyeti okudu, içini çekti: "Hak yolunda savaşmazsanız Tanrı size elemli azaplar çektirir, yerinizi başka bir kavme verir."

Köleler, at oğlanları ağanın silâhlanmasına şaşmışlardı.

– Ağa efendimiz, cevizlikten hâtunu gidip alacak değil miyiz? Zırh kuşanmak ne için?

Sinan bu sorguyu cevaplamadan kendisi bir şey sordu:

– Macar Feridun Bey ne taraftadır? İçinizde bilen var mı?

– Evet biliriz. Yamaklı Yeniçeri'nin ardı sıra bizim sipâhilerle berâber Cığerdelen'e gitti. Palanka'dan gene feryatçılar gelmiş, kanlı gömlekler, ucu yanık nâmeler getirmişler.

Sinan Ağa at oğlanlarına:

– Tiz hazırlanın hemen şimdi yola çıkıyoruz! dedi. Harem bölüğünde kötürüm yatan Adviye Molla'nın elini öpmeye gitti.

Elli yaşına yaklaşmış sipâhî, hayâtının ilk gazâsına çıkıyordu. Zühre'nin rûhu şâd olacaktı. Yalnız Zühre'nin mi ya? Cangüzel ananın rûhu da... O Cangüzel ana ki ay parçası oğlunu ilk defa göğsüne tutuştururken bütün Türk nineleri gibi şu niyetle süt vermişti: "Bismil-lâh... Ya gâzi, ya şehit!"

Yedi Peçeli hikâyesi burada sona erdi.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Bu acıklı ve yüce geçmişi tekrar okuyup hâlime geri dönüyorum. Her nefes alışta yüreğime hançerler dalıyor. Canzi ninem, milletimizin, soyumuzun târihini diriltmek, hem de sevgimizin geçirdiği tehlikeyi işâret etmek; aşkın hayatta en büyük nîmet olduğunu, bu nazlının, lâıyınca baş tâcı edilmezse küsüp giderek insana onulmaz yaralar açacağını bana anlatmak, beni gafletten uyandırmak istemişti. Ben anlayamadım. Daha doğrusu kendime gelmeye, düşünmeye vakit kalmadı. Canzi'nin annesi İstanbul'da bulunduğu günlerde kâh yazıhânemde kâh evimde telefonla aranıyordum. Tanımadığım bir kadın sesi –Haşmet'in yordakçısı olduğunu sonradan öğrendim– acımsar, küçümser bir edâ ile: "Sizi aldatıyor, gülünçsünüz. Ortaçağın fedâi şövalye âşıkları gibi bir hâliniz var. Tutkunluk gözünüzü ne derece bürümüş ki ulu orta oyunları görmez olmuştunuz." diyordu. Bozuk sinirlerim bu telefon kırbaçlarıyla büsbütün çöktü. Herkesin sevdiği saydığı Canzi'ye leke sürmek isteyen düşman kimdir, diye düşünüyordum.

O zamanki şaşkınlığıma bugün acı acı âh etmekten başka bir şey elimden gelmez. Canzi'ye on parmağımda on kara ile için için hücum eden baş düşmanı ben kendimdim. Fakat ne yaptığımın, nereye gittiğimin farkında mıydım? Güneşte yanan saf billûr bir âbide gibi önümde duran Canzi'nin şahsiyetine inanmadım. Gözümün gördüğü hakîkate, vicdânımdan yükselen sese inanmadım. Vesveselerime inandım, kıskançlıktan mayası bozulan kanıma inandım, iftirâlara inandım. Canzi'nin âşığı, daha doğrusu âşıkları kimlerdir, diye araştırıyordum. İngiliz dostlarından biri mi, sporcular mı, maârifçiler mi, halk evi arkadaşları mı... Kim?

Üzgün yavrumun uykusuz gecelerde sağlığı pahasına yazdığı Yedi Peçeli hikâyesini okuduğum günün akşamı eve bir imzâsız mektup geldi. Bugün katıksız bir inançla diyebilirim ki imzâsız mektup bize dosttan gelmez, tarafsızdan da gelmez. İmzâsız mektup dâima düşmandan gelir. Bana Canzi'nin bir İngiliz gazeteci ile evlenmek üzere olduğu, çoktan anlaşmış bulundukları müjdeleniyordu. Kütüphanemde aşağı yukarı dolaşarak iki yaprak sigarası, yarım kiloya yakın konyak içtim. Saat on bire doğru Ayazpaşa'ya gittim. O geceyi etrâfıyla anlatacak kuvveti kendimde göremiyorum. Beynim uyuyor, nefesim daralıyor. Olan biteni bir solukta atlayıp geçmek isterim. Canzi, üzeri renk renk tomurcuklar, yaygın açılmış çiçeklerle süslü kiraz renkli ipekliden bir Japon pijaması giymiş, saçlarını açık koyuvermişti. Yüzüme bakınca bendeki korkunç değişikliği anladı. Ben fazla söze meydan bırakmadım, onu kollarından kavradım. Dedim ki:

– Bir İngiliz gazeteci ile evleniyormuşsun. Yanlışlık olmasın, sakın. Senle ben biz çoktan karı koca değil miyiz?

Canzi kucağımın ateş kundağında kuş gibi çırpınıyordu.

– Ne yapıyorsun Turhan, neler de söylüyorsun? Dur beni dinle.

Onu dinlemeye hiç te niyetim yoktu.

Bu türlü kadınlarla işi parlamente* düşürmek dâvâyı temelinden kaybetmek demektir. Hayır... Parlamente yok. Onu salonun köşesini dolduran somyaya sürükledim. Evet, sen çoktan benim karımsın. Bunun böyle olduğunu daha anlamadınsa... Râbitamızda bir eksik jest kaldıysa... Canzi ipek kolları, ince yontulmuş gümüş bilekleriyle bana karşı koymaya yelteniyordu. Biraz boğuştuk. Onu örseledim, incittim. Kuru bir hıçkırık arasında kekeleydi:

– Dur ne yapıyorsun? Kendine de bana da yazık ediyorsun. Deli mi oldun? Zâten seninim. Şiddete hakârete lüzum yok. Turhan seninim, diyorum.

Daha neler söyledi; bilmem, hatırlamıyorum. Hatırlamak da istemem. Aklımda kalan tek şey onun kâh gerilip direnerek kâh gevşeyip kendini bırakarak benim oluşunda duyduğum vahşî saâdetidir. Canzi titrek elleriyle saçlarını toplar, çıplak ayağından kurtulup somyanın altına kaymış terliğini ararken ben gaddar bir zevkle onu seyrediyordum. Bu çehrede birbirine aykırı iki duygu çarpışıyordu. Şakaklara doğru yaylanmış keman kaşlar, yeşil ışıltılarında yırtıcı bir bakış çakan çekik gözler... Cangüzel ninenin dövüşken Macar dedelerini andırıyordu. Nârin çizgili çenede, sevgi ile titreyen dudaklarda ise asırlardan beri dervişliğe bel bağlamış Türk ecdâdın yumuşak şefkati; hoşgörüş, bağışlayış nûru eriyordu. Ben, bu iki zıt rûhun çarpışmasından acaba ne doğacak, Canzi tırnaklı pençesini yüzüme gözüme savurup beni evinden kovacak mı yoksa teslim olmuş bir kadının içli ağlamasıyla göğsüme düşecek mi diye beklerken onun gözleri süzüldü... Süzüldü, yaban

* Parlamente (Fr. parlementer): Enikonu görüşmek, müzâkere etmek.

kedisi yeşilinden kumru elâsına geçti. Dişleriyle kemirdiği dudakları bir kıvrıkcık gonca çizgisinde toplandı. Bütün yüzü durulup dinlendi. Karşımda, tok güzelliği, şâhâne kadınlığı içinde boy veren Havvâ'yı gördüm. Dağınık saçlarını tepesine kümeledi, bir iki bağa tarakla ilıştirdi. Omuzlarına, pijamasının aynı, çiçekli al ipekten bir tünik aldı. Ağırbaşlı bir edâ ile dedi ki:

– Zavallı sevgilim!.. Ne kadar yazık ettin... Kendi-ne...

Sözlerinin mânâsını düşünüp tartacak halde değildim. Onu tekrardan kucağımda ezmek, saçını başını dağıtarak vücûdunu arzumun ateşinde kaynatmamak için kendimi zor tutuyordum. En perîşan dakîkasında onu okşayıp avutmak aklıma gelmedi. Ondandır canavarcasına ayrıldım. Üç beş mendebur söz söyledim ki şu mânâyâ geliyordu: Beni çok oynattın, sana bir ders vermek lâzımdı. İşte şimdi oyuna gelmeyeceğimi biliyorsun.

Ertesi gün hâdiseyi gûyâ soğukkanlılıkla gözden geçirdim. Gene parlamenteye düşmek korkusuyla bir zaman Canzi'yi görmemek lüzûmuna karar verdim. Mühendis Nizâmi bir iki arkadaşla berâber Erzincan zelle bölgesine gidiyordu. Onlara katıldım. Canzi'ye ne bir selâm ne bir mektup tam üç hafta... Bilmiyordum ki bu yolda alınıp benimsenmiş bir kadını lahza yalnız bırakmak hatâdır. Onu sevgi ile sarhoş edip ayılmasına meydan vermemek, alt edilmiş olduğunu ona unutturmak lâzımdır. İşi parlamenteye düşürmeyim diye onu terk ettim. Bu sefer o kendi kendisiyle parlamenteye düştü. Ne türlü bir hüküm çıkardığını anlamak güç değil. Yabânî bir rûhun, vahşî erkek gurûruna kapılarak kendisini cezâlandırmak istediği ve bir defa lekeledikten sonra bırakıp çekildiği karârına varmıştı.

Erzincan dönüşü, Canzi beni evine kabul etmedi. Mektuplarım cevapsız kaldı. Nizâmi'yi, Belkıs'ı araya

koydum faydasız... Ninemi ebediyyen kaybetmek düşüncesiyle çıldırdım, artık ne yaptığımı bilmiyordum. Onu kıskandırmak için yanıma kadınlar taktım. Canzi'nin bulunduğu toplantılarda beni zerre kadar ilgilen-dirmeyen bu kadınlara tutkun göründüm. Canzi bana rastladığı yerden kaçır olmuştı. Fakat ben onu kovalıyor, âşıkdaşlığımı gözüne batırmaya çabalıyordum. Te-sâdüf, Meral isminde bir eğlence kadınıni yoluma çıkar-dı. Bu kadın Haşmet'in Canzi'den ayrıldığı günlerde Park Otel'de görerek peşine düştüğü lüks âşifte idi. Sahte Venüs'ümle yaptığım mâcerâ gösterişi azdığı sıralarda kulağıma bir lâf değdi. Boşanma dâvâsından beri yarı gizli yarı âşıkâr Canzi ve benimle uğraşmak-tan vazgeçmeyen Haşmet demiş ki:

– Turhan hep artıklarım ile geçindir.

Bir gece pavyon dönüşü Haşmet'in yolunu bekledim. Şehir Gazinosu'nun antresinde kıyasıya dövüştük. Haş-met benden iri yapılıdır. Fakat hey Allah'ım!.. Gönlü-müzde patlayan ne volkandır o? Haşmet gibi üç tânesini haklayabilirdim. Arkadaşlarımız onu ve beni aralarına aldılar, meşhut suçlara düşmekten kurtardılar. Arka-daşlarım benden aşırı alınganlığım, saldırganlığım, iğ-renç sefahatim yüzünden bir bir uzaklaşıyorlardı. Sonu-na kadar dayanan ancak Nizâmi olmuştı. Onu da, Bel-kıs'ı da küstüre küstüre nihâyet İstanbul içinde salma gezen bir kızıl deli gibi yalnız kaldım.

Şubat ortalarında ızdırıp bıçağı kemiğıme dayan-mıştı. Ne olursa olsun Canzi ile barışmalıydım. Ayakla-rının altına serilmeyi göze alarak Ayazpaşa'ya gittim. Onu hasta buldum. Boynu tûlbentle sarılı, dizinde bat-tâniye, oturmuş ihlamur içiyordu. Birbirimize karşı o kadar aşırı bir hassâsiyet bağlamıştık ki bakışmaktan, konuşmaktan korkuyorduk. Yanlış seçilmiş bir kelimem onu yaralayabilir, onun sert bir sözü beni öldürebilirdi:

– Pek yalnızsın, Bursa'ya telgraf çekelim, annen

gelsin. Hasta hâlinde yalnız yaşamın doğru değil, dedim. Ümitsizce başını salladı. Belkıs'ın her gün yokladığını, şimdilik fazla bakıma ihtiyâcı olmadığını her şeyden evvel yalnız kalmak istediğini söyledi.

Ürke çekine birkaç söz daha konuştuk. Beni affetmesi için dağınık kelimeler, kopuk cümlelerle yalvardım. Canzi bir zaman cevap vermedi. Öksürdü, battâniyeyi göğsüne çekti, öksürürken yaşaran gözlerini kuruladı. Sonra hasta kısık sesiyle bana bir menkıbe anlamaya başladı:

– Fahr-i âlem efendimizin çok sevdiği amcası Hazreti Hamza'yı Vahşî adında Mekkelî bir köle gazâda öldürmüş, ciğerini sökmüş, zengin bir düşman kadınına götürmüş. Kadın, Hazreti Hamza'ya kin güdüyormuş, şehidin kulaklarından parmaklarından kendine gerdanlık yapmış, ciğerini dişlemiş, kanını emmiş. Fahr-i âlem efendimiz amcası için sürekli yas tuttuktan nice zaman sonra Mekke'yi fethetmiş. Köle Vahşî gelmiş, ayak toprağına yüz sürmüş, suçunun bağışlanmasını, kendisinin hak dînine alınmasını, yalvarmış. Peygamberimizin bu ricâyı derhal kabul edip kâtil köleyi müslüman tanıdığını târihler bize anlatır. Fakat birkaç gün sonra Vahşî, cemaatle birlikte, huzûra geldiği zaman efendimiz buyurmuşlar ki: "Git yâ Vahşî, gözüm seni görmesin!"

Canzi, yeni bir öksürük nöbetine tutularak sarsıldı. Yarı öksürük yarı hıçkırık... Nihâyet, bir eliyle yüzünü kapadı, öteki eliyle kapıyı gösterdi.

– Git dedi, öldüğümü istemezsen git. Seni affettim. Unutmaya çalışacağım. Fakat gitmelisin. Gözüm seni görmesin.

İsrar etmenin faydasızlığını anladım, Canzi'den ayrıldım. Ertesi gün ondan bir mektup aldım. Beni öldürme, bırak yurdumun kalkınmasında payıma düşen işi başarayım diye yalvarıyordu. Beni görmeye tahammül edemeyecekti. Bir dakîka huzûrum onun için ölmek

yâhut çıldırmak demekti. Başladığı esere devam edecek kuvveti kalmamıştı artık. Hersekoğulları soyuyla ilgili "Molla Ağaların Düğünü" adlı üçüncü bir hikâye yazmak istemişti. Fakat ne mümkün? İki cümleyi bir araya getiremezdi.

Yarı hastalık yarı sinir buhrânından yoğrulmuş müthiş bir nöbet arasında oturmuş, ancak bir meczubun kaleminden dökülebilecek bir efsâne yazmıştı. Kendisine acımağlım, fâciasına saygı göstererek bir daha yoluna çıkmamaklım için işte bu ölüm feryâdı yazıyı bana gönderiyordu.

Ciğerdelen efsânesini okudum. Halk türküsü der ki:

Ağlamaktan soldu gözüüm karası

Bilmem ben ne oldum; yerindim mi, ağladım mı, dövündüm mü? Şurası muhakkak ki bir mezara düştüğümü ve efsânenin "Ciğerdelen'im elvedâ" diye kararmış gökler gibi gümbürdeyerek yuvarlanan son sözleriyle birlikte üzerime ağır bir mezar taşı kapaklandığını duydum.

Ben artık bu dünyâdan göçmüştüm. Yeryüzünde yaşlı efsânemin terânesinden başka nâmım nişânım kalmamıştı.

Ciğerdelen Efsânesi

Ciğerdelen'im, sen benim en yüksek uçuşumun, en atılgan hamlemin, en yakıcı aşkımın timsâlisin. Sana kavuşmak için ne uzak ülkelerden kopup, ne çetin yollardan, kan yutturan iklimlerden geçtim de geldim. Cemşid'in, Keyhüsrev'in, İskender'in, Roma kayserlerinin mîrâsını zor pazu ile kılıcıma râm ederek sınırimi aç aça sana vardım. Kâh kavuştum kâh seni kaybettim. Sen, bu yalancı dünyâda çok özlenen her şey gibi sık sık elden kayıyordun. Benim olduğun zamanlar seni nasıl baş tâcı ettim, düşman gözünden nasıl korudum. Duvarlarında sabahlara kadar gülbank çekilip kol gezilir, nöbet beklenirdi. Nice arıklar atlamış, kılıcını göğesmiş, eli kolu kanlı, aslan canlı, er pazarında pişkin sıçramış gâzilerimi, devlet uğrunda taş yasadanıp toprak döşenmiş serhatli yiğitlerimi sana muhâfız verdim. Sana kanımı, sana malımı, îmânımı ve asırlardan beri biriken şânımı verdim.

Sen biricik mâbûdum, hizmetine dîvan duran gâzilerimin sofrasına ne çileler döşemedin! Aşk ateşiyle dilâverlerimin ciğerini dağlar; fakat onlara su vermez-

din. Her gün Şaroz ırmağından bağırılarının yangınına dindirmek için düşman arasından yol açar, kâfirle tokuşurlardı. Kahramanlarım zahmet çeke çeke canlarını yitirdiler, aç uyuz, kan kuduz ömür sürdüler. Onların aşk kuvvetiyle çıkış edip av yakalayıp, yuvasına dönen şâhin gibi gene sana girip cümbüş dernek kurdukları da oldu. Fakat sen her biri bir cihan değer seçkin yiğitlerimi ne doyurdun, ne içirdin, ne de onlara rahat yüzü gösterdin. Sen benim serhaddimden de öte, Frengistan içine uzanan en tehlikeli, en çok ölüme yakın ve böylece en kıymetli ve kutsal noktamdın. Sana kurban verdiğim evlâtlarım her gün Estergon ovasını kollayarak kâh Begânoğlu kalesini kâh Zigetvar'ı izleyip, puslu havada Kumran'ı gözden kaybedince tasalanarak "Â... Yâ... Nereden ne gele?" diye düşünür, geceleri yakın düşman köylerinden horoz sesleri işiterek elde silâh tetikte yatarlardı.

Onların ömrü hiç konmadan göçmek, ara vermeden savaşmak, sağ ve esen yurtlarına varamadan hasretlik çekerek iki baştan yanan mum gibi erimek demektir. Âkıbet toprak onların cefâdan yılmamış cisimlerini dinlendirdi, şehitlik şerbeti murat görmemiş gönüllerini kandırdı. Onları ben teker teker, özenerek, en asıl kuvvetimi, en derin sanatımı harcıyarak serhaddimin gâye noktası için yetiştirmiştim. Şimdi başımı pekçe diker ve övünle çağırabilirim: Berhudâr olası kahramanlarım! Her biri vazîfesini yaptı, öteye bile geçti.

Ey benim Ciğerdelen palankam, sen bütün ömrümün hasretiydin. Sana kavuşmak için yedi iklim dört bucakta asırlarca çalkandım, dalga vurdum duruldum, gene coştum gene duruldum, nihâyet süzme bir nur olarak geldim senin ayaklarına döküldüm. Sen de kim bilir ne zamandan beri bu en vurgun âşışını bekledin. Seni bulunca kavuşma sevinciyle ayrılık korkusu başımda birlikte çaktı. Bildim ki vuslatın, erenlerin çile doldura

doldura bir an için ulaştıkları Tanrı yakınlığı gibidir. Bir görünür bir silinir. Bu anlayışla yalnız benim değil, ecdâdımın ve benden sonra gelecek neslimin de rûhu titredi. Fakat âvâre gönlüm direniyordu: "Niçin, neden? Neden onu alakoyamazmışım? Ben onu bütün ömrümce özleyip aramadım mı? Ben bu kadar kahramanlığa mâ-lolan gücümle, değerimle, güzelliğimle onu hak etmedim mi?"

İçimden bir seziş hafif sesle cevap veriyordu: "Nâfile dövünme, zavallı! Senin geçmiş ve gelecek ömürlerinde de nasîbin hep budur: Özlemek, kavuşmak, ayrılık."

Anladım. Bunu anlamak bütün hayâtı kavramak demekti. Böyle hastalığın ilâcı olamazdı. Sen, bedenim satırla doğranır, kanım küçük bir kamışla ağır ağır emilir gibi benden gidecektin. Bana düşen vazîfe, seni bir an olsun kazanmak için başardığım müthiş gazâlardan sonra kaybederken ecdâdımdan mîras kalan vakar ve temkinle el bağlayıp dik durarak, ancak için için tekbir getirip Hak'tan kuvvet alarak yasımı belirtmeden, yaralarımı göstermeden, dedelerim gibi kahramanca şehit olmaktı.

Âkıbet benden geçtin mukaddes palankam! Fakat gene de benimsin, içinde beslenip vücut bulduğum anne kucağı kadar, sonumda düşeceğim toprağım kadar... Yaradılış âleminde ezelden ebede döne döne doldurduğum yerim kadar benimsin.

Sen ne kadar benden geçsen artık bir daha yabancı ellere geçemezsin. Yeryüzünde tek adâlet varsa o da şudur ki: Bir mânâyâ en yakın ulaşan, o mânâyâ en yüksek bedeli ödeyen kişidir.

Senin etrâfında kaç defalar İsrâfil Sûr'u vurulup kı-yâmetler koptu, kaç defa toprakların kandan mercan gibi kızıl renk bağladı. Düşmanı demet demet kırıp, dizi dizi önüne katıp kovagiden serhatlilerimin tekbirleriyle ufukların çınladı. Bahadırılığı cihânın gözüne diken ol-

muş cirit atlı, kanlı gözlü, eli şimşirli dilâverlerimden nicesi senin ovalarına hazan yaprağı gibi döküldüler. Senin uğrunda düşmanla kılıç söyleşmesi etmedik yiğitim mi kaldı? Budinli'si, Bosna serhatlisi, Kanijeli'si, Eğrili'si... Bu pazara hep birden baş koydular. Ovalarında hâlâ paşa mehterlerinin, kaleden kaleye okunan gülbankların, hû çeken cenkçi dervişlerin, Allah Allah'a kalkan serdengeçtilerin sesi kalmıştır. Hâlâ ufuklarında bir köşeden tozu dumana katarak kara bulut hâlinde Tatar Han kopar gelir. Kâh güneş olur; mızraklar, alemler, altın miğferler parıldar, kâh rüzgâr olur sancaklar dalgalanır. Durgun gecelerde yakılan meşaleler bir kaleden bir kaleye görünür. Bâzı da cura çalındığı, şehit mevlûtları okunduğu duyulur.

Sen beni çıldırttın güzel hisarım, sen bana vârimden fazlasını sarfettirdin. Al palanka, ver palanka hep geldin, gittin. Vire bayrakları diktin. Gün geldi teslim olmadın. Benliğimde yaşayan ne varsa vücûdumdaki beyaz kan yuvarlacıkları gibi hepsini birden senin alımlı ve tehlikeli köşene koşturdum. Estergonlu sana imdat etmekten durup oturamaz oldu. Yardımına koşuntu etmediğim hiçbir bendem kalmadı: Eflâk-Buğdan beyleri, Erdil kralları, kardeş Kazak hatmanları, orta Macar banları...

Sen çok defalar benim hezîmetimi de gördün. Ordularım yan verip bozuldu.

Vezirlerim "Çokluğa darı saçılmaz." deyip geri döndüler. Dönemedikleri de oldu, iş iştenden geçmiş, belâ der-yâsı baştan aşmış bulunurdu. O zaman şehitlerimi at sırtına bağlayarak senin duvarın dibinden geçirirlerdi. Ardı sıra davarını sürerek reâyam sökölürdü.

Ben sana "Ciğerdelen" demem de ne derim? Ömrümün mânâsı ciğerimin kanıyla senin destânını yazmakmış. Gene de senin Tanrısal derinliklerini dilediğim gibi göremiyordum. En sonunda mihnetlerimi üst üste

koydum, dağ gibi yığıldı, çıktım "Mihnet tepesi"ne oturdum. Ancak o zaman sen Ciğerdelen'ime kavuşup seninle kaynaştım. Bu, artık senin ve benim sonumuzdu. Sen o demde düşman eliyle ateşe verildin. Alevlerin rakseden hura elleri gibi çırpınıyordu. Alı yeşilli yanıyordun, Semender kuşu musun, dumanında ıtır ve zambak kokusu vardı. Biliyordum ki bu senin son yanışıdır ve ben seni artık bir daha binâ edemem. Yangınına atılıp kucağında seninle birlikte kül olmak murâdına ermek demekti.

O zaman aşkımın gücüyle bir adım daha atabildim. Dedim ki: "Olmaz. Ölüm bana yasaktır. Benim sesim var. Palankama sesimi de vereceğim. Ciğerdelenimi anmak, onun efsânesini okumak için sesimi kurtarmalıyım. Fâni hayat kandilini söndürmemek gerek. Mihnet tepesinden in! Hisarının yangınından yüz çevir! Bu yükseklikte böyle bir görüşle insan yaşayamaz."

İşte tepemden iniyorum, palankamı ardımda bıraktım, iç illere yüz tuttum. Yassı ovalara, kuytu bucaklara sığınacağım. Nelerle oyalanacağım... Beyaz tülde bir akşam elbisem olsa... Büfemin üzerine bir gümüş semâver alsam: Vitrine eski Bohemya kristalleri koyabilsem. Briç oyunumu ilerletsem, îtibarlı cemiyetlere girip çıkсам. İlgi gözüyle ardımdan bakacaklar, elimi öpecekler, tanışıklığıma değer verecekler. Gülüyorum. Bu gûyâ ben miyim? Ben Mihnet tepesinde dizüstü gelip Ciğerdelen'immin gözümün önünde yandığını seyrederken, onun alevinde erimek için canımı verirken bendim.

Bana iki yol vardı: Palankamın yangınında kaynamak, yâhut hayatta kalıp onun adını kutlamak. Birinci yol benim saâdetim olacaktı. İkinci yol mâbûdumun bana haklamayı borç kıldığı cenk ü cefâ idi. Taptığının buyruğunu dinlemekle ömrümün en zorlu savaşına çıkıyorum. Nasıl ki palankam serhaddimin sonunun sonunun daha sonu idi, ben de gücümün nihâyet nokta-

sına ulaşmak, sevdiğime ün verecek başarılarla erişmek isterim.

Ayrılık yolunda ilk adımlarımı atıyorum. Elimle gözlerimi kapadım. Saçlarım kuru ot arasında yılan sürünmesi gibi soğuk hışırtılar çıkarıyor, demet demet ağarıyor. Yürüdükçe ayaklarıma kösteklenen gölgem ölümümüdür. Pîrim bana destek olsun, ben ayrılık hastasıyım, erenler el koysun. Acılarımın ağusu göksel im-biklerden süzülerek ülkeme gül yağı gibi damlasın, kokusu derthli yurttaşlarımla bağrında ferahlık ve avuntu ummanları çağlatsın.

Palankamın efsânesini doğrudan doğruya nasıl anlatırım? Dilim varmaz, elim gitmez. Onu ancak misallerle, rumuzlarla yâd edebilirim. Burada son bir defa geri dönüp ardıma bakıyorum, onu kendi adıyla son defa çağırıyorum.

Ciğerdelen'im... Elvedâ...

Elvedâ Ciğerdelen'im.

"Düşman Ciğerdelen altına gelip dört tarafından ateşe verdi. İçinde bulunan bir kaç bin kadın ve erkek feryat ve figan ederek yanıp gitti ve dumanı cevfi havaya pervaz etti. Sene (1094=1683)."

Silâhtar Târihi

Keşanlılar bahar bayramı yapmak için kırlara dağıldılar. Kimi çiftliklere gitti, kimi Kayalıdere'ye. Kuzularını, helvalarını alıp Gâzi Rüstem Baba'ya kadar uzananlar da var. Ürkiye halayı Hâfız Ağalarla berâber gönderdim, yalnız kaldım.

Kasabada dolaşıyorum, çarşı içindeki kahvede dinleniyorum. Yemeğe dönmezden evvel dedemin câmiî önüne geldim. Şadırvan başında, gözlerim kapalı, su şıkırtısını dinledim. Bu zembere her zaman gönlümün

yorgunluğunu alır. Güneşten ısınmış çeşme taşına dayadığım elime sıcaklıkla berâber bir damla hayat girer gibi oluyor. Gözlerimi açınca yalağın üzerinde kovalayan kelebekler gördüm, üç tâne. Biri limon sarısı, biri firûze mâvisi, üçüncü beyaz. Çırpındılar, oynadılar, döndüler, dalgalandılar; üçü bir arada havalanıp kayboldular.

Câmiye doğru yürüdüm, birkaç basamak merdivenden doğu tarafındaki kürsüye çıktım. Burası mezarlıktır. Diz boyu yeşillik arasında renk renk kır çiçekleri üremiş. Tam pencere dibinde yatan akrabâlarımı ziyârete gidiyorum. Ali Şah dedem Keşan derebeyi imiş. Sultan Mahmut devrinde onu Edirne'de asmışlar. Başını pahalı satmış hazret. Nizâm-ı Cedit askeriyle muhârebe etmiş. Kendine göre bir küçük ordusu, muhâfız alayı varmış. Hepsi de dövüşe dövüşe kırılmışlar. Ali Şah dedemin konağının yerinde bugün bütün bir mahalle var. Zamânında pek debdebeli bir konakmış. Odalar baştan başa nakışlı, oymalı, yaldızlı imiş. Çeşitli süsleri yüzünden her birinin ayrı adı varmış. Narlı oda, karanfilli oda, eflâtun oda, cam göbeği inşirah odası.

Konak bahçesi, şimdi belediye binâsının bulunduğu yere kadar uzanırmış. Şurası misâfirhâneymiş, burası hamam, burası darphâne. Aşağı kurtarmıyor, Ali Şah dedem çubuk hâlindeki altınları kendi darphânesinde kesermiş. Hepsinin yerinde yellere esiyor. Ali Şah Bey'in Arnavut muhâfız alayı, efendilerini pâdişâha teslim etmek için son nefere varınca cenk etmişler. Cesetleri boy boy açılan hendeklere toptan gömülmüş. Yerine bir zamanlar Arnavut Mezarlığı denmiş. Bütün derebeyleri için ne söylentiler dönerse hepsi de Ali Şah dedemin adı etrâfına örülmüş. Astığı astık kestiği kestik. Zulüm edermiş, haraç almırmış. Hemcanım adlı kır atı üstünde kadınlar hamamına uğrarmış. Ne bilirim hangisi doğru; hangisi yanlış? Muhakkak olan bir şey varsa; hüküm-

dar gibi idâre ettiği toprakların saltanatını kolay kolay bırakmamış. Dedem bükülmemiş, kırılmış. Ey zihnimde füsûnkâr âlemler çınlatan halk türküsü... Yoksa seni Ali Şah Bey mi okumuştun?..

*Sabah namazında geçtim koruyu
Değme paşalara beylere çalmam boruyu
Söyleyin gelsin telli doruyu
Bize mesken oldu Urum illeri
Arpalıktır bize, Kafadar, Tervi köyleri.
İstanbul'dan çıktı katlime ferman
Aradım bulmadım derdime derman
Dövüşe dövüşe eceldi seyran
Bize mesken oldu...*

Saltanat sürdüğün Keşan'ında mezarın yok koca dedem. Sen devlete karşı durmanı Edirne'de başınla ödemişsin. Sana suç bulmam, seni temize de çıkarmam. Ancak senin rûhuna duâ edebilirim. Fakat... Senin katline öyle de böyle de ferman çıktıktan sonra "Kanım bedâva akmaz, eceline susayan gelsin." diye vuruşman kahramanca alımlı bir sondur.

Sen bu kabristanda yoksun. Boy boy sülâlen var. Hepsi de adlarının önünde Keşan hânedânı lâkabını taşıyor. Şâhâne mezarlar, saf mermerden, en ince zevkle işlenmiş, tâlik yazılı kitâbeleri usta hattat elinden çıkmış. Ali Şah soyu kadınlı erkekli hayli kalabalık: Akkerman muhâfızı falan, Silistre voyvodası filân... Teker teker ziyaret ediyorum.

Şadırvan başına geri döndüğüm vakit geçmişlerimin rûhâniyeti ile yıkanmış arınmış bir haldeyim. Dünyâda en çok acı çeken insanların zaman zaman eriştiği derin bir duruluk ve hoşnutluk âlemi vardır ki düpedüz yaşayanlar bunu anlayamaz. Bu, kanlı çekiler karşılığı seyrek esen bir cennet yelidir. Şu dakîkada Canzi

yanımda olsa da elini avuçlarıma alsam, gözyaşlarından süzdüğüm kevseri ona akıtsam, inilti soluklarından topladığım rahatlık havasını onun başı etrâfında uçur-sam.

Câmi avlusunda kaydırak oynayan çocuklar yanıma birikti, şadırvan kitâbesini gösteriyorlar: "Ne olur amca, okusana." diyorlar.

Yurdun dört çevresinde birtakım muammâlî yazılar gören yaşlı kimselerin bu yazıyı tanıdıklarına şâhit olan açık göz veletlerin için için sinirlenip kudurduklarını biliyorum. Hoş; kitâbeyi onlara okuyayım, anlamazlar ki. Besmeleyi biliyorlar. Alt tarafını da ben tercüme edeceğim: "İnnel-ebrâre yeşribûne min ke'sin..."

Temiz yürekli insanlara kâfur gibi ferahlatıcı kâseler sunulmuştur.

Tanrı yolunda yürüyenler bu kaynaktan içtikçe iç-leri açılır.

Kitâbenin altında Kehf pirlerinin adları yazılı: Yemlihâ, Mislihâ, Mekselinâ, Mernus, Debernuş, Sâzenuş, Kefşetatayuş, Kıtımir.

Çocuklara Kehf hocaları menkîbesini anlattım, yanlarından ayrıldım. Cehennem üzerine gerilmiş ince bir sırçada yürüyen adamın korkusu var içimde. Durgunluğum, rahatlığım iğretidir biliyorum. Binlerce mi dedim, on binlerce mi? Çok sürmez, ufuklardan ürpererek ovaya saldıran rüzgâr gibi acılarım uyanır; kanımın son damlasını kurutmak, ciğerimin son köşesini çürütmek için üzerime akın eder. Eserime sığınır, baş kaldırma-dan çalışırım. "Ben"i mevcut bulursa öldüresiye didikle-yen gönül hastalığına karşı kendimi eserimin içinde yok ediyorum.

Ama bugün çalışamayacağım. İnsan her dakîka yaratıcı olamaz. Yorgunum. Yatmak, uyumak isterim. Çeşme kitâbesinde adı geçen ermişler gibi kendimi kaybetmek dilerim. Yemlihâ, Mislihâ... Siz hepiniz ve sen

de berâber Kıtmir, gelin beni kuşatın. Etrâfıma nisyan çemberini çevirin, bir kol nöbet tutun... Kutsal halkanızdan içeri bir şey sızmasın. Hiçbir hatırlayış, özleyiş, pişmanlık sizin karakolunuzu aşıp bana değmesin. Nasıl ki mübârek adlarınız şadırvan sütununda bir çelenk gibi dolanmış, siz de bu gece benim etrâfımda dönün, dönün. Adımlarınız kalbime uyuşturucu bir dümtek kaksın. Cübbelerinizden dinlendirici kokular tütsün, ellerinizden şifâlı rüyâlar aksın. Ben orta yerde serili yatayım, siz ayak ayak etrâfımda dönün.

Bugün ikinci vakti Molla Ağaların dış mahalledeki taş kulesini gezdim. Sâhibi, akrabâmdan ihtiyar bir hanımdır; kendisine binâsından ötürü Kuleli Safiye Hanım derler. Balkan muhârebesinde Bulgar süngüleriyle örselenmiş demir kapıyı, tepeden düşmanların üzerine kaynar sular dökülen mazgal deliklerini gözden geçirdim. Cenk sırasında kulenin alt katına girilse bile yukarı kattakiler aradaki asma merdiveni çekip iç kale hâline getirilmiş demir kepenkli odalarından dövüşe devam ederlermiş. Bu kule çok eski... Tâ derebeylik zamanından kalmış. Keşan âyânından Çomoğullarının, Haseki Ağaların, daha başkalarının hep böyle kuleleri varmış. Tuna'yı aşmış, Viyana'ya kol atmış yüce başlı serhatliler geri geri sürüldükleri iç illerde acaba hasretini çektikleri geçmiş zaman palankalarının birer minyatürünü mü görmek istemişlerdi? Bir milletin kemiğine, iliğine işlemiş yüzlerce senelik cenk alışkanlığı bugünden yarına ortadan kalkamazdı elbet.

Kulenin üst katında, ovalara bakan ferah bir odada ihtiyar Safiye Hanım'la Keşan'ın Molla Ağalarını görüşüyorum. Soyumuzun şeceresini bir tutturuyor ki gözlerim kararıyor. Neme lâzım a canım... İşte anlaşıldı: Molla Ağası, Haseki Ağası, Çomoğlusu, Alişah

Bey'i birbirinden kız ala, kız vere kördüğüm olmuşlar. Kâh el birliği etmişler kâh takım takım ayrılmışlar, birbirinin gözünü oymuşlar. Akrep etmez akrabânın akrabâya ettiğini. Bu böyle gelmiş böyle gider. Safiye Hanım'a Molla Ağaların, Sultan Mecid devrinde Keşan'da yapılan meşhur düğününü sordum. Büyük annesinden duyduklarını anlattı, not aldım. Canzi'nin esere yardım etmek bahânesiyle gün aşırı mektup yazıyorum. Canımın özü nineciğim mektup yazmayı bana yasak etmişti. Onunla velev ki kâğıt üzerinde olsun konuşmadan ben nasıl yaşarım? Molla Ağaları bahâne ediyor yazıyorum, Alişah Beyleri tutturuyor yazıyorum. Cevap yok. Her akşam, acaba Canzi çıkagelir mi diye otobüs postasını karşılıyorum. Uzunköprü veya Gelibolu tarafından bir toz bulutu içinde otomobil gelir görsen belki Canzi'dir düşüncesiyle kesiliyorum. Fakat biliyorum o gelmez, gelmeyecektir. Gözlerim önünde dünya bulanık bir karartı içinde çökerken başımdan soğuk ter sızıyor: "Biz artık öldük, diyorum; o bana karşı, ben ona karşı öldük." Bu sözleri söyler söylemez, canı için savaşılan bir insanın korkunç saldırışıyla fırlıyorum. Hayır olamaz, benim Canzi'yi kaybedişim bir hakikat olamaz. Eğer gerçekten böyledir de ben Canzi'ye bir daha kavuşamayacaksam ölmek için hakikatten üstün bir hakikat yaratmaklığım lâzım. Öyle bir efsâne dokumalıyım ki sesi hakikatin sesini bastırsın. Aşkımın ölmez kasidesi önümde boylanıp yükselmeli. Yaşarsam eğer ancak böyle bir âbidenin gölgesinde yaşayabilirim.

Kuduruk bir saldırıyla projelerimin, planlarımın üstüne atılıyorum. Parmak uçlarımdan insan üstü kuvvetler akıyor. Mukaddes Trakya'm geliyor. Demiryolu kavşaklarından buğday silolarına, ekim enstitülerine, sanâyi bölgelerinin işçi evlerine varınca her şeyi işliyorum. Son durağım dâima Edirne'dir. Planını tamamladığım kendi Edirne'mi geceleri rüyâda geziyorum. Mey-

danlardan geçip parklara giriyor, opera binâsından çıkıp binicilik kulübünde dinleniyorum.

Ne kadar kısa zamanda ne çok iş başardım. Bu zengin yaratıcılık, baş döndürücü çalışma temposu akıllara ziyan. Normal yaşayışta on yıl uğraşsam böyle randıman veremezdim. Bana ne oldu? Yeryüzündeki cennetimi neden kendi ellerimle yıktım? Dört aydır bu muammâyı düşünmekten henüz otuz altı yaşında saçlarım ak pak oldu. Acaba derin ve içli aşklarda insanlar, insanlığın üstüne çıktıkları için mi ilâhların gazabına uğruyorlar?

Yoksa ben, şeytanı çatlatacak derecede habis bir yaratıcı sanatkâr melunluğu ile fâciamı kendi iç güdümle kendim mi tertipleyip hazırladım? Hayatta öyle zorlu başarılar vardır ki onları ancak ölümü yenmiş bir adamın gücü haklayabilir. Belki ben de senelerce eserimin hasretiyle için için yandıktan sonra büyük davranışımı bulmak için kendime ölüm tuzağı kurdum. Otomobil yarışlarında virajları sert alan koşucular birinci gelir. Azîzim Turhan Tuna! Direksiyonu sen kıl kadar ihtiyat payı bırakmadan ölüm virajına çevirmişsin. Sür gitsin!.. Dönemeci geçersen zafer tâcı seni bekliyor. Geçemezsen... İnnâ ileyhi râciun.

Kındır Susak

Alnıma kısa zamanda derin bir çizgi kazıldı. Bunun altına üstüne uzanmaya hazırlanan diğer çizgilerin ince belirtilerini de aynada görüyorum. Alın yazısının ne demek olduğunu şimdi anladım.

Türlü acılar çekilir, insanın yüzünü çökertir, göz kenarlarını kırıştırır, burun kanatlarından çeneye doğru kara gölgeler uzatır. Fakat ancak mukadderat saatidir ki alınlara silinmez imzâsını atar. Uykusuz geceler sırtüstü uzandığım yatağımda bir sâniyeden ötekine ihtiyarladığımı, dünyâan göçtüğümü duyuyorum. Yüzüme, ölüm hâlimin çehresi takma maske gibi geçiyor. Tepemde seyrekleşen ak ve ölgün saçlar... Elmacık kemiklerim fırlamış, dudaklarım büzülüp çukura kaçmış, kırışıklar içindeki suratıma son dinlenmenin durgunluğu sinmiş.

Her soluk alışta Allah diyen cezbeli dervişler gibi ben de hep sevdiğimin hasretiyle oturup kalkarsam çok sürmez... Ölüm muhakkaktır. Kurtulmak için kendime yapmadığım telkin kalmadı. En sonunda kanlı bir çizgi tasavvur ettim, dedim ki bu çizgiden ötesi yasak. Dü-

şüncelerime çektiğim korkunç sınırın ötesinde Canzi vardı. Sistemimi bir zaman yürüttüm. Canzi hatırıma geldikçe mezarım gözüme görünüyordu. Muhayyilemi böyle ağır baskı altında tutmanın netîcesi kötüye vardı. Set çekmek istediğim seller günün birinde ne var ne yok devirdi, üstümden aştı. Ben, Japon usûlünde karnını deşmiş bir adam gibi yerde yatıyordum. Küçük bir kıpırdamada bağırsaklarım dökülecekti. Az ötemde kanlı yasak çizgisi... Ben, parçalanmış vücûdumdan dışarı sarkan sakatatı ellerimle tutup toplanmaya çalışarak toprakta sürüne sürüne emekliyor, bu hâlimde bile Canzi'ye ulaşmaya çabalıyordum.

Yaradılış kânûnunu çok bilmişliğimle zorlamasaydım korkunç bir durumda olduğumu bilmeyecek, işimle gücümle belki de avunacaktım. Ecelimin, sandığımdan daha sıkı boynuma dolandığını anlayınca son çâreye başvurmak düştü. İstanbul'a gittim. Canzi yoktu. Okullar kapanınca birkaç öğretmen arkadaşla berâber köy enstitülerinde çalışmaya gitmiş. Beş haftaya kadar dönecekmiş. Onu beklemek, biraz da deniz havasından faydalanmak için Tarabya'da Tokathyan Otel'i'ne yerleştim. Keşan'daki doktorum ciğerlerimin röntgenini aldirmek öğüdünde bulunmuştu. Ne zoruma?.. Bende bir verem başlangıcı bulacaklar da ne olacak sanki? Derdimden baş kaldırıp sağlık kaygısına düşecek hâlim mi var? İçten çürümüşsün diyecekler, beni Heybeli sanatoryumuna kapatmaya kalkacaklar. Onlara nasıl söyleyebilirim ki şifâm Canzi'nin iki dudağı arasındadır. Tarabya'da denize girdim, yelken sporu yaptım, balık tuttum. On gün geçti. Azâbım artıyordu, kendimi Keşan'dakinden daha da kötü hissettim. Planlarımı özledim. Geri döndüğüm zaman İstanbul'da on gün içinde ne yaptım, ne gördüm diye kendi kendime danışınca şaşırđım. Hâfızam bomboştu. Boğaz'ı hatırlamaya çalışıyordum, hatırlayamıyordum. Şehri gözümün önüne ge-

tirmek istiyor, kafamda tek bir intibâ bulamıyordum. Keşan'dayken Boğaziçi'ni, Marmara'yı özlediğimi sanmış, bu istek yüzünden Tarabya'da kalmış, fakat denizi göremeden geri gelmiştim.

Şimdi hasta yatıyorum. Akrabam telâşla etrâfıma birikti. Yürük çiftliği, Mercan, Yonca, Türkmen çiftlikleri beni besiyeye koymak için piliçler, kaymaklar gönderiyor. Ürkiye hala kaygılı bir titizlikle bana bakıyor. Hastalığımдан o kadar üzgün ki sanırım bana bir hâl olursa o da sağ kalmaz. İşini bitirdikten sonra gelir, yavaşça baş ucuma geçerek yorulmaz, beni uzun uzun yelpâzeler. Gözlerimi azıcık aralasam üzerime eğilir, bir şey isteyip istemediğimi anlamak için yüzümü araştırır. Seksen yedi yaşındadır. Sayısız fırtınalara dayanarak kavileşmiş, kökleri toprağa perçinlenmiş bir çınar gibi sağlamdır. Ona baktıkça serhat kalelerinin taşlarını sökerek, askere yardım eden, düşmanı döven eski Türk kadınlarını görür gibi olurum. Benim kutsal kahramanlarım!.. İki yüz senede kazanılan toprağı adım adım cenk ü cefâ çekerek gene ancak iki yüz senede geri veren serhat arslanlarım... Siz Hamzalar, Rüstemler, Hızırlar, Bâlıler... Ürkiye halam tıpkı sizin kızlarınıza, sizin eşlerinize benzer. Şu dünyâda hiçbir âfet düşünmem ki Ürkiye halam onun karşısında apışıp kalsın. Kocasını üstüne evlendi, gizlice ağlar sızlar, az zaman sonra "Hah!.. Tasamdı zere..." der gider hamamda kendine ince saç ördürür, ortağına nisbet biraz daha şişmanlar, daha güzelleşir. Kendisine yarım muhabbet veren herife sûretâ itaat eder ama gönlünden çeyrek muhabbet bile pay çıkarmaz. Halanın çocuğı ölür, işte bu yıkımdır, herifin hercâiliğine benzemez. Ana kısmı, yanar Allah yanar!.. Sabah namazlarında gözyaşıyla secâdeler çürütür; fakat gene de ahıra seğırtip ineğı sağlamayı, çeşmeye koşup güğümleri doldurmayı unutmaz. Muhâcirlik mi? Moru ne yapalım? Helbet gideriz, hü-

kümet ne dediyse o olur. Şalvarı ayağımıza, ferâceyi başımıza çektiğimiz gibi kızanları heybeye kor, davarı önümüze katar, düşeriz yola.

Ürkiye hala baş parmağıyla batı tarafını işâret ederek söyleniyordu:

– İki sene evvel bir muhâcirlik daha gördük, Keşan'ı boşalttık, Çardak köyüne gittik. Ötekiler birbiriyle dövüşüyormuş. Vuruşaraktan bizim sınıra sokulmuşlar.

Hasta hâlimde bile beni gülmek aldı. Halanın baş parmağıyla göstererek "ötekiler" deyişi pek hoştu.

– Kim oluyor ötekiler dediğin, Ürkiye hala?

Bu sorgumu yersiz bulur gibi şişindi, somurttu. Gene parmağını batıya sallayarak: "Nah işte!.. O domuzlar!" dedi.

Biraz konuşunca hemen yoruluyorum. Hala, yüzümdeki teri görüp, beni tülbentlerle kuruluyor, alnıma gül sirkesi sürüyor.

– Sus oğlum, sus! Ben dırlanayım, sen nefesini tüketme. Hem bu okuma yazmadan vazgeç artık, bak eridin, ufacık kaldın. Baban Bekir Bey pek kavruk doğmuştu. Ona ben baktım, hep manda sütleriyle yağlı çöreklerle besledim. Üç yaşına kadar gelişemedi. Hem sarışın, hem cılız olduğu için adını "Kındır Susak" koyduk. Sonradan bir serpildi ki görme... Pehlivanlar gibi... Son hastalığında beni çağırttı. Küsülü idim ama dayanamadım gittim. Baktım ki o aslan yapılı adam tekrardan ufalmış olmuş mu sana Kındır Susak? İşte sen de çöp kadar kaldın, bilmem ki zorun ne? Sevdâlı mısın nesin? Ay!.. Defet, bu derdi!

Üzerimdeki ince pikenin altında vücûdum bir kabartı bile yapmadan kayboluyor. 1,78 boyum kısalmış gibi. Ben o kadar eridim bittim. Ürkiye halanın Kındır Susak demekte hakkı var. Ona nihâyet kısaca açıklıyorum.

– Halacığım, ben bir kadın sevdim.

– Onu anladık zâten... Sevdinse sevdin. Dert etmek ne için?

– Halacığım, anlaşılamadık.

Dudağını büktü: "Hah!.. İş olmuş... Maslahat. Ta-saydı gûyâ..." gibi bir şeyler diyecek sandım. Katır boncuğundan düğmelerle ilikli göğsü biraz kabardı. Yemeni uçları, güdük saç örgüleriyle kuşatılı başı sağa, sola tartıldı. Dizlerinde dinlenen buruşuk elleri hafiften titriyordu. Dedi ki:

– Anlaşmak da ne demekmiş? Hep yeni düzen lâflar. Erkekle kadının anlaşması yoktur. Berâber kalıyorlar mı, kalmıyorlar mı sen bana ondan haber ver.

Ürkiye hala bir sözüyle akan suları durdurdu. Öyle ya... Berâber kalmak veya ayrılmak, sevişenler için ölüm dirim gibi önemli mesele budur, üst tarafını geç bir kalem. Canzi, eylül ortalarında İstanbul'a döner. Ah o zamana kadar toparlanıp yataktan kalksam, ona gitsem, desem ki: "Daha anlamadın mı hayâtım? Bize ölüm var, ayrılık yok. Ver elini berâber yürüyelim. Her gün pençe pençeye kavga da etsek, birbirimizin gözünü de oysak, sen bir köşede, ben öbüründe ölmektense boğuşarak yaşamak yeğdir."

Mecalsiz ellerim yalvarır gibi uzanıyor:

– Halacığım, acaba ben iyi olacak mıyım?

Ürkiye hala, kollarımı tekrar örtünün altına soku-yor, kuru kemik kalmış omuzlarımı yakalıyor, üzerime eğiliyor.

– Tavlan, Kindır Susak tavlan.

Şarkı söylemesini ricâ ediyorum. Bestenigârdan bir hava tutturuyor. Dünyâda benden başka sevdiği kalmamış koca nine kendisi için acınma dileniyor. Ölümüne dayanamayacak. Beni sağlığa, şenliğe, kalkınmaya çağırıyor.

*Kıyma ey mehrû bana insâfa gel
Zevkle gel sünbûlsitân-ı şevka gel*

Elleriyle dizlerinde tempo tutarak okuyor. İhtiyar sesi tarazlanmış fakat tatlı. Canımın acısından eriyor, azala azala kendimden geçiyorum.

Eylül ortasında hasta hâlime bakmadan Canzi'yi görmeye gittim. Onunla iki mezar kaçkını gibi karşılıklı dikildik. O kadar bozulmuştu ki kendi düşüklüğünden söz açmaya utandım. Anadolu'da sıtmaya yakalanmış, Adana'da memleket hastahânesinde yatmış. Artık hiçbir iş görecektir kuvveti kalmadığı için mektepten izin almış.

– Annen! dedim, ne için annenin yanında dinlenmiyorsun?

Canzi, bu anne bahsinde beni her zaman şaşırtan soğuk kaçinganlığa büründü:

– Annem mi? O benim annem olmaktan ziyâde Sâdi Bey'in karısıdır. Ben yalnızlık içinde bir insanım.

Bu karşılığı haksız buldum. Ürkek sevgisi geri tepilen zavallı anne, ben seni bir görüşte anlamış, sana acımıştım. Senin kızın, el değmemiş, örselenmemiş bir ruhtan gelen dik başlılıkla, bilgisinin gücünün verdiği atılganlıkla seni korkutmuştu. Sen onun karşısında kendi yumuşak alaturkalığından, kafaca yetkisizliğinden utanıyordun. Ona yaranmak için, hoşlanmadığın yeni moda kılıklara girmeyi göze aldığın halde mantar pabuçların, boyalı permenanth saçların yağına yüreğin titriyordu. Ne yazık!.. Canzi sana karşı hâlâ yumuşamamış. Yalnızlık içinde bir insan... Evet ne çâre, hepimizin derdi bu değil mi? O da yalnız, ben de yalnız, zavallı Hüsniye Hanım sen de yalnız. Biz insanlar birbirimizi yaralamak, yalnız bırakmak için elimizden geleni hattâ gelmeyenini bulup başarmakta hiç gecikmiyo-

ruz.

Canzi beni akşam yemeğine alakoydu. Geçmiş de-
secek kuvvet ikimizde de yoktu. Derine inmekten çeki-
nen yarı resmî iki ahbab gibi muhârebeden, gelecek ba-
rıştan konuştuk.

Sonra Canzi, lambayı söndürüp camları perdeleri
açmayı teklif etti. O günlerde ışık karartma yasağı İs-
tanbul'da yürürlükte olduğundan hava almak isteyince
karanlıkta oturmak lâzımdı. Balkona çıktık. Şehrin ses-
sizliğine, etrâfın ölgünlüğüne karşı değişik bir ululukla
yüceleşen yıldızlı gökyüzü bizi ezdi gevşetti. Canzi'ye,
son kıvâma gelen eserimi anlattım, onun yazmak iste-
diği "Molla Ağaların Düğünü" adlı üçüncü hikâyeyi so-
ruşturdum. Vazgeçmiş, böyle işlere davranmak artık
haddi değilmiş. Öğretmenlikten çekilecek, evini dağıta-
cak, Anadolu'nun uzak bir kasabasında yerleşecekmış.

Canzi kolunu balkon demirine dayadı, başını bileği-
nin üstüne koydu. Kendi kendiyile dertleşir, sayıklar
gibi konuşuyordu. Sultan Mecit devrinde Keşan...
Canzi'de engin bir seviş ve özleyiş rüyâsı yaratan geç-
miş zaman. Kahramanca çetin bir güreşten sonra sırtı
yere gelerek er diliyle pes deyip üstün yiğidin vakarla
elini öpen bir pehlivan gibi Türkler'in Avrupa'ya ikrar
verdiği

– Evet, sizin dünya görüşünüz doğru imiş. Biz yanı-
lmıştık. Bizi mektebinize alın, temiz yüreğimizin var
kuvvetiyle size ayak uyduralım" dediği günler. El ka-
vuşturup baş eğerek eşliğine vardığı bu Avrupa âlemin-
de Türkoğlu ne gördü denedi ki sonunda bağrından
"Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar" feryâdı
koptu? Dedelerimiz, batıyı olduğu gibi kavrayamadılar.
Evvelâ aşırı bir aşk, sonra aşırı aşkların olağan tepkisi
hayal kırılışı. Kimbilir kaç filozof derviş dışarı belirt-
meden gülümseyip şöylece seyrâna varmışlardır: "Biz
Türkler yeryüzüne bir dâvâ atmıştık, bir hadden öte yü-

rütemedik. Şimdi el sizdedir. Bakalım dünyâyı ne kalıba sokacaksınız? Sağ kalalım işin sonunu görelim. Zîra siz de iflâs borusunu öttüreceksiniz. Tek kişiler gibi uluslar da başlarını taştan taşa vurarak olgunluğa erişir. Belki gün gelir, insanlar için kafa kafaya danışmak, kol kola yürümekten başka çıkar yol olmadığını siz de anlarsınız. O zaman acaba hatırinıza gelir mi ki Avrupa'nın güney doğu köşesinde feleğin çemberinden geçmiş pek pişkin bir komşunuz var, kıtanın en eski büyük devletlerinden biri... Bunların dünya barışı için okka çeker sözleri olur elbet, diye düşünür müsünüz? Türk milleti cihangirliğini yüzyıllar evvel yaptı. Kılıcının ucuyla bir çırpıda üç kıtaya imzâsını attı. Üç kıtaya kendi yüksek medeniyetinin anıtlarını dikti.

Ne engin cihan özleyişi... Hüdâvendigâr'ın kalbi Kosova toprağında gömülü kaldı, Süleyman Hân'ınki Zigetvar'da... Batı Roma imparatorluğunu özlemişlerdi. Sonra, Viyana'yı alalım dediler. Sonra, aman Budin'i tutalım, Tuna illerinin demir kilididir dediler. Sonra Belgrat'a yapıştılar, bu da giderse Rumeli kendilerine hayretmeyeceğini bildiler. Adım adım gerilediler, dâvâyı kaybettiler. 1683'te Viyana'yı kuşattıkları zaman batı kavimleri, aman Avrupa medeniyeti tehlikede diye yaygaralar koparmıştı. Bu söz bir parola oldu. Hâlâ bugün bile en büyük yazıcıları, Türklerin önünde tehlike savmış Avrupa medeniyetinden bahsetmekten çekinmezler. 1939 savaşını yazarken görelim bakalım ne diyecekler? Avrupa'ya tehlike nereden geldi, bize meraktır, bu sefer bakalım kimi suçlayacaklar!

Canzi söylüyor söylüyor, karanlığı incitmekten korkar gibi, basık kesik bir sesle. Işıksız İstanbul büyülenerek ortadan kalkmış. Yıldızların katı parıltısı altında boz karası bir düzlük. Canzi tâzelediği sigarayı avucu içinde gizliyor, gene hikâyesine koyuluyor.

Nerede kalmıştı? Evet, Çomoğulları'ndan Doktor

Pertev'in Sorbon Üniversitesi'nden Keşan'a dönüşünü anlatıyordu. Kardeşi Celile ile Molla Ağalardan Kumbarhâneli Doktor Hulki'nin düğünü yapılacaktı. Yavuklular evvelden birbirine gönül vermiş, senelerce yanıp tutuşmuşlardı. İki soy arasına geçimsizlik girmiş, düğünün bozulmasına kıl kalmış, nihâyet barış görüş olmuş, bütün Keşan yerinden oynayarak büyük şenlik hazırlıklarına dökülmüştü. Kumbarhâneli Doktor Hulki, Avrupa'ya gitsem diye deli oluyordu. Adı büyük diyârı sık elemiş bulunan Doktor Pertev'in işten çoktan sıtkı sıyrılmıştı. Keşan halkını sorarsanız genç hekimlerin, ne birine, ne ötekine mangır verdiği yoktu. Onlar Cinci Nine'den şaşmazlardı. Cinci Nine on iki kat pamuk ipliğini burar, okur, insanların ve davarın boynuna bağlayarak sülük düşürürdü. Ateşleme hastalığında; nine, hastanın yüzüne al renkli bir bez örter, üzerine keten sapsarı serper, bu otları tutuşturup gizli duâlar mırıldanarak illeti savdırırdı. Onun paça kemiği, bıçak sapıyla baş ağrısına okuyuşu; yeşil bir çanakdan topladığı mercimek tâneleriyle göz hastalıklarını geçirişi vardı. Çifte doktorlar çok güldüler, çok kızdılar; oldukça da ibret aldılar.

Canzi düğünün hikâyesini ilk perşembe gününden anlatmaya başlıyor:

– İçilen şerbetlerin, dağıtılan çevrelerin, çengilerin çalgıların, hamam âlemlerinin, sıra oyunlarının, davul zurnayla, pehlivan güreşlerinin, at koşularının hesâbı yok. Tam bir hafta bütün kasaba ala alahey. Düğün sâhipleri yorgunluktan seriliyor.

Canzi; tâze gelin Celile'nin gelin hamamı günü saçlarını tellerle ördürüp, havlusuna bürünüp soyunma yerinde kaynanası Safiye Hanım'ın önünde diz çöküşünü anlatırken sesi titredi. Yüzünü göremiyordum; fakat iyi biliyordum ki gözyaşlarıyla yıkanmaktadır.

Celile'nin genç kız arkadaşları, her biri elinde birer

tefle mermer şadırvanın etrâfında sıra oyunu dönerlermiş, çengillerle bir ağızdan okurlarmış: "

*Dolani dolani yolun olayım,
Pazarda satılmış kulun olayım.*

Celile, diz çöktüğü yerden hayran hayran kaynana-sının yüzüne bakarmış, gönlü ölesiye coşup taşarmış.

—Kulunuz olayım... Ey Molla Ağalar!.. Kulunuz olayım. Ah, ey benim kaynanam! Hulki Bey'ime ne kadar benzersin. Ahdım olsun, hanım annem, bana ne eziyet edersen et katlanacağım. Zîra Hulki Bey'imi dünyâda benden çok sevebilecek tek bir kişi vardır; o da sensin Safiye Hanım. Sen onun anasisin, benim muhabbetimden daha üstün pâyeye ulaşmışsın. Hulki Bey'imden olacak çocuklarımı severken ben de senin yüceliğine ereceğim.

Canzi birdenbire sustu, iskemleden gölge gibi kaydı, önüne yığıldı. Onu kucagımda içeri aldım, ayıltım. Düğün hikâyesini sorduğuma bin pişman olmuşum. Yaşayıştan mutluluk payı alamayanların gözü başkalarının sevdâ şenliğini kaldırır mı? Bu kıskançlık değildir, can dayanmaz bir yürek ezikliğidir.

Zavallı yavrum, biraz soda içti açıldı. O zaman ona söyledim ki kendisinden ayrı yaşamak benim ölümumdür. Yalvarışımдан anlamayan donuk ve yaşlı bir bakışla gözleri yüzüme dikili kaldı.

—Turhan, yoksa benden artık bende mevcut olmayan bir şeyi mi istiyorsun? Ben senin eski tanıdığın kadın değilim ki! İçim, dışım hasta. Anadolu'ya göçeceğim. Sâdece çocuklar, hayvanlar ve çiçeklerle uğraşacağım. Bilmem ki yeni bir dirim görür müyüm? Görsem bile bambaşka bir insan olarak dünyâya dönmez miyim?

Ona ölüm tehlikesinde olduğumu söyleyerek gözdağı verdim. Yüzünden kaynar yaşlar aktı, kollarını sarkıttı:

– Peki al beni, ne yaparsan yap! dedi.

Geceyi berâber geçirdik. Fakat o, bir kere daha haklı çıktı. Kucağımda bir yabancı kadın sarar gibi oldum. Hani sevdiğimin göksel nurlar çağlatan gözleri? O gözler ki içlerinde görülmedik cümbüşler yapılan cennet saraylarının pencereleri gibi Tanrı ışıklarıyla yanardı. Nerede o tılsım denizlerinin yakamozlarını andıran ışıltı?

Canzi'yi ilk aşkımızın kutsal mûsikîsiyle çağlar görebilmek için kanımı damla damla vermeye râzıyım. Fakat dünyâda hiçbir güzelliğin ikinci doğuşu yoktur. Yaşayışı değerlendiren ne varsa hepsi birer defalıktır. İşte şimdi kaybımı bağırarak îlan edebilirim: Bu ne taca benzer, ne tahta, ne hayâta hattâ ne de nâmusa şerefe. Ben Canzi'mi kaybettim.

Onu gözümünden kıskanmıştım. Yok edesiye uğraştım. Haydi bakalım, başım göğe ersin şimdi.

Keşan'da tekrar döşeğe düştüm. Bilmem artık bu evden benim dirim çıkar mı? Duvarda çivili haritalara planlara, masa üzerinde toz bağlayan maketlere yattığım yerden bakıyorum. Projem hazırdır. Yalnız bölümleri bir araya toplamak işi kalmıştı. Ölürsem ne olacak? Arkadaşım Nizâmi adına bir vasiyet hazırladım. O artık işi oluruna bağlar, projeyi bakanlığa götürür. Tuhaf rüyâlar görüyorum. Atatürk baş ucuma dikiliyor: "Âbidem için bir kitâbe yaz!" diyor. Kan ter içinde çırpınıyor, di-dişiyorum: "Atam ben mîmarım, şiir bilmem, kitâbe yazamam." Atatürk öfkeleniyor: "Çok söyleme, kitâbemi yaz!"

Ürkiye hala boğuk sayıklamalarıma koşuyor, terimi kurutuyor, bana serin bir şurup içiriyor. Tekrardan uykuya dalar gibi oluyorum. Bu sefer rüyâda kendimi maraton koşucusu görüyorum. Meşaleyi elimden kapmak

için bir menzilde genç arkadaşlarım bekliyor. Fakat ben durak yerine varmadan düşeceğimi biliyorum. Ümitsizlik acısı içinde onları yardıma çağırıyorum: Koşun, alın bu meşaleyi elimden. Düşerseniz sönecek. Koşun, çabuk olun, bana karşı gelin!

Sabahları daha sâkin bulunuyorum. Cumhûriyet Bayramı'na iki gün kaldı. Komşu Melenlilerin Rüstem, daha birkaç oğlan belediye önünde zeybek oynayacaklarmış. Efe kılığına girmişler, içlerinden biri mızıkâ ile Harmandalı çalıyor, ötekiler Hâfız Ağaların bahçesinde prova yapıyor.

1) Ben, benden çekiyorum, Canzi'den değil.

2) Canzi benden çekmiyor, kendi gönlünden...

3) Canzi'nin ve benim başımıza gelen bu âfet bir istisnâ gibi görünür. Fakat yeryüzünde istisnâ yoktur, ancak ve ancak kâide vardır.

4) İstisnâ gibi görünen hâller, kâidenin henüz anlaşılmamış derinliklerinden başka bir şey değildir.

Haftalarca, aylarca yastık çürüttüğüm sıralarda kafamdan geçenleri yazmaya kalkarsam destanlara sığmaz.

Destan dedim de gene hatırıma *Kerem'le Aslı* dîvanı geldi. Açtım, biraz okudum. Komşu bahçedeki çocuklar bayram oyunlarını sınarken Kerem'in "*Bayram olsa kına yaksam destime*" diyen türküsü gözüme ilişti. Ne acıklı inleyiş, ne kanlı yırtılış bu... Tıpkı benim hâlim. Artık ağlayamıyorum. Feleğin sağlı sollu tokat sağanağı altında yüzüm karmakarış dağılmış! Gözlerim kayıyor, çenem titriyor, alnımda damarlar oynuyor. Suratım bir insan suratı değildir. Bir hayvanın, bir delinin, bir ölünün suratı da değildir.

Benim yüzüm şimdi, ezeli hayatla ezeli ölümün birbirine pala çaldıkları cenk meydanıdır. İşte Keremliğin sonu. İşte Aslı'ma kavuşayım demenin bedeli.

*Bayram olsa kına yaksam destime
Selâm versem yârânıma dostuma
Hasta olsam Aslı gelmez üstüme.
Garip garip ölüşüme ne dersin...*

Transformatör

Şimdi size transformatörü anlatacağım. Transformatör, insanların ancak Azrâil'le yüz yüze gelince harcamaya râzı oldukları gizli hazîne, son ümitsizlik için sakladıkları tek fişekle bir avuç barut, son sığınak son dayanaktır. Ölüm dirim savaşında kaçınılmaz bir yenilgenliğin karşısında kalınca varlığımızın dibindeki kutsal tortuyu da cenge sürer, transformatörü işletmeye başlarız.

Benim transformatörüm şöylelikle işlemeye koyuldu: Doktorların kesin bir ad takamadıkları hastalığımda kaynayıp gitmek üzereydim. Kerem'in yolunu tamamlamaya tek adım kalmıştı.

Âşık oldur kendi kendin kaynata

Ne demek bu? Yakalandığı korkunç ve güzel mânâlar girdâbına karşı durmayan, durmadığı gibi gönlünün taşkınlığından yeni yeni mânâlar püskürerek o girdâbı azdıran, sevgiliye katıksız karışabilmek için yok

olma yolunu özleyen âşığın alımlı ve ürkünç düşüncesi.

Ey benim Asya ile Avrupa kavşağı kutsal yurdum! Ey benim tanrısal bir ibre gibi hem doğuya, hem batıya ölçülü âhenkle cevelan uran Türk milletim! Yeryüzünde insanlığın bir baştan bir başa yarattığı birbirine zıt mânâların hepsini tadan, ayrıksı ve küskün âlemleri kendi vücûdunda bir araya yoğurarak "yeni insan"ı kalıba dökmek namzetliğini nurdan çelenk gibi alnında taşıyan yurt kardeşlerim! Bizim bayrağımızda doğunun hilâliyle batının yıldızı kucak kucağa görünmez mi? Ben bu bayrağın öz çocuğuyum, onun çizdiği yüksek mânâlı rotanın izinden ayrılamam. Hiçbir garplı Kerem'in ardından gidemezdi, ben Türk olduğum için gidebildim. Son menzile ulaştım, gemimi yokluğun sınırından geçirdim. Hiçbir şarklı bu bölgeden geri dönemezdi, ben Türk olduğum için geri dönebildim. Kıtalar arasında sefer etmek, hem Asya'ya, hem Avrupa'ya yurdum diyebilmek bana dedeler mîrâsıdır. Doğu ülkemi gezdim dolaştım, oradaki zenginliklerden gemime seçme bir yük yükledim. Fakat dip-doğunun ifrit surathı tanrı taslaklarına el vermedim. Dümen kırdım, batıya gidiyordum. O diyârın mahsûlünü de seçe seçe devşirmeye alışkıyım. Onların da soysuzlaşmaya yüz tutmuş yaratıkları gözümde değer bulamaz. Beğenlik, övünlük matâi bir bakışta ayırt ederim. Hazînem kabarcak, yeryüzünde biricik olacak. Onu kendi döküm evimde eritip kendi görüşümün, anlayışımın mücevherini ortaya çıkardığım zaman isterim ki hem batıdaki, hem doğudaki dostlarım benim numûnemde kendilerini, kendi eksiklerini, üstelik de yeni çağın müjdesini bulsunlar.

Keşan'daki mihnet bucağımda gönlüm büyük bir devrim geçirdi. Kerem'in yolunda güzellikler bulmuş, onunla berâber yürümüştüm. Gördüm ki güzellik de sona kadar dayanmaya kalkınca korkunçluğa dönüyor. Hayat acısı, aşk yarası yüzünden çekmek, yanmak, tü-

kenmek... Bu akışta tanrısal bir şiir vardı. Fakat ölmek, Keşan'da hasta döşğinde derim kemiğime yapışarak kuruyup gitmek... Geride kalan sevdiğime bergüzar bir avuç toprak bırakmak, onun vicdânına çekitaşı gibi çökerek içini karartmak... Ne çirkin, ne ayıp, ne ölçsüz ve barbar!

İstemem hayır; çirkinliği, ölçsüz barbarlığı aşk pahasına da en derin mânâlar pahasına da istemem. Gönlüme yedi cihanın ufuklarını açan sevgim uğrunda benim yapacağım iş vara vara teneşirde tabutta karar kılmak mı olacaktı?

Kalkındım. Ölümü dirime, acıyı verime, karanlığı ışığa çeviren transformatörüm işlemeye koyuldu. Dip tortudan harcadım, son kozu oynadım, kutsal silâhlarım ile cenge girdim. Siz benim transformatörümüne türlü, türlü adlar takabilirsiniz! Gençliğin, sağlamlığın dayanağı dersiniz, en derin tabiat kaynaklarından gelen fizyolojik kalkınma dersiniz. Kiminiz de Hakk'ın inâyetine yorar. Hepsi doğrudur, hepsi aynı yola varır. Hele ben de bir söz ekleyeyim: Elime yapışıp beni düştüğüm ölüm batağından çeken gene dedelerim olmuştur. Kahramanım Köprülüoğlu, Pîrim Gâzi Rüstem Baba, Atalar Yücesi Ulu Ata'm.

Daha nice nice dedelerim, ninelerim ki asırlar boyunca ölçülü, biçili yaşadılar. Az konuşan, çok çalışan, kanaatle yiyip içen, küçük seyrek eğlencelerle avunan temiz kanlı, berrak gözlü, serin başlı insanlar.

Onların mîras bıraktığı değerli kanı, asil ruh tortusunu cenge sürerken hem utandım, hem de onların benliğimde bütün kudret ve ihtişamlarıyla yaşamakta olduklarını sınamaktan dile gelmez bir övün duydum.

Transformatörüm işlediği müddetçe yemedim, içmedim. Terledim uyukladım, uyukladım terledim. Kun-

dak çocukları gibi, bir fincan süttten besi alarak yaşıyordum.

Dünya ile ilişigim kalmamıştı. Yer yerinden oynuyor, demokrasi ortaklarımız Avrupa kıtasına çıkış yapıyor, Dumbarton Oaks toplantısı, Yalta konuşması, cümle cihânın mâcerâsı bana dokunmadan geçiyordu. Hiçbir şey düşünemiyordum. Mûsikî işitmeye tahammülüm yoktu. Radyodan, gramofondan, komşu evlerden kulağıma bir nağme değse tüylerim ürperiyor, gözlerim yaşıyordu. Çünkü transformatörüm için için işleyip son kuvveti harcayarak korkunç bir kargaşalığı âhenge dökmekle meşguldü. Kendi benliğimin inleye inleye başardığı bu mûsikî savaşına dış âlemden yabancı nağmeler karışmasını çok fenâ yadırgıyordum.

Kasım ayının sonuna doğru iyileştım, geçtim masanın başına. Taslak bölümlerini birbirine bağladım, ince taslakları bitirdim. Günün birinde siyah şeritlerle sarılı dokuz büyük dosya tamamlanmış olarak hazırıldı. Meşaleyi düşürmeden menzile ulaşmış, tanrısal alevi genç arkadaşlarıma aktarmıştım. Tath ve yumuşak bir hüzn duyuyor, bundan böyle hayâtımda yeni bir çığır açılacağını biliyordum. Sevgiden, mutluluktan el çekebilmış olmak başarısı gücümü artırmıştı. İstanbul'un beş yüzüncü yıldönümü için Türk Evi diye yeni bir taslağa başlamıştım. İlâhlar bana yeryüzü kahramanı Promete'ye oynadıkları oyunu etmiş, göklerin güzel kızı Pandora eliyle bir sır kumkuması göndermişlerdi. Kumkumayı açmanın vebâli büyüktü, huzur ve saâdetime mâlolacaktı. Şaştım size, lâf anlamaz ilâhlar!... Sanki beni bilmezmişsiniz gibi... Bana âdemoğlu demişler. Gökteki cennetimi ben boş yere mi gözden çıkarmış olayım? Yeryüzünde egemenliğim tamam olmalı, saltanatımı kıskanırım, kendi gücümnden başka varlığı yaşatmam. Hangi sır kumkuması karşıma geçip bana heybet satacak? İşte Pandora'nın kutusunu bir

kere daha açtım. Her defasında olduğu gibi yeryüzüne türlü musîbetler dağıldı, hepsiyle çarpıştım, hepsini yendim. Kutunun dibinde kala kala musîbetler tortusu gibi yalnız ümit kalmıştı. Ellerim kan revan içinde yırtılarak, kutunun dibindeki ümidi de kazıdım attım. Pandora'nın paslı teneke hâline gelmiş kumkumasına son bir tekme savurdum. Ümit! Seni ne yapaydım ben? Yenir misin yenmez misin, canlı mısın cansız mısın, tahviller borsasında değerin iner mi biner mi? Bilirim ki sen bana durmadan yarını adayarak benden bugünü uğrulayan baş düşmanımsın. Sana bel bağlayan insan kendini korkuya kaptırmış olur, korkunun ardı sıra da çekindiğine uğramak gelir. Seni bir sırça küp gibi omuzumda taşıyamam ümit! Ne kadar güzel olursan ol, işte seni taş çarpıyor, tuz buz ediyorum. Hanisiniz musîbet kutuları, daha var mısınız? Avucuma düşün, beni ilgilendirin, üzün, korkutun, bana nevbet satın. Bir daha deneyin bakalım sizi açar mıyım, açmaz mıyım?

İşte dile gelmez acılar, "yarın"ı adayan ümitten bile vazgeçmek pahasına hür ve kuvvetli bir insan oldum. Bütün varlığımdan soyundum; üzerimde ağırlık nâmına ne varsa silktim attım. Yalnız çıplak hayâtımla eserimi alakoydum. Ne hayâtımdan bir saâdet bekliyorum ne eserimden bir mükâfat. Bundan sonra hangi tâlih cilvesi yüreğime içeriden içeri dokunabilir, ben artık niye yerinirim, niye sevinirim?....

Kanlı acılarımın, zorlu savaşlarımın karşılığı değerinde yeryüzünde biricik, bir tek büyük mükâfat vardı, tamah edeceğim yegâne kazanç da o idi zâten: Rahmete göçmüş dedelerimin mâneviyâtı önünde diz büktüm, alnıma bir turna teli taktılar. Eskiden geçmiş zaman menkıbelerini dinledikçe küçülürdüm, azap duyardım. Türk âbideleri bana kaş çatar, mezar taşları sessiz bir mahzunlukla üzerime sitem okları çekerd. Şimdi yurdumda dedelerden kalma ne varsa her şey hoşnutlukla

gözümün içine gülümsüyor. Kavuklu mezar taşları dirilip dile geliyor. Evet, dirilerin alkışından müstağni kalabilirim; zîra dedelerim, bana katmış oldukları değerli mayayı helâl ettiler, beni övdüler, vakarla çatılmış yüzlerinde şenlik kıvılcımlandı. Dediler ki:

– Bre Turhan... Bre gayretli oğlumuz bizim... Gazan mübârek olsun!..

Nizâmi bana Canzi'den haber yazıyordu. İyiymiş, sıhhatteymiş; fakat mektepten istifâ etmiş, evinden dışarı çıkmıyormuş artık. Tuhaf!.. Canzi gibi ateş ve hareket dolu bir kadın nasıl olur da evine kapanır? Onun bağına açtığım yaraları sarmamış olsa gerek. Ben eserimle kurtuluşa eriştim; Canzi'nin hayâtında nasıl bir mûcize çıkagörünmeli ki o da efsunlu düğümlerin içinden benim gibi sıyrılıp ışığa kavuşsun?... Nizâmi'yi sıkıştırdım, fazla bir şey öğrenemedim. Canzi iyi, hem çok iyi, merak etme diyor, arkasını getirmiyordu.

Yılbaşından evvel İstanbul'a dönmeye karar verdim, Ürkiye halayı berâber götürecektim. Biz bavulları hazırlamak, Trakya dosyalarını ambalaj etmek işindeyken Canzi'den bir telgraf aldım. Ertesi gün kendisi çıkageldi. Ninem ne kadar güzelleşmişti. Onu hemen sıcak odama çektim, sırtından kürkünü sıyırdım. Koyu kahverengi yünlüden düz bir elbise giymiş, göğsüne pırlantalı küçük bir dal takmıştı. Hiçbir şey söylemeden boynuma düştü. Yüzünü ellerimin arasına aldım, gözlerinin içine baktım. Mûcize... Evet mûcize! Canzi'nin gözlerinden, artık bir daha yanamaz sandığım, nurlu ışık taşıyordu. Dedi ki:

– Senin olmak yâhut yok olmaktan başka yolum kalmadı. Zâten, bir mesele daha var.

Yüzü dalga dalga kızarıyor, kızılıltı boynundan aşağı göğsüne doğru akıyordu. Başını boynuma gömdü, kula-

ğıma birkaç söz söyledi...

Yıldırıma uğramış gibi sarsıldım. Biz insanlar neden hep en uzak ihtimalleri düşünürüz de en yakın çıkış yollarını göremeyiz? Canzi'ye yeni dirim nereden gelebilir? diye araştırdığım zaman her ümîde başvurmuş, ona yarayacak biricik şifâyı aklıma getirmemiştim.

Ninemin dalgalı kumral saçlı başı iri bir krizantem gibi omuzumda yatıyordu, yâsemin elleri avuçlarımda dinleniyordu. Cennetten atıldıktan sonra yas ve çeki diyârında perîşan kalmış bizler işte nihâyet yeryüzünü bulmuştuk.

Kucak kucağa bakışırken birbirimizin gözlerinde kaybolmuş, bilinmez derinliklere dalmıştık. Rüyâda konuşurcasına dudaklarımızdan kopuk cümleler, yarım kelimeler dökülüyordu. Anlaşmak için hecelerle sözleşmek, hattâ sâdece koklaşmak bile yetecekti.

– Ne zamana rastlayacak?

Dedim. Güldü:

– Aptal mısın Turhan? Trakya îmar planını yapan adam bu kadarını hesaplayamaz mı? Tabii ki haziran sonlarına doğru... Bak sana hoşuna gidecek bir şey daha söyleyeyim. Annemle uyuştum. Sen haklı imişsin, bilemedimdi. Analık ne demek olduğunu şimdi anladım.

Canzi, Keşan'da üç gün misâfirim kaldı. Soy sop kim varsa karımı hepsiyle görüştürdüm. Çok güldük, eğlendik. Memleket türküleri okuduk, Keşan karşılamaları, Gelibolu süzmeleri oynadık. Davul zurna ile pehlivan, gelin havaları çaldırdık. Hayâta yeni doğuşumuz cümbüş dernekle oldu. Yeryüzünde beş buçuk senedir süregelen ulu savaş sona ermek, insanlığı görülmedik çapta yakıp yıkmış olan kâğıttan üfürme yalancı tanrılar tekerlenmek üzere idiler. Bizim kâbusu-

muz dünya kâbusuyla birlikte dağılıyordu. Eski kıskançlık illetimden de kurtulmuş, anlamıştım ki sevdiğim kadının gelmişini geçmişini tutturmak, rüyâlarına varıncaya kadar inhisâra almak, ona sanki yaradanı benmişim gibi tasarruf etmek istemek, bitmez tükenmez azaplarla ödenen büyük bir günahdır. Sevdiğim kadının benden evvel bir kocaya varmış olmasına karşı direnmek, takdiri bozmaya kalkmak, tanrılara isyan edip meydan okumaya benzemez. Bu, Hak Yaradan'ımın bana ölçtüğü nasîbi yadırgamak olurdu. Gerçi Hak Yaradan'ım beni varlık âleminde katıksız saltanat süreyim diye yarattı, ben o kadar ulu olayım istedi ki bana oyuncak olarak ancak ebediyeti lâıyk gördü. Kendi kendimi hiç durmadan yapar, yıkar, yazar, okur, tefsir eder, çizer, yeniden yazarım. Ebediyetle oynayan yılmaz bir sanatkâрім. Beni üreten Promete soyundan belki günün birinde öyle kudretli bir kahraman çıkacaktır ki bir üfleyişte samanyolunu dağıtacaktır. Kamerin paralandığını Peygamber'im bundan bin bu kadar sene evvel mânâda gördü. Ümmetine bildirdi. Zülcelâli ve'l-ikram olan Hak Yaradan'ım bana sonsuz sıfatlarından birini, yapıcı ve yıkıcı olmak huyunu bağışlamakla benim ebedî varlığa, ebedî sanatla dem tutmaklığımı istedi.

Cinsim böyle yüce bir nasîbin damgasını taşır. Fakat Yaradan'ımın büyük ekonomisi içinde fert olarak benim ne kadar nasîbim var, bilemem ki. Kısmetim kadar yaşarım, sevdiğim kadına kısmetim kadar sâhip olurum.

Canzi'ye, Haşmet'in bana ikide birde saçma haberler yolladığını anlattım. Sükûtî Efendi isminde yaşlı, kara kuru bir zat sık sık Keşan'dan geçer, Haşmet'in Trakya'daki müteahhitlik işlerine bakardı. Hatırımı sormak bahânesiyle gelir, can çekiştiğim işkence döşegimin başına dikilirdi.

– Nasılsın bakalım evlâdım? derdi.

Ben, ölüm diyârına çevrilmiş fersiz gözlerimle ona yarı görür yarı görmez bakar, güçlûkle üflenmiş son nefesimle cevap verirdim:

– Teşekkür ederim Sükûtî Efendiciğim, eksik olma beni hatırladığına. İşte görüyorsun pek iyi değilim. İyi olurum inşallah.

Haşmet'in yordakçısı içten pazarlıklı ihtiyarın gözlerinde tuhaf ışıklar yanar söner, kendisi bana hep aynı muammâlî sözlerle cevap verirdi:

– Yâ, oğlum!.. İşte böyle oğlum!.. Hep kendi kendimizi aldatıyoruz.

Ben ecelle sarmaş dolaş yattığım sırada Sükûtî Efendi'nin ne dolap döndürdüğünü düşünecek halde değildim. Sonradan anladım. O bana Haşmet'in sözlerini ulaştırıyordu. Demek istiyordu ki: "Sersem âşık! Kendini öldürünceye kadar acı çekişin budalalıktan başka bir şey değildir. Aşk maşk yoktur, kendi kendini aldatıyorsun."

Beni yakan, öldüren ateşime düşmanım inanmakla kalmıyor, o mukaddes hakîkatı benim içimde de çürütüp çirkefe döndürmeye uğraşıyordu. Peygamberimin hayâtını düşünerek onun misâlinden kuvvet aldım, bu iğrenç saldırışı da püskürttüm. Peygamberim ilâhî hakîkatî insan diline dökmeye, kesik ve ateşli soluklarla bağrından sökmeye uğraştığı zaman ona "Büyüçüdür, şâirdir." diyenler olmuştu. Nasıl ki Hak Yaradan "Yâsin" sûresinde Peygamber'imi "Mahzun olma ya Muhammed" âyetiyle tesellî etti, Peygamber'im de biz ümmetine soysuz insanların böyle çirkin sataşmaları karşısında mahzun olmamak öğüdünü verir.

İlâhî Sükûtî Efendi! Ben zâten aşkımın Allah gibi mutlak bir varlık olduğunu iddia etmiş değilim ki. Ben kendim ne kadar varsam aşkım da o kadar vardır. Olabilir ki geçicidir. Nitekim ben de geçiciyim. Fakat özleme acısıyla kıvranıp inlediğim zamanlar ne kendi fâ-

niliğim, ne de duygularımın mevsim işi olduğu düşüncesi beni avutmadı. Kanım gerçekten aktı, etim gerçekten göçtü. Gözümünden akan yaşlara baktım... Sâhici göz yaşları. Sükûtî Efendi! İri yarı bir disk şampiyonu iken "Kındır Susak" olmuş insanın ecel döşegi başına geçmek, el ovuşturup dudak büzöstürerek tatlı tatlı "Kendimizi aldatıyoruz!" demek ne kolay! Gün gelir –hayattır bu– zâtîâlinizin sevgili eşi rahmete göçer, yâhut paracıkları kaptırırsınız yâhut bir tarafınıza bir kansercik yapışır. O zaman siz de benim gibi bön bön bakar, kuzu gibi pesten melersiniz. Belki sizin karşınızda da hayırsever bir insan kardeşiniz türer, size der ki: "Karın mı öldü? Boşver. Şerefın itibârın mı kalmadı? Adam sen de. Kanser mi oldun? Pabuç bırakma birâder, kanser yoktur; kendi kendini aldatıyorsun." Yâ... Dostum Sükûtî Efendi, buna âlem-i imkân derler, neler olmaz? Fakat seninle hasbîhâlim haddinden fazla uzun sürdü. Kafamda bundan öte yer tutacak değerin yok. Sen pençesini doğrudan doğruya uzatmaya korkan Haşmet'in çingene maşasından başka birşey değilsin. Sana sözüm bitti. Defol, Sükûtî Efendi!

Derler ki Gotama Buda, bir yavru gazalı göğsünde uyutmakla dünya acısını savurmuş. Yürek sızısını unutmak için herkesin kendine göre bir yolu var. Kimi Cem kâsesine el vurur, kimi mürşit eteğine sarılır yâhut kendini mûsikî seline koyverir. Küçücük avuntularla doyananlar da vardır. Kuş beslerler, sümbül soğanı üretirler, futbola gönül bağlarlar. Daha başkaları –senin benzerlerin Bay Haşmet– para sarhoşu olur, kumar oynar, kadın avlar. Herkes beğendiği yoldan yürüsün. Biz; karım ve ben bütün hayâtımızda kimseyi kınayacak tek söz söylemedikti. Sen Haşmet, neden bizi diline doladın? İstanbul'da, Ankara'da, Trakya'da adımızı

ortaya düşürdün? Sen yüksek vidolu bezik oynarsın, zamânın gözde âşifteleriyle düşer kalkarsın ayıp olmaz da karımla benim hicrânı kendimize göre eritmeye çalışmamız neden gülünç olur? Gezdiğin, dolaştığın yerde "âşıklar, artistler" diye bizimle alay etmişsin. Canzi, canının acısını Ciğerdelen hikâyelerine döktü. Evine kapanıp kucağında saz, başı arkaya devrili, saatlerce türküler okudu, kendini unutmaya çalıştı. Ben, Trakya'nın îmar planını meydana getirdim. Yasımızın çöküntüsü altında ezilmemek için bizim başvurduğumuz çâreler bunlardı.

Zorun ne Haşmet, bizimle niye uğraşıyorsun? Belki de elinde değil, bize saldırmadan duramazsın. Hangi illetli dedelerinin mîrâsı senin kanını soysuzlaştırdı? Ecdâdın ansefalit mi geçirmiş, menenjit mi, cinsinizde sara mı var, erken bunama mı? Sana ne kadar el uzatsam barışa yanaşamıyorsun? Çâre yok seninle savaşa-
cağım. Sen bana bir kemlik etmeye davrandıkça ben kendi kendime hem etrâfıma bin iyilik edeceğim. İşte böyle Bay Haşmet!

Canzi'ye tılsımlı transformatörün beni nasıl ölümden kurtardığını anlattım. Dalgın dalgın dinledi, gözlerini duvara dikmişti. Bakışının nereye yönlenmiş olduğunu araştırdınca Atatürk'ün Kocatepe'de çıkmış kalpaklı resmini gördüm. "

– Serhatliyi mi düşünüyorsun?" dedim.

İçini çekti:

– "Serhatli" rûhu milletin başından eksik olmasın. Transformatörden bahsediyordun. Düşündüm ki Atatürk de Türk milletinin karar gününde işlemeye koyulan bir transformatördü.

Cangüzel'imî göğsüme çektim, yüzünü, gözünü öptüm.

– Elbette her milletin, her ferdin böyle bir transformatörü vardır. Fakat bunu başarı ile işletmek herkesin kârı değildir. İşi bu dereceye vardırmamak daha iyi. Transformatöre kadar dayanmayı değme yiğite salık veremem.

Orta Kat

"Hayat" denilen yapının biz sanatkârlar, orta kattan ayrıldık, yedi kat göklere çıktık. Fakat cennetin bayıltıcı nur kaynaşmasında erimedik. Yedi kat yerin dibine geçtik, kanlı çekiler baskısında çürümedik. Katıksız öz mayamız varmış. Geri döndük, temelli yurdu muza, orta kata yerleşmeye geliyoruz. Bizden, uzak diyârlar kokusunu alan orta katlılar yadırgar gibi duruyorlar. "Bu gezginler katımızdan ne anlar?" yollu şüpheye düşüyorlar. Halbuki orta katı en iyi anlayanlar, oradan hiç ayrılmamış olanlar değil, altında, üstünde ne bulunduğunu gönülleriyle deneyip yaşamış olanlardır. Biz bu hayat yapısının taslağını çizdik, üzerinde kurulu durduğu toprak bucağının topoğrafyasını çıkardık.

Uzun etmeyin orta katlılar! Odalarınızda hava pek ağırlaşmış, her tarafı toz toprak, örümcek bürümüş. Size yeni esinti, yeni türküler, cümbüş dernek getirdik. Kuş uçmaz kervan göçmez illerde kelle koltukta dolaştığımız kuru başımız için mi idi? Biz oralara sizin adınıza gönüllü elçi gitmiştik. Haydi çok düşünmeyin, bize

hoşgeldiniz deyin, lâıyk olduğumuz köşelere buyur edin.

Düşünün bir kere, biz sizin Robenson'unuz değıl miyiz? Sonsuz ummanların, ıssız adaların, dil bilmez yabancıların masallarını tatlı tatlı dinlemek için bizi ne-relere saldınız?

Kanınıza tâze kaynayış, zihninize geniş açılış, me-râkınıza lezzetli besi getirmek hevesiyle biz "Sindibâd-ı Bahrî" olduk. Kara dalgalarda battık çıktık, canavarlar hakladık, yamyamlara madik oynadık. Ölüm bölgele-rinde çarpışıp boğuşan bizdik. Siz sâdece hediye getir-diğimiz renkli kuşları, şaklaban maymunları gördünüz; kokulu baharat, değışik yemişler tattınız; yeni nağme-ler, alımlı bin bir gece masalları dinlediniz.

Biz "Odise" olduk, ottan ocaktan karıdan kızandan geçtik. Siz Argos'ta sürülerinizi otlatıp buğdayınızı ekerken bizim on sene Truva önünde, on sene de açık denizlerde işimiz neydi? Yirmi yıllık mihnetimizi süz-dük, süzdük size ölmez bir destan çıkardık.

Sizi mutlu kılmak, size yeryüzünün egemenliğini kazandırmak için biz, tanrılara bile meydan okuduk, "Promete" olduk, göklerin ışığını çaldık, size ateşi ar-mağan ettik. Ateş... İnsanın ateşle ilk karşılaşmasıyla ateşe hâkim olması arasında ne uzun ve acıklı bir mâ-cerâ vardır. Ben bu yanığı kendi aşkımda baştan sona denedim.

Taş devrinin çıplak insanı idim. Yıldırımıla tutuş-muş bir orman gördüm. Yekten öylesine vuruldum ki kendimi bu parlak kıızıltıya attım. Canım nasıl yandı! Yalnız etim değıl; canım, canım!.. Hatta bir canım oldu-đunu ben bu ilk acımda duydum anladım. Mâsum ka-famda hayâtımın ilk sorgusu uyandı: Bu kadar güzel, parlak ısı olan şey nasıl olur da can yakar? Tecrübeme inanamadım, bir daha uzandım bir daha yandım. Bir daha, bir daha... Bu, benim ateş sınavımdı. Çektiğim acı hem gönlümü hem gözümü dağladı. Dayanılmaz güzel-

liğiyle beni çeken, el uzattıkça cana kıyan o kızıl ısıyın bir Tanrı sandım. Bin yıllarca ona tapındım, adaklar götürdüm, kurbanlar kestim. Ne uzun korkular, ne çetin köleliklerden sonra "Promete" olabildim. Karşısında süründüğüm Ateş Tanrı'mı yakaladım, kendime râm ettim. Onu bir uşak gibi hizmetime koştum. Hattâ gün geldi onun uşaklığını bile kanıksadım, yerini elektriğe verdim. Bana hayâtımın ilk destânını yaşatan Ateş Tanrı'mı hor görür değilim. O, zamânında gerçekten benim ulu mâbûdumdur. Ben onun yüzünden ilâhların gazabına uğradım. Beni benliğimin yalçın kayalarına perçinlediler, ihtiraslarımın kartallarına ciğerimi deş-tirdiler. Ama hakkım olan zaferi ilâhlara kaptırmadım. Ateşi, zekâmın kemendiyle tutsak aldım, insanların hizmetine koştum. Bin yıllarca aldandığım gibi ateş benim ne mâbûdumdur ne de düşmanımdı, o ancak bir elemandı, benim buyruğum altına girmeyi özleyen bir eleman.

Varlık âleminde görünür ve görünmez her şey insana âşıktır. Her şey sessiz bir vurgunlukla şu özleyiş yalvarısını okur: "Beni anla, beni yen, beni kullan. Yaradılışımın mânâsına kavuşmaklığım senin eline verilmiştir, âdemoğlu beni hasretime ulaştır, senin zafer anıtında ben malzeme olayım..."

İşte artık bitkin ve yaralı, kan revan içinde, orta katin eşliğine düşen ben Turhan Tuna, sözlerime son veriyorum. Hak Yaradan'ımdan niyâzım şudur ki eşimle bana orta katta bir durak ihsan etsin. "İrcîî" emri ne zaman gelir bilemem; ancak dilerim ki yorgun hâlimde göçmeyeyim, eşimle berâber orta kattın bir kâm alayım. Yoksa huzûra varmak için hazırlıksız değilim. Yaradanıma gönül cevherimle ellerimi sunacağım, yüzümü ak edecek en yüksek değerlerimdir bunlar. O gö-

nül cevheri ki cihâna sığmaz duygu ve düşünce kargaşalığını taradı, ayıkladı, demet demet müzik bağladı... Hû! Dedikçe göklere yükselen bir tütsü gibi dudaklarımdan tüter. Hû Yaradanım, hû! Al işte içimin cevherini. O eller ki yeryüzünü arındırdı, nizamladı, güzelleştirdi, Hak Yaradanım bak şu ellerime, bu eller: Düşmanı abradı, dostu onardı, her ödevi başardı, sevgiyi son olgunluğa yetirdi.

Onları başıma koysam efsânelik elmaslarla yanan İskender tâcı gibidir. Göğsüme çapraz bastırsam çifte kartallı, hânedan arması takınmış olurum. Mührü Süleyman'ı neyleyim, her parmağımın izinde mührü Süleyman okunur.

Hak Yaradanım, bu eller, çok çalıştı.

Alnımın terinden altın sarısı başaklar bitti, yüreğim sızısından kan kırmızı güller açtı, savaşımın gücünden katı yapraklı buruk kokulu zafer defneleri yeşerdi. Buğdayımı, gülümü, defnemi bir araya düreyim; kendime en yüce çelengi öreyim. Orta katta bir cihangir olarak oturup dinleneyim. Beni çağırdığın gün Pir Sultan köçeklerinin hafif kanatlı oyun adımlarıyla süzülerek sana gelirim.

Safiye Erol

2 Ocak 1902'de Edirne, Uzunköprü'de doğdu. 1917'de Almanya'ya tahsile gitti. Lise ve üniversiteyi bitirip doktora tezini verdikten sonra 1926'da İstanbul'a döndü. Millî Mecmua, Her Ay gibi dergilerde yazıları çıktı. 1938'de Kadıköyü'nün Romanı, 1944'de Ülker Fırtınası, 1946'da Cigerdelen isimli romanları, 1941'de Selma Lagerlöf'den Portogalliye İmparatoriçesi ve 1945'de La Motte-Foqué'den Su Kızı isimli tercümeleri yayınlandı. 1951'de Kenan Rifâî hakkında üç bölümlük felsefi incelemesi, Kenan Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık kitabında yer aldı. 1955'de Tercüman Gazetesi'nde son romanı olan Dineyri Papazı ile 1962'de Son Havadis Gazetesi'nde Peygamberimizin hayâtından sahafaları anlatan Çölde Biten Rahmet Ağacı isimli eseri tefrika edildi. Ayrıca muhtelif gazete ve mecmualarda pek çok makâlesi yayınlandı. 1 Ekim 1964'de İstanbul'da vefat etti.

